

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginiensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenvs Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

Aduersus Marcionem lib. IV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLLIANI CARTHAGINIENSIS PRÆSBYTERI, ADVERSUS MARCIONEM LIBER QVARTVS, DE ANTITHESIS eius ex Euangelio.

Cap. I.

QVONIAM Iententiam, & omnem paraturam impii atque sacrilegi Marcionis, ad ipsum iam Euangelium eius prouocamus, quod interpolando suum fecit. Et ut fidem instrueret doctam quandam commentatus est illi, opus ex contrarietatum oppositionibus, Antithesis cognominatum, & ad separationem Legis & Euangelii coactum, quia duos Deos diuidens, proinde diuersos, alterum alterius Instrumti, 4 vel (quod magis vlti est dicere) Testamenti, vt exinde Euangelio quoque secundum Antithesis credendo patrocinareretur. Sed & istas proprio congressu cominus, id est, per singulas iniectiones Pontici caecidisse, si non multo opportunius in ipso, & cum ipso Euangelio, si cui procurant, retunderentur, quamquam tam facile est prescriptiue occurrere, equidem ut accepto eas faciam, ut ratio habeatur, ut nobiscum facere dicat, quo magis de caecitate auctoris sui erubescant nostrae iam Antithesis aduersus Marcionem. Atque adeo confiteor alium ordinem decurrisse in veteri dispositione apud creatorem, alium in noua apud Christum. Non nego distare documenta eloquii, praecipua virtutis, Legis disciplinas, dum tamen tota diuersitas in vnum & eundem Deum competat, illum scilicet quo constat dispositam sicut & praedicatam. Olim concionatur Elaias prodituras ex Sion legem, & sermonem Domini ex Ierusalem, aliam vtique legem, aliumque sermonem: denique, iudicabit, inquit, inter nationes, & traducet populum plurimum, scilicet non vnus gentis Iudaeorum, sed nationum qua per nomam legem Euangelii, & nouum sermonem Apostolorum iudicantur & traducuntur apud semetipsas de pristino errore, simul crediderunt, atque exinde concidunt macheras suas in aratra, & fitynas, quod genus venabulorum est, infalces, id est, feros & sauos quondam animos conuertunt in sensus probos, & bonae fugis operarios. Et rursus: 7 Audite me, audite me, populus meus, & reges auribus intendite in me, quoniam lex prodibit, a me, & iudicium meum in lucem nationum, quo iudicauerat atque decreuerat nationes quoque illuminandas per Euangelii legem atque sermonem. Haec erit lex apud Dauid inuituperabilis, qua perfecta, conuertens animas, vtique ab idolis ad Deum. hic erit & sermo de quo idem Elaias: Quoniam inquit, decium sermonem faciet Dominus in terra: 9 Compendiarum est enim nouum Testamentum, & a legis laciniis oneribus expeditum. Sed quid pluribus, cum manifestus, & luce ipsa clarus nouatio praedicetur a creatore per eundem: 11 Ne rem emeritis priorum, & antiqua ne cogitaueritis. Vetera transierunt, noua oriuntur. Ecce facio noua quae nunc orientur. Item per Hieremiam: Nouate vobis nomen nouum, & ne fueritis in spinas, & circumcidimini praepucia cordis vestri. Et alibi 12 Ecce veniant dicit, Dominus, & perficiam domui Iacob & domui Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die qua arripui dispositionem eorum, ad educendos eos de terra Aegypti. Adeo pristinum testamentum temporale significat, dum mutabile ostendit, etiam dum aeternum de postero pollicetur. Nam per Elaiam, Audite me, & venietis, & disponam vobis testamentum aeternum: adiciens sancta & fidelia Dauid: vt id testamentum in Christo decursum demonstraretur. Eundem ex genere Dauid secundum Mariæ censum, etiam in virga ex radice Iesse procellura figurate praedicabat. Igitur si alias leges alioque sermones, & nouas

testamentorum dispositiones a creatore dixit futuras, vt etiam ipsorum sacrificiorum alia officia potiora, & quidem apud nationes destinavit, dicente Malachia: Non est voluntas mea in vobis, inquit, Dominus, & sacrificia vestra non excipiam de manibus vestris, quoniam a solis ortu vsque ad occasum glorificatum est in nationibus nomen meum, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum, scilicet implex oratio de conscientia pura: necesse est, omnis demutatio veniens ex inuouatione, diuersitatem ineat cum his quorum fit, & contrarietatem ex diuersitate. Sicut enim nihil demutatam quod non diuersum, ita nihil diuersum quod non contrarium. Eiusdem ergo deputabitur etiam contrarietas ex diuersitate, cuius fuerit demutatio ex inuouatione. Qui disposuit demutationem, iste instituit & diuersitatem. Qui praedicauit inuouationem, iste praeiudicauit & contrarietatem. Quid differentiam rerum ad distantiam interpretaris potestatum? Quid antithesis exemplum distorquet aduersus creatorem, quas in ipsis quoque sensibus & affectionibus eius potes recognoscere: 14 Ego, inquit, percutiam, & ego sanabo, Ego, inquit, occidam, & ego viuificabo, condems scilicet mala, & faciens pacem. Qua etiam soles illum mobilis quoque & inconstantis nomine reprehendere, prohibentem quae iubet, & iubentem quae prohibet. Cur ergo non & antithesis ad naturalia reputasti, contrarii sibi semper creatoris: Nec mundum saltem recognoscere potuisti, nisi fallor, etiam apud Ponticos ex diuersitatibus structum amulatum inuicem substantiarum. Prius itaque debueras alium Deum luminis, alium tenebrarum determinasse, vt ita posses alium Legis, alium Euangelii asseuerasse. Ceterum praedicatum est ex manifestis, cuius opera & ingenia per antithesis constant, eadem forma constare etiam sacramenta. 15 Habes nunc Antithesis expeditam a nobis responsonem. Transeo nunc ad Euangelii sane non Iudaici, sed Pontici, interim adulterati, demonstrationem, praestitutam ordinem quem aggredimur. Constitimus in primis Euangelicum Instrumentum Apostolos auctores habere, quibus hoc munus Euangelii promulgandi ab ipso Domino sit impolitum: si & Apostolicos, non tamen solos, sed eum Apostolis, & post Apostolos: quoniam praedictio discipulorum suspecta fieri posset de gloria studio, non adhaerit illi auctoritas magistrorum, immo Christi, qui magistros Apostolos fecit. 16 Denique nobis fidem ex Apostolis Ioannes & Mattheus infirmant, ex Apostolicis Lucas & Marcus instaurant, iisdem regulis exorti, quantum ad vnicum Deum attinet creatorem & Christum eius, natum ex virgine, supplementum Legis & Prophetarum. 17 Viderit enim si variationum dispositio variat, dummodo de capite fidei conueniat, de quo cum Marcione non conuenit. Contra Marcionem, Euangelio scilicet suo, nullum adscribit auctorem, quasi non licuerit illi titulum quoque adingere, cui nefas non fuit, ipsum corpus euertere. 18 Et possem hic iam gradum figere, non agnoscendum contendens opus, quod non erigat fronte, quod nullam constantiam praeferat, nullam fidem reponit de plenitudine tituli, & professione debita auctoris. Sed per omnia cogredi malimus, nec dissimulamus quod ex nostro intelligi potest. Nam ex iis commentatoribus quos habemus, 19 Lucam videtur Marcionem elegisse, quem cederet. Porro Lucas non Apostolus, sed Apostolicus: non magister, sed discipulus, vtique magistro minor, certe tanto posterior, quanto poste-

E

F
Deut. 32.
1. Reg. 2.
1. Iai. 45.

G
Cap. II.

Matth. 23.

H

rior

L

Cap. I. 1. Iai. 2. 1. Iai. 57. 1. Iai. 8. 1. Iai. 10. 1. Iai. 43. 1. Cor. 5. Hier. 4. Hier. 31. 1. Iai. 55. 1. Iai. 11. Malach. 1.

TERTULLIANI
OPERA

A rioris Apostoli 20 sectator, Pauli sine dubio: vt & si sub ipsius Pauli nomine Euangelium Marcion intulisset, non sufficeret ad fidem singularitas Instrumenti destituta patrociniio antecessorum. Exigeretur enim id quoque Euangelium quod Paulus inuenit, cui fidem dedit, cui mox suum congruere gestit. Si quidem propterea Hierosolymam ascendit 21 ad cognoscendos Apostolos & consultandos, ne forte in vacuum cucurrisset, id est, ne non secundum illos credidisset, & non secundum illos euangelizaret. Denique vt cum auctoribus contulit & conuenit de regula fidei, dexteris miluere, & exinde officia predicandi distinxerunt, vr illi in Iudaeos, Paulus in Iudaeos & in Nationes. 22 Igitur si ipse illuminator Lucae auctoritatem antecessorum & fidei & predicationi suae optauit, quando magis eam Euangelio Lucae exoptulem, quae Euangelio magistri eius fuit necessaria: Aliud est si penes Marcionem a discipulatu Lucae, cepit regionis Christianae sacramentum. Ceterum si & retro decurrit, habuit vtique authenticam paratam, per quam ad Lucam vsque peruenit, cuius testimonio assistente quoque pollicem admitti [23 Sed enim Marcion nactus epistolam Pauli ad Galatas, etiam ipsos Apostolos fuggillantis, vt non recto pede incedentes ad veritatem Euangelii, simul & acculantis Pseudapostolos quosdam peruerentes Euangelium Christi, conuictur ad destruendum statum eorum Euangeliorum, quae propria & sub Apostolorum nomine adunantur, vel etiam Apostolorum, vt scilicet fidem, quam illis admittit, suo conferat. Porro et si reprehensus est Petrus & Ioannes & Iacobus, qui existimabantur columna, manifesta causa est. Personarum enim respectu videbantur variare conuictum. Et tamen quum ipse Paulus omnibus omnia fieret, vt omnes lucraretur, potuit & Petro hoc in consilio fuisse, aliquid aliter agendi quam docebat. Proinde si & Pseudapostoli irreperant, horum quoque qualitas edita est, circuncisionem vindicantium & Iudaicos fastos. 25 adeo non de predicatione, sed de conuersatione a Paulo denotabantur, aequae denotatur, si quid de Deo creatore aut Christo eius errassent. Igitur distinguenda erunt singularia. Si Apostolos praenarrationis & simulationis suspectos Marcion haberi queritur, vsque ad Euangelii deprauationem, Christum iam accusat, accusando quos Christus elegit. Si vero Apostoli quidem integrum Euangelium contulerunt, 26 de sola conuictus inaequalitate reprehensit, Pseudapostoli autem veritatem eorum interpolauerunt. 27 & inde sunt nostra Digesta, quod erit germanum illud Apostolorum Instrumentum, quod adulteros passum est, quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucam: Aut si tam funditus delictum est, vt cataclysmo quodam, ita inundatione fallaciorum obliteratum, iam ergo nec Marcioa habet verum. Aut si ipsum erit verum, id est, Apostolorum quod Marcion habet solus, & quomodo nostro consonat, quod non Apostolorum, sed Lucae refertur: Aut si non statim Lucae deputandum est, quo Marcion vitur, quia nostro consonat, scilicet adulterato, etiam circa titulum ceterorum Apostolorum est iam ergo & nostrum quod illi consonat, aequae Apostolorum est, sed adulteratum. [28 De titulo quoque finis ducendus est contentio, pari hinc inde nisi fluctuante. Ego meum dico verum, Marcion suum. Ego Marcionis affirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, nisi temporis ratio, 29 ei praescribens auctoritatem, quod antiquius reperietur, & ei praedicans vitiationem, quod posterius reuincetur? In quantum enim falsum corruptio est veri, in tantum praecedat necesse est veritas falsum. Prior erit res passione, & materia 30 simulatione. Alioquin quam absurdum, vt si nostrum antiquius probauerimus. Marcionis vero posterius, & nostrum ante videatur falsum quam habuerit de veritate materia, & Marcionis ante credatur simulationem a nostro expertum quam est auditum, & postremo id verius existimetur, quod est serius post tot acta iam operataque documenta Christianae religionis seculo addita, quae ad vtique non potuissent sine Euangelii veri-

tate id est, ante Euangelii veritatem: Quod ergo pertinet ad Euangelium interim Lucae, quae us communio eius inter nos & Marcionem de veritate discipar. adeo antiquius Marcione est, quod est secundum nos, 31 vt & ipse illi Marcion aliquando crediderit, quum & pecuniam in primo calore fidei Catholicae Ecclesiae contulit proiectam mox eum ipso postea quam in haerese suam a nostra veritate desecit. Quid nunc si negauerit Marcionem, primam apud nos fidem eius, 32 aduersus epistolam quoque ipsius: Quid si nec epistolam agnouerit? Certe Antithese: no modo fatetur Marcionem, sed praesertim: ex his mihi probatio sufficit. 33 Si enim id Euangelium quod Lucae refertur (penes non viderimus, an & penes Marcionem) ipsum est quod Marcion per Antitheseis suas arguit, 34 vt interpolatum a proceptoribus Iudaismi ad concorporationem Legis & Prophetarum, qua etiam Christum inde configurat, vtique non potuisset arguere, nisi quod inuenerat. Nemo post futura reprehendit quae ignorat futura, emendatio culpam no anteedit. Emendator sane Euangelii a Tiberianis vsque ad Antoniniana tempora euenit, Marcion solus & primus obuicent, expectatus diu a Christo penitente iam quod Apostolos praemisisse propter sine praesidio Marcionis, nisi quod humane temeritatis, non diuinae auctoritatis negotium est 35 haereticis, quae licet semper emendat Euangelia dum vitiat. Quam & discipulus Marcion, non tamen super magistrum & h. Apostolos Marcion, Sicut ego, inquit Paulus, fuisse illi, si praedicamus: & si Prophetas Marcion 36 & spiritus Prophetarum Propheta erunt subditi. Non enim euersionis sunt, sed pacis. Etiam si angelus Marcion citius anathema diceretur quam euangelizator, quia aliter euangelizauit. Itaque dum emendat, vtique quae confirmat, & nostrum alterius, id emendans quod inuenit, & id posterius quod de nostri emendatione constitutum suum & nouum fecit, 37 In summa, si constat 38 id verius quod prius, id prius quod & ab initio, ab initio quod ab Apostolis, patet vtique constabit id esse ab Apostolis traditum quod apud Ecclesiam Apostolorum fuerit sacrosanctum. Videmus, quod lac a Paulo Corinthii hauserint, ad quam regulam Galatae sint recurre, qui legant Philippenses. Thessalonicenses, Ephesii, quid etiam Romani de proximo sonent, 39 quibus Euangelium & Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt. 40 Habemus & Ioannis & alumnas Ecclesias 41 Nam & si Apocalypsim eius Marcion respuit, 42 ordo tamen Episcoporum ad originem recessus, in Ioannem (sicut auctorem). Sic & cetera uero generositas recognoscitur. Dico itaque apud illas, nec solas ia Apostolicas, sed apud vniuersas, quae illis de societate sacrae communi confederantur, id Euangelium Lucae ab initio aeditionis suae stare, quod cum maxime tuetur. 43 Marcionis vero plerisque nec notum, nullis autem notum, vt no eo damnatum. Habet plane & illud Ecclesias, sed suas, tam posteras quam adulteras, quarum si centum requiras, facilius pollicari inuenias qua Apostolicum, Marcione scilicet condidit, vel aliquo de Marcionis examine. 44 Facit factos & vespae, facit Ecclesias & Marcionite. 45 Eade auctoritas Ecclesiarum Apostolicarum, ceteris quoque patrociniabitur uangelis, quae proinde per illas, & secundum illas habemus, Ioannis dico & Matthei, 46 Lucae & Marcus quod addidit Petri asseritur, cuius interpretes Marcus. Nam & Lucae Digestum. Paulo asseribere solent: 47 caput magistrorum videri quae discipuli promulgauerunt. Itaque & de his Marcion flagitandus, quod omnia eius. Lucae potius insisterit, quasi non & haec apud Ecclesias a primordio fuerint quemadmodum & Lucae. At quum haec magis a primordio fuisse credibile est, vt priora qua Apostolica, vt cum ipsis Ecclesias dedicata. Ceterum quale est, si nihil Apostoli addiderunt, vt discipuli potius addiderint, qui nec discipuli existere potuissent sine vlla doctrina magistrorum? Igitur dum conuicta haec quoque apud Ecclesias fuisse cur non haec quoque Marcion attingit, aut emendanda si adulterata, aut agnouenda si integra? Nam & comperit 48 vt qui Euangelium

Gal. 2.

Cap. III. Gal. 2.

1 Cor. 9.

Gal. 4. et 5.

C

Cap. IV.

D

A Gal. 4. Cor. 12.

B

Cap. VI.

1 Cor. 12. Gal. 4.

Cap. VII.

C

Cap. VII. 1. a. Luc. 1. 2. 3. 4.

D

per-

A Gal. 1. Cor. 11.

peruerebat, eorum magis curarent peruersionem, quorum sciebat auctoritate receptiorem. Ideo & Pseudoapostoli, quod per falsū Apostolos imitarentur. In quantum ergo emendasset quae fuissent emendanda, si fuissent corrupta, in tantum confirmant non fuisse corrupta, quae non putant emendanda. Denique emendauit, quod corruptum existimauit. Sed nec hoc merito: quia non fuit corruptum. Si enim Apostolica integre decurrerunt, Lucae autem quod est secundum nos, adeo congruit regulā eorum, vt cum illis apud Ecclesias maneat, iam & Lucae constat integrum decurrisse vsque ad facilegium Marcionis. Denique vbi manus illi Marcionis intulit, tunc diuersum & anulum factum est ab Apostolicis. Igitur dabo consilium discipulis eius, vt aut & illa conuertant, licet sero, ad formam sui, quo cum Apostolicis conuenire videantur 49 (Nam & quod id reformant illud, prout a nobis quotidie reuincuntur; aut erubescant de magistro vtroque traducto, quū Euangelii veritatem nunc ex conscientia 50 transmittit nunc ex impudentia euerit. His fere compendii vrimur, quae de Euangelii fide aduersus hęreticos expeditur, defendentibus & temporum ordinem posteritati salutarium pręscribentem, & auctoritatem Ecclesiarum 51 traditioni Apostolorum patrocinantem: quia veritas saluum pręcedat necesse est, & ab eis procedat, a quibus tradita est. 52 Sed alium iam hinc inimus gradum, ipsum (vt professi sumus) Euangelium Marcionis prouocantes, si quoque probatari aduleratam. Certe enim rotum quod elaborauit etiam Antitheseis pręstitueno, in hoc cogit, vt veteris & noui Testamenti diuersitate constituat, proinde Christum suum a creatore separatuus vt Dei alterius, vt 53 alienum Legem & Prophetarum. 54 Certe propterea contraria quęque sententia suę erat conspirantia cum creatore, quasi ab auctoribus eius intexta: competentia autem sententia suę referuauit. 55 Hęc conuenientius hæc amplectemur, si nobiscum magis fuerint, si Marcionis præsumptionem percussissent, tunc & illa constabit eodem vitio hæreticę cęcitatē etasā, quo & hæc referuata. Sic habebit intentio & forma opusculi nostri, sub illa vique conditione quę ex vtraque parte condita sit. 56 Constituit Marcion alium esse Christum, qui Tiberianis temporibus a Deo quodam ignoto reuelatus sit in latere omnium gentium: aliam qui a creatore in restitutionem Iudaicę status sit destinatus, quandoq; venturus. Inter hos magnam & omnem differentiam scindit quantam inter iustum & bonum, quantum inter Legem & Euangelium, quantum inter Iudaismum & Christianismum. Hinc erit & nostra præscriptio, qua defigimus nihil Christo Dei alterius commune esse debere cum creatore. Ceterum creatoris pronuntiandum, si administrauerit dispositiones eius, si impleuerit Prophetias eius, si adiuuerit leges eius, si repręsentauerit promissiones eius, si restaurauerit virtutes eius si sententias reformauerit, si mores, si proprietates expresse rit. Huius pacti & huius præscripti, quælo te Lector, memineris vbique, & incipe recognoscere aut Marcionis Christum, aut creatoris. 57 Anno quinto decimo principatus Tiberiani, 58 proponit, Deum descendisse in ciuitatem Galilee Capharnaum, 59 vtique de cælo creatoris, in quod de suo ante descenderat. Et quid ergo ordinis fuerat, vt prius de suo cælo in creatoris descendens describeretur: Cui enim non & illa reprehendam, quæ non implent fidẽ ordinatę narrationis, deficientis in mędacio semper: Plane semel dicta sint, 60 per quæ iam alibi retractauimus: An descendens per creatorem, & quidem aduersus ipsum potuerit ab eo admitti, & inde trahiti in terram æque ipsius. Nunc autem & reliquum ordinẽ descensionis expostulo tenens descendisse illum. Videtur enim sicubi apparuisse positum est. Apparere subito, ex inopinato, sapit conspectum, qui semel impegerit oculos in id quod sine mora apparuit. Descendisse autem; dum it, videtur & subit oculos, de facto etiam ordinem facit. Atque ita cogit exigere, quali habitu, quali fuggefitu, quonã impetu vel temperamento, etiã quo in

B Cap. VII.

tempore diei noctisve descendit. Præterea quis videtur descendentem, quis retulerit, quis asseuerauerit, rem vtique nec asseueranti facile credendam. Indignū denique 61 vt Romulus quidem ascensus sui in cælum habuerit Proculum asfirmatorem; Christus vero descendens de cælo sui non inuenit annuntiatorem, quasi non sic & ille ascendit iisdem mendacii scalis, sicut & ille descendit: Quid autem illi cum Galilee. si non erat creatoris, cui illa regio destinabatur ingressuro prædicationem, dicente Esaie: 62 primum bibito, cito facito, regio Zabulon & terra Neptalim, & ceteri qui maritimam ad Iordanem Galilee nationum, populus qui sedetis in tenebris, videre lumen magnum, qui habitatis terram, sedentes in vni. r. a. mortis, lumen ortum est super vos. Bene autem quod & Deus Marcionis, illuminator vindicator nationū, quo magis debuerit vel de cælo descendere, & si vtique in Pontū potius descendere quam in Galileam: Ceterum & loco & illuminationis opere secundum prædicationem occurrentibus Christo, iam cum prophetatū incipimus agnoscere, ostendunt in primo ingressu venisse se, non vt Legē & Prophetas dissolueret, vt sed potius adimpleret. 63 Hoc enim Marcion, vt additū erat. Sed frustra negabit Christum dixisse, quod statim fecit ex parte. Prophetia enim interim de loco adimpleuit, 64 de cælo statim ad synagogam. 65 Vt dici solet: Ad quod venimus, hoc age. 66 Marcion aufer etiam illud de Euangelio: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Et non est auferre panem filius, & dare eum canibus, ne scilicet Christus Israelis videretur. Sufficiunt mihi facta pro dictis. Derrahe voces Christi mei, res loquentur. Ecce venit in synagogam certe ad oues perditas domus Israelis. Ecce doctrinæ suę panem prioribus offert Israelitis: certe vt filios præfert. Ecce aliis cum nondum impetit: certe vt canes præterit.

C Cap. VII. de c. 3. & Lucæ. Luc. 4.

Quibus autem magis impertisset quam extraneis creatoris, si ipse in primis non fuisset creatoris? Et tamen quomodo in synagogam potuit admitti, tam repentinus, tam ignotus, cuius nemo adhuc certus, de tribu, de populo, de domo, de deo de cæno Augusti, quem testem fidelissimum Dominicę natiuitatis Romana archiua custodiunt: Meminerat certe, 68 nisi circuncisum scirent, non admittendum in sancta sanctorū Sed erit passim synagoga adiretur, 69 non tamen ad docendum nisi ab optime cognito & explorato & probato, iam pridem in hoc ipsum, vel aliunde commendato cum hoc munere. 70 Strpebant autem omnes ad doctrinam eius. Plane Quoniam, inquit, in potestate erat sermo eius. Non quoniam aduersus Legem & Prophetas docebat. Vtique enim eloquium diuinum & vim & gratiam præstabat, magis exstruens quam destruens substantiam Legis & Prophetarum. Alioquin non stuperent, sed horrent: nec mirarentur sed statim auerterent destructorem Legis & Prophetarum, & vtique in primis alterius Dei prædicatorem: quia nec potuisset aduersus Legem & Prophetas docere, & hoc nomine aduersus ceatorem, non præmissa diuersæ atque æmulæ diuinitatis professione. Quum ergo nihil tale scriptura significet, nisi solam vim & potestatem sermōis admirationi fuisse: facilius ostendit, secundum creatorem docuisse illum, quia non negauit, quam aduersus creatorem, quia non significauit. Atque ita aut eius erit agnoscendus secundum quem docuit, aut præuaricator iudicandus, si secundum eum aduersus quem venerat, docuit. 71 Exclamat ibidem Spiritus demonis Quid nobis & tibi est testis: Venisti perdere nos, scio quis sis, sanctus Dei. Hic ego non retractabo, an & hoc cognomentū competenti ei quę nec Christū vocari oporteret, si non creatoris, 72 Alibi iam de nominibus expostulatum est. At nunc discepto, quomodo hoc eum vocari cognouerit demon, nulla vnquam retro emissā prædicatione in illum, a Deo ignoto & in id temporis muto cuius nec sanctum eum contestari potuit, vt ignoro iam ipsi suo creatori, Quid autem iam tale ædicat nouæ diuinitatis per quod posset alterius Dei sanctus intelligi tantum quod synagoga introgressus, & nec sermone

D

operatus

E Isai. 9.

Luc. 4. Luc. 5.

F

Matth. 15. Luc. 2.

Luc. 4.

Ibid.

G

H Ibid.

L

TERTULLIANI
OPERA

A
Num. 13.
Luc. 1.
Luc. 4.
Ibid.
Ibid.
Cap. VII.
c. 4. Luc.
Matt. 7.
Thren. 4.
C
Matt. 2.
Luc. 4.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Ibid. 53.
D
Luc. 4.

operatus aliquid aduersus creatorem? Sicut ergo quem ignorabat, nullo modo poterat Iesum & sanctum Dei agnoscere, ita quem norat agnouit. Nam & Prophetam meminerat sanctum Dei praedicasse, & Iesum nomen Dei esse in filio Naue. 73 Hæc & ab angelo exceperat secundum nostrum Euangelium *Propterea quod in te nascetur, vocabitur sanctum filius Dei, & vocabis nomen eius Iesum* Sed & habebat utique sensum aliquem Dominicæ dispositionis (licet daemone tamen) magis quam alienæ & nondum satis cognitæ. nam & praemisit, *Quid nobis & tibi*: non quasi in 74 extraneum Iesu, ad quem pertinet spiritus creatoris. Nec enim dixit: *quid tibi & nobis*, sed: *quid nobis & tibi*: se deplorans & forti suæ exprobrans: quam iam videns, adiicit, *Veniisti perdere nos*. adeo iudicis & ultoris, &, vtrita dixerim, seui Dei filium agnouerat Iesum, non optimi illius & perdere & punire nescientis. Quoties hunc locum praemisimus: vt & Iesum à daemone non alium doceamus agnitum, & à semetipso non alium confirmatum quam creatoris. 75. Atquin, inquis, *incepit illum Iesus*. Plane vt inuidiosum, & in ipsa confessione petulantem, & male adulantem: quasi nec Dei sanctus omnino. Si quasi ex parte mentiturum, quod eum Iesum quidem & sanctum Dei, sed creatoris existimasset, iniustissime incepit hoc sententia. quod sciebat sentendum, & hoc non existimantem quod ignorabat existimandum, alium Iesum & alterius Dei sanctum: Quod si verisimiliorem statum non haberet increpatio, nisi quem nos interpretamur, iam ergo & daemone nihil meatitus est, non ob mendacium incepitus, ipse enim erat Iesus præter quem alium daemone agnouisse non poterat: & Iesus eum confirmauit quem agnouerat daemone, dum non ob mendacium increpat daemone. [77 Nazareus vocari habebat secundum Prophetiam Christus creatoris. vnde & ipso nomine nos Iudæi Nazareos appellant per eum. Nam & sumus de quibus scriptum est: *Nazareti exalibati sunt super nitum*. Qui scilicet repto iuridati delinquentia maculis, & nigritati ignorantia tenebris. Christo autem appellatio Nazareti competitura erat ex infantia latebris, ad quas apud Nazareth descendit vitando Archelaum filium Herodis. Hoc propterea non omisi, quia Christus Marcionis oportuerat omne commercium clericali etiam locorum familiarium Christi creatoris, habere tam tanta Iudææ oppida non ita Christo creatoris per Prophetas emancipata. Ceterum Prophetarum erit Christus vbiunque secundum Prophetas inuenitur. Er tamen 79 apud Nazareth quoque nihil noui notatur praedicasse, dum alio merito vnius prouerbii electus, refertur 80 Hic primum manus et iniectas animaduertens, necesse habeo iam de substantia eius corporali præfinire, quod non possit phantasma credi, qui contactum & quidem violentia plenum, detentus & captus, & ad precipitum vsque protractus admiserit. Nam & si per medios euasit, sed ante iam vim expertus, & postea dimissus, scilicet soluto vti assolet tumultu, vel etiam irrupto, non tamen per caliginem, eluso, quæ nulli omnino tactui succidisset, si fuisset.

82 *Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.* Etiam secularis sapientia digna sententia est. Ad summam, & ipse mox tetigit alios, 83 quibus manus imponens utique sciendæ, beneficia medicinarum conferebat, tam vera tam non imaginaria, quam erant per quas conferebat. Ipse igitur est Christus Elaiæ, remediator valerudinum 48 Hic, inquit, *imbecillitates nostras auferit, & languores portat* 85 Portare autem Græci etiam pro eo solent ponere, quod est tollere. Sufficit interim mihi generalis re promissio. Quod duncumque curaret Iesus, meus est. Veniens tamen & ad species curationum. Ceterum & à daemone liberare, curatio est valetudinis. 86 Itaque spiritus nequam quasi ex forma iam prioris exempli cum testimonio excedebat vociferantes, Tu es filius Dei: cuius

Dei, vel hic pareat. Sed proinde increpabantur & increpantur tacere. Proinde enim Christus ab hominibus, non à spiritibus immundis, volebat se filium Dei agnosci. Ille Christus duntaxat cui hoc congruebat: qui praemiserat per quos posset agnosci, & utique digniores prædicatores. Illius erat, præconium immundi spiritus respicere, cui sancti ab undabant. Porro qui nunquam fuerat annuntiatus (si tamen volebat se exhibere. Aut nunquam venerat, si nolebat) non esset aspernatus testimonium alienæ & cuiuscunque substantiæ, qui proprie non habebat, qui in aliena descenderat. Iam nunc & qua destrutor creatoris, nihil magis gestisset quam à spiritibus ipsius agnosci, & diuulgari præ timore, 87 nisi quod Marcionem Deum suum timere negat, defendens bonum non timere, sed iudicem apud quem sint materiz timoris, ira, seueritas, iudicia, vindicta, damnatio. Sed & daemonia timore utique cedebant. Ergo timendi Dei filium confitebantur, occasionem habitura non cedendi, si non timendi. Et ille iustus & increpitu ea expellens, non suauis qua bonus, timendum se exhibebat. Aut nunquid ideo increpabat, quia timebatur nolens timeri? Et quomodo ea volebat excedere, quod nisi timore non faceret? Cecidit ergo in necessitatem, qua dispartem naturæ suæ ageret, quom posset, vt bonus semel eis pacere. Cecidit & in aliam præuaticationis notam, quom se à daemone quasi filium creatoris sustinere timere, vt iam non propria potestate expelleret daemonia sed per creatoris auctoritatem. 88 *In salutudinem procedit*. Solennis & huiusmodi regio creatoris. 89 Oportebat sermone illic quoque videri in corpore, vbi egerat aliquando & in nube. Comperebat & Euangelio habitus loci, qui placuerat & legit. 90 Capiar itaque iocunditatem solitudo, hoc Elaias promiserat. 91 Detentus à turbis *Oportet me, inquit, & aliis ciuitatibus annuntiare regnum Dei*. Ostendat iam alicubi Deum suum: Non puto adhuc vsque. Sed de isloquebatur qui alium quoque Deum nouerant. Nec hoc credo. Ergo si nec ille alium Deum adiderat, nec illi nouerant præter creatorem, eundem Dei regnum portendebat, quem solum sciebat notum eis qui audiebant. [92 De tot generibus operum quid utique ad piscaturam respexit, 93 vt ab illa in Apostolos sumeret Simonem, & filios Zebedæi? Non enim simplex factum videri potest, de quo argumentum processurum erat, 94 dicens Petro trepidanti de copiosa indagine piscium: *Ne time, ab hinc enim homines erunt capiens*. Hoc enim dicto intellectum illis suggerere adimplet Propheta: se eum esse qui per Hieroniam pronuntiarat: *Eccc ego mittam piscatores multos, & piscabuntur pilos, homines scilicet*. Denique *relictis nauibus sequantur eum*, ipsum intelligentes qui cooperat facere quod edixerat. Aliud est, si affectum de nauiculariorum collegio adlegere, habiturus Apostolum quandoque nauicularium Marcionem, præstruximus quidem aduersus Antiocheis nihil proficere proposito Marcionis, quam putat diuersitatem Leges Euangelii, vt & hanc à creatore dispositam, denique prædicatam in re promissione nouæ legis & noui sermonis & noui Testamenti. Sed quoniam attentius argumentatur apud illum suum notum quem 96 *ovra ad moysi* id est, commiseronem, & *amisi vobis* videt est, coodibilem, 97 in leprosi purgationem, non pigebit ei occurrere. & in primis figuratam legem vim ostendere: quæ 98 in exemplo leprosi non contingendi, immo ab omni commercio submotendi, communicationem prohibebat hominis delictis commulati, cum qualibus & Apostolus cibum quoque vertat sumere: participari enim signata delictorum quasi ex contagione, si quis se cum peccatore miscuerit. Itaque Dominus volens alius intelligi Legem, per carazalia spiritalia significantem: & hoc nomine volebat agnosci: *retigit leprosum*, à quo etiam homo inquinari poterat, Deus utique non inquinaretur, incontaminabilis scilicet. Ita nõ præfribetur illi q debuerit legi obseruare, & non contingere immundum, quem contactus immundi non erat inquinaturus. Hoc magis meo Christo

A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
W
X
Y
Z

A competere sic doceo, dum tuo non competere demon-
stro. Si enim vt emulus legis tergit leprosum, nihili
faciens preceptum legis, per contemptum inquinamenti,
quomodo polleret inquinari, qui corpus non habebat
quod inquinaretur: Phantasma enim inquinari non
potest: Qui ergo inquinari non poterat vt phantasma,
iam non virtute diuina incontaminabilis erit, sed
phantasmatis inanitate: nec contempisse videri potest
inquinamentum cuius materiam non habebat: ita nec
legem destruxisse, qui in inquinamentum ex occasione
phantasmatis, non ex ostentatione virtutis etateferat. 99
Si autem Heliseus Prophetes creatoris, vnicum leprosum
Naamam Syrum ex tot leprosis Israhelitis emundauit,
nec hoc ad diuersitatem facit Christi, qua si hoc modo
melioris, dum Israhelitem leprosum emundauit
extraneus, quem suus Dominus emundare non valuerat,
Syro facilius emundato, significato, per Nationes
emundationis in Christo lumine earum qua 100 septem
maculis capitalium delictorum inhorerent, idololatria,
blasphemia, homicidio, adulterio, stupro, falso
testimonio, fraude. Quapropter festus quasi per singulos
titulos in Iordane lauit: simul & vt totius hebdomadis
caneret expiationem, 101 quia vnus lauari vis &
plenitudo Christo solidicabatur, facturo in terris, sicut
sermone compendiarum, ita & lauarum. Nam & hoc
opponit Marcion: Heliseum quidem materia eguissit,
aquam adhibuisse, & eam septies: Christum vero
verbo solo & hoc semel sancto, curationem statim
representasse. Quasi non audeam & verbum ipsum in
substantiam creatoris vindicare. Nullius rei non ille
potior auctor qui prior. Incredibile plane, vt potestas
creatoris verbo remedium vitii vnus operata sit, qua
vnde tantam mundi molem semel protulit: Vnde magis
dignoscitur Christus creatoris, quam ex verbi potestate:
Sed ideo alius Christus, quia aliter quam Heliseus,
quia potentior dominus famulo suo. Quid constituit
Marcion, proinde res agi & seruis, quemadmodum ab
ipsis dominis: Non times ne in dedecus tibi verat, si
ideo Christum negas creatoris, quia potentior fuerit
famulo creatoris, qui ad Heliseum pusillitatem maior
agnoscitur, si tamen maior. Par enim curatio, licet differat
operatio. Quid amplius praestitit tuus Christus, quam
meus Heliseus: Immo quid magnum praestitit tui Christi
verbum: quum id praestitit quod suus creatoris.
102 Secundum hec, cetera quoque occurrunt. Quantum
enim ad gloriae humanae auertionem pertinebat,
venit eum dinalgere: quantum autem ad tutelam legis,
iussit ordinem impleri. Vnde, ostende te sacerdoti, & offer
manus quod precepit Moyses. Argumenta enim figurata vt
puta prophetate legis adhuc in suis imaginibus tuebat
tur, qua significabant hominem quondam peccato-
rem, verbo mox Dei maculatum, offerre debere munus
Deo apud templum, orationem scilicet & actionem
gratiarum apud Ecclesiam, per Christum Iesum catho-
licum patris sacerdotem. Itaque adicit, 103 vt sit vobis in
testimonium. Sine dubio, quo testabatur se legem non dis-
soluere, sed adimplere: quo testabatur seipsum esse, qui
morbos & valetudines eorum suscepturus annuntiaba-
tur. Hanc tam conuenientem & debitam interpreta-
tionem testimonii adulator Christi sui Marcion, sub ob-
tentu mansuetudinis & lenitatis querit excludere. Nam
& bonus, inquit, praterea sciens omnem qui lepra esset
liberatus, solennia legis exsecutorum, ideo ita praecipit.
Quid tui? Perseuerauitne in bonitate, id est, permissio-
ne legis, an non? Si enim, bonus perseuerauit, numquam
destructor erit legis, nec Dei alterius habebitur, cessante
legis destructione per quam alterius Dei vindicatur.
Si non perseuerauit bonus destruendo postea legem, fal-
sum ergo testimonium postea collocavit apud illos in
curatione leprosi: deseruit enim bonitate, dum destruit legem.
Malus iam, quando legis euesfor si bonus, quum
legis indultor. Sed & eo quod indultor legi obsequium,
bonam legem confuipatur. Nemo enim malo obsequi
patitur. Ergo & sic malus, si obsequium male legi indultor:
& sic deterior, si bona legis destructor aduenit.

Proinde si vt sciens omnem qui lepra liberatus esset ita
facturum, ideo praecipit munus offerre, potuit & non pre-
cepisse quod sciebat vltro futurum. In vanum ergo
descendit quasi legem destructurus, quum cedit obie-
ctoribus legis. Atquin quasi sciens forma eorum, magis
ab ea auertendos praevnire debuerat, si in hoc vene-
rat. Cur ergo non tacuit, vt homo solo suo arbitrio legi
obediret: tunc enim aliquatenus posset videri patien-
tia sua praestitisse. Sed adiicit etiam auctoritatem
suam exaggeratam testimonii pondere. Cuius iam tes-
timonii, nisi legis asserta? Certe nihil interest quomodo
firmaverit legem, siue qua bonus, siue qua superua-
cuis, siue qua patiens, siue qua inconstans, dum te
Marcion 104 de gradu pellam. Ecce praecipit legem im-
pleri.
Quocunque modo praecipit, eodem potuit etiam
illam praemississe sententiam: Non veni legem dissolvere, sed
adimplere. Quid ergo tibi fuit de Evangelio erasisse quod
saluum est? confessus es enim praebonitate fecisse illum,
quod negas dixisse. Constat ergo dixisse illum, quia &
fecit & tepotius vocem Domini de Evangelio erasisse
quam nostros iniicisse: [105 Curaturus & paralyticus, & qui-
dem in caetera, spectante populo. 106 Videbit enim, inquit,
Elaias, populus sublimitatem Domini & gloriam Dei. Quam
sublimitatem & quam gloriam? 107 Conualecite
manus dimissa, & gentis dissoluta: hoc erit paralyticus. Conuale-
cite? nec timete. Non otiose iterans conualecite: nec vane
subiungens, nec timete quoniam cum reintegratione
membrorum, virum quoque representationem polli-
cebatur, 108 Exsurge, & tolle grabatum tuum: simul & animi
vigorem ad non timendos qui dicturi erant, Quis dimi-
tet peccata, nisi solus Deus? Habes itaque iam & specialis
medicinae dispunctam Prophetiam, & eorum qua
medicinan sunt secuta. Pariter & dimissorem delictorum
Christum recognosce apud eundem Prophetam, 109
Quoniam, inquit, in plurimis dimittet delicta eorum: & Deli-
cta nostra ipse auertit, 110 Nam & in priore, ex ipius Domini
personae: Et si fuerint delicta vestra tanquam ros eum. Velut
niuem exalbedo: & si tanquam coccinum, velut lanam exalbedo.
In roso sanguinem ostendens Prophetarum: in coccino
Domini, vt clariorem. Etiam Micheas de venia delictorum
111 Quis Deus, quomodo tui eximius iniquitates, & praer-
teritis iniustitias, residuis hereditatis tuae. Non tenuit in testi-
monium iram suam, quia voluit misericordiam. Auertit
& miserabitur nostri. Demergit delicta nostra, & demergit in
profunda maris peccata nostra. Sed etiam nihil tale in Christi
fuisse praedicatum, haberem huius benignitatis exem-
pla in creatore, promittentia mihi & in filio patris affectus,
112 Video Niniuitas scelerum veniam consecutus
a creatore, ne dixerim tunc quoque a Christo,
quia a primordio egit in patris nomine. Lego & Nathan
Prophetam agnoscenti Dauit delictum suum in
Vriam, dixisse: Et Dominus circumdaxit delictum tuum &
non morieris. Proinde & Achab regem maritum Iezabel,
reum idololatriae & sanguinis Nabutha, veniam me-
ruisse, praenitenti nomine Ionathan filium Saulis, refig-
nati reuini culpam deprecatione delesse. Quid de iplo
populo reteram totiens delictorum indulgentia resti-
tuto, ab eo scilicet Deo: qui maull misericordiam quam
sacrificium, & peccatoris penitentiam quam mortem. Prius est
igitur, neges creatorem indulgisse aliquando delicta.
Consequens est, vt ostendas nec in Christum suum tale
quid eum praedicasse: scita probabis nouam istam Chri-
sti noui scilicet benignitatem, si probaueris, nec parem
creatori, nec praedicatam a creatore. Sed & peccata di-
mittere, an eius possit esse qui negetur tenere, & an
eius sit absolueri, cuius non sit etiam damnare: & an
congruat eum ignoscere, in quem nihil sit admisum,
113 alibi iam congressi malum admonere quam re-
tractare 114 Desilio hominis duplex est nostra praescriptio,
neque mentiri posse Christum, vt se filium hominis
pronuntiaret si non vere erat: neque filium hominis co-
stitui, qui non sit natus ex homine, vel patre vel matre
atque ita dicendum, cuius hominis filius accipi de-
beat, patris an matris. Si ex Deo patre est vtique non ex

E
Matt. 5.
Cap. X.
Luc. 5.
F
Luc. 5.
Ibid.
Iai. 53.
Iai. 1.
Michae. 7.
G
Iona. 3.
2. Reg. 12.
3. Reg. 21.
1. Reg. 14.
H
Luc. 5.
Ibid.

TERTULLIANI
OPERA

A

homine. Si non & ex homine, superest ut ex homine sit
matre. Si ex homine, iam apparet, quia ex virgine. Cui
enim homo pater non datur, nec viri matri eius deputa-
bitur. Porro cui vir non deputabitur, virgo est. Ceterum
duo iam patres habebuntur, Deus & homo, si non
virgo sit mater. Habebit enim virum ut virgo non sit, &
habendo virum duos patres faciet, Deum & hominem,
ei qui & Dei & hominis esset filius. ¹¹⁵ Talem si forte
Callisti aut Herculi naturam tradunt fabulae. Si haec
ita distinguuntur, id est, si ex matre filius est hominis,
quia ex patre non est: ex matre autem virgine, quia non
ex patre homine: hic erit Christus Esaiam, quem conce-
pturam virginem praedicat. Quae igitur ratione admit-
tas filium hominis Marcionem, circumspicere non pos-
sum. Si patris hominis, negas Dei filium, si & Dei, Her-
culem de fabula facis Christum, si matris tantum ho-
minis, meum concedis, si neque patris hominis, ergo
nullius hominis est filius, & necesse est mendacium ad-
miserit, qui se quod non erat, dixit. Vnum potest angu-
stius tuis subuenire, si audeas aut Deum tuum ¹¹⁶ pa-
trem Christi hominem quoque cognominare, quod de
Aeone fecit Valentinus: aut virginem hominem nega-
re, quod nec Valentinus quidem fecit. Quid nunc si ip-
so titulo filii hominis, censetur Christus apud Danie-
lem? nonne sufficit ad probationem prophetici Chris-
ti? Quum enim id se appellat quod in Christum praedi-
cabatur creatoris, sine dubio ipsum se praestat intelli-
gi, in quem praedicabatur. Nominum communio simplex
si forte videri potest, & tamen nec Christum, nec Iesum
vocari debuisse defendimus, diversitatis conditionem
tenentes. Appellatio autem quod est filius hominis in
quantum ex accidenti obuenit, in tantum difficile est,
ut & ipsa concurrat super nominis communionem. Ex
accidenti enim proprio est, maxime quum causa non
conuenit eadem, per quam deueniat in communio-
nem. Atque adeo si & Christus Marcionis natus ex ho-
mine diceretur, tunc & ipse caperet appellationis com-
munionem, & essent duo filii hominis, sicut & duo
Christi, & duo Iesum. Ergo quum appellatio propria est
eius in quo habet causam, si & alii vindicetur in quo est
communio nominis, non etiam appellationis, suspecta
iam sit communio nominis quoque in eo cui vindicatur
sine causa communio appellationis: & sequitur ut
vnus idemque credatur, qui & nominis & appellatio-
nis capax inuenitur, dum alter excluditur, qui non
habet appellationis communionem, carens causa. Nec
alius erit capax utriusque, quam qui prior, & nomen
sortitus est Christi, & appellationem filii hominis, Iesum
scilicet creatoris. ¹¹⁷ Hic erat visus Babylonio regi in
fornaci cum martyribus suis quartus, tanquam filius
hominis, idem ipsi Danieli reuelatus directo filius ho-
minis, veniens cum caeli nubibus iudex, sicut & scriptura
demonstrat: Hoc dixi sufficere potuisse de nomina-
tione prophetica circa filium hominis. Sed plus mihi
scriptura confert, ipse solummodo hominem eius intue-
ntes, necdum & Deum certi, qua Dei quoque filium,
merito retractarent, non posse hominem delicta dimit-
tere, sed Deum solum, cur non secundum intentionem
eorum de homine eis respondebit. *Habere eum potestatem*

B
Dan. 7.

C
Dan. 3.

Dan. 7.

Luc. 5.

ibid.

D
Dan. 3.
& 7.

dimittendi delicta, quando & filium hominis nominans ho-
minem nominaret: nisi quia ideo ipsa voluit eos appel-
latione filii hominis ex instrumento Danielis repercu-
tere, ut ostenderet eum & hominem qui delicta dimit-
teret, illum scilicet solum filium hominis apud Danie-
lis Prophetiam consecutum iudicandi potestatem, ac
per eam utique & dimittendi delicta. Qui enim iudicat,
& absoluit. Ut scandalo isto discussio per scripturam re-
cordationem facilius eum agnoscerent, ipsum esse fili-
um hominis ex ipsa peccatorum remissione. ¹¹⁸ Deni-
que nunquam adhuc professus est se filium hominis
quam in isto loco primum, in quo primum peccata dimi-
tit, id est, in quo primum iudicauit, dum absoluit. Ad
haec quocumque diuersa pars fuerit argumentata quale
sit inspicere. Nam in illam necesse est amentiam tendat, ut

& filium hominis defendat, ne mendacem eum faciat,
& ex homine neget natum, ne filium virginis concedat.
Quod si & auctoritas diuina, & rerum natura, & com-
munis sapientia non admittunt in infamiam heretici-
cam, occasio est & hic, interpellandi quam breuissime
de substantia corporis aduersus phantasmata Marcio-
nis. Si natus ex homine est, ut filius hominis, corpus ex
corpore est. Plane facilius inuenias hominem natum
cor non habere vel cerebrum, sicut ipsum Marcionem,
quam corpus ut Christum, Marcionis Atque adeo ins-
pice cor Pontici aut cerebrum.

[¹¹⁹ *Publicanum adlectum a Domino in argumentum*
deducit, quasi ab aduersario legis adlectum extrancum
legis, & Iudaei prophatum. Excidit ei vel de Petro le-
gis homine, & tamen non tantum adlecto, sed etiam res-
timonium consecuto agnitionis praestitit a patre. Nisi
quam legerat: ¹²⁰ *Inmen & ipem, & expectationem na-*
tionum, praedicat Christum. Atquin probatur potius
Iudaeos dicendo, ¹²¹ *Medicum sanum non esse necessarium, sed*
male habentibus. Si enim male valentes voluit intelligi
ethnicos & publicanos, quos adlegebat, sanos Iudaeos
confirmabat: quibus medicum necellarum negabat.
Hoc si ita est, male descendit ad legem destrudendam,
quasi ad malam valetudinem remediandam, in qua qui
agebant bene valebant, & quibus medicus necessarius
non erat. Quale est autem ut similitudinem medici
propofuerit, nec impleuerit? Nam sicut sanis medicum
nemo adhibet, ita nec tantum extraneis, quantum est
homo a Deo Marcionis, suum habens & auctorem &
protectorem, & ab illo potius medicum Christum.
Hoc similitudo prauidicatur, ab eo magis praestari medi-
cum, ad quem pertinent qui languent, ¹²² *unde autem*
& Ioannes venit in medium? ¹²³ *Subito Christus, libi-*
ro & Ioannes. Sic sunt omnia apud Marcionem, quae
suum & plenum habent ordinem apud creatorem. ¹²⁴
Sed de Ioanne cetera alibi. Ad praesens nos quoque arti-
culos respondendum est. Nunc illud reor, ut de-
monstrem & Ioannem Christo, & Christum Ioanni
conuenire, utriusque creatoris, quae Christum
creatoris, atque ita erubescat hereticus, Ioannis ordi-
nem frustra frustratus. Si enim nihil omnino admini-
strasset Ioannes, secundum Esaiam, ¹²⁵ *voceiferatorum*
solitudinem, & preparator viarum Dominicarum, per
denuntiationem & laudationem penitentiae, si non
etiam ipsum inter ceteros tinxisset: nemo discipulus Christi
manducantes & bibentes ad formam discipulorum Ioannis as-
idue ieiunantium & orantium prouocasset: quia si qua diuersi-
tas staret inter Christum & Ioannem & gregem utrius-
que, nulla esset comparationis exactio, vacaret prouoca-
tionis intentio. Nemo enim miraretur, & nemo tor-
queretur, si diuersa diuinitatis aemulae praedicationes,
de disciplinis quoque inter se non conuenirent, non
conuenientes prae de auctoritatibus disciplinarum:
adeo Ioannis erat Christus, & Ioannes Christi, ambo
creatoris, & ambo de Lege & Prophetis, praedicatora
& magistri. Sed & Christus reiecit Ioannis discipli-
nam ut Deialterius, & discipulos defendisset, ut me-
rito aliter incedentes, aliam scilicet & contrariam initi-
tos diuinitatem. At nunc humiliter reddens rationem,
¹²⁶ *quod non possent ieiunare sicut sponsi, quamdiu cum eis esset*
sponsus, postea vero ieiunare sicut sponsi, quia ablatum est
eis sponsum esset, nec discipulos defendit, sed potius exca-
saui, quali non sine ratione reprehensus: nec Ioannis
reiecit disciplinam, sed magis concessit tempore Ioan-
nis, eam praestans ut temporis, ut temporis suo eam de-
stinans, reiecturus alioquin eam, & defenditur aemulos
eius, si non ipsius fuisset. Iamque teneo meum Chris-
*tum etiam in nomine sponsi, de quo Psalmus: *Spe-**
quam sponsus egrediens de thalamo suo. ¹²⁷ *A summo coeli*
profectio eius, & deuersio eius ad summum utique eius.
*Qui etiam per Esaiam gaudens ad patrem: *Exultet, in-**
quit, anima mea in Domino, induit enim me indumentum sa-
*lutatis, & tunica me induiditatis, ¹²⁸ *velut sponso, circum-**
mhi miram, & velut sponsam ornauit me ornata. Ita se enim
& Ecclesiam deputat, de qua idem spiritus ad ipsam

Cap. 11
et caput
v. Luc. 5.
Luc. 5.
Matth. 23.
Ioh. 4.
& 49.
Ioh. 49.

Gen. 2.
Cor. 1.
Ioh. 49.

F

Cap. 11
et Luc. 5.
cap. vi.
Luc. 6.

Cap. 11
et Luc. 5.
cap. vi.
Luc. 6.

D

Psalm. 127.
Ioh. 49.

129 130

A
Cantic. 4.

Gen. 1.
Matth. 19.
Luc. 1.

Hier. 4.
1. Cor. 1.
1. Jai. 43.

B
Luc. 1.

Psal. 75.

C
Cap. XII.
et Luc. 2.
cap. vi.
Luc. 6.

D

1. Jai. 6.

129 Et circumpones tibi omnes eos, velut ornamentum sponsa. Hanc sponsam Christus libertatem per Salomonem ex vocacione gentium accepit. Siquidem legisti: 130 *Veni sponsa de Libano.* Eleganter Libani vtique montis mentione iniecta, qui turis vocabulo est penes Græcos. De idololatria enim sibi sponsa Ecclesiam: Nega te nunc demensilimum Marcion. Ecce legem tui quoque Dei impugnas: 131 Nuptias non coniungit, coniunctas non admittit, neminem tinguat, nisi cælibem, aut spadonem, morti aut repudio baptismi feruat. Quid itaque Christum eius sponsam facis? Illius hoc nomen est, 132 qui mascululo & feminam coniunxit, non qui separauit. 133 Erastus in illa etiam Domini pronuntiatione, qua videtur noua & vetera discernere. Inflatas es vtribus veteribus, & exerebratus es nouo vino, atque ita veteri, id est, priori Euangelio panum hæretica nouitatis affluisti. In quo alter creator (velim dicere) quum per Hieroniam præcepit: *Nouate uobis nouamen nouum*, nonne a veteribus auertit? 134 quum per Elaiam edicit: *Vetera transferunt: & ecce noua que ego facio*, nonne ad noua conuenit? Olim hæc fatuimus destinationem pristinorum à creatore potius repositam à Christo exhiberi, sub vniuersi & eiusdem Dei auctoritate, cuius sint & vetera & noua. Nam & *vinum nouum is non committit in veteres vres*, qui & veteres vres non habuerit, & *nouum additamentum nemo inijcit veteri vestimento*, nisi cui non defuerit & vetus vestimentum. Ille non facit quid, si faciendum non est qui habeat unde faciat, si faciendum esset; itaque si in hoc dirigeat similitudinem, vt ostenderet se Euangelii nouitatem separare à legis vetustate, suam demonstrabat & illam à qua separabat, alienorum separationem non notandam, quia nemo alienis sua adiungit, vt ab alienis separare possit. 135 Separatio per coniunctionem capit de qua sit. Itaque separabat, & in vno ostendebat fuisse, sicut & fuisse, si non separaret. Et tamen si concedimus separationem istam per reformationem, per amplitudinem, per profectum, sicut fructus separatur à semine, quum sit fructus ex semine: sic & EVANGELIUM SEPARATUR A LEGE, DVM PROVEHIT VTRUMQUE ALIUD AB ILLA, SED NON ALIENVM DIVERSUM, SED NON CONTRARIVM. Nec forma sermone in Christo noua quum similitudines obicit, quum questiones refutat, 136 de septuagesimo septimo venit Psalmo: *Aperiam*, inquit, *in parabolis os meum*, id est, similitudinem: *eloquar problemata*, id est, edisseram questiones: Si hominem alterius gentis probare voluisses, vtique de proprietate loquelis probares. 137 De sabbato quoque illud præmitto, nec hanc questionem consistere potuisse, 138 si non Dominum sabbati circumferret Christus. Nec enim disceptaretur, cur destrueret sabbatum, si destrueret deberet: porro destrueri deberet, si alterius Dei esset: nec quisquam miraretur facientem, quod illi congruebat. Mirabantur ergo, quia non congruebat illi Deum creatorem circumferre, & sabbatum eius impugnare. Et vt prima quæque decidamus, ne eadem vbi que nouemus ad omnem argumentationem aduersarii ex aliqua noua Christi institutione nitentem: hæc iam definitio stabit, ideo de nouitate institutionis cuiusque disceptatum, quia de nouitate diuinitatis nihil erat vsque adhuc aditum, sicuti nec disceptatum: nec posse retorqueri ex ipsa nouitate institutionis cuiusque, satis aliam à Christo demonstratam diuinitatem, quando & ipsam nouitatem pronuntiatam à creatore consisterit, in Christo non esse mirandam. Et oportuerit vtique prius alium Deum exponi, postea disciplinam eius induci, quia Deus auctoritatem præstet discipline, non Deo disciplina, nisi si & Marcion plane tam peruersus non per magistrum litteras didicit, sed per litteras magistrum. Cetera de sabbato ita dirigo: Si sabbatum Christus interuerit, secundum exemplum fecit creatoris. 139 Siquidem in obsidione ciuitatis Hierichunus circumlata per muros arca testamenti septem diebus, etiam sabbato, ex præcepto creatoris sabbatum operatione destruxit, vt putant qui hoc & de Christo

existimant, ignorant neque Christum sabbatum destruxisse, neque creatore, vt mox docebitur. Et tamen per Iesum tunc quoque consummum est sabbatum, vt & hoc in Christo renuntiaretur, etiam si odio insecutus est Iohannis Iudæorum diem, vt Christus non Iudæorum. De odio quoque sabbati professus, creator, vt Christus ipse, sequebatur, exclamantem ore Elaiæ: 140 *Neomenias & sabbata vestra odit anima mea.* Sed & hæc quoque modo dicta sunt, scimus adhibendam tamen in hac specie etiã abruptam defensionem aduersus abruptam pronocationem, Nunc & ad ipsam materiam disceptabo, in qua visa est destrueri sabbatum Christi disciplina. 141 *Esurierant discipuli*, ea die *spicas decerpas manibus esurixerant*, cibum operati, ferias ruperant. 142 *Excusati illos Christus*, & tunc est sabbati læsi, *accusant Pharisæi*, Marcion capat 143 status cõrouerfæ (vt aliquid eludam cum mei Domini veritate) scripti & voluntatis de scriptura enim sumitur creatoris, & de Christi voluntate color, 144 quasi de exemplo David introgressi sabbatis templum, & operati cibum audent fractis manibus propositionis. Meminerat enim & ille hoc priuilegium donatum sabbato à primordio, quo dies ipse compertus est, 145 veniam ieiunij dico. 146 Quum enim prohibuisset creator in biduum legi manna, solummodo permisit in parafæce, vt sabbati sequentis ferias pridiana pabuli paratura ieiunij liberaret. Bene igitur quod & causam eandem secutus est Dominus in sabbato, si ita volunt, dici destructione, bene quod & affectu creatoris expressit in sabbato non ieiunandi honore. Denique tunc demum sabbatum destruxisset, etiam ipsum creatorem, si discipulos sabbato ieiunare mandasset aduersus statum scripti & voluntatis creatoris. Sed quoniam discipulos 147 non constanter tuebatur, sed excusabat, quoniam humanam opponit necessitatem quasi deprecatricem, quoniam potiorè honorem sabbati feriat non contristandi quam vacandi, quoniam David comitesque eius cum discipulis suis æquat in culpa & in venia, quoniam placet illi quia creator indulget, quoniam de exemplo eius, ipse tam bonus est, ideo alienus est à creatore: 148 *Exinde obseruant Pharisæi, si medicinas sabbatis ageret, vt accusarent eum*, certe qua sabbati destructorem, non qua noui Dei professorem: forsalle enim hunc solum articulum vbi que ingeram, alium Christum nusquam prædicatum. In rotum autem errabant Pharisæi circa sabbati legem, non animaduertentes conditionaliter eam indicentem ferias operum sub certa specie eorum. Nam quum de die sabbati dicit: *Omne opus tuum non facies in ea*, dicendo: *tuum*, de humano opere definiti, quod quicquid ex artificio vel negotio suo exequitur, non de diuino. Opus autem factus & incolumitatis non est hominis, sed Dei proprium, sicut & rursus in lege: 149 *Non facies*, inquit, *omne opus in eam nisi quod fiet omni anima*, id est, in causa anime liberanda. Quia opus Dei etiam per hominem fieri potest in salute anime. Deo tamen, quod facturus fuerat & Christus homo, quia Deus. In hunc ergo sensum legis inducere volens illos, per manus arte factæ restitutione, 150 *interrogat*, *Licetne sabbatis benefacere, an non? animam liberare, an perdere?* Vt id operis promittens quod pro anima facturus esset, admoneret eos, quæ opera sabbati lex prohiberet, humana scilicet, & quæ præciperet, diuina scilicet, quæ fierent anime omnia, dominus sabbati dicitus, quia sabbatum vt rem suam tuebatur. Quod etiam si destruxisset, merito, qua dominus, magis ille qui instituit. Sed non omnino destruxit qua dominus, vt hinc iam apparere possit, nec tunc quidem in arca circulatione apud Hierichuntem sabbatum à creatore destruxit. Nam & illud opus Dei erat, quod ipse præceperat, & quod propter animas disposuerat hominibus suorum in discrimine belli constitutas. Sed & si odium alicubi sabbatorum professus est, vestra sabbata dicendo, hominum ea deputans, non sua, quæ sine Dei timore celebrat populus plenus delictis, labijs Deum diligens, non corde iuis sabbatis, id est, quæcunq; disciplina eius agerentur, alium statum fecit, 151 quæ per eundem postea Propheten vetera, & delicata, & non prophananda pronuntiat. Ita

E

Luc. 6.

1. Jai. 6.
2. Reg. 21.
Gen. 2.
Exod. 16.

F

Luc. 6.

1. Jai.

Exod. 11.

G

Leuit. 23.

Luc. 6.

H

Ibidem.

1. Jai. 6.
1. Jai. 1.
1. Jai. 29.

1. Jai. 58.
1. Jai. 56.

A
Luc. 6.
Ibidem.
Matth. 5.
Gen. 2.
4. Reg. 4.
Luc. 6.
Iai. 35.
Iai. 52.
Luc. 6.
Ca. XIII.
ex eod. c.
6. Lucae.
Iai. 40.
Luc. 4.
Iai. 25.
B
Naum. 1.
Psal. 21.
Psal. 3.
Luc. 6.
C
Num. 33.
Exod. 28.
Iosue 4.
Iai. 43.
D
Luc. 6.
Gen. 17.
Num. 13.
1. Pet. 2. &
Iai. 8.
Luc. 6.
Psal. 86.

nec Christus omnino sabbatum rescindit, cuius legem tenuit, & supra in causa discipulorum pro anima operatus, esurientibus enim solatium cibi indidit, 152 & nunc manum aridam curans, factis ubique ingerens, Non veni dissoluere legem, sed adimplere, si Marcion hac voce os ei obstruxit. Adimpleuit enim & hic legem, 153 dum conditionem interpretatur eius, dum operum differentiam illuminat, dum facit quæ lex de sabbati festis exigit, dum ipsum sabbati diem benedictione patris ad primordio sanctum, beneficii one sua efficit sanctiorem, in quo scilicet diuina præsidia ministrabat, quod aduersarius aliis diebus præstitisset, ne sabbatum creatoris ornaret, ne opera debita sabbato redderet. 154 In quo die & Ii & Helisæus Prophetes Sunamitidis filium mortuum restituit in vitam, vides Phariseæ, tuque Marcion, olim creatoris esse sabbatis benefacere, animam liberare, non perdere, nihil Christum noui inculisse, quod non sit ex forma, ex lenitate, ex misericordia, ex prædicatione quoque creatoris. Nam & hic specialis medicinæ Prophetiam representat. Inualescent manus manus dissolutæ, sicut & genua dissoluta in paralytico. [155] Certe euangelizat Sion & Ierusalem pacem, & bona omnia, certe 156 ascendit in montem & illic pernoctat in oratione, & vtiq; auditur à parte. Euolue igitur Prophetas, & ordinem totum recognosce. 157 In montem excelsum, inquit Elais, ascende, qui euangelizet Sion extolle cum vigore vocentur, qui euangelizet Sion extolle cum vigore obspicebant in doctrina eius, erat enim docens tanquam virtutem habens. 158 Et rursum: Propterea cognosce populum nomen meum in illa die. Quod nomen nisi Christi quod? ego sum ipse qui loquebar? Tunc enim ipse erat, qui in Prophetis loquebatur, Sermo, filius creatoris. Adsum dum hora est, in montibus, ut euangelizet Sion auditionem pacis, euangelizet Sion bona. 159 Item Naum ex duodecim: Quoniam ecce veloces pedes in monte euangelizantis pacem. De voce autem nocturna orationis ad patrem manifeste Psalmus: 160 Deus meus clamabo per diem, & exaudies: & nocte, & non in vanitatem mibi. Et alibi de loco & voce eadem Psalmus: Voce mea ad Dominum exclamauit, & exaudivit me de monte sancto suo. Habes nominis representationem, habes sanctum euangelizantis, habes locum montis, & tempus noctis, & sonum vocis, auditum patris, habes Christum Prophetarum. 161 Cur autem duodecim Apostolos elegit, & non alium quemlibet numerum? Næ & ex hoc meum Christum interpretari possem, non tantum vocibus Prophetarum, sed & argumentis rerum prædicatum. Huius enim numeri figuras apud creatorem deprehendo: Duodecim fontes Elim, & duodecim gemmas in tunica sacerdotali Aaronis, & duodecim lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testamenti conditos. Totidem enim Apostoli portendebantur, proinde vt fontes & amnes, rigatum aridum retro & desertum à noticia orbem Nationum, sicut & per Elaiam: Ponam in terra inaquosa fluxum. Proinde vt gemmæ, illuminatur sacra Ecclesiæ vestem, quam induit Christus Pontifex patris. Proinde vt & lapides, solidi fide, quos de laucro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit. Quid tale de numeri defensione competit Christo Marcionis? Non potest simpliciter factum ab illo quid videri, quod potest videri non simpliciter factum à meo. Eius erit res, apud quem inuenitur rei præparatura. 162 Mutat & Petro nomen de Simeone, quia & creator Abraham, & Sara, & Aufeæ nomina reformauit, 163 hunc vocando Iesum, 164 illis syllabas adiciendo. Sed & cur Petrus? Si ob vigorem fidei, multæ materiae solidæq; nomen de suo accommodarent. An quia & petra & lapis Christus? Siquidem & legitimus positum eum in lapidem offendiculi, & in petram scandali. Omitto cetera. Itaque affectauit carissimo discipulorum, de figuris suis peculiariter nomen communicare, puto proprius quam de non suis. 165 Conueniunt à Tyro & ex aliis regionibus multitudo etiam transmarina. Hoc expectabat Psalmus: 166 Et ecce Alaphylli & Tyri, & populus Æthiopum isti fuerunt illi. Mater Sion dicit homo, factus est in illa (quoniam Deus homo natus est)

& edificauit eam voluntate patris: vt scias ad eum tunc Gentiles conuenire, quia Deus homo natus, erat edificaturus Ecclesiam ex voluntate patris, ex Alaphylli quoque, Sic & Elais: 167 Ecce isti venient de longinquo isti autem venient ab Aquilone & mari, alii autem de terra Persarum. De quibus & rursum: attolle per circuitum oculos tuos, & vide, omnes congregati sunt. De quibus & infra: Vide istos extraneos, & dices cordi tuo, Quis istos genuit mihi? Perro hos quis mihi educavit? At hi mihi vbi fuerunt? Hic erit Christus non Prophetarum? Et quis erit Christus Marcionitarum? si peruersitas placet, qui non fuit Prophetarum. 169 Venio nunc ad ordinarias sententias eius, 170 per quas proprietatem doctrinæ suæ inducit ad edictum (vt ita dixerim) Christi, 171 Benedi mendici (sic enim interpretatio vocabuli quod in Græco est quoniam illorum est regnum calorum. Nam hoc ipsum quod à benedictionibus cepit, creatoris est, qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quam benedictionibus 172 dedicauit. Erubuit enim, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic enim sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque Testamenti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum est, si & ab affectibus creatoris ingressus est per humilium dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vtiq; diligentes, consolantis, assentientis, vindicantis vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, titulum credas de fontibus saluatoris. Reuera quo dirigam, nescio, in tanta frequentia eiusmodi vocum, tanquam in sylua, vel in prato, vel in nemore, pomorum, pallium prout incidit, res perenda est. 173 Inclamat Psalmus: dicit pupillo & mendico, humilem & pauperem iussit erigat. Liberat pauperem, & mendicum de manu peccatoris eruat. Item Psalmus septuagesimus primus: 174 Iustitia indicabit mendicos populi, & faciet saluos filios pauperum. Et in sequentibus de Christo: Omnes nationes seruient ei. Dauid autem vni genti Iudaicæ præfuit, ne quisio Dauid putet dictum, quia & ille suscepit humiles, & necessitatibus laborantes. Quod libet ait, inquit, aduersa mendicum, parcer mendico & pauperi, & anima pauperum in saluas faciet: Ex vsura, & iniustitia redimet eorum animas, & honoratum nomen eorum coram ipso. Item: 175 Aurantur peccatores in inferos, omnes nationes quæ Dei obliuiscuntur, quoniam non in finem obliuioni habebunt mendicum, solentia pauperum non peribit in finem. Item: Quis sicut Deo nos, qui habet in excessis, & humilia prospectat in celo & in terra. Qui suscitât mendicum de terra & de stercore exaltat pauperem, 176 vt sedere enim faciat cum principibus populi, vtiq; in regno suo. 177 Sic & retro in Bathuis, Anna mater Samuelis spiritu gloriam Deo reddens qui, inquit, excitât pauperem de terra, & mendicum, vt sedere eum faciat cum dynastiis populi, vtiq; in regno suo, & in thronis gloriæ, vtiq; regalibus. Per Elaiam vero quomodo inuehitur in vexatores egenorum? 178 Vt autem ad quid inceditis vineam meam, & rapina mendicium domibus vestris? Cur vos latetis populum meum, & faciem mendicorum confunditis? Et rursum: Vt quis scribunt nequissimi, 179 scribentes enim scribunt nequam, vitantes iudicia mendicorum, & diripientes iudicia pauperum populi mei. Quæ mendicia pupillis quoque & viduis exigit, & vt ipse egenis solati. Iudicate pupillo, & iuste tractate viduam, 180 & veritate conciliemur, dicit Dominus. Cui tantus affectus in omnem conditionem humilitatis creatoris est, eius erit & regnum quæ Christo repropititur, ad cuius affectum dudum pertinens ii, quibus repropititur. Nam estis patris creatoris quidæ terrenas promissiones fuisse, Christi vero cælestes, bene quod cælum nullius alterius vtiq; adhuc Dei apparet, nisi cuius & terra. Bene quod creator vel minorâ promissit, vt facilius illi & de maioribus credam, quam qui nunquam de minoribus prius fidem liberalitatis suæ struxit. 181 Beati esurientes, quoniam ipse saturaborur. Possem hunc titulum in superiorem transferre, quod non alii sunt esurientes, quam pauperes, & mendici, si non hanc & promissionem creator specialiter in Euangelio scilicet sui prædicationem destinasset.

TERTULLIANI
OPERA

E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

A

Luc. 6.
Luc. 6.
Luc. 6.
Luc. 6.

Luc. 12.

B

Luc. 6.
Luc. 6.
Luc. 6.
Luc. 9.
Luc. 11.

Luc. 6.
Luc. 11.

Luc. 11.

C

Cap. XV.
de eodem
subsec.
Luc. 12.

D

Ibid.

Siquidem per Esaiam de eis quos vocaturus esset a summo terra, utique Nationes, 182 Ecce, inquit, velociter & leviter advenient, velociter, qua properantes sub finibus temporum. Leviter, qua sine oneribus praesentis legis. Non esurient, neque sitient, ergo saturabuntur. Quod utique nisi esurientibus & sitientibus non promittitur. Et rursum, 183 Ecce, inquit, qui serviant mihi, saturabuntur, vos autem esurietis. Ecce qui serviant mihi, bibent, vos autem sitietis. Videbitur & contraria ista, an Christo praemississentur: intantum quod esurientibus saturitate repromittit, Dei creatoris. 184 Beati plorantes, quia ridebunt. Decurre septentiam Esaiam Ecce qui serviant mihi, exultabunt in iocunditate vos autem confundemini. 185 Ecce qui serviant mihi, obletiantur, vos autem clamabitis pro dolore cordis. Et haec contraria apud Christum recognosce. Certe obletatio in iocunditate illis promittitur, qui in diueta conditione sunt, moestis & tristibus & anxii. Scilicet etiam Plal. cxx v. Qui seruiant, inquit, in lacrymis, in exultatione metent. Porro tam exultantibus & iocunditate capientibus risus accedit, quam moerentibus & dolentibus fletus. Ita creator materias risus & fletus predicans, risus os plorantes prior dixit. Igitur qui a consolatione pauperum & humilium, & esurientium, & fletuum exortus est, statim se illum representare gestit, quem demonstratrat per Esaiam: Spiritus Domini super me 186 propter quod unxit me ad euangelizandum pauperibus. Beati a mendici, quoniam illorum est regnum caelorum, Misistis me, curare obtritos corde. Beati b qui esuriant, quoniam ipsi saturabuntur, 187 Aduocare Languentes. Beati qui plorant, quoniam ridebunt, Dare lugentibus Sionis gloriam, pro cinere vnguenti iocunditatem, & gloria habitum pro spiritu radii. Haec si statim admissus Christus administrat, aut ipse est qui se ad haec venturum praedicauit: aut si nondum venit qui praedicauit, ridicule, sed necessarie dixerim, fortasse mandauerit Christo Marcionis, 188 Beati eritis quum vos odio habebant homines, & exprobrabant, & eiecerunt nomen vestrum, velut malum, propter filium hominis. Hac pronuntiatione sine dubio ad tolerantiam exhortatur. Quid minus creator per Esaiam? Nemetueris ignominiam ab hominibus, 189 & nullificatione eorum ne minui amini. Quae ignominia, quae nullificatio? quae fututa erat propter filium hominis. Quem istum? qui est secundum creatorem. Vnde probabimus: Excidio in ipsum quoque praedicato: sicut per Esaiam ad auctores odii Iudaeos: Propter vos blasphematur nomen meum in Nationibus. 190 Et alibi: Sancite eum qui circumscribit animam suam, qui aspernamento habetur a Nationibus, famulis, & magistratibus. Si enim odium in illum filium hominis praedicabatur, qui secundum creatorem est, Euangelium autem nomen Christianorum, utique a Christo deductum, odio futurum contestatur, propter filium hominis, qui est Christus, eum filium hominis in causa odij constituit, qui erat secundum creatorem, in quem odium praedicabatur. Et utique si nondum venisset, non potuisset nominis odium, quod agitur hodie, 191 personam nominis antecessisse. Nam & sancitur penes nos & animam suam circumscribit, propter nos eam ponens: & aspernamento habetur a Nationibus. Et qui natus est, ipse erit filius hominis, propter quem & nomen nostrum recusat. 192 Secundum haec, inquit, sciebant Prophetas patres eorum. O Christum verisipilem, nunc destructorem, nunc assertorem Prophetarum destruebat, ut amulus, conuertens discipulos eorum, sibi asserbat ut amicus, suggillans insecutores eorum. Porro in quantum non congruisset Christo Marcionis assertio Prophetarum, ad quorum venerat destructionem, in tantum congruit Christo creatoris suggillatio insecutores Prophetarum, quos in omnibus adimplebat, vel quia magis creatoris est delicta patrum filis exprobrare, quam eius Dei qui nec propria cuiusque castigat. Sed non statim, inquit, Prophetas tuebatur, si iniquitatem Iudaeorum affirmatam volebat, quod nec cum Prophetis suis pie egissent. Arquin nulla hic iniquitas exprobanda erat Iudaeis, laudandis potius & probandis si eos figurauerunt, ad quorum destructionem

post tantum aui Deus optimus motus est. Sed puto iam & non optimus, iam aliquid & cum creatore motatus, nec in totum 193 Epicuri Deus. 194 Ecce enim demorat in maledictionem, & ostendit eum se esse qui nouit offendere & irasci: Vt enim dicit. Sed fit nobis questio de verbi istius qualitate, quasi non tam maledictionis sit quam admonitionis. Et quid cause interest, quando & admonitio non sit sine aculeo comminationis, maxime per Vt amior facta? Et admonitio autem & comminatio, 195 eius erunt qui norit irasci. Nemo enim admoenebit & nemo comminabitur, ne quid faciat, nisi qui factum vindicabit. Nemo vindicabit, nisi qui norit irasci. Alii agnoscent quidem verbum maledictionis, sed volunt Christum sic Vt pronunciasse, non quasi ex sententia sua proprie, sed quod Vt a creatore sit, & voluerit illis asperitatem creatoris opponere, quo suam supra benedictionibus 196 sufferentiam commendaret. Quasi non creatori competat, qua utrunque praestandi, & bonum Deum & iudicem, ut quia praemiserat in benedictionibus benignitatem, subiiceret etiam in maledictionibus severitatem, amplitudinem disciplinae utriusque instruenda, tam ad benedictionem sectandam quam ad maledictionem praecauendam. Nam & ita praemiserat: 197 Ecce posui ante vos benedictionem, & maledictionem. Quod etiam in hanc Evangelii dispositionem portendebat. Alioquin qualis est ille, qui ut suam insinuat bonitatem, creatoris opposuit asperitatem, 198 Infirma commendatio est, quae de alterius destructione fulcitur. Atqui opponens speritatem creatoris, timendum eum confirmat. Si timendum, magis utique obaudirendum quam negligendum. Et incipit iam Christus Marcionis creatori docere. Tunc, si 199 Vt creatoris est quod in diuites, spectat, ergo Christus non est diuitibus offensus, sed creator: & raras habet Christus diuitum causas, superbia dico, & gloriam, & saeculi stultitia, & Dei incuriam, per quae Vt merentur a creatore. Sed quomodo non eiusdem sit diuites reprobare, qui supra mendicos probat? Nemo non contrarium eius quod probauerit reprobat. Itaque si creatori deputabitur maledictio in diuites, eiusdem defendetur benedictio in mendicos: & totum iam opus Christi creatoris est. Si Deo Marcionis adscribetur benedictio in mendicos, eiusdem imponetur & maledictio in diuites: & erit par iam creatoris tam bonus quam & iudex: nec erit iam discrimini locus quo duo Dei sunt: sublatoque discrimine, supererit vnum Deum tenentiarum creatorem. Igitur, Vt, si & vox maledictionis est, vel aliquid austerioris inclamationis, & a Christo dirigit diuites, deo creatorem diuitum quoque aspermatorem probare, sicut probauit mendicorum aduocatores: ut Christum in hac quoque sententia creatoris ostendam 200 locupletantis Salomonem. Sed quia permilla sibi optione maluit ea postulare quae sciebat Deo grata, sapientiam, & meruerat, etiam diuitias consequi, quas non magis voluit: quanquam & diuitias praestare non incongruens Deo sit, per quas & diuites solatio iuuantur, & multa inde opera iustitiae & dilectionis administrantur. Sed accidentia vitia diuitis illa in Euangelio quoque Vt diuitibus, ascribunt: 201 Quoniam, inquit, recepistis aduocationem vestram Vtque ex diuitis, de gloria eorum & secularibus fructibus. Itaque in Deuteronomio Moyses, 202 Ne, inquit, quum manducaueris, & repletus fueris, & domos magnas edificaueris, pecoribus, & bubus tuis multiplicatis, & pecunia & auro, exaltetur cor tuum, & obliuiscaris Domini Deitui. 203 Quemadmodum & Ezechiam regem thesauris inflatum, & de eis potius quam de Deo gloriarum apud illos qui ex Perfide aduenierant, insilire per Esaiam. Ecce dies veniunt, & auferentur omnia, quae in domo tua sunt: & quae patres tui congesserunt, in Babilonem transferentur. 204 Sic & per Hieremiam quoque edicit: Neglorietur diues in diuitiis suis, & qui gloriatur, silicet in Deo gloriatur. 205 Sic & in filias Sionis inuehitur per Esaiam, cultu & diuitiarum abundantia inflatas, 206 comminabundus & alibi nobilibus & superbis. Dilatavit orcus animam suam, & aperuit os suum, & descendit in lyti, & magni, & diuites. (Hoc erit

E

F

Deut. 30.

Luc. 6.

Ibidem.

G

3. Reg. 3.

H
Luc. 6.
Deuter. 8.

Ijai. 39.

Hier. 9.
Ijai. 3.
Ijai. 5.

L

TERTIUL
OPERA

A
Luc. 6.
Iſai. 10.
Pſal. 48.
Pſal. 61.
Amos 6.
Luc. 6.
Iſai. 65.
Pſal. 125.
Luc. 6.
Iſai. 3.
C
Hier. 17.
Pſal. 117.
Cap. XVI.
de cod. iſr.
c. vi. Luc. 2.
a. 4. E. ſ. 15.
Luc. 6.
b Iſai. 66.
Exod. 21. 11.
Luc. 9.
D
Zach. 7.
Zach. 8.
Dente. 32.
Exod. 21.

Christi *Ve* (super diuites) & humiliabitur homo, utique exaltatus diuitiis, & in honorabitur vir, utique ob substantiam honorabilis. 207 De quibus & rursus: Ecce Dominus virtutum conturbabit gloriosos cum ualentia, & elati comminuentur, & uent gladio sublimis. qui magis quam diuites: Quia receperint scilicet aduocationem suam, gloriam & honorem, sublimitatem ex diuitiis. A quibus auertens nos & in Plalm. XLVIII. Ne timeris, inquit, quum diues factus fuerit homo, & quum abundabit gloria eius, quoniam quum morietur, non tollet omnia, nec descendet cum illo gloria sua. 208 Item in LXI. Ne desideraueritis diuitias, & si relucet, ne adieceritis cor. Id ipsum postremo uerbum, *Ve*, olim per Amos in diuites affluentis delictis delinatur: 209 *Ve*, inquit, qui dormiunt in lectis eburneis, & delictis stuant in thoris suis, qui edunt hodos de gregibus caprarum, & vitulos de gregibus bouum lactantes, complaudentes ad sonum organorum, tanquam perseuerantia deputauerunt, & non tanquam fugientia, qui bibunt uinum liquatum, & uinguentis primariis uinguntur. Igitur & si tantummodo dehortantem ad diuitiis ostenderet creatorem, non etiam predamantem diuites etiam uerbo ipso, quo & Christus, nemo dubitaret ab eodem adiectam in diuites comminationem per *Ve* Christi, a quo ipsarum materiam, id est diuitiarum dehortatio precurritur. comminatio enim dehortationis accessio est. 210 Ingerit *Ve* etiam saturatis quia esuriunt: etiam uidentibus nunc, quia lugebunt. His respondebunt illa quae supra benedictionibus opposita sunt apud creatorem: Ecce qui mihi seruiunt saturabuntur, uos autem esurietis, utique quia saturati estis. Et ecce qui mihi seruiunt oblectabuntur, uos autem confundemini, utique ploraturi qui aueritiditis. Sicut enim in Psalmo: Qui seminant in lacrymis, in letitia merent: ita in Euangelio: Qui in risu seminant, scilicet letitia, in lacrymis merent. Hac olim creator simul posuit, Christus solummodo distinguendo, non mutando renouauit. 211 *Ve* quum uobis benedixerint homines, secundum haec faciebant & pseudoprophetae patres illorum. Aequo creator benedictionis & laudis humanae sectatores inculcat per Esaiam: 212 Populus meus: qui uos beatos dicunt, sed uos, & uias pedum uestrorum disturbant. Prohibet & alias fidere omnino in hominem, sic & in laudem hominis, ut per Hieremiam: Maledictus homo qui spem habet in homine. 213 Nam & in Psalmo CXVII. Bonum est fidere in Dominum, quam fidere in hominem. Et bonum est sperare in Dominum, quam sperare in principes. Ita totum quod ab homine captatur, 214 abdidit creator, nec dum benedictionem. Pseudoprophetae autem laudatos siue benedictos a patribus eorum, tam eius est exprobrare, quam Prophetas uexatos & recufatos: sicut iniuriae Prophetarum non pertinuisent ad Deum ipsorum, ita nec gratiae Pseudoprophetarum displicissent, nisi Deo Prophetarum. [215 Sed uobis dico, inquit, qui auditis: ostendens hoc olim mandatum a creatore, 216 Loquere a in aures audientium. 217 Digredite inimicos uestrorum & benedicite eos qui uos oderunt, & orate pro eis qui uos calumniantur. Haec creatore una pronuntiatione cluit per Esaiam: b Dicite, fratres nostri estis, eis qui uos oderunt. Si enim qui inimici sunt, & oderunt, & maledicunt, & calumniantur, fratres appellandi sunt, utique & benedici odientes, & orati pro calumniatoribus iussit, qui eos fratres deputari praecipit. Nouam plane patientiam docet Christus, etiam uicem iniuriae cohibes permittam a creatore, oculum exigente pro oculo, & dentem pro dente, 218 contra ipse alteram amplius maxillam offerri iubens, & super tunicam pallio quoque cedi. Plane haec Christus adiecit, ut supplementa consentanea disciplina creatoris. Atque adeo hoc statum renuntiandum est, an disciplina patientiae predicatur penes creatorem. Sic per Zachariam praecipit, 219 ne uisquisque malitiae fratris sui meminerit, sed nec proximi. Nam & rursus: Malitiam, inquit, proximi sui uisquisque ne recogitet. Multo magis patientiam indixit iniuriae, qui indixit obliuionem. Sed & quum dicit: Mibi uindictam, & ego uindictabo: proinde patientiam docet uindictae expectatricem. 220 In quantum ergo non capit, ut idem uideatur & dentem pro dente, oculum pro oculo, in uicem iniuriae exigere, qui non modo uicem, sed etiam uisionem, etiam recor-

datione & recogitatione iniuriae prohiberi tantum aperitur nobis quomodo oculi pro oculo, & dentem pro dente censuerit, non ad secundam iniuriam talionis permitendam, qua prohiberetur interdita uisionem, sed ad primam coeque dam, qua prohiberetur talione opposita, ut uisquisque respiciens licentiam secunda iniuria, a prima semetipsum contineret. Facilius enim uim compri sit repraesentatione talionis, quam remissionem uisionis. Vtrumque autem constituendum fuit pro natura & fide hominum: ut qui Deo crederet, uisionem a Deo expectaret: qui minus fideret, leges talionis timeret. Haec legis uoluntatem de intellectu laborantem, dominus & labbat & legis & omnium paternarum dispositionum Christus & reuelauit, & compotem fecit, mandans alterius quoque maxillae oblationem, ut tanto magis uicem iniuriae extingueret, quam & lex per talionem uoluerat impedisse, certe quam Prophetia manifeste coequecuerat, & memoriam iniuriae prohibens, 221 & uisionem ad Deum redigens. Ita si quid Christus intulit, non aduertario, 222 sed adiuore praeccepto, non destruxit disciplinam creatoris. Denique si in ipsam rationem patientiae praecipienda, & quidem tam plene atque perfecte considerem, non consistet, si non est creator, qui uindictam repro-mittit, qui iudicem praestat. Alioquin si tantum patientiae pondus non modo non repetuendi, sed & aliam maxillam praebendi, & non modo non remedi-dendi, sed etiam benediciendi, & non modo non retinendi tunicae, sed amplius & pallii concedendi, si mihi imponit qui non sit me defensorum, in uacua patientiae praeccepto, non exhibens mihi mercedem praeccepti, patientiae dico fructum, quod est uicio, quam mihi permittisse debuerat, si ipse non praestaret si mihi non permittebat, ipse praestaret. Quoniam & disciplinae inerte uindictam uindictam, sed uicem enim uisionis omnis iniquitatis refranatur. Ceterum passim emissa libertate dominabitur, utrumque oculum effusa, & omnem dentem excitatura praerimpunitatis securitate. Sed hoc est Dei optimi & tantum boni, patientiae iniuriam facere, uolentiae ianuam pandere, probos non defendere, improbos non coercere. 224 *Omni petenti te, dato, utique indigenti: uel tanto magis indigenti, si etiam & abundanti.* Ne quis ergo indiget, in datorem paratam habes in Deuteronomio formam creatoris: Non erit, inquit, in te indigens: 225 *ui benedicens benedicit te Dominus Deus tuus.* Datorem scilicet, qui fecerit non esse indigentem. Et plus hic, non enim petenti iubet dari. Sed non sit, inquit, indigens in te, id est, cura uicem, ne sit, quo magis petenti praedictandum, etiam in sequentibus: Si autem fuerit indigens: & fratribus tuis, non auerit cor tuum, nec confringas manum tuam a fratre tuo indigente. Apertum aperit illi manum, sanus senerabis illi quantum desiderauerit. sanus enim nisi petenti dari non solet. 226 Sed de tanore postmodum. Nunc si qui uoluerit argumentari, creatorem quidem fratribus dari iussisse, Christum uero omnibus patientibus, ut hoc sit nouum atque diuersum, immo rounum erit ex his per quae lex creatoris erit in Christo. Non enim aliud Christus in omnes praecipit, quam quod creator in fratres. Nam & si maior est bonitas que operatur in extraneos, sed non prior ea quae ante debetur in proximos. Quis enim poterit diligere extraneos? Quod si secundus gradus bonitatis est in extraneos, qui in proximos primus est, eiusdem erit secundus gradus, cuius & primus, facilius quam ut eius sit secundus, cuius non existit primus. Ita creator & secundum naturam ordinem primum in proximos docuit benignitatem, emissurus ea postea in extraneos: & secundum rationem dispositionis suae, primo in Iudeos, postea & in omne hominum genus. Ideo que quum diu intra Isaacem erat sacramentum, merito in solos fratres misericordiam & possessionem terminos terra, & cepit ex pluri quod dicitur est per Osee: 228 *Non populus meus, populus meus: non misericordiam consequuta, misericordiam consequuta.* Natio scilicet: exinde Christus in omnes legem paterna benignitatis extendit, neminem excipiens in militatione

A
Luc. 8.

Matth. 5.

Iai. 18.
Ezech. 18.

Ezech. 20.

Iai. 10.
Ca. XVII.
titam ecc.
vi. Luca.
Luc. 6.
Ezech. 18.

Ibidem.

Deut. 14.
Deuter. 15.

Luc. 6.
D

Gen. 11.
37.

fecit in vocatione. Ita & si quid amplius docuit, hoc quoque in hereditatem gentium accepit. ²²⁹ Et sic ut vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis. In isto precepto vti que alia pars eius subauditur: Et sic ut vobis non vultis fieri ab hominibus, ita & non vos faciat illis. Hoc si nouus Deus & ignotus retro, & nondum plane editus precepit, qui me nulla ante hac institutione formauerit, qua prius scirem quid deberem mihi velle vel nolle, atque ita & aliis facere, quae mihi vellem: non facere, quae & mihi nollem, ²³⁰ passivitate sententia mea permisit, nec atrinxit me ad conuenientiam voluntatis & facti, vt id aliis faciam quod mihi velle, & id nec aliis faciam quod mihi nollem. Non enim definit quid mihi arque aliis debeam velle vel nolle, vt ad legem voluntatis patet factum, & possim ali non prestare, quod ab alio mihi velim praestitum, amorem, obsequium, solatium, praesidium, & eiusmodi bona: proinde & alii facere quod ab alio mihi fieri nollem, vim, iniuriam, contumeliam, fraudem, & eiusmodi mala. Denique hac inconuenientia voluntatis & facti, ²³¹ agunt Echnici nondum a Deo instructi. ²³² Nam est natura bonum & malum notum est, non tamen Dei disciplina: a qua cognita, tunc demum conuenientia voluntatis & facti ex fide, vt sub metu Dei, agitur. Itaque Deus Marcionis quum maxime reuelatus sit, tamen reuelatus non potuit huius precepti, de quo agitur, tam strictum, & obcurum, & caecum adhuc & facilius pro meo potius arbitrio interpretandum, committendum emittere, ²³³ cuius nullam praestuxerat distinctionem. At enim creator meus & olim & vbique precepit indigentes, pauperes, & pupillos, & viduas, protegit, iuuat, refrigerat: sicut & per Ezechiam, ²³⁴ Infringite esurienti panem tuum, & mendicos qui sine tecto sunt, in domum tuam inducite: & nudum si videris tegite. Item per Ezechielem de viro iusto, panem suum dabit esurienti, & nudum conreget. Satis ergo iam tunc me docuit ea facere aliis, quae mihi velim fieri. Proinde denuntians, Non occides, nec aduulterabis, non furaberis, non falsum testimonium dices, docuit me faciam aliis quae fieri mihi nollem: & ideo ipse erit preceptum in Euangelio, qui illud retro & praestruxit & distinxit, & ad arbitrium disciplinae suae disponit: & merito iam compendio subtrinxit, quoniam & alias recitum sermonem facturus in terris Dominus, id est, Christus praedicabatur. ^[235] Hic nunc de fenore quum interponit, ²³⁶ Et si fenora fueritis a quibus speratis vos recepturos, quae gratia est vobis: percutere sequentia Ezechielis de eodem viro iusto. ²³⁷ Pecuniam, inquit, suam fenori non dedit, & quod abundauerit non sumit: fenoris scilicet redundantiam quod est vitiosa. Prius igitur fuit vt fructum fenoris eradicaret, quo facilius altit faceret hominem ipsi quoque fenori si forte perdendo, cuius fructum didicisset amittere. Hanc etenim dicimus operam legis fuisse procurantis Euangelio. Quorundam tunc fidem paulatim ad perfectum disciplinam Christianam nitorem, primis quibusque preceptis balbutientis adhuc benignitatis informabat. Nam & supra, ²³⁸ Et pignus, inquit, reddet, vti que si non sit soluendo: quia solutori vti que pignus restituendum esse, vtrum homo scriberet? Multo manifestius in Deuteronomio, ²³⁹ Non dormies super pignus eius. Reddito reddes illi pallium circa solis occasum, & dormiet in pallio suo. ²⁴⁰ Adhuc clarius supra. Dimitte omnem debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non reprobos: quoniam remisit Domini Dei tui inuocata est. Porro quum debitum dimitti iubet, ²⁴¹ vti que non exoluturo, plus enim est: & si exoluturo, quum repolci vetat, quid aliud docet quam non exoluturos faceremus, quum detrimentum fenori indixit: ²⁴² Et eritis filij Dei. Nihil impudentius, si ille nos sibi filios faciet, qui nobis filios facere non permisit, auferendo connubium. Quomodo in id nomen alleclusus est tuos, quod iam eratis: filius padonis esse non possum, maxime quum patrem habeam eundem quem & omnia. Nam tam pater omnium qui conditor vniuersitatis, quam spado qui nullus substantiae conditor. Et si mare ac feminam non miscuisset creator, & si non vniuersis quoque animalibus filios concessisset, hoc eram eius ante paradysum,

ante delictum, ante exitum, ante duos, vnum. denovo factus filius sui statim quum me manibus enixus est, quum de suo halitu mouit. Ille me nunc rursus filium nuncupat, iam non in animam, sed in spiritum pariens. ²⁴³ Quia ipse, inquit, suauis est aduersus ingratos & malos. ²⁴⁴ Euge Marcion, satis ingeniose detraxisti illi pluuias & soles, ne creator videretur. Sed quis iste suauis, qui ne cognitus quidem vsque adhuc? quomodo suauis, a quo nulla beneficia praecesserant? Hoc genus suauitatis, qua soles & imbres qui foenerauerat, non receptorus ab humano genere vt creator, qui pro tanta elementorum liberalitate facilius idolis quam sibi debitum gratiae referentes homines vsque adhuc sustinet. Vere suauis etiam spiritalibus commodis. ²⁴⁵ Eloquentia enim Domini dulciora super mel & fauon. Ille igitur & ingratos suggillauit, qui gratos expectari merebatur. Cuius solem & imbres tu quoque Marcion ingratos habuisti. Ceterum tuus non poterat iam queri ingratos, qui non paucaerit gratos. Misericordiam quoque praecipiens, ²⁴⁶ Estote, inquit, misericordes, sicut pater vester misertus est vestri. Hoc erit, panem infrangite esurienti, & mendicos sine tecto in domum tuam inducite, & nudum si videris tegite: & iudicare pupillo, & in iustitate viduam. Agnosco doctrinam eius veterem: qui mauius misericordiam, quam sacrificium. Aut si filius nunc misericordiam praecipit, quia & ipse misericors sit, cur tanto aeo misericors mihi non fuit? ²⁴⁷ Nolite iudicare ne iudicemini. Nolite condemnare ne condemnemini. Dimitte & dimittemini. Date & dabitur vobis, mensuram bonam, pressam, ac fluentem dabant in sinum vestrum. Eadem qua mensuris mensuram remetietur vobis. Vt opinor, haec ²⁴⁸ retributionem pro meritis prouocatum sonant. A quo ergo retributio? Si ab hominibus tantum: ergo humanam docet disciplinam & mercedem, & in totum hominibus obedientiam. Si a creatore vt a iudice, & dispensore meritorum: ergo illi nostrum impellit obsequium, apud quem constituit retributionem captandam vel timendam, prout quisque iudicauerit, aut condemnauerit, aut dimiserit, aut mensus fuerit. Si ab ipso ergo & ille iudicat, quod Marcion negat. Eligant itaque Marcionitae, ne tanti sit de magistri regula excidere, quam Christum aut hominibus aut creatori docentem habere. ²⁴⁹ Sed caecus caecum ducit in foueam. Credunt aliqui Marcioni. Sed non est discipulus super magistrum. Hoc & meminisse debuerat Apelles, Marcionis de discipulo emendator. *Eximat & de oculo suo trabem haereticus, tunc in oculo Christiani si quam putat stipulam, reuincat. Proinde & arbor bona non proferat malum fructum, quia nec veritas haereticum: nec mala bonum, quia nec haereticus veritatem. Sic nec Marcion aliquid boni de thesauro Cerdonis malo protulit, nec Apelles de Marcionis. multo enim haec congruentius in ipsos interpretabimur, ²⁵⁰ quae Christus in homines allegorizauit, non in duos Deos, secundum scandalum Marcionis. Puro me non temere huc vsque; adhuc linea insilire, qua desino nulquam omnino alium Deum a Christo reuelatum. ²⁵¹ In hoc solo adulterium Marcionis manum stupuisse miror, nisi quod etiam latrones timent. Nullum maleficium sine formidine est, quia nec sine conscientia sui. Ta diu ergo & Iudei non alium Deum orant, qua praeter quem neminem adhuc norant: nec alium Deum appellabant, quam quem soli norant. Si ita est, quis videbitur dixisse, ²⁵² quid vocatis: Domine Domine: Vtrumne qui nunquam hoc fuerat vocatus, vt nusquam adhuc aditus? An ille qui semper Dominus habebatur, vt a primordio cognitus: Deus scilicet Iudeorum. Quis item adiecisse potuisset, & non facitis quae dico? Vtrumne qui cum maxime edocere terebatur an qui a primordio ad illos & Legis & Prophetarum eloquia madauerat. Qui & in obaudientia illis exprobrare posset, etiam si nunquam alias exprobrasset. Porro qui ante Christum, *Populus iste me labijs diligit, cor autem eorum longe absistit a me,* concionatus est, veterem vti que illis contumacia imputabat. Alioquin quam absurdum, vt nouus Deus, nouus Christus, nouae rationis religionis illuminator, contumaces & inobsequentes pronuntiare, quos non potuisset expectari. ^[253] Proinde extollenda fide Marcionis, incredibile si is professus est tale se fide nec in Israele inuenisse, ad quem non*

E
Luc. 6.
Matth. 5.

Rom. 1.
Luc. 6.
Psal. 118.

Luc. 6.
Iai. 38.

F
Iai. 7.
Luc. 6.

Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

G
Ibidem.
Ibidem.

Ibidem.

H
Iai. 29.

Ca. xviii.

TERTIUL
OPERA

A
ex vii. c.
Luc. 7.
Luc. 7.

pertinebat fides Israel. Sed nec exinde pertinere poterat adhuc cruda ut probaretur vel compararetur, ne dixerim adhuc nulla. Sed cur non licuere illi alienae fidei exemplo uti? Quonia si ita esset, dixisset talem fidem nec in Israele vnquam fuisse: ceterum dicens talem fidem debuisse inueniri in Israele, quicquid ad hoc venisset, ut ea inueniret, Deus scilicet & Christus Israhel, quam non fugillasset, nisi exactor & scelerator eius. Amulus vero etiam maluisse eam talem inuentam, ad quam in firmadam & destruentam magis venerat, non ad comprobendam. 254 Resuscitauit & mortuum filium viduae, non nouum documentum. Hoc & Prophetae creatoris adiderant, quanto magis filius? A deo autem in illud vsque momenti, nullum alium Dominus Christus intulerat, ut omnes illic creatori gloriam viderent, dicentes: 255 Magnus Prophetis prodit in nobis, & respexit Deus populum suum. Quis Deus? vtrique cuius populus, & a quo Propheta. Quod si illi quidem creatorem glorificabant, Christus vero & audies & sciens non corrigebat, & quidem in tanto documento mortui resuscitati creatorem adhuc orantes, sine dubio aut non alium circumferbat Deum, quam quem in suis beneficiis atque virtutibus honorari sustinebat: aut quale est ut illos tam diu errantes sustineret, ad hoc veniens ut errori eorum mederetur? 256 Sed scandalizatur Ioannes auditus virtutibus Christi, ut alterius. At ego ratione scandali prius expeditam, quo facilius haeretici scandali expellam. Ipso iam Domino virtutum sermone & spiritu patris operante in terris, & praedicante, necesse erat portionem Spiritus sancti, quae ex forma prophetici moduli in Ioanne egerat, 257 preparaturam viam Dominicarum, ab ecedere iam ab Ioanne, redactam scilicet in Dominum, ut in massalem suam summam. Itaque Ioannes communis iam homo & vnus iam de turba, scandalizabatur quidem qua homo, sed non qua alium Christum sperans vel intelligens, qui neque vnquam speraret ut nihil noui docentem vel operantem. Nemo haesitabit de aliquo, quem dum scit non esse, nec sperat nec intelligit. Ioannes autem certus erat neminem Deum praeter creatorem, vel qua Iudeus, etiam Prophetes plane facilius quasi haesitauit de eo, quem quam sciat esse, an ipse sit nesciat. Hoc igitur metu & Ioannes, 258 Tu es, inquit, qui venis, an alium expectamus? Simpliciter inquirens an ipse venisset quem expectabat, Tu es, qui venis, id est, qui venturus es, an alium expectamus? Id est, an alius est quem expectamus, si non tu es quem venturum expectamus? Sperabatur enim sicut omnes opinabantur ex similitudine documentorum, potuisse & Prophetam interim missum esse, a quo alius esset, id est, maior ipse scilicet Dominus, qui venturus expectabatur. Atque adeo hoc erat Ioannis scandalum, quod dubitabat ipsum venisse quem expectabant, quem & praedictatis operationibus agnouisse debebant, 259 Ut Dominus, per easdem operationes agnoscerent se renuntiauerit Ioanni. Quae quomodo constet praedicata in Christum creatoris, sicut ad singula ostendimus, satis peruersum, ut Christum non creatoris per ea renuntiatum intelligendum, per quae magis Christum creatoris agnosci compellebat. Multo peruersius, 260 si & testimonium Ioanni perhibet, non Ioannis Christus, Prophetam eum confirmans, immo & supra, ut angelum, 261 ingerens etiam scriptum super illo: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam: Eleganter ad superiorem sensum scandalizati Ioannis commemorans Prophetiam sicut confirmans praecursorum Ioannem iam aduentum, extingueret scriptulum interrogationis illius, Tu es, qui venis, an alium expectamus? Praecursore enim iam suo cto officium, preparata via Domini, ipse erat intelligendus, cui praecursor ministrauerat, 262 Maiore quidem omnibus natis mulierum, sed non ideo subiecto, ei qui minor fuerit, in regno Dei, quasi alterius sit Dei regnum, in quo modicus quis maior erit Ioanne maior sit. Siue enim de quocunque dicit modico per humilitatem, siue de semetipso, quia minor Ioanne habebatur, omnibus scilicet in solitudinem concurrentibus, ad Ioannem potius quam ad Christum: Quid existis videre in solitudine? tantumdem

Ibidem.
3 Reg. 17.
& 4 Reg.
4.
Luc. 7.

B
Ibidem.

Ipsi. 40.

Luc. 7.

C

Ibidem.

Ibidem.

D
Ibidem.

& creatori competit, & Ioannem ipsius esse maiore natis mulierum, & Christum vel quemque modicum, qui maior Ioanne futurus sit in regno eque creatoris, & qui sit maior tanto Propheta, qui non fuerit scandalizatus in Christum, quod tunc Ioannem inuinit. 263 Diximus de remissa peccatorum. 264 Illius autem peccatrici femine argumentum eo pertinebit, ut quem pelet Dominus oculis figeret, lacrymis inundaret, crinibus detegeret, rogantem perduceret, solidi corporis veritatem non phantasma inane tractauerit. 265 Et ut peccatrici poenitentia, secundum creatorem meruit, veniam praeponeat solitum sacrificio. Sed & si poenitentia simul ex fide acciderat, per poenitentiam ex fide iustificatam, ab eo auditus, Fides tua te saluam fecit, qui per Abacuc pronuntiatur, 266 Fides ex fide sua viuet. 267 Quod diuites Christo mulieres adhaerebant, quae & de facultatibus suis ministrabant ei, inter quas & vxor regis procuratoris, de propheta est. Has enim vocabat per Elaiam: 268 Mulieres diuites exsurgite, & audite vocem meam, ut discipulas primo, dehinc ut operarias & ministras ostenderet, sicut in ipse audit sermo noster. Dies enim memento te cum labore in spe. Cum labore enim quo sequebantur, & ob spem ministrabant. Aequae de parabolis semel sufficit probatum, hoc genus eloqui a creatore promissum. 269 At nunc illa quoque pronuntiatione eius ad populum: Aure audietis & non audietis, dedit Christo frequenter in culcat: qui habet aures, audiat. Non quasi ex diuersitate auditum permitteret Christus, quem ademit creator: sed quia comminationem exhortatio sequebatur. Primo aure audietis & non audietis: dehinc qui habet aures, audiat. Non enim audiebant vitro qui aures habebant sed ostendebat aures cordis necessarias, quibus illos audituros negat creator. Et ideo per Christum adiicit, 270 Videte, quomodo audiat & non audiat: non corde scilicet audientes, sed aures. Si dignum sensum pronuntiationi accommodet pro sensu eius qui auditui suscitabat, etiam dicendo, Videte quomodo audiat & non audiat: non audietis ministratur. Sane nominatur minimus Deus, quia nec iudicat, nec iustificat. Hoc probat etiam subiactis sensibus. 271 Et qui habet dabitur, ab eo autem qui non habet, etiam quod habere se putat auferetur. Quid dabitur: A die ctio fidei, vel intellectus, vel salus ipsa. Quid auferetur: Vtrique quod dabitur. A quo dabitur, & auferetur. Si a creatore auferetur, ab eo & dabitur. Si a Deo Marcionis dabitur, ab eo & auferetur. quo quo tamen nomine conatur ablatione, non erit eius Dei qui nescit comminari, quia non nouit irasci. 272 Mirrot autem quum lucernam negat abscondit, qui se tanto seculo absconderat maius & necessarius lumen, quum omnia de occulto in apertum repperit, qui Deum sui vsque adhuc umbra, expectans (opinor) nasci Marcione. Venimus ad constantissimum argumentum omnium, qui Domini natiuitatem in cotroversiam detulerunt. 273 Ipse, inquit, confestatur se non esse natum, dicendo, Quamini mater, & qui mihi fratres? 274 Ita semper haeretici annidas simplices voces coniecturis quo volunt rapit: aut minus conditionales & rationales, simplicitatis conditione dissoluunt, vel hoc in loco. Nos cotrario dicimus primo non potuisse illi annuntiar, quod mater & fratres eius foris starent querentes videre eum, si nulli illi mater & fratres nulli fuissent. quos vtrique notat qui annuntiar, vel retro notos, vel tunc ibidem compertos, dum eum videre desiderant, vel dum ipsi nuntium nandant. Ad hanc primam propositionem nostram solet ex diuerso responderi, Quid enim si tentandi gratia nuntiarum est ei? Sed hoc scriptura non dicit, quae quanto significare solet ex tentatione quid factum. 275 Ecce legi dicitur affurrexit tentans eum, & de tributi collocatione: Et accesserunt ad eum Pharisaei tentantes eum, tanto vbi non facit tentationis mentionem, non admittit tentationis interpretationem. Et tamen ex abundantia causas tentationis exoptulo, cui tentauerit illum, per nominationem matris & fratrum. Si ut scirent natum esse, an non? quando de hoc fuit quaestio quam ex ista tentatione discerneret? Quis autem dubitaret natum, quem videret hominem? Quem audisset filium se hominis professum? Quem de conspectu

omnis

A
omnis humanae qualitatibus dubitaret Deū, aut filiū Dei credere, Propheten facilius eximitates licet magnum aliquem vtiq; tamen natum. Etiam in exploratone natiuitatis tentandus fuisse, quodcumq; aliud argumētum tentationi competisset, quā per earū personarum mentionē quā potuit etiam natus non habere. Die mihi, omnibus natis mater adiuuit? omnibus natis adgenerantur & fratres non licet patres magis & sorores habere, vel & nemine: 276 Sed & census constat a cōs sub Augusto nunc in Iudaea per Sentium Saturninū, apud quos genus eius inquirere potuisset. Adeo nullo modo constitit ratio tentationis istius. Et vere mater & fratres eius toris stabant. Superest & inspicere sensum non simpliciter pronuntiantis, *Qua mihi mater aut fratres?* quasi ad generis & natiuitatis negationē: sed & ex causa necessitate & conditione rationali. Tā proximas n. personas foris stare, extraneis inuis defixis ad sermones eius, amplius & auocare eū ad solenni opere quarentes, merito indignatus est, non tam abnegauit quā abdicauit. Atq; adeo quā praeuulserit: *Qua mihi mater & qui mihi fratres?* subiungens, nisi qui audiunt verba mea & faciunt ea, transiit sanguinis nomina in alios, quos magis proximos pro fide iudicaret. Nemo autē eū transfere quid, nisi ab eo qui haberit quod transfert. Si ergo matri & fratres eos fecit qui non erant, quomodo negauit eos qui erant? memoriam scilicet conditione, vō ex proximorū negatione in semetipso docens, Qui patrem aut matrem aut fratres praeponeret verbo Dei, non esse dignū discipulum. Ceterum ex hoc magis matri & fratres confitebatur, quod illos nolebat agnoscere: quod alios adoptabat, confirmabat quos ex officio negauit, quibus non ut veriores substituit, sed ut digniores. Denique nihil magnum, si fidem sanguini praeuulserit, quem non habebat. [277 *Quis autem iste est qui & mari imperat:* nimirum nouus dominator atque possessorelementorum subacti iam & exclusi creatoris. Non ita est Sed agnoscit substantia auctorem suum, quae famulis quoque eius obaudire consueuerat. Inspecie Exodum Marcionem, Aspicit matri rubro ualitori super omnia (tagna Iudaea, virgam Moysi imperante, vt funditus prociussim, & pari vt inque stupore discriminis fixum, sic eo populū pede, intestino itinere transmitteret, rursusque sub eiusdem virge natu, redeunte natura, Aegyptum exercitum vndarum concordia conuerteret: 278 in quod opus & Ausri seruiant. 279 Lege ex forte familia dirimendae in tranitu eius Iordanis macharam fuisse, cuius impetu atq; decursum plane & Iesus docterat Prophetis transmeantibus stare. Quid ad haec: Si tuas Christus est, non erit potentior famulis creatoris. Sed his solis exemplis vltus esse, si non etiam praedicatio marinae istius expeditionis Christum antecessisset. Nam quum transferebat, Psalmus expungitur: *Dominus, inquit, super aquas multas.* Quum vndas freti discunt, 280 Abacuc adimpletur: *Disperges, inquit, aquas itinere.* Quum ad minas eius eliditur mare, Naum quoque absoluitur: 281 *Comminans, inquit, mari & arfaciens illud,* vtique cum ventis, quibus in quietabatur. Vnde vis meum vindicem Christum, de exemplis an de Prophetis creatoris? 282 Age nunc qui militarem & armatum bellatorem praedicari putas, non figurate nec allegorice, qui bellum spirituale aduersus spirituales hostes, spirituali militia, & spiritualibus armis, spiritualiter debellaturus esset; 283 *Quum inueni in vno homine multitudinem demonum, legionem se proffessam,* vtique spiritalem; discet & Christum expugnatorem spirituali hostium, spiritualiter armatum, & spiritualiter bellicosum intelligendum: atque ita ipsum esse, qui cum legione quoque demonum erat dimicaturus: vt & de hoc bello Psalmus possit videri pronuntiasse: *Dominus validus, Dominus potens in bello.* Nam cum vltimo hoste morte praeratus, per trophaum Crucis triumphauit. 284 Cuius autem Dei suum legio restata est? Sine dubio cuius tormenta & abyssum nouerant & timebant. nec enim videntur posse ignorasse adhuc quod noui & ignoti Dei virtus operaretur in terris: quia verisimile non est creatorem ignorasse. Si enim alium supra se Deum i-

gnorauerat aliquando, tamen iam infra caelum suum agentem, vtique compererat quod autem Dominus comperisset, iam & vniuersae familiae innocuisset in eodem mundo, & intra eundem ambitum caeli, quo peregrina diuinitas conuerteretur. In quantum ergo & creator scisset eam, & substantia eius, si fuisset: in tantum quia nulla fuit, non alium daemones sciebant quam Dei sui Christum. Non deperunt ab alio, quod meminissent petendum sibi a creatore, veniam scilicet abyssis creatoris: Denique impetrauerunt, quo merito? Quia mentiti erant, quia saui Dei filium eum fecerant? Et qualis erit qui menticos iuuabat, qui infamantes sustinebat? Sed enim quia mentiti non erant, quia Deum abyssis & suis cognouerant, ita eum se & ipse confirmauit, quem cognouerant daemones Iesum iudicem & vltoris Dei filium. Ecce aliquid & de illis pusillitibus & infirmitatibus creatoris in Christo. Ignorantiam enim & ego adscribere ei volo. Permittite mihi aduersus haereticum. 285 *Tangitur a feminis quae sanguine fluitabat, & nesciuit a qua. Quis me,* inquit, *retigit?* Etiam excusantibus discipulis, perseverat in ignorantia voce. *Retigit me aliquis.* Idque de argumento affirmat. *Sensit enim virtutem ex me profectam.* Quid dicit haereticus? Sciebatne personam? Et cur quasi ignorans loquebatur? 286 Vt confessionem certe prouocaret, vt timorem probaret. Sic & Adam aliquando quaesierat, quasi ignorans: *Adam vbi es?* Habes & creatorem cum Christo excusatum, & Christum creatori adaequatam. Sed & hoc, qui aduersarius legis, 287 vt quia lex a contactu feminis sanguinantis sum mouet, idcirco gestierit non tantum contactum eius admittere, sed etiam sanitatem donare. O Deum non natura beneficium, sed amulatione! 288 At enim si fidem mulieris inuenimus ita metuisse, quum dicit: *Ede tua te saluauit fecit,* quis es vt 289 emulationem legis interpretetis in isto facto, quod ipse Dominus ex fidei remuneratione additum ostendit? Sed hanc vis mulieris fidem constitueret, qua contempserat legem. Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei conscia, nullius adhuc nouae legis initiata, legem irrumperet eam, cui adhuc tenebatur? Qua denique fide irrupit in quem Deum credens, quem spernens: Creatoris? Certe enim ex fide retigit. Si ex fide creatoris, quae alium Deum ignorabat & quomodo legem eius irrupit? Tam enim irrupit, si irrupit quam ex fide creatoris, quomodo enim vt inque conueniet, vt & irrumperet, & ex fide eam irrumperit, propter quam irrupisse non debuit? 290 Dicam: hies haec fuit primum, quia Deum suum confidebat misericordiam malle quam ipsam sacrificium, qua eum Deum cepta erat operari in Christo, qua sic eum retigit, non vt hominem sanctum, nec vt Prophetam, quem contaminabilem pro humana substantia sciret: sed vt ipsum Deum, quae nulla spurcicia pollui posse praesumerat. Itaque non temere interpretata est sibi legem, ea coraminiari significantē, quae essent contaminabilia: non Deum, quem in Christo confidebat. Sed & illud recogitaui, 291 ordinarium & solennem menstrui vel partualis sanguinis fluxum in lege taxari, qui veniat ex officio natura, non ex vicio valetudinibus. Illa autem ex vicio valetudinibus redundabat, cui non modū temporis, sed diuinae misericordiae auxilium necessarium sciebat. Atque ita potest videri legem non irrupisse, sed distinxisse. Haec erit fides, quae contulerat eria intellectu. 292 *Nisi credideritis, inquit, non intelligetis.* Hanc fidem probant Christus eius feminae, quae solum credebat creatorem, eius fidei se Deum respondit, quae probauit. Nec illud omittam, quod 293 dum tangitur vestimentum eius, vtique corpori non phantasmati inditum, corpus quoque demonstrabatur non quasi iam de hoc retractemus, sed quia ad presentem conspirat questionem. Si enim non erat veritas corporis, phantasma vtique contaminari, qua res vacua, non possit. Qui ergo non potest contaminari praer inanitate substantiae, quomodo voluisset? Vt amulus legis mentiebatur, qui non vere polluebatur. [294 *Dimittit discipulos ad praedicationem Dei regni.* Nunquid vel hic edidit, 295 cuius prohibet eos victui aut vestitui quid in viam ferre? Quis hoc mandasset

E
ibidem
ibidem
F
Gal. 3.
Leuitic. 15.
Eas. 5.
G
Osee 6.
Leuit. 15.
12.
Iai. 7.
H
Ca. XXI.
ex. 19.
Luc. 9.
Luc. 12.
296 nisi

A
1 Cor. 9.
Luc. 9.

296 nisi qui & coruus alit, & flores agri vestit: Qui bo-
ui quoque terenti liberatem oris ad veniã pabuli ex ope-
re luminouendi ante precepit: 297 quia dignus operarius
mercede sua. Hæc Marcion delet, dum sentit salua sint.
298 At quem iubet puluerem excutere de pedibus, in eos, a qui-
bus, excepti non fuissent, & hoc in testimonium mandat fieri:
nemo testatur quod non iudicio destinatur: inhumani-
tatem qui in refectionem redigi iubet, iudicem com-
minat. Nullum Deum nouum à Christo probatum
illa etiam opinio omnium declarauit, quia 299 Christum
Iesum, alii Ioannem, alii Heliam, alii vnum aliquem ex veteri-
bus Prophetis Herodi assueverant. Ex quibus quicunque
fuisse, non vti que ob hoc est suscitatus, vt alium Deum
post resurrectionem prædicaret. 300 Pascit populum in so-
litudine, de pristino scilicet more. Aut si non eadem &
maiestas, ergo iam minor est creator, qui non vno die,
sed annis quadraginta, nec de inferioribus materis panis
& piscis, sed de manna celestis nec quingie ciciter, sed
sexcenta milia hominum protelauit: A deo autem ea fuit
veritas etiam exuberare, de pristino voluerit exemplo.
Sic enim & in tempore famis sub Helia viduæ Sarep-
tensi modica & suprema alimenta ex Propheta benedi-
ctione per totum famis tempus redundauerant. 301

Ibidem.

Ibidem.
Exod. 12.
Eph. 16.
Luc. 9.

B
3 Reg. 17.

4 Reg. 4.

Luc. 9.

Psal. 2.
I. Iai. 45.
I. Iai. 45.
Dan. 9.
Luc. 9.

Ibidem.

C

Ibidem.

Dan. 3.

D

I. Iai. 57.

Habes tertium Basilium, si & quartum resoluas, in-
uenies totum hunc ordinem Christi circa illum Dei homi-
nem, qui oblatos sibi viginti hordeaceos panes quã
populo distribuit iussit, & minister eius proinde com-
parata multitudine & pabuli mediocritate, respondi-
sit, Quid ego hoc dem in conspectum centum milibus hominum?
Da, inquit, & manducabunt: quoniam hæc dicit Dominus: Et
manducauerunt & reliquerunt reliquias secundum dictum Do-
mini. O Christum & in nouis veterem 302 Hæc itaque
qui viderat Petrus, & cum pristinis compararat, & non
tantum retro facta, sed & in futurum iam tunc prophe-
tanta recognouerat, interroganti Domino, quisnam illis
videretur, quam pro omnibus responderet: Tu es Christus: non
potest non eum sensisse Christum nisi 303 quem nouat
in scripturis, quem iam recensebat in factis. Hoc
& ipse confirmat vti que adhuc patiens, immo & silen-
tium indicens. Si enim Petrus quidem non poterat
alium eum confiteri, quam creatoris, 304 ille autem præ-
cepit, ne cui hoc dicerent vti que id noluit prouulgari quod
Petrus senserat. Immo, inquis, quia non recte senserat,
noluit mendacium disseminari. Sed aliam silentii cau-
sam edixit, 305 quia oportere et filium hominis multa pati, &
reprobari à presbyteris & scribis & sacerdotibus, & interfici, &
post tertium diem resurgere. Quæ quum prædicata sint, &
ipsa in Christum creatoris, 306 sicut suis locis implebi-
mus: sic quoque ipsum se ostendit esse, in quem prædi-
cabatur. Certe & si non essent prædicata, eam causam
indichi silentii protulit, quæ non Petri errorem demon-
straret, sed obeundarum passionum necessitatem. 307
Qui voluerit, inquit, animam suam saluam facere, perdet il-
lam & qui perdidit eam propter me, saluam faciet eam 308
Certe filius hominis hanc sententiam emisit. Perspice
igitur & tu cum rege Babylonio, fornacem eius arden-
tem, & inuenies illicitam quam filium hominis (non-
dum enim vere erat, nondum scilicet natus ex homine)
iam tunc istos exitus constituentem. Saluas facit animas
trium fratrum, qui cas pro Deo perdere conspiraue-
rant: Chaldeorum vero perdidit, quas illi per idolola-
triam saluas facere maluerant. Quæ est ista noua doctri-
na, cuius vetera documenta sunt? Quanquam, & præ-
dicationes martyrorum tam futurorum, quam 309 à
Deo mercedè relatorum decurrerunt. Vide, inquit
Elias, quomodo perit iustus, & nemo excipit corde. Et viri ius-
ti auferuntur, & nemo considerat. Quando magis hoc sit,
quam in perfectione sanctorum eius? Vti que non sim-
plex, nec de natura lege communis, sed illa insignis &
pro fide militaris: in qua qui animam suam propter De-
um perdit, seruat illam: vt & hic tamen iudicem cog-
noscas, qui malum anime lucrum perditione eius, &
bonam anime detrimentum, salute eius remunera-
tur. Sed & zelorem Deum mihi exhibet, malum malo

reddentem 310 Qui confusus, inquit, me fuerit, & ego con-
fundar eum. Quando nec confusiois mercedis conueniat,
nisi meo Christo: cuius ordo magis pendendus, 311 vt et-
iam hereticorum conuictis pateat, omnem naturam
& educationis fæderat, & ipsius etiam carnis indig-
nitatem, quata amaritudine possunt perorantibus. Ce-
terum quomodo ille erit obnoxius confusiois, qui
eam non capit? non valua licet virginis tamen femi-
næ coagulatus etiam non semine, tamen ex lege sub-
stantia corporalis, ex femina humore: non caro ha-
bitus ante formam: non pecus dictus post figuram: 312
non vnoquem mensum cruciatu 313 deliberatus: non sub-
bita dolorem coccisione cum tantis temporis cæno per
corporis cloacam effusus ad terram: nec statim lucem
lacrymis aspicatus & primo retinaculo sui voluerit, nec
multum ablutus: 314 nec sale & melle medicatus: nec
pannis iam sepulture inuolucrum iniciatus: nec exinde
per immunditiam inter sinus volutatus, molestus vbe-
ribus, diu infans, vix puer, tarde homo: sed de celo ex-
positus, semel grandis, semel totus statim Christus,
spiritus, & virtus & Deus tantum. Ceterum vt non verus,
qui non videbatur, vt ne de crucis maledictio em-
becendens, cuius carebat veritate carnis corpore. Non
poterat itaque dixisse: Qui me confusus fuerit. Noster hoc
debit pronuntiasse, Minoratus à parte modico citra angelos
vermis, & non homo, ignominia hominis, & nullius in populi:
quatenus ita voluit, vt huore eius sanaretur de-
decere eius salus nostra consistat. Et merito se pro suo
homine deposuit, pro imagine & similitudine sua non
aliena, vt, quoniam homo non erubuerat, lapidem &
lignum adorans, eadem constantia non confusus de
Christo, pro impudentia Idololatricæ, satis Deo faceret
per impudentiam fidei. Quid hominibus Christo tuo com-
petit, Marcion, ad meritum confusiois? Plane pade-
re te debet, quod illum ipse finxisti. [315 Nam & hoc
vel maxime erubescere debuisti, quod illum eam Ioseph
& Helia in secessu mentis conspici patris, quorum destruc-
tor aduenerat. Hoc scilicet intelligi voluit 316 vix
illa de celo: Hic est filius meus dilectus, hunc auare: id est, non
Moysen iam & Heliam Ergo sufficere vox sola sine
ostentatione Moyli & Helia. Desinendo enim quem
audirent, quoscunque alios vti uisisset audiri. Aut non
quid Elaiam & Hieremiam, ceterosque quos non
ostendit, permisit audiri, si verus quos ostendit? Nunc
& si presentia illorum fuit necessaria, non vti que in
colloquio ostenderent, quod familiaritatis indicium
est: nec in conspectu claritatis, quod dignationis & gratiæ
exemplum est: sed & in foribus aliquibus, quod destruc-
tionis argumētū est, immo in tenebris creatoris qui-
bus discutiendus erat missus, longe etiã discreti à claritate
Christi, qui voces & litteras ipsas eorum ab Euangelio
suo erat separaturus. Sic in alienos demonstrat illos, dicit
secū habet. Sic relinquendos docet, quos sibi iungit.
Sic destruit, quos de sedibus suis extruit. Quid faceret
Christus istorū? Credo secundū puerilitate tales eos
reuelasset, quales Christus Marcionis debuisse: aut
quoscunque alios secū quam Prophetas suos. Sed quid
Christus creatoris, quæ secū ostendere prædicatores suos:
eos: cui illis videri, 318 quibus in a reuelationibus erat
visus: cui illis loqui, 319 qui b eum fuerant locuti: cum
eis gloria suam communicat, 320 à e quibus Dominus
gloria nuncupabatur: 321 cui principalibus suis, 322 quos
iū alter d populi informator aliquando, alter reformator
quandoque: alter initiator veteris Testamenti, alter
cōsumator noui: Igitur & Petrus merito cōubernium
Christi sui agnosens indiuiduitate eius suggerit cōsiliū:
323 Bonum est nos hic esse. bonum plane, vbi Moyses scilicet
& Helias. Et faciamus hic tria abernaacula. Vnum riuū,
Moyli vniū, & Helie vniū. 324 Sed nesciens quid diceret. Quomodo
nec sciens: vti tunc simplici errore, an ratione & detrac-
timus in causa noue Prophetie gratia, eccliam in mem-
tiam cōuenire? In spiritu enim homo cōsistit, præteritum
quū gloria Dei cōspicit, vel quū per ipsū Deus loquitur,
necesse est excidat sentia, obstrat se virtute diuina, 325
de quo inter nos & Psychicos q̄lito est. Interim facile est
amentiam

TERTIU
OPERA

amentiam Petri probare. Quomodo enim Moysen & Heliam cognouisset, nisi in spiritu? Nec enim imagines eoru vel itatatus populus habuisset & similitudines ³²⁶ Lege prohibente, nisi quia in spiritu viderat: & ita quod dixisset in spiritu, non in sensu constitutus, scire non poterat. Ceterum si sic nescit quasi errans, eo quod putaret illorum esse Christum, ³²⁷ ergo iam constat & supra Petru interrogatum à Christo quæ se existimarent, vt de creatoris dixisset, Tu es Christus, quia si tunc alterius Dei illum cognouisset, hic quoque non errasset. Quod si ideo & hic errauit, quia & supra, ergo certus es in illum diem quoque nullam nouam diuinitatem à Christo reuelatam, & vique adhuc non errasse Petrum, Christo vique adhuc nihil eiusmodi reuelante: & tamen non alterius deputadum Christum, quam creatoris, cuius omnem & hic ordinem expressit. ³²⁸ Tres de discipulis arbitros futura visionis & vocis assumit: & hoc creatoris est, ³²⁹ In tribus, ¹ inquit, testibus stabit omne verbum. ³³⁰ In montem ² secedit: agnosco formam loci. ³³¹ Nam & pristinum populum apud montem & visionem & voce sua creator iniciatur. Operabatur in eo suggestu designari nouum Testamentum, in quo concipit veritas fuerat. Sub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit de aere creatoris cognoglobatam, nisi & nubes suas illo deduxerat, quia & ipse per celum creatoris viam iugerat: aut proinde & nubilo creatoris ³³² precario vltus est. Itaque nec nunc muta, nubes fuit, ³³³ sed vox solita de celo, & patris nouum testimonium super filio: atque in secundo Plalm. Filius meus est: ego hodie genui te. De quo & per Elaiam: *Quis Deum metuent, audiat vocem filii eius:* Itaque iam repletentans eum, *Hic est filius meus*, Vtique subauditur: quem re-promissi. Si enim reptomissit aliquando, & postea dicit, *Hic est:* eius est exhibentis voce vti in demonstratione promissi, qui aliquando promissi, non eius cui possit responderi: ipse enim tu quis es qui dicas, *Hic est filius meus*, de quo non magis premisit, quam te ipsum quod prius erat reuelasti? *Hunc igitur audite*, quæ ab initio edixerat audiendum in nomine Prophete, quoniam & Prophetes existimari habebat à populo. ³³⁴ Prophetam, inquit Moyses, *fuciat abit vobis Deus ex filiis vestris*, secundum carnalem scilicet sensum tanquam me audierit illum. ³³⁵ *Omnia autem qui illum non audierit, exterminabitur anima eius de populo suo.* Sic & Elaias: *Quis in vobis metuent, exaudiat vocem filii eius.* Quam & ipse pater commendaturus erat. ³³⁶ Siftens enim inquit verba filii sui, dicendo scilicet, *Hic est filius meus dilectus, hunc audite.* Itaque & si facta translatio sit audicionis à Moysæ & Helia in Christo, sed non vt ab alio Deo, nec ad alium Christum, sed à creatore in Christum eius secundum decessionem veteris, & successionem noui Testamenti. *Non legatus, inquit Elaias, nec nuntius, 337 sed ipse Dominus saluos eos fecit,* ipse iam prædicans & implens Legem & Prophetas. Tradidit igitur pater filio discipulos nouos, ostensis prius cum illo Moysæ & Helia in claritatis prærogatiua, atque ita dimissis, ³³⁸ quasi iam & officio & honore distinctis, vt hoc ipsum confirmaretur propter Marcionem, societatem essetiam claritatis Christi cum Moysæ & Helia. Totum autem habitum visionis istius habemus etiam apud Abacac, vbi spiritus ex persona interdum Apollolorum, ³³⁹ *Domine audiuimus aurium tuum & eximui. Quem magis quam vocis cælestis illius, Hic est filius meus dilectus, hunc audite?* Consideraui opera tua, ex-cidimete. Quo magis quam cum vifa claritate eius, nescit quid diceret Petrus: In medio duorum animarum cognoueris, Moysi & Helia. ³⁴⁰ De quibus & Zacharias vidit in figura duarum olearum, & duorum ramulorum oleæ. Nam hi sunt, de quibus dictum est, *illi duo filii opimitatis asistent Domino vniuersæ terre.* Et rursum idem Abacac: *Operauit calos virtus, vti que nubilo illo. Et splendor eius vt lux erit: vti que etiam vestitus eius respluit 341.* Et si commemoremus promissionis Moysi, hic inuenietur expuncta. Quam enim desiderasset conspectum Domini Moyses dicens, *Si ergo inueni gratiam coram te, manifesta te mihi, vt cognosceat videam te, cum conspectum desiderans, in quo hominem esset*

turus, quod Propheta sciebat: ceterum Dei faciem (iam audierat) *nemo homo videbit me, & vnuer.* Et hunc, inquit, *sermonem quem dixisti faciam tibi:* Et rursum Moyses: *Os-tende mihi gloriam tuam.* Et Dominus similiter de futuro: *Ego præcedam in gloria mea.* Et reliqua. Et in nouissimo: *Et tunc videbitis postera mea.* Non lumbos nec stras, sed quam desiderauerat gloriam in posterioribus temporibus reuelandam. In qua facie ad faciem visibilem se ei reprotmit, etiam ad Aaronem dicens: *Si fuerit Pro-phetes in vobis, in visione cognoscat illi, 342 & in visione loquar ad eum, non quomodo ad Moysen, os ad os loquar ad eum:* in specie (vtique hominis quam erat gestaturus) non in ænigmat. ³⁴³ Nam & si Marcion noluit eum colloquētem Domino ostensum, sed stantem, tamen & stans os ad os stabat, & faciem ad faciem, cum illo, inquit, non extra illum, in gloriam ipsius nedum in conspectum. De qua gloria non aliter illustratus discessit à Christo, quam solebat à creatore: ³⁴⁴ proinde tunc oculos percutere filiorum Israelis, quem admodum & nunc execra-ti Marcionis, qui hoc quoque argumentum aduersus se facere nō vidit Sulpicio in me persona Israelis. ³⁴⁵ Stet Christus Marcionis, & exclamet: ³⁴⁶ *O genitura incredula, quousque ero apud vos: quousque sustinebo vos?* Statim à me audire debet. Quisquis es ³⁴⁷ *ærege iusque,* prius eds qui sis, & à quo venias, & quod in nobis tibi ius. Vique adhuc creatoris est totum apud te. Plane si ab illo venis, ³⁴⁸ & illi agis, admittimus increpationem. Si vero ab alio, dicas velim quid nobis vtiquam de tuo commisit, quod credere debuissimus, vt expobres incredulitatem, qui nec te ipsum aliquando nobis reuelasti? Quæ apud nos agere cepisti, vt tempus queraris? In quibus nos sustinuit, ³⁴⁹ vt patientiâ imputes: Alinus de Aethiopya puto modo venis, & iam exclamas. Sulpicio adhuc & persona discipulorum in quos insilit, *O Natio incredula, quam diu ero vobiscum, quam diu vos sustinebo?* Hanc eruptionem eius vti que hoc modo iustissime repercuterem; Quisquis es *ærege iusque,* prius eds qui sis, à quo venias, quod ibi ius sit in nobis: Vique adhuc (puto) creatoris es, & ideo se-cuti sumus recognosce omnia illius in te. Quod si ab illo venis, admittimus increpationem. Si vero alii agis, oro te, dicas quid nobis aliquando comisit, qui nō-dum queri debuisset? nisi quod nec ille eos insillisset, si non olim apud illos in Lege, in Prophetis, in virtutibus & beneficiis deuerfatus, incredulos semper fuisset ex-pertus. ³⁵⁰ Sed ecce Christus diligit paruulos, *talens esse do-cens debere, qui semper maiores velint esse.* Creator autē vltos pueris immitit. ³⁵¹ Scilicet Heliam Prophetam, conuicia ab eis passum. Satis impudens Antithesis, quā tā di-uerfa comittit, paruulos & pueros: innocēte adhuc æ-tatem, & iudicii iam capacem, quæ couiciari poterat, ne dicā blasphemare. Quia ergo iustus Deus, nec pueris im-piis peperit, exigens maiori ætati honorem, & vti que maioris à minore. Quæ vero bonus, adeo diligit paru-ulos, vt apud Aegyptum benefecerit obstetricibus prote-gentibus partus Hebræos periclitantes edicto Pharaonis. Itā & hæc affectio Christi, cum creatore est. Itā nunc Deus Marcionis ³⁵² qui conuubiū auerfatur, quomodo videri potest paruulorum dilector, ³⁵³ quoru tota causā conuubiū est? Qui semen odit, fructū quoque exeret necesse est. Næ ille senior habendus Aegyptio rege. Nā Pharaõ educari non sinebat infantes. Ilte nec nati, au-ferens vitam illis etiam decē mensū in vtero. At enim quanto credibilis, vt eius deputeret affectio in paru-ulos, qui benedicendo conuubiū in propagatione generis humani, ipsum quoque fructum conuubiū benedicendo promittit, qui de infantia prim^o est. ³⁵⁴ Repræsentat crea-torigniū plagā Helia postulante in illo Pseudopropheta. Agnosco iudicis seueritatem, ³⁵⁴ è contrario Christi

A. Marc. 19. & Helia. 4. Luc. 9. Ezech. 10. Luc. 9.

Hidm. a. Dist. 19. b. Luc. 9. Ezech. 10. Luc. 9. Ezech. 19. Luc. 9. Phil. 2. Iai. 50. Luc. 9.

Dist. 8.

Iai. 50.

Iai. 44.

C.

Iai. 63.

Luc. 9.

Abac. 3.

Luc. 9.

Zachar. 4.

Abac. 3.

Luc. 9.

Ezech. 33.

E. Numer. 12. Ezech. 33.

Ezech. 34.

Ca. XXIII.

F. Ex. 17. & 19. Luc. 9. Ezech. 9.

G.

ibidem.

4. Reg. 1.

Ezech. 1.

H.

Gen. 2.

4. Reg. 1.

lenita

A
 33
 I. Sai. 42.
 3. Reg. 19.
 Luc. 9.
 Ibidem.
 Leuit. 21.
 Num. 6.
 B
 a Gen. 19.
 Ca. XXIV.
 ex 10. e.
 Luca.
 Luc. 10.
 b Num. 33.
 c Exod. 12.
 Luc. 10.
 C
 Ibidem.
 Deut. 29.
 Luc. 10.
 4. Reg. 4.
 Luc. 10.
 4. Reg. 4.
 Luc. 10.
 D
 Deut. 25.
 Luc. 10.
 Exod. 12.
 Exod. 1.

TERTIU
 OPERA

lenitatem, increpantis eandem animaduersionem desti-
 nantes discipulos, super illum vinculum Samaritanum.
 Agnoscat & haereticus ab eodem seuerissimo iudice
 promitti hanc Christi lenitatem, Non contendit, inquit,
 nec vox eius in platea audietur. Harundinem quasdam non
 comminuet, & linum fumigans non extinguet. Talis vtrique
 multo magis homines non erat crematurus. 355 Nam &
 tunc ad Heliam. Non in igni (inquit Dominus) sed in spiri-
 tu miti. 356 At enim humanissimus Deus cur recusat eum,
 qui se tam indiuiduum illi comitem offert? Si quia su-
 perbe vel ex hypocritis dixerat, sequar te quocumque teris: er-
 go aut superbiam aut hypocritam recusatam iudican-
 do, iudicem gessit. Et vtrique damnauit, quem recusatuit,
 non consecuturum scilicet salutem. Nam sicut ad salu-
 tem vocat quem non recusat, vel etiam quem vltro vo-
 cat, ita in perditionem damnat quem recusat, 357 illi au-
 tem causato patris sepulchrum, quum responderet, Sine, mortui
 sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuntia regnum Dei:
 vtramque legem creatoris manifeste confirmauit, & de
 sacerdotio in Leuitico prohibentem sacerdotes supre-
 mis etiam parentum interelle. Super omnem, inquit, ani-
 mam defunctam sacerdos non introibit, 358 & super patrem su-
 um non contaminabitur. Et de deuotione 359 in Arithmis,
 Nam & illic qui se Deo vouerit, inter cetera iubet, ne
 super vllam animam introcat defunctam, ne super pa-
 tris quidem, aut matris, aut fratris. 360 Puto autem, &
 deuotioni & sacerdotio destinabat, quem praedicando
 regno Dei imbuerat. Aut si non ita est, facis impius pro-
 nuntiandus, qui, nulla ratione legis intercedente, se-
 pulchras parentum despici a filiis imperabat. 361 Quum
 vero & tertium illum, prius suis valedicere parantem,
 prohibet retro respicere, sectam creatoris exequitur.
 362 Hoc & ille noluerat fecisse, quos ex Sodomis a libe-
 rarat. [363 Adlegit & alios septuaginta Apostolos super duo-
 decim. Quo enim xii. secundum totidem b fontes in
 Elim; si non & septuaginta, secundum totidem arbuta
 palmarum? 364 Antitheseis plurimum caularu diuer-
 sitas fecit, non potestatem. Sed qui diuersitatem cauf-
 farum non respexit, facile eam potestatem existimauit.
 Profecutionem e filiorum Israels, creator, etiam illis
 spoliis aureorum & argenteorum vasculorum, & vestiu,
 365 praeter oneribus consparionum offatcinatam edu-
 xit ex Aegypto: 366 Christus autem nec per am discipulis in
 viam ferre praescripsit. Illi enim in solitudinem promoue-
 bantur, hi autem in ciuitates mittebantur. 367 Confide-
 ra caularum offerentiam, & intelliges vnam & eandem
 potestatem, qua secundum penuriam & copiam expedi-
 tionem suorum disposuit, proinde per ciuitates abu-
 daturam circuei, sicut & egituram per solitudinem
 struxerat. 368 Etiam calcamenta portare vetuit illos. Ipse
 enim erat, sub quo nec in solitudine per tot annos popu-
 lus calcamenta detruerat. 369 Neminem, inquit, per vi-
 am salutaueris. O Christum destructorem Propheta-
 rum, a quibus hoc quoque accepit. Heliseus, quum Gie-
 zin puerum suum mitteret in viam ad filium Sunamiti-
 das recusandum de morte, puto sic ei praecipit: 370
 Accinge lumbos tuos, & sume bacillum meum in manum, & va-
 de: quemcumque conueneris in via, ne benedixeris eum, id est, ne
 salutaueris. Et qui te benedixerit, ne responderis ei: id est, ne
 recusaueris. Que est enim inter vias benedictio, nisi ex
 occurfu mutua salutatio? 371 Sic & Dominus: In quam
 introissent domum, pacem ei dicere: exemplo eodem est. Ma-
 dauit enim & hoc Heliseus, quum introisset ad Suna-
 mitin, diceret ei: Pax viro tuo, pax filio tuo. 372 Haec erunt
 potius nostrae Antitheseis, qua comparant, non qua se-
 parant Christum. 373 Dignus est autem operarius mercede
 sua, quis magis pronuntiar, quam Deus iudex: Quia &
 hoc ipsum, iudicare est, dignum facere mercede opera-
 rium. Nulla retributio non ex iudicatione constitit. Ia
 nunc & hic lex consignatur creatoris, etiam boues ope-
 rantes dignos operarios mercede iudicantis. Boui, in-
 quit, terenti os non colligabis. 374 Quis tam praestans in ho-
 mines, nisi qui & in pecudes: Quod si & Christus dignos
 pronuntiar mercede operarios, excusauit praecipuum
 illud creatoris de vasis aureis & argenteis Aegyptiorum

auferendis. Qui enim villas & vrbes operari fuerint A-
 gyptiis, digni vtrique operari mercede, non ad fraudem
 sunt in finitimi, sed ad mercedis compensationem, quam
 alias a dominatoribus exigere non poterant. 375 Regnum
 Dei neque nouum, neque inauditum sic quoque con-
 firmat, dum illud iubet annuntiar appropinquasse. Quod
 enim longe fuerit aliquando, id potest dici appropin-
 quasse. Si autem nunquam retro fuisset, antequam ap-
 propinquasset, nec dici potuisset appropinquasse, quod
 nunquam longe fuisset. Omne quod subitum est, quum
 annuntiar, tunc primum speciem inducens, tunc pri-
 mum accepit tempus. Ceterum nec retro tardasse pote-
 rit, quam diu non annuntiabatur: nec ex quo annun-
 tiari ceperit, appropinquasse: 376 Etiam adiuuit, vt ei qui
 illos non receperunt, dicent: Scitote tamen appropinquasse re-
 gnum Dei: si hoc non & comminationis gratia mandat,
 vanissime mandat. Quid enim ad illos si appropinqua-
 ret regnum, nisi quia cum iudicio appropinquat, in sa-
 lutem scilicet eorum, qui annuntiationem eius recipi-
 sent. Quo modo, si comminationem non potest sine execra-
 tione, habes Deum executorem in comminatore, & iudicem
 in vtrouque. 377 Sic & puluerem iubet excuti in illos,
 in testificationem, 378 & ad horrentiam terrae eorum, ne-
 dum communicationis reliqua. Si enim inhospitalitas
 & inhospitalitas nullam ab eo relaxat sunt vitionem:
 cui rei praemittit testificationem, minus vtrique potren-
 dentem? Porro quum etiam creator in Deuteronomio
 379 Ammonitas & Moabitas prohibet recipi in Ec-
 clesiam, quod populum Aegyptio profectam inhumane
 & inhospitaliter copis de fraudasse: ergo in Christum
 inde manasse constabit. 380 communicationis interdic-
 tum, vbi habet formam. 381 Qui vos spernit, me spernit,
 Hoc & Moyli creator. 382 Non te contempserunt, sed me. Tu
 enim Apostolus Moyses, quam & Apostoli Prophetae.
 Aequanda erit auctoritas vtriusque officii, ab vno
 eodemque domino Apostolorum & Prophetarum. 383
 Quis nunc dabit potestatem calcandi super colubros & serpen-
 tes? Vtrumne omnium animalium dominus, an nec vnus
 lacere Deus? Sed bene quod creator hac potestatem
 384 etiam parulis pueris per Elaiam reprobauit, comi-
 cere manum in caetnam aspidum, & in cubile natu-
 rae aspidum, nec omnino illi. Et vtrique cinus (salua sim-
 plicitate scripturae: nam nec & iplae bestia non cere pote-
 runt, vbi fides fuerit) figurate scorpis & colubros por-
 tendi spiritalia malitia, quorum ipse quoque princeps
 in serpentis, & draconis, & eminentissima cuiusque be-
 stiae nomine deputerur penes creatorem, largitum hac
 potestatem priori Christo suo, 385 sicut nonagesimus
 Psalmus ad eum: Super aspidem & basiliscum incedas, & con-
 calcabis leonem & draconem. Sicut etiam Elaias: 386 Illa da
 superduer Dominus Deus macherem sanctam, magnam & ius-
 tem, Christum scilicet suum, in draconem illum colorem
 magnum & tortuosum, & interficiet eum illa die. 387 Sed
 quum idem: Via munda & via sancta vocabitur, & non transi-
 ibit illic immundum, nec erit illic via immunda: qui autem dis-
 perserunt, vadent in ea, & non erit iam illic leo, nec est
 pesimis quicquam ascendet in eam, nec inuenietur illi: quum
 viam fides demonstrat, per quam ad Deum peruenie-
 mus, iam tunc eidem via, id est, fides hanc euacuatio-
 nem & subiectionem bestiarum pollicetur. Denique
 & tempora promissionis congruere inuenias, si qua
 antecedunt, legas. Inualescite manus dimisse & genua resolu-
 ta. Tunc patefient oculi eorum, & aures exaudientur pedu-
 rum. Tunc aliter claudus vt ceruus, & clara erit lingua muerum.
 Igitur vbi medicinarum edidit beneficia, tunc & sco-
 pios & serpentes sanctis suis subdidit, ille scilicet qui
 hanc potestatem, vt & aliis prelatet, prior accepit
 a patre: & secundum ordinem praedicationis exhibuit.
 [388 Quis Dominus celi inuocabitur, qui non prius
 factus ostenditur? 389 Gratias enim, inquit, ago, & confiteor
 Dominus celi, quod ea que erant abscondita sapientibus &
 prudentibus, reuelaueris paruulis. Quae ista? & curus de a
 quo abscondita? & a quo reuelata? Si a Deo Marcionis
 abscondita & reuelata, qui omnino nihil praemiserat, in
 quo ali-

A

quo aliquid absconditum esse potuisset, 390 non Prophetias, non parabolas, non visiones, non vlla reru, aut verborum, aut nominum argumenta, per allegorias & figuras, vel enigmatum nebulas obumbrata: sed ipsam magnitudinem sui absconderat, quam 391 cum maxime per Christum reuelabat: satis inique. Quid enim deliquerat sapientes & prudentes, vt absconderet illis Deus: ad quem cognoscendum non suffecerat sapientia atq; prudentia illoru, nulla via data ab ipso per aliquam operum predicationem, vel vestigia, per qua sapientes atq; prudentes deducerentur. Quamquam & si in aliquo deliquissent erga Deum ignotum, pone tunc notum, no tamen Zeloten eum experiri debuissent, qui dissimilis creatoris in ducitur. Igitur si nec materias pramiserat, in quibus aliquid occultasset: nec reos habuerat, a quibus occultasset: nec debuerat occultasse, etiam si habuisset: iam nec reuclator ipse erit, qui absconditor non fuit, ita nec dominus oculi, nec pater Christi, sed ille, in quem competunt omnia. Nam & abscondit pramisso obfcuritatis propheticæ instrumentum, cuius intellectum fides mereretur. Nisi enim credideritis, non intelligitis, & reos habuit sapientes atq; prudentes ex ipsis operibus tocactatis intelligibilem Deum non requerentes, vel 392 perperam illum philosophantes, & ingenia hereticis subministrantes: & nouissimes, Zelotes est: denique olim hoc per Esaiam concionabatur, quod Christus gratulatur. *Perdant sapientiam sapientium, & 393 prudentiam eorum celabo*: Sicut & alibi tam abscondisse, quam reuelatum esse significat: 394 *Et dabo illis thesauros absconditos, inuisibiles aperiam illis 395 Et rursus: Quis alius difficit signa ventriloquorum, & diuinationes ex corde auertens in posteriora sapientes: & cogitationes eorum insatians?*

B

Si autem & Christum suum illuminatorem Nationum designauit, *Posuit te in lucem Nationum*, quas interpretamur in nomine paruulorum, sensu scilicet retro paruas, & imprudentia infantes, iam vero & humilitate fidei pusillae: facilius vtique credemus eundem etiam paruulis reuelasse per Christum, qui & retro absconderit, & per Christum reuelationem repromiserit, aut si Deus Marcionis ea qua creator abscondita retro fuit, patefecit: ergo iam creatori negotium gessit, res eius edidit. 396 Sed in destructionem, inquis, vt traduceret eas. 396 Sed in destructionem, inquis, vt traduceret eas. 396 Sed in destructionem, inquis, vt traduceret eas. 396 Sed in destructionem, inquis, vt traduceret eas.

C

Quæ sunt creatoris? Ergo bona sunt qua pater filio tradidit. & bonus iam creator, cuius omnia bona sunt: & ille iam non bonus, qui in aliena bona inuasit, vt filio traderet, docens alieno abstinere. Certe mendicissimus, qui nec filium vnde daret, habuit, nisi de alieno. Aut si nihil de creatoris traditum est ei a patre: & quomodo hominem creatoris sibi vindicat? Aut si solus homo ei traditus est, omnia homo non est. Scriptura autem omnium edicit traditionem filio factam. Sed & si omnia ad hominum genera, id est, ad omnes Nationes interpretaberis, & has filio tradidisse creatoris est: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra*. Aut si habet & ipse aliqua sua, qua omnia filio traderet, pariter cū homine creatoris, ostendit vnum aliquem ex omnibus, in fidē, in exemplū, ne tam merito non credā eius esse omnia, cuius nihil video. Quā merito credā, etiam quæ non video eius esse, cui sunt vniversa quæ video. 398 Sed: *Nemo scit qui sit pater, nisi filius, & qui sit filius nisi pater, & cuiusque filius reuelauerit*. Atque ita Christus ignotum Deum predicauit. 399 Hinc enim & alii hæretici filium aut, opponentes creatorem omnibus notum & Israhel secundū familiaritatē, & Nationibus secundū

D

Tertulliani Opera.

naturam. Et quomodo ipse testatur nec Israhel cognitum se? *Israhel autem me non cognouit, & populus me non intellexit: nec Nationibus*. 400 Ecce enim nec de Nationibus, inquit, nemo, propter quod & illas fillicidū fittula deputauit? & Sionem tanquam speculam in vinea dereliquit. Vide ergo an confirmatio sit propheticæ vocis, & exprobrantis ignorantia in Deū humanā, quæ fuerit ad filiū vsque. Nam & ideo subterxit: ab eo cognosci patrem, cui filius reuelauerit: quoniam ipse erit qui positus à patre illuminatio Nationū annūciabatur, vtique de Deo illuminandarum: etiam Israhelis, vtique per agnitionem Dei pleniorē. Ita non proficiunt argumenta in fidem Dei alterius, quæ creatori, competere possunt: quia quæ non competunt creatori, hæc poterunt in fidem proficere Dei alterius. Si & sequentia inspicias: 401 *Beati oculi qui vident quæ videntur*: Dico enim vobis quia *Propheta non viderunt quæ vos videris* de superiori sensu descendunt: Adeo neminem, vt decuit, Deum cognouisse, quando nec Prophetæ viderunt, quæ sub Christo videbantur. Nā si non meus esset Christus, nec Prophetatū hoc in loco mentionē collocasset. Quid enim mirum, si non viderant res Dei ignoti, & tanto post aucto reuelati: Quæ autem fuisset felicitas eorū, qui tunc videbant quæ alii merito vidisse non poterant, si non erant consecuti repræsentationem eorū, quæ nunquā predicarent, nisi quoniam qui poterant vidisse, qui Dei sui res quas etiam predicauerant non tamen viderant: Hæc autem felicitas erit aliorum, qui videbant quam alii tantum predicauerant. 402 Denique ostendimus, & iam ostendimus, ea vĩa in Christo, quæ fuerant predicata: abscondita tamen & ab ipsis Prophetis, vt absconderentur & à sapientibus & à prudentibus seculi. 403 In Euangelio veritatis, legis doctor Dominum aggressus: *Quid faciens inquit, vitam æternam consequar?* In heretico vita solummodo posita est, sine æternæ mentione, vt doctor 404 de ea vita videatur consuluisse, quæ in lege promittitur à creatore longuā: & Dominus, ideo illi 405 secundum legem responsum dedit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & totis viribus tuis*, quoniam de lege vitæ sciscitabatur. Sed sciebat vtique legis doctor quo pacto 406 vitam legale consequi posset, vt non de ea interrogasset, cuius regulas etiā docebat. Sed quia & mortui iam suscitabantur à Christo, exsuscitatus ad spem 407 æternæ vitæ, per exemplum recidit, ne plus aliquid oblationis exigeret sublimior spei, idcirco consuluit de æternæ vitæ consecutione. Itaq; Dominus vt nec ipse alius, nec aliud nouum inferens præceptū, quā quod principaliter ad omnem salutem, vtramque vitam facit, ipsū caput ei legis opponit omnifariam diligendi Dominum Deum suum. Denique si de vita longuā & ille consulit, & Christus respondit, quæ sit penes creatorem, non de æternā quæ sit penes Marcionis Deū, quomodo consequitur æternā? Non vtique eodem modo quo & longuā. 408 Pro differentia enim mercedum, operarum quoque credenda distantia est. Ergo non ex dilectione Dei tui cosequetur vitam æternam Marcionites: sicut longuam dilector creatoris. Sed quale est, vt non magis diligendus sit qui æternam pollicetur, si diligendus est qui longuam repromittit? Ergo eiusdem erit vtraque vita, quam eadem est vtrique vitæ captanda disciplina. Quod creator docet, id & Christo opus est diligi vt præter, interueniente & hic illa præscriptione, qua facilius apud eum debeat credi maiora, apud quem minora præcedunt, quā apud eum cui nullam de maioribus fidem aliqua minorā preparauerunt. Viderit nunciū æternam nostri addiderunt. Hoc mihi satis est, quod Christus ille æternam non longe vitæ inuitator, de longuā consultus quam destruebat. nō ad æternam potius exhortatus est hominem quam inferbat. Quid, oro te, fecisset Christus creatoris, si qui creatori diligendo adificauerat hominem, non erat creatoris? Credo, negasset diligendum creatorem. [409 *Quum in quodam loco orasset ad patrem illum superiorē, satis impudentibus & temerariis oculis suspiciens ad cælum creatoris, à quo tā aspero & sauo & gran-*

E

Isai. 1.
Isai. 63.
Isai. 40.
Isai. 1.
Luc. 10.
Isai. 42.

Luc. 10.

F

ibidem.

Exod. 20.
Deut. 6.
Luc. 10.

G

H

Ca. XXVI.
ex c. xi.

A
Luc. 11.
Ibidem.

dine & fulmine potuisset elidi, sicut 410 & Ierusalem suffugi ab eo potuit, 411 aggressus eum ex discipulis quidam: Domine, inquit, docenos orare, sicuti & Ioannes discipulos suos docuit. Scilicet quia alium Deum aliter existimaret orandum. Hoc qui presumpserat, prius est probet alium Deum aditum a Christo, nemo enim ante voluisset orare nosse, quam didicisset quem oraret. Igitur si didicerat, proba. Si nusquam vsque adhuc probas, scito illum in creatore formam orationis postulasse, in qua etiam discipuli Ioannis orabant. Sed quia & Ioannes nouum aliquem ordinem orationis induxerat, ideo hoc & a Christo discipulus eius postulandum non immerito presumpserat, vt & illi de proprio magistri sui instituto, non aliam, sed aliter Deum orarent. Proinde nec Christus ante orationis notitiam discipulo contulisset, qua Dei ipsius. Ita & ipse in eum docuit orationem quem discipulus vsque adhuc nouerat. Denique sensus orationis quem Deum sapienter recognosce. 412 Cui dicam: *Pater*? Et qui me omnino non fecit, a quo originem non traho, an ei quod me faciundo & instruendo generauit? 413

B
Ibid.
Gen. 1.
Ibid.
Gen. 1.
Luc. 11.
Prou. 21.
Luc. 11.
Psal. 77.
Luc. 11.
Ibidem.
Ibid.

A quo *Spiritus sanctum postule*? a quo nec mundialis spiritus praestatur? an a quo fiunt etiam angeli spiritus, cuius & in primordio spiritus super aquas ferebatur? 414 *Eius regnum optabo venire*, quem numquam regem gloriae audiui? an in cuius manu etiam corda sunt regum? 415 *Quis dabit mihi panem quotidianum?* qui nec milium mihi condit, an qui etiam de caelo panem angelorum quotidianum populo suo praestitit? 416 *Quis mihi delicta dimittet?* qui ea non iudicando non retinet, an qui si non dimiserit, retinebit vt iudicet? 417 *Quis non sinet nos deduci in tentationem?* quem poterit tentator non timere, an qui a primordio tentatorem angelum praedam nauit? Hoc ordine qui alii Deo supplicat & non creatori, non orat illum, sed infamat. 418 Proinde a quo petam vt accipiam, apud quem *quarum inueniam*, ad quem *pulsabo vt aperiat mihi?* Quis habet potestatem dare: nisi cuius omnia? cuius sum etiam ipse qui peto. Quid autem perdidit apud Deum illum, vt apud eum quaram & inueniam? Si sapientiam atque prudentiam, has creator abscondit apud eum ergo quaram. Si salutem & vitam, & has apud creatorem. Nihil alibi quaretur vt inueniatur, qua vnde latuit, vt appareat. Sic nec aliorum pulsabo, quam vnde sum fundus. Denique si accipere & inuenire, & admitti, laboris & instantiae fructus est, illi qui petiit, & quaesiuit, & pulsauit, intellige haec a creatore mandari & repromitti. Ille enim Deus optimus, vltro veniens ad praestandum non suo homini, nullum illi laborem, nec instantiam indixisset. Iam enim non optimus si non vltro daret non petenti, & inuenire praestaret non quarenti, & aperire non pulsanti. Creator autem potuit indicare ista per Christum, vt quia delinquendo homo offenderat Deum suum, laboraret, & instantia petendi acciperet, quarendi inueniret & pulsandi introiret. 419

C
Ibidem.

Sic & praemissa similitudo nocturnum per hunc petitorum amicum facit, non alienum, & ad amicum pulsantem, non ad ignotum. Amicus autem etiam si offendit, magis creatoris est homo quam Dei Marcionis. Itaque ad eum pulsant, ad quem ius illi erat, cuius ianuam norat, quem habere panes sciebat, *quod autem iam cum infantibus* quos nasci voluerat. Etiam quod sero pulsatur, creatoris est tempus. Illius & serum, cuius seculum & seculi occasus, ad Deum autem nouum, nemo sero pulsasset, tantum quod lucescentem. Creator est, qui ianuam olim Nationibus clauserat, quae olim pulsabatur Iudaeis & exurgit & dat, & si iam non quasi amico, non tamen quasi extraneo homini, sed quasi molesto, inquit. Molestum autem tam cito Deus recens neminem pati potuit. 420 Agnosce igitur & patrem, quem etiam appellas creatorem. Ipse est qui scit quid filii postulent. Nam & panem petentibus, de caelo dedit manna, 421 & carnem desiderantibus emisit ortygonem. 422 non serpentem prospice, nec scorpionem pro oio. 423 Illius autem erit non dare malum pro bono, cuius vtrumque sit. Ceterum Deus Marcionis non habens scorpionem, non poterat id se dicere non daturum, quod non habebat: sed ille qui habens & scorpionem, non dat.

D
Exod. 16.
Num. 11.
Luc. 11.
Ibidem.

441 Itaque & Spiritum sanctum si dabit, apud quem est & non factus: 442 Quomodo surdum daemone expulisset? 443 vt & in ista specie curationis a Eliaa occurrisset? 444 in Beelzebule b deus eiecit daemone: si ego, inquit, in Beelzebule eicio daemone, filii vestri in quo eiciunt? hac voce quid magis portendit, quam in eo eiecere, in quo & filii eorum? In virtute scilicet creatoris. Nam si puras se accipiendum si ego in Beelzebule eicio daemone filii vestri in quo? qualis illos iugillaret in Beelzebule eicientes, resistit tibi prior sensus, 428 non posse Satanam diuidi aduersus seipsum. A deo nec illi in Beelzebule eiciebant, sed vt diximus in virtute creatoris, qua vt intelligi faceret, subiungit: 429 *Quod si ego in digito Dei expello daemone, ergone appropinquauit in vos regnum Dei?* Apud Pharaonem enim veneci illi adhibiti aduersus Moysen, virtute creatoris digiti Dei appellauerunt. *Digito Dei est hoc*, quod significat etiam medicum, validissimum tamen. Hoc & Christus ostendit, commemorator non obliterator venustatis, scilicet suarum, virtutem Dei, digiti Dei dixit, non alterius intelligendum, quam eius apud quem hoc erat appellata. Ergo & regnum ipsius appropinquaret, cuius & virtus digito vocabatur. 430 Merito igitur applicat ad *parabolam fortis illius armati, quae validior alius opprimit*, principem daemoneorum, quem Beelzebule & Satanah supra dicitur significans digito Dei opprellum, non creatorem ab alio Deo subactum. Ceterum quomodo ad hoc staret regnum eius in suis terminis & legibus, & officis, quem licet integro mundo vel sic potuisset videri superasse validior ille Deus Marcionis, si non secundum legem eius etiam Marcionis? 431 moreturur, in terra defluendo, sepe & a scorpione docti non esse superatorem creatoris. 432 Exclamat mulier turbata: *Beatum videram qui illum portasset, & videra quae illum educasset.* Et Dominus: *Immo beati qui sermonem Dei audiant & faciunt.* Quia & retro ficececerat matrem auferens, dum audiret & obsecraret Dei praesertim. Nam haec mater assistebat illi. A deo nec retro negauerat, vt neci quum id rursum audiretur proinde felicitate ab vtero & vberibus matris sue transiit in discipulos, a qui non transiisset si eam non haberet. 433 Alibi malo purgare quae reprehendunt Marcionem in creatore. Hic iustitiam, si ea in Christo reperitur. Ecce in aqualis & ipse inconstans, leuis, aliud docens, aliud faciens: 434 lubet a omni petenti dare, 435 & b ipse sequitur petentibus non dat. Tanto aucto lucem suam ab hominibus abscondit: 436 negas lucernam abscondendam, sed confirmas super candlelae proponendam, vt omnibus luceat. Vt etiam remedicere, multo magis vtique maledicere: 437 & va ingerit, Pharisaei & discipulis legis. Quis est tam similis Dei meo, Christus nisi ipse? Saepa iam finximus nullo modo potuisse illi destructorem legis denotari, si alium Deum promulgasset. 438 Ideo & tunc Pharisaeus, qui illum vocat et ad praedam praestabat penes se, cur non prius vincens esset quam recubasset? 439 secundum legem, qui Deum legis circumferret. *Responsum etiam interpretatus est ei legem, 440 dicens: illos calicis & catini exteriora emundare, interiora autem ipsorum plena esse rapinae & iniquitate*, vt significaret vasculorum munditiam hominum esse intelligendas apud Deum. Quia & Pharisaeus de homine non de calice illoro apud te tractaret. Ideo exteriora, inquit, calicis lauaris, id est exteriora: *Interiora autem vestra non emundatis*, id est, animam adiciens, *Neque exteriora fecit, id est, carnem, & interiora fecit, id est, animam* quod di deo aperte demonstrauit, ad eundem Deum pertinere munditias hominis exterioris & interioris, cuius vterque sit, praeponeus misericordiam non modico uacro hominis, sed etiam sacrificio. Subiungit enim: 441 *Dare quae habetis elemosinam, & omnia munda erant vobis.* Quod si & alius potest Deus misericordiam mandasse, non tamen antequam cognitus. Porro & hic apparet illos non de Deo inceptos, sed de eius disciplina, a quo illis & figurate vasculorum munditiae, & manifeste misericordiarum opera imperabantur. 442 Sic & holysula decimatio, vocationem autem & dilectionem Dei praetercuntis obmergat. Cuius Dei vocationem & dilectionem, nisi cuius & mentem, ex forma legis de decimis offerebant? Totum enim ex probationis hoc erat quod modica curabatur.

Ibidem.

TERTIUM
OPERA

TERTULLI
OPERA

A
1. Reg. 2.
Psal. 121.
Luc. 12.
Ipsa. 39. &
4. Reg. 20.
Ca. xx. 1.
ex cod. c.
XII. Luca.
Luc. 12.
Ibidem.
Ibidem.
Ibid.

Ibid.

B

Ibid.

C

Ibid.

Ibid.

Ibid.

D

Ibid.

Gen. 3.
Luc. 12.

diuitis blandiens sibi de prouentu agrorum suorum, cui Deus dicit. Stulte hac nocte animam tuam reposcent. Quae autem parasti, cuius erunt? Sic denique rex de gazis & apothecis deliciarum suarum apud Perfas gloriatur, per Elaiam male audiuit. 465 Quis nollet curam nos agere anima de victu, & corpori de vestitu, nisi qui ista homini ante prospexit: & exinde praestans, merito curam eorum, tanquam aemulam liberalitatis suae, prohibet, q & substantiam ipsius anima accomodatuit potiore emea, & materiam ipsius corporis figurauit potiore tunica: 466 Cuius & corui non ferunt, nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipso. 467 Cuius & lilia & fennum non texunt, nec nent, & tamen vestiuntur ab ipso: cuius & Salomon gloriosissimus, nec villo tamen stofculo cultior. Ceterum nihil tam abruptum, qua vti alius praestit, alius de praestantia eius secure agere mandet, & quidem derogator ipsius. Denique si quasi derogato, creatoris, non vult de eiusmodi frivolis cogitari, de quibus nec corui nec lilia laborent, vltro scilicet pro sua vilitate subiectis, paulo post parebit. Interim cur 468 illos modicae fidei incusat, id est, cuius fidei: eiusne quam nondum poterant perfectam exhibere Deo, tantum quod velato quum maxime discerent eum: an quam hoc ipso titulo debebant creatori, vti crederent haec illum vltro generi humano sumministrare, nec de eis cogitare? Nam & quum subicit: Haec enim nationes mundi querunt, non credendo scilicet in Deum conditorem omnium & praebitorem, 469 quos pares gentium nolebat, in eundem Deum modicos fidei increpabat, in quem gentes incredulas notabat. Porro quum & adicit: 470 Scit autem Pater opus esse haec vobis, prius quaeram quem patrem intelligi velit Christus. Si ipsorum creatorum demonstrat, & bonum confirmat, qui scit quid filij opus sit. Sin illum Deum, quomodo scit necessarium esse homini victum atque vestitur, quorum nihil praestitit? Si enim scilicet, praestidisset. Ceterum si scit quae sunt homini necessaria, nec tamen praestitit, aut malignitate aut infirmitate non praestitit. Professus autem necessaria haec homini, vti que bona confirmavit. Nihil enim mali necessarium. Et non erit iam deprecia-tor operum & indulgentiarum creatoris, vt quod supra distuli, expunxerim. Porro si quae necessaria scit homini, alius & prospexit & praestit, quomodo haec ipse promittit? An de alieno bonus est? 471 Quae enim, inquit, regnum Dei, & haec vobis adiciuntur. Vti que ab ipso. Quod si ab ipso, qualis est qui aliena praestabit? Si a creatore cuius & sunt, quis est qui aliena promittit? Ea si regno accedent, secundo gradu restituenda, eius est secundus gradus, cuius & primus: eius victus atque vestitus, cuius & regnum. Ita tota promissio creatoris est, parabolarum status, similitudinum peraequatio, si nec in alium spectant, quam 472 cui per omnia patiauerint. 473 Sumus serui, dominum enim habemus Deum. Succingere debemus lumbos, id est, expedire esse ab impedimentis 474 laciniose vitae & implicitae, item lucernas ar-dentes habere, id est, mentes a fide accensas, & operibus veritatis relucentes, atque ita expectare Dominum, id est, Christum. Vnde redeunt? si a nuptiis creatoris est, cuius nuptiae. Si non creatoris, nec ipse Marcion inuitas ad nuptias iisset, Deum suum intuens detestato-rem nuptiarum. Defecit itaque parabola in persona Domini, si non esset, cui nuptiae competunt. In sequenti quoque parabola satis errat, qui 475 furem illum cuius horam si pater familiae sciret, non sciret suffodi domum suam, in personam disponit creatoris. Fur enim creator, quomodo videri potest Dominus totius hominis? Nemo sua furatur aut suffodit, sed ille potius qui in aliena descendit, & hominem a domino eius alienat. Porro quum furem nobis diaboli demonstret, cuius horam etiam in primordio si homo scisset, nunquam ab eo suffollus esset. 476 Propterea iubet vt parati simus, quia quae non putamus hora, filius hominis adueniet, non quali ipse sit fur, sed iudex, scilicet eorum, qui se non parauerint, nec cauerint furem. Ergo si ipse est filius hominis, iudicem teneo, & in iudice creatorem defendo. Si vero Christum creatoris in nomine filii hominis hoc loco ostendit, vt

cum furem portendat, qui quando venturus sit, ignoremus, habes supra scriptum, Neminem rei suae furem esse: Saluo & sillo quo inquantum dum creatoris ingerit, in tantum illi negotium agens, creatoris est. 477 Ita quae interroganti Petro, in illos an & in omnibus parabolam distinxit, 478 ad ipsos & ad vnuerfos qui Ecclesiam praestant elent, proponit actorem similitudine, 479 quorum qui bene tractauerit conseruos absentia domini, reuerso eo omnibus bonis praeparauerit. 480 Qui vero fecerit egerit, reuerso domino qua die non pueruerit, hora qua non scierit, illo scilicet filio hominis Christo creatoris, non fure, sed iudice segregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur. Proinde igitur aut & hic iudicem dominum opponit, & illi catechizataut si Deum optimi, ia & illum iudicem affirmat, licet nolit haereticis. Temperare nentant hunc sensum, qui Deo eius vindicta, quasi tranquillitatis sit & mansuetudinis, segregate solummodo & parte eius cum infidelibus ponere, ac si non sit vocatus, vt statui suo redditis, quasi non & hoc ipso indicato fiat. Sulcitia. Quis erit exitus segregatorum? Nonne amissio salutis? Siqui de ab eis segregabantur qui salutem consequuntur. Quid igitur infidelium status? Nonne damnatio? Aut si nihil patientur segregati & infideles, aequae diuerso nihil consequuntur reuerti & fideles. Si vero consequuntur salutem reuerti & fideles, haec amittant necesse est ex diuerso segregati & infideles. Hoc erit indicium, q qui in tendit, creatoris est. 481 Quum alii intelligant cedente seruo paucis aut multis pligis, & prout commisit illis, ita & exigentem ab eis, quam retributorum Deum. Cuius decet obsequi, nisi remuneratori? Proclamat Christus tuus, 482 Ignem veni mittere in terram. Ille optimus, nullus gehenna dominus, qui paulo ante discipulis, ne ignem postularer, in humanissimo vincto coeuerat, quando iste Sodomam & Gommoram nimbo igneo exulsiit quada-cantatum est. 483 Ignis ante ipsum procedat, & cremabit inimicos eius: quando & per Olee comminatus est, 484 Ignem emittam in ciuitates iude: 485 vel per Elaiam, Ignem caesarij ex indignatione mea. Non mentiar. Sin on est ille qui de rubo quoq; ardenti voce suam emisit, videtur que ignis intelligendum contendat. Etiam si figura est, hoc ipso quod de meo elemento argumeta sensui suo sumit, meus est, qui de meis vultur, illius erit similitudo ignis, cuius & veritas. Ipse meli' interpreta bitur ignis illius unitat & adiciens, 486 Putatis venisse me pacem mittere in terram: non dico vobis, sed separationem, Machabram quidem scriptum est. Sed Marcion emendat, quali non & separatio opus sit machabae. Igitur & ignem euestionis intendit, qui pacem negauit. Quale praedium, tale & in eodiu. Qualis machabae, talis & flamma, neutra congruet Domino. 487 Denique: Diuidetur, inquit, pater in filium, & filius in patrem, & mater in filiam, & filia in matrem & mater in socrum, & socrus in nurum. Hoc praedium inter patres bin ipsi verbis tuba cecinit Prophetar, 488 vercor ne Michaeas Christo Marcionis praedicaret. 489 Eideo dyppit-tas pronuntiabat, caeli quidem & terra faciem probantes, semper vero illud non dimiscentes. Quo scilicet adimplens omnia quae super ipsos fuerit predicata, nec aliter doctos de-buerat agnoscit. Ceteri qui possent ei' repora nobis, ca-ri' per quae pbarer no habebat: 490 Merito expretra rita quod iustum non a semetipsis iudicarent. 491 Olim hoc mada- per Zachariam: iustum iudicium & pacatorum iudicet. Per Hieremiam: Facite iudicium & iustitia, Per Elaiam machabae te pupillo, & iustificare vidua: imputans etiam vinea Sorech quod non iudicium fecisset, sed clamorem. Qui ergo docuerat vt faceret ex precepto, is exigebat vt faceret & ex arbitrio. Qui seminauerat praecipu, ille & redundantiam eius vrgebat, iam vero quam absurdum velle mon-dare, iuste iudicare, qui Deum iudicem iustum de iudice-bar. 492 Nam & iudicem qui mittit in carcerem, nec dicit nisi nisi soluto etiam nonissimo quadrante, in persona creatoris eodem gradu occurrere. Quoties conque enim leuiciter creatoris opponitur, toties illius est Christus, cui per timore cogit obsequium. 493 Quaestione rursus de corruptioe sabato facta quomodo distinxit: 494 Vnusquisque vestri sabato non soluit astrum aut boue sua de praesepi, & ducit ad potum. Ergo le-cundum

A
Luc. 13.
Hidem.

Hidem.
Exod. 21.
Luc. 13.
Hidem.
Luc. 13.
Hidem.
Luc. 13.
Hidem.

B

Hidem.

Cap. XIII.
Luc. 14.
Hidem.
Luc. 14.
Hidem.

C

Hidem.

D

Hidem.

cunda conditionem legis operatus, legem confirmavit, non dissoluit, iubente nullum opus fieri, nisi quod fieret omni animæ, quanto potius humana: Parabolarum congruentiam ubique recognoscere cogit. 495 Simile est regnum Dei, inquit, grano sinapis, quod accepit homo, & seminavit in orto suo: Quis in persona hominis intelligendus? vtiq; Christus: Quia licet Marcionis, filius hominis est dictus, qui accepit a Patre semen regni, sermonem scilicet Evangelii, & seminavit in orto suo, vtiq; in mundo, puta nunc in homine. Sed quum in suo orto dixerit, nec mundus autem nec homo illius sit, sed creatoris, ergo qui in suum seminavit, creator ostenditur. Aut si, ut hunc laqueum evadant, converterint hominis personam à Christo in hominem accipientem semen regni, & seminantem in orto cordis sui, nec ipsa materia alii conveniet, quam creatori. Quale est enim vtilissimum Dei regnum, quod etiam iudicii feruor lacrimosa austeritate sublequitur. De sequenti plane similitudine veretur, ne forte alterius Dei regno portendat. 496 Vermento enim comparavit illud, non azymis que familiariora sunt creatori. Congruit & hæc coniectura mendicantibus argumenta. Itaque & ego vanitatem vanitate depellam, fermentationem quoque congruere dicens regno creatoris, 497 quia post illum cliibanus vel furnus gehennæ sequatur. Quoties adhuc se iudicem ostendit, & in iudice creatorem? Quoties vtiq; eiecit & damnat reiiciendo. 498 Sicut hic quoque: *Quis surrexerit, inquit, paterfamilias* (quo, nisi quo dixit Elias, *Quis surrexerit comminere terram?*) & cluserit ostium, vtiq; excludendis iniquis, quibus pulsantibus respondebit: *Nescio unde sitis.* 499 Et rursus enumerantibus quod coram illo ederint, & biberint, & in plateis eorum docerint, adiciet, *Recedite à me omnes operarii iniquitatis, illic erit stipes & fenerator densus.* Vbi: foris scilicet, ubi erunt exclusi, ostio cluso ab eo. Ergo erit pena, à quo sit exclusio in penam, 500 quum videantur in suos introeuntes in regnum Dei, se vero detineri foris. A quo? Si à creatore, quis erit ergo intrus recipiens iustus in regnū? Deus bonus. Quid ergo illic creatori, ut foris detineatur in penam, quos aduersarius eius exclusit, suscipiendos à se vtiq; magis in aduersarij bilis? Sed & ille exclusus iniquus, sciat vtiq; creatorem illos detentum in penam, aut nō sciat oportet. Ergo, aut nolente eo detinebantur, & minor est illo qui detinet, cedens ei nolens: aut si vultur fieri, ipse ita sciendū iudicavit, & nō erit melior creator ipse auctor infamiae creatoris. Hæc si nulla ratione consistunt, ut alius punire, alius liberare credatur, vnus erit tam iudicium quam & regnum: & domus vnus est vtrunque, qui & iudicat creatoris est. 501 Ad prandium vel ad cenam quales vocari iubet? Quales ostendat per Esaiam: *a Confringe panem esurienti, & mendicos, & qui sine ueste sunt, induc in domum tuam, qui b* scilicet humanitatis istius vicem retribuere non possunt. Hanc si Christus captari vetat, & in resurrectione eam re-promittens, creatoris est forma; cui non placent *d* amantem munera, scilicet ante retributionem. Etiam, inuitatoris parabola cui magis parti occurrat, expendo 502 *Homocidam fecit cenam & vocavit multos.* Vtiq; cenæ paratura, vitæ æternæ futuritatem figurat. Dico primo extraneos & nullius iuris affines inuitari ad cenam nō solere, certe facilius solere domesticos & familiares. Ergo creatoris est inuitasse, ad quem pertinebant qui inuitabantur & per Adam qua homines. & per patres qua Iudaici, non eius ad quem neque natura pertinebant, neq; pre-rogatiua. Dehinc si is mittit ad conuiuium, qui cenam parauit, sic quoque creatoris est cenæ qui misit ad conuiuium admonendos, ante iam vocatos per patres, admonendos autem per Prophetas: non qui neminem miserit admonendum, nec qui nihil prius egerit ad vocandum, sed ipse descendit subitotantum quod innotescens, inuitans: tantum quod inuitans, iam in conuiuium cogens, eandem faciens horam cenandi & ad cenam inuitandi. 503 *Excusant se inuitati.* Si ab alio Deo, merito, quia subito inuitati. Si non merito, ergo nec subito. Si autem non subito inuitati, ergo à creatore à quo olim: Cuius denique delinuerant uocationem, tunc primo

dicentes ad Aaronem: *Fac nobis Deos qui præcant nobis.* Atq; exinde, *Aure audientes, & non audientes,* uocationem scilicet Dei. 504 Qui pertinentissime ad hanc parabolam per Hieremiam: *Audire* (inquit) *uocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum, & ibitis in omnibus visis meis, quasunque mandauero vobis.* Ecce inuitatio Dei Et non audierunt, inquit, & non aduerterunt aurem suam. Ecce reculatio populi. *Sed abierunt in his que concupierunt corde suo malo* 505 *Agrum emi, & boues mercatus sum, & uxorem duxi.* Et adhuc ingerit: *Et emisi ad vos omnes famulos meos Propheta, Hic erit Spiritus sanctus admonitor conuictorum, die & ante lucem. Et non* 506 *audierit populus meus, & non intendit auribus suis, & obdurauit collum suum.* 507 *Hoc ut patrifamilia renuntiatum est, motus tunc* (bene quod & motus: negat enim Marcion moueri Deum suum, ita & hoc motus est) *mandat de plateis & vicis ciuitatis facere sublektionem.* Videamus an eo sensu quo rursus per Hieremiam, 508 *Nunquid solitudo factus sum domui Israelis? aut terra in incultu derelicta.* Id est, Nunquid non habeo quos allegam, aut vnde allegam. *Quoniam dixit populus meus, non venimus ad te.* Itaq; mittit ad alios vocandos, ex eadem adhuc ciuitate; 509 *Dehinc loco abundante, præcepit etiam de vis & sepibus colligi, id est,* nos iam de extraneis gentibus, illa scilicet æmulatione, qua in Deuteronomio, 510 *Auertam faciem meam ab eis & monstrabo quid illis in nouissimis, id est,* alios possessuros locum eorum: *quoniam gentitura peruersa est, filij in quibus fides non est. Illi obemulati sunt me in non Deo, & protocauerunt me in iram in idolis suis; & ego obemulabor eos in non Natione, in Natione insipienti provocabo eos in iram, in nobis scilicet, quorum spem Iudæi gerunt;* 511 *De qua illos gustaturos negat Dominus, derelicta Sion tanquã specula* a in vinea & in cucumerario casula, posteaquam b & nouissimã in Christu inuitatione reculauit. Quid ex hoc ordine secundũ dispositione & predicatione creatoris recensendo cõpetere potest illi, cuius nec ordinem habet, nec dispositione ad parabolę conspiratione, qui totum opus semel fecit? Aut quæ erit prima uocatio eius, & quæ secundo actu ad monitio? Ante debent alij excusare, postea alij conuenisse. Nunc autē pariter vtiq; partem inuitare venit, de ciuitate, de sepibus, aduersus speculũ parabolæ: nec potest iam falsi dios iudicare quos nunq; retro inuitauit quos cum maxime aggredditur. Aut si de futuro eos iudicat, contempturos uocationem: ergo & sublektionem loco eorum ex gentibus de futuro portendit. 512 Plane ad hoc secundo uenturus est ut vtiq; gentibus prædicet. Et si uenturus est autem, puto non quasi uocaturus adhuc conuiuius, sed iam collocaturus. 513 Interea qui cenæ istius uocatione in cœleste conuiuiũ interpretatis spiritualis saturitatis & iucunditatis, memento & 514 terrenas promissiones vini & olei & frumenti & ipsius ciuitatis, æque in spiritualia figurari à creatore. 515 *Ouem & dragmam perditam quis requirit?* Nonne qui perdidit? Quis autem perdidit? Nonne qui habuit? Quis vero habuit? Nonne cuius fuit? Si igitur homo non alterius est res, quam creatoris, is eum habuit cuius fuit: is perdidit, qui habuit. Is requisit, qui perdidit. Is inuenit, qui quæsiuit. Is exultauit, qui inuenit. Ita vtiq; que parabolæ argumentũ vacat circa eum, cuius non est ouis neque dragma, id est, homo. Nō enim perdidit: quia nō habuit: nec requisit, quia non perdidit: nec inuenit, quia nec requisit: nec exultauit, quia non inuenit. 516 Atque adeo exultare illius est de penitentia peccatoris, id est, de perditu recuperatione, qui se professus est olim malle peccatoris penitentiam quam mortem. 517 *Quibus duobus dominis neget posse seruari, 518 quia alterum offendit sit necesse, alterum defendi ipse declarat.* Deũ proponens & Mammonam. Deinde Mammonam quem intelligi uelit, si interpretem non habes, ab ipso potes discere. Admonens enim nos, de secularibus suffragia nobis prospicere amicitiarum, 519 *secundum serui illius exemplum, qui ab actũ sum-motus, dominicos debitores dimittit, cautionibus reuelat in sub-sidium sibi.* 520 *Et ego inquit, dico vobis, amicos de Mammona minisistis, de nummo scilicet, de quo & seruus ille.* In iustitia n. auctorem & dominatorem totius seculi nummum scim⁹ omnes. 521 *Cui famulatur videns Phariseorũ cupi-*

E
Exod. 32.
1/ai. 6.
Hierem. 11.

Luc. 14.
Hier. 7.

Luc. 14.

Hierem. 2.

F
Luc. 14.
Ibidem.
Deut. 32.

Luc. 14.
a 1/ai. 1.
b Luc. 14.

G

Cap. XIII.
ex cap. XV.
Luc. 15.
Ibidem.
Ibidem.

H
Cap. XXXIII.
ex cap. XVI.
Luc. 16.
Ibidem.

TERTUL
OPERA

A
Ibidem.

ditatem amentavit hanc sententiam, Nō potestis Deo ser-
uire & Mammona. 522 Irridebant denique Pharisaei pecunie cu-
pidi, quod intellexissent scilicet Mammonam de num-
mo dictum, ne quis existimet in Mammona creatorem
intelligendum, & Christū à creatoris illos seruitute re-
uocasse. Quid? nūc potius ex hoc discere, vnum à Christo
Deum ostensum. Duos enim dominos nominavit, Deū
& Mammonā, creatorem & nummum. Deniq; nō potestis
Deo seruire, vtiq; ei cui seruire videbantur: & Mammona,
cui magis destinabantur. Quod si ipse aliū se ageret, nō
duos dominos, sed tres demonstrasset. Et creator enim
dominus, quia Deus. Et vtiq; magis dominus, quā Mā-
monas: magisq; oblectandus, quā magis dominus. Qua-
le est enim, vt qui Mammonam dominum dixerat, & cū
Deo iungeret, vere ipsorum dominum taceret, id est,
creatorem? Aut nunquid tacendo eo, concessit seruien-
dū ei esse, si solummodo sibi & Mammonē negavit pos-
se seruire? Ita cum vñ Deū ponit nominatus & crea-
torem, si alius esset ipse, creatorem nominavit, quē do-
minum sine alio Deo non posuit. Et illud itaque relucet
523 quomodo dictum: Si in Mammona iniustus fideles non
extraxisset, quod verum est, quis vobis credit? In summo scilicet
in iusto, non in creatore: quem & Marcion iustum facit.

Ibidem.
Ibidem.

B

524 Et si in alieno fideles inueni non estis, quod meū est quis da-
bit vobis? Alienum enim debet esse à seruis Dei, quod in-
iustum est. Creator autem quomodo alienus erat Pha-
risaeis, proprius Deus Iudaicae gentis? Si ergo haec non
cadant in creatorem, sed in Mammonam, quis vobis
credet quod verius est, & quis vobis dabit quod meum
est, non potest quasi alius dixisse de alterius Dei gratia.
Tunc enim videretur ita dixisse, si eos in creatore, nō in
Mammonam in fideles notādo, per creatoris mentionē
distinctione fecisset Dei alterius non commissurū suam
veritatem in infidelibus creatoris. Quomodo tūc alterius
videri potest, si non ad hoc proponatur, vt re de qua a-
gitur, separetur? 525 Si autem & iustificantes se coram homi-
nibus Pharisaei spem mercedis in homine ponebant, illo
eos sensu increpabat, quo & Propheta Hieremias: 526
Misere homo qui spem habet in homine. 527 Si & adiicit: Scit
autem Deus corda vestra illius Dei vim cōmemorabat qui lu-
cernam se pronuntiabat, seruantē renes & corda. Si su-
perbiam tangit, 528 quod elatum est apud homines, per osum
est Deo. Esaiā ponit ante oculos: Dies enim Domini sabbath,
529 in omnem contumeliosum & superbum, in omnem sublimem
& elatum, & humiliabuntur. Postulā iā colligere, cur tan-
to quo Deus Marcionis fuerit in occulto. Expectabat,
opinor, donec haec omnia diceret à creatore. Didicit
ergo vtiq; ad Ioannis tempora, arg; ita exinde processit
annuntiare regnum Dei, dicens: 530 Lex & Prophetæ vsque
ad Ioannem, ex quo regnum Dei annuntiat: quasi nō & nos
limitē quandam ad noscamus Ioannē cōstitutum inter
vetera & noua, ad quem defineret Iudaismus, & à quo
inciperet Christianismus: non tamē vt ad alia virtute fa-
cta sit sedatio Legis & Prophetarum, & initiatio Euan-
gelij, in quo est Dei regnum, Christus ipse, 531 Nam & si
probatimus, & vetera trāsitura & noua successura præ-
dicari, à creatore, si & Ioannes antecessor & preparator
ostenditur viarum Domini, Euangelium superdūcturū,
& regnum Dei promulgaturū: & ex hoc quod Ioannes
venit, ipse erit Christus, qui Ioannē erat subsecutus vt
antecessorem: & si defuerint vetera, & cœperunt noua
interfuisse Ioanne, non erit mirū quod ex dispositione est
creatoris: 532 vt vnde magis probetur, quam ex Legis &
Prophetarum in Ioannem occasu, & exinde ortu, regnū
Dei. 533 Transeat igitur caelum & terra citius, sicut & Lex &
Prophetæ, quam vnus apex verborum Domini. Verbum enim,
inquit Esaias, Dei nostri manet in eum. Nam quoniam in
Esaiā iam tunc Christus, sermo scilicet & spiritus crea-
toris, Ioannem prædicarāt, vocem clamantis in deser-
to parare viam Domini: in hoc venturū, vt Legis & Pro-
phetarum ordo exinde cessaret, per adimpletionem, nō
per destructionem, & regnum Dei à Christo annuntia-
retur: ideo subtexuit, facilius elemēta trāsitura, quam
verba sua: subteximans, hoc quoq; quod de Ioanne dixe-
rat, non prætereisse. [534 Sed Christus diuortij prohibet,

Ibidem.
Hier. 17.
Luc. 16.
Hier. 11 17.
Ez. 10.
Luc. 16.
Isai. 2.

C

Luc. 16.
Isai. 43.
2. Cor. 9.
Malac. 3.

D

Luc. 16.
Isai. 40.
Ibidem.

Ca xxxiv
ex eodem.

dicens: 535 Qui dimiserit uxorem suā, & aliam duxerit, adul-
terium cōmittit, qui dimissam à viro duxerit, aequē adulter est. Vt
sic quoq; prohibet diuortium, illicitum facit repudia-
te matrimonium, Moyses vero permittit repudium in
Deuteronomio: Si sumperis quā uxorem, & habuerit cum
ea, 536 & enenerit non inuenire eam apud eū gratiā, eo quod in-
uenitum sit in illa impudicum negotium, scribit libellum repudij,
dabit in manu eius, & dimittet illā de domo sua. Vides diuer-
sitate Legis & Euangelij, Moyli & Christi? Plane, 537
Non enim recepisti illud quoque Euangelium eius scē
veritatis, & eiusdem Christi, in quo prohibens diuortij,
proprium quēstionem eius abfoluit: Moyses propter duritiā
cordis vestri præcepit libellum repudij dare. primordio autem
non fuit sic: quia scilicet qui marem & feminam fecerat, etiam
duo, dixerat, in carnem vnam. Quod Deus itaque innox
homo non distingeret. Hoc enim responso, & Moyli constitu-
tionem protexit, vt sui: & creatoris institutionem dixe-
rit, vt Christus ipsius. Sed quatenus ex his reuincendus
es, quæ recepisti, sic tibi occurram, ac si meus Christus.
Nonne & ipse prohibens diuortium, & parrem tamen
gestans cum qui marem & feminam iunxit: excusauit
potius quā destruxerit Moyli constitutionē. Sed nec
sic tuus sit iste Christus contrariū docens Moyli & crea-
tori, vt si non contrarium ostendero, meus sit. Dico
enim illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohi-
bitionem, si deo quis dimittat uxorem, vt aliam ducat.
Qui dimiserit, inquit, uxorem, & aliam duxerit, adulterium
commisit, & qui à marito dimissam duxerit, aequē adulter est,
ex eadem vtiq; causa, qua non licet dimittere, vti alia
ducatur: illicite enim dimissam proindemissa ducens, ad-
duler est. Manet enim matrimonium, quod non rite
direnptum est. Manente matrimonio nubere, adulterij
est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere uxorem,
non in totum prohibuit, & quod non prohibuit
in totum, permittit. Aliud est vbi causa cessat, ob quam
prohibuit. Et iam non contrarium Moyli docet, cuius
præceptum alicubi conferat: nōdum dico, confirmat.
Aut si omnino negas permitti diuortium à Christo,
quomodo tu nuptias dirimis, nec coniungens marem
& feminam, 538 nec alicubi coniungens ad sacramentum
baptismatis & Eucharistia admittens, nisi inter se con-
iuerint 539 adulterij fructum nuptiarum, vt aduer-
sus ipsum creatorem? Certe quid facit apud te ma-
ritus, si vxor eius commiserit adulterium? Habetur ille
plam: 540 Sed nec tuum Apostolum sine re coniugij pro-
stituta, membra Christi. Habet itaque & Christum ad-
ulterorem 541 iustitia diuortij. Jam hinc confirmatur ad
illo Moyses ex eodem titulo prohibens repudium, quo
& Christus, si inuentum fuerit in muliere negotium impu-
dicum. Nam & in Euangelio Matthai: 542 Qui dimiserit
uxorem suam prater causam adulterij, facit eam ad-
dulerari: aequē adulter censetur & ille, qui dimissam à
viro duxerit. Ceterum prater ex causa adulterij, nec
creator distingit, quod ipse scilicet coniunxit, eodem
alibi Moyses constituit 543 cum qui ex compulsionē
matrimonium fecerat, non possit dimittere uxorem
in omne tempus. Quod si ex violentia coactum ma-
trimoniū stabit, quanto magis ex conuenientia volun-
tariarum? Sicut & prophetia auctoritate: Vxorem inuolun-
tatis tue non dimittes, Habes itaque Christum viro ve-
stigia vbiq; creatoris inuenientem, tam in permittendo
repudio, quam in prohibendo. Habes etiam ma-
trimonium 544 quoquo velis latere prospectorem, quā
nec separari vult prohibendo repudium, nec cum ma-
cula haberi, tunc permittendo diuortium. Erubescet nō
coniungens, quos tuus quoque Christus coniunxit.
Erubescet etiam distingens sine eo merito, quo distingi
voluit & tu? Christus. Debeo & nunc & illud ostenderet,
vnde hanc sententiam deduxerit Dominus, quoue di-
rexit. Ita enim plenus constabit, eum non ad Moyses
destruēdum spectasse per repudij propositionem sub-
interpositam: quia nec subito interposita est 545 ha-
bens radicem ex eadem Ioannis mentione. Ioannes en-
nim retundens Herodem, 546 quod adulterus legem
vxorem fratris sui defuncti duxisset, habentis filium
ex

E
Luc. 16.
Hier. 11 17.
Ez. 10.
Luc. 16.
Isai. 2.
G
C
D
Hier. 17.
Luc. 16.
Hier. 11 17.
Ez. 10.
Luc. 16.
Isai. 2.

A
Deut. 25.
Luc. 6.
 ex illa (non alias hoc permittere, immo & præcipiente lege, 547 quam si frater illiberi decesserit, ut à fratre ipsius & ex coisita filius suppararetur semen illi) coisctus in carcerem fuerat, ab eodem Herode postmodum & occisus. Facta igitur mentione Ioannis Dominus, & vtiq; successus exitus eius, illicitorum matrimoniorum & adulteri figura iaculatus est in Herodem, adulterum pronuntians, etiam qui dimissam à viro duxerit: quo magis impietate Herodis oneraret, qui non minus morte quam repudio dimissam à viro duxerat: & hoc fratre habente ex illa filiam, & vel eo nomine illicite, ex libidinis non ex legis instinctu: ac propterea Propheten quoque assertorem legis occiderat. Hoc mihi dilectissime pronunciet, etiam sublequens argumentum 548 *diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in sinu Abrahæ requiescentis.* Nā & illud quantum ad scripturam superficiei subito propositum est, quantum ad intentionem sensus, & ipsū coherent mentione Ioannis male tractati, & suggillati Herodis male maritati vtriusque exitum deformans, Herodis tormenta, & Ioannis refectoria, vtiā audiret Herodes: 349 *Habent illic Moysen & Prophetas, illos audiunt.* Sed Marcion aliofolum cogit, scilicet vtramque mercedem creatoris, siue tormenti, siue refectiui apud inferos, determinet eis positam qui Legi & Prophetis obedierint, Christi vero & Deitatis celestem definiturum & portū Respondemus, & hæc ipsa scriptura retinente oculos eius, 550 *quæ ab inferis dicitur Abrahæ sinum pauperi.* Aliud enim Intecti, ut puto, aliud quoque Abrahæ sinus. Nam & magnum ait intercedere regionis istas profundū & transitum vtriusque prohibere. Sed nec alleuisset diues oculos & quidem de longinquo, nisi in superiora, & de altitudinis longinquo per immensam illā distantiam sublimitatis & profunditatis. Vnde apparet sapienter cuique, qui aliquando Elyfios audierit, esse aliquam localem determinationem, quæ sinus dicta sit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorū eius etiā ex Nationibus, patris scilicet multarum Nationum in Abrahæ censu deputandarū, & ex eadē fide, quæ & Abrahā Deo creditur, nullo sub iugo legis, nec in signo circuncisionis. 551 *Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, etiam non celestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerū resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat: tunc apparitura cælesti promissione quam Marcion suo vindicat, quasi nō à creatore promulgatam.* 552 *Ad quam ascensum suum Christus edificat in cælum, secundum Amos: vtiq; futus: vbi est & locus æternus, 553 de quo Esaias: Quis annuntiat vobis locum æternum, nisi scilicet Christus incendens in iusticia, loquens viam rectam, odio habens in iusticiam & iniquitatem: Quod si æternus locus reprobitur, & ascensus in cælum edificatur à creatore, promittente etiam semen Abrahæ velut stellæ cæli futuri, vtiq; ob cælestem promissionem, salua ea promissione, 554 cur non capiat sinum Abrahæ dici, temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam delinquit futuri imago, 555 accandida quadam vtriusque iudicii proficiatur. Admonens quoque vos hereticos dū in vita estis, Moysen & Prophetas vnum Deum prædicantes creatorem, & vnum Christū prædicantes eius, & vtrunq; iudicium pœnæ & salutis æternæ apud vnicum Deum positū, qui occidit & viuificat. 556 Immo, inquit, nostri Dei moneta de cælo, non Moysen & Prophetas iussit audiri, sed Christum: *Hinc audite.* Merito. Tunc enim Apostoli factis iam audierant Moysen & Prophetas, qui secuti erant Christum, credendo Moysi & Prophetis. Nec enim accepisset Petrus dicere: *Tu es Christus,* antequam audisset & credidisset Moysi & Prophetis, à quibus solis adhuc Christus annuntiabatur. Hæc igitur fides eorum meruerat, vti etiam voce cælesti confirmaretur inbente illum audiri, quem agnouerant, euangelizantem pacem, euangelizantem bona, annuntiantem locū æternum, ædificantem illis ascensum suum in cælum. Apud inferos autem deici dictum est: *Habent illic Moysen & Prophetas, audiunt illos:* qui non credebant vel qui nec omnino sic credebant esse post mortem super-*

bia diuiciarum, & gloriæ deliciarum, supplicia annuntiatā à Moysē & Prophetis: decreta autem ab eo Deo, 557 *quid de throno deponit dynastias, & de sterquilinis eleuat inopes.* Ita quum vtriusque pronuntiationis diueritas comparat creatori, non erit diuinitatum statenda distantia sed ipsarum marteriarum. [558 *Conuictus ibidē ad discipulos: 559 Væ, dicit, auctori scandalorum, expulisse ei si natus non fuisset, aut si molino saxo ad collum delegato præcipitatus esset in profundum, quam vnum ex illis modicis, vtiq; discipulis eius, scandalizasset.* Altitia, quale supplicium cōminetur illi. Nec enim alius vicietur scandalum discipulorū eius. Agnosce igitur & iudicem, & illo affectu pronuntiantem de cura suorum, quo & creator retro: *Qui reuerit vos, 560 ac si pupillam oculi mei tangat.* Idem sensus eiusdem est. 561 *Peccantem fratrem iubet corrigi,* quod qui non fecerit, vtiq; deliquit, aut ex odio volens fratrem in delicto persequeretur, aut ex exceptione personæ, parcens ei: habens Leuiticum: *Non odies fratrem tuum in animo tuo, 562 traditione traduce proximum tuum, vtiq; & fratrem, & non sumes propter illum delictum.* Nec mirū si ita docet, 563 qui peccata quoque fratris tui, si errantia in via inueneris, prohibet, despicias: quo minus ea reducās fratris tui, necdum ipsum sibi. 564 *Sed & veni desfratri in te delinquenti iubet, etiam septies, parum plane: Plus est enim apud creatorem, qui nec modum itatuit, in infinitum pronuntians, Fratris malitiam memor ne sis, 565* Nec petenti eam præstes mandata, sed & non petenti. Non enim dōnes offensam vult, sed obliuiscaris. 566 *Lex leproforum quæ sit interpretatio erga species ipsius viti, & in spectationis summi sacerdotis, nostrū erit scire: Marcionis, 567 morositatem legis opponere, ut & hic Christum amulū eius affirmet præuenientē solennia legis etiam in curatione decem leproforum, 568 quos tamnummodo ire iussos, ut se ostenderent sacerdotibus in itinere purgari, sine tactu iā & sine verbo tacita potestate, & sola voluntate, quasi necesse sit semel, remediatores languorum & vitiōrū annuntiato Christū, & de effectibus probato, de qualitatibus curationū retractari: aut creatorem in Christo ad legē pronouocari: si quid aliter quam lege distinxit, ipse perfectiū aliter vtiq; Dominus per semetipsum operetur, siue per filiū, aliter per Prophetas famulos suos maximæ documenta virtutis & potestatis, quæ vt clariora & validiora qua propria, distare à vicariis fas est. 569* Sed eiusmodi & alibi dicta sunt, in documento superiore. Nunc etli præfatus est, multos tunc fuisse leprofos apud Israël, in diebus Helisei Prophete, & neminē eorū purgatum nisi Naaman Syrum: non vtiq; & numerus faceret ad differentia Deorū, in destructione creatoris vni remediatis, & prælatione eius qui decē emundaret. Quis n. dubitabit plures potuisse curari ab eo, qui vnum curasset, quam ab illo decem, qui nunquam retro vnum? Sed hæc cū maxime pronuntiatione diffidentiam Israël vel superbiā pulsaret: quod cū multi essent illic leprosi, & Prophetes nō deesset, etiā edito documento nemo decurrisset ad Deū operantē in Prophetis. Igitur quoniam ipse erat authenticus pontifex Dei patris, in spem illos secundū legis arcanū, significatis Christū esse verū discipulatōrē & elimatorē humanatū maculati. Sed & quod in manifesto fuit legis, præcepit: *Ite ostendite vos sacerdotibus.* Cur, si illos ante erat emundaturus: An quasi legis illud, vt in itinere curatis ostenderet, nihil esse legē cū ipsis sacerdotibus: & vtiq; viderit si cui tā opiniosus videbitur Christus, immo digniora sunt interpretanda, & fidei iustiora: deo illos remediatis, quæ secundū legē iussu abire ad sacerdotes obaudierant: neq; n. credibile est, eumeruisse medicinā à destructore legis obseruatores legis 570 *Sed cur pristino leproso nihil tale præcepit? quia nec Heliseus Syro Naaman: & tamē nō idcirco nō erat creatoris. Satis respondit, sed qui credidit, intelligit etiā alius aliquid. Dilce igitur & causas in Samaria regionibus res agebatur, vnde erat & vni interim ex leprosis, 571* Samaria autē descuerat ab Israël, habens schisma illud ex decē tribubus, quas auulsa per Achiam Prophetā, collocauerat apud Samariā Hieroboā. Sed Scalias semper sibi placentes erant Samaritani de moribus & puteis patris sicut in

E
Luc. 11.
Pal. 112.
Ca. xxxv.
ex c. xvii.
Luc. 17.
Luc. 17.
Luc. 17.
Luc. 19.
Luc. 19.
Luc. 19.
F
Luc. 17.
Luc. 17.
G
Luc. 17.
H
ibidem.
1. Reg. 11.
Luc. 16.

TERTUL
OPERA

A

Ioan. 4.
Act. 6.
Luc. 17.

Ioan. 6.

Luc. 17.
Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Deut. 30.

Luc. 17.

Ibidem.

C

Psal. 117.

a Ipsi. 8.
b I Cor. 10.
c Rom. 21.
d Luc. 17.
Ibidem.

D

Ca. xxxvii.
ex c. xviii.
Luc.

Ibidem.

Euangelio Ioannis Samaritana illa in colloquio Domini apud putei, 572. *Natu maior sis, & cetera.* Et rursus: *Patres nostri in isto monte adorauerunt, & vos dicitis quia Hierosolymis oportet adorare.* 573. Itaque qui & per Amos: *Vae, dixerit eis, qui confidunt in monte Samaria, iam & ipsam restituerit dignatus, de industria, iuber ostendere se sacerdotibus, utique qui non erant, nisi ubi & templum, subiciens Samaritam Iudaeo, quoniam ex Iudaeis salus. licet Israelitae & Samaritae: tota enim promissio tribui Iudae Chriftus fuit: ut scirent Hierosolymis esse & sacerdotes & templum, & matricem religionis, & fontem non putum salutis. Et ideo ut vidit agnouisse legem illos Hierosolymis expungendam, ex hie iam iustificandos sine legis ordine remediavit. Vnde & vnum illum solum ex decem, memorem diuinae gratiae Samaritanos miratus, non mandat offerre munus ex lege, quia satis iam obtulerat, gloriam Deo reddens: hoc & Domino volente interpretari legem. Et tamen cui Deo gratiam reddidit Samaritanos, quando nec Israelites alium Deum vsq; adhuc didicisset? Cui alij quam cui omnes remediati retro a Christo? 574. Ideo: *Fidete ut saluum faciat, audit: quia intellexerat veram se Deo omnipotentis oblationem, gratiarum scilicet actionem, apud verum templum & verum pontificem eius, Chriftum facere debere.* 575. Sed nec Pharisaei possunt videri de alterius Dei regno consuluisse Dominum, quando venturum sit, quando alius a Christo editus Deus non erat: nec ille de alterius regno respondisse, quam de cuius consulebatur. *Non venit, inquit, regnum Dei cum observatione. Nec dicent: Ecce hic, ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. Quis non ita interpretabitur, intra vos est, id est, in manu, in potestate vestra: si auditis, si faciatis Dei praecipitum? Quod si in praecipito est Dei regnum, proponere igitur contra, 576. secundum nostras Antitheses, Moysen, & vna sententia est. 577. Praecipitum, inquit, excelsum non est, nec longe a te. Non est in caelo, ut dicas, quis ascendit in caelum, & deponet nobis illud, & audiamus illud faciemus: nec ultra mare est, ut dicas, quis transfretabit & sumet illud nobis, & audiamus illud faciemus: Propere est verbum, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis facere illud. Hoc erit: *Non hic nec illic, ecce enim intra vos est regnum Dei.* Et ne argumetur audacia haeretica, de regno creatoris, de quo consulebatur, non de suo respondisse eis Dominum, sequentia obstant. 578. Dicens: *Filius hominis ante multa patri & reprobari oportere, ante aduentum suum, in quo & regnum substantialiter reuelabitur, suum ostendit & regnum de quo responderat, quod passiones & reprobationes ipsius expeclabat. Reprobati autem habes & postea agnoscis, & assumi, & extolli, etiam ipsum verbum reprobari, inde decerpit, ubi in lapidis aenigmate vtraque reuelatio eius apud Dauid canebatur: prima recufabilis, secunda honorabilis. Lapis, inquit, quem reprobauerunt adificantes, iste factus est in caput anguli. A Domino factum est hoc. Vanum enim si credidimus Deum de contumelia aut gloria scilicet alicuius praedicasse, ut non eum portenderet, 579. quem & in a lapidis & in b petrae, & in c montis figura portenderet. Sed si de suo loquitur aduentu, 580. cur eum d dicitur Noe & Loth comparat tectis & arcebus, Deus & lenis & mitis? Cur admonet meminisse vxoris Loth, quae praecipitum creatoris non impune contempserit, si non cum iudicio venit vindicandorum praecipitorum suorum? Etiam si vindicat ut & ille, si iudicat me, non debuit per eius documenta formare quem delectat, ne ille me formate videatur. Si veto & hic non de suo loquitur aduentu, sed de Iudaei Chrifti, expectemus etiam nunc ne quid de suo praedicat, illum interim esse credentes, quem omnino loco praedicat. [581. Nam & orandi perseverantiam & instantiam mandans, parabola iudicis ponit, coacti audire viduam, instantia & perseverantia interpellationum eius. Ergo iudicem Deum ostendit orandum, non se, si non ipse est iudex. Sed subiunxit facturum Deum vindictam electorum suorum. Si ergo ipse erit iudex qui & vindex creatorem ergo meliorem Deum probavit, quem electorum suorum clamantium ad eum die ac nocte vindicem ostendit. 582. Et tamen cum templum creatoris inducit, & duos adorantes diuersa mente describit, Pharisaeum in super-***

bia, Publicanum in humilitate: ideoque alterum reprobatum, alterum iustificatum descendisse, utique docendo, qua disciplina sit orandum, eum & hic orandum constituit, a quo relatu essent eam orandi disciplinam fere reprobatum superbia, fuit iustificatorem humilitatis. Alterius Dei nec templum, nec oratores, nec iudicium inuenio penes Chriftum, nisi creatoris. Illi iubet adorare: sed in humilitate, ut alienatorem humilium, non in superbia, ut destructorem superbiorum. Quem alium adorandum mihi ostendit, qua disciplina, qua spe? Neminem opinor, 584. Nam & quam docuit orationem, creatori probauimus conuenire. Aliud est feriam adorati qua Deus optimus & vltro bonus non vult, 585. Sed, quae optamus, nisi vnus, inquit, Deus? Non quasi ex duobus Diis vnum optimum ostenderit, sed vnum esse optimum Deum solum, qui sic vnus sit optimus, qua solus Deus. Et vique optimus, qui pluit super iustos & iniustos, & solum suum vni facit super bonos & malos, iustitiam & alens & iuuans etiam Marcionem. Denique interrogatus ab illo quod: Praecipitor optime, quid faciens vitam aeternam possidebis de praecipito creatoris an ea scires, id est, faceret, exposulauit: ad contestandum, praecipito creatoris vitam acquiri semper. 586. Cumque ille principaliora quaeque affirmata obseruasse se ab adulescentia, vnus, inquit, tibi deest. Omnia quaecumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo & veni, sequere me. Age Marcion, omnesque iam commiserones & coodibiles eius heretici quid audebitis dicere? Rescindere Chriftus priora praecipita, non occidens, non aduertendos, non furandi, non falsum testandi, diuigendi patrem & matrem: An & illa seculi, & quod deat, adicit, quantum & hoc praecipitum largitionis in egenos vique diffusum sit in Legge & Prophetis, uti gloriofissimus ille obseruator praecipitorum, pecuniam multo cariorum habiturus traduceretur. Saluum est igitur & hoc in euangelio: *Non veni dissoluere Legem & Prophetas, sed prae adimplere.* Simul & cetera datione liberant, manifestando vnus esse, & Dei nome & optimi, & vitam aeternam & thesaurum in caelo, & semetipsum, cuius praecipita supplendo & conseruando & auxit: secundum Michaeam quoque hoc loco recognoscendum, dicentem, 587. *Si annuntiabit tibi homo quid bonum est aut quid a te Dominus exquirat, quam facere iudicium diligere misericordiam, & paratum esse sequi Dominum Deum tuum: Et homo, Chriftus annuntians quid sit bonum, scientiam legis praecipita, inquit, sua facere iudicium. Vnde, inquit, quae habes diligere misericordiam & da, inquit, egenis, paratum esse ire cum Deo: & veni, inquit, sequere me. 588. Tam distincta fuit a primordio Iudaea gens, per tribus & populos & familias & domos, vt non facile ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augulianis censibus adhuc tunc fortasse pendentibus, Iesus autem Marcionis & natus non dubitaretur, qui homo videbatur, utique qua non natus nullam potuerat generis sui in publico habuisse notitiam, sed erat: vnus aliqui deputatus ex iis, qui quo modo ignoti habebantur. 589. Quia igitur praereuente illum caecus audisset, cur exclamauit: *Ubi est Dauid miserere mei, nisi quia filius Dauid, id est, familia Dauid non temere deputabatur, per matrem & fratres, qui aliquando ex notitia vtrique annuntiat ei fuerant. 591. Sed antecedentes increpant eum, vni facere, Merito, quoniam quidem vociferabatur, non quia de Dauid filio mentiebatur. Aut doce increpates illos scilicet, quod Iesus non esset filius Dauid: vt idcirco silentia caeco indixisse credantur. Sed & si doceres, facilius illos ignorasse praesumeretur, quam Dominum falsam in se praedicationem sustinere potuisset. Sed patiens Dominus, non tamen confirmator erroris, immo etiam detector creatoris, vt non prius hanc ceceitatem hominis illius enubilasset, ne vltra Iesum filium Dauid eximaret. Atquin ne patientiam eius infamaretis, nec vltima rationem dissimulationis illi affingeretis, ne filium Dauid negaretis, manifestissime confirmat caeci praedicatione & ipsa remuneratione medicum, & testimonio fidei. Fedes, inquit, tuae saluum fecit. Quid vis caeci credidisse: Ad illo Deo descendisse Iesum ad detractionem creatoris, ad**

A
Ibidem.
Luc. 6.
Reg. 3.
Luc. 18.

destructione Legis & Prophetarum, non illum esse, qui ex radice Jesse, 592 & ex fructu lumborum David destinabatur, cæciorum quoque; remunerator: Sed nō dū (puto) eiusmodi tunc cæci erant, qualis Marcion, vt hæc fuerit cæcillius fides, qua credidit in voce, Iesu filii David. 593 Qui hoc se & cognouit, & ab omnibus cognosci voluit, fidē hominis, etiā melius oculatā, etī veni luminis cōpotē, exteriore quoque; visione donauit, vt & nos regulā simuloque; mercedē fidei disceremus. Qui vult videre Iesū, David filium credat per virginis censū. Qui nō ita credit, nō audiet ab illo, Fides tua te saluū facit. Atque ita cæcus remanobitur in Antithesim, tūc ē ipsa Antithesim. Sic enim cæcus cęcū deducere solet. 594 Nā si aliquando Dauidē in recuperatione Sionis offenderant cæci resistentes, quo minus admitteretur (in figurā populi proinde cęci nō admittunt quandoque; Christū filium David) ideo Christus ex diuerso cęco lubuēnit, vt hinc se ostenderet nō esse filium David, & ex animi diuersitate bonus cæcis, quos ille iusserat cædi. Et cur fidei, & quidē prauæ præstultis se dixit. 595 Atque hoc filius David, Antithesim de suo retinenda. Nā qui filius David offenderant, cæci nunc vero eiusdē indecoris homo supplicē se obulerat filio David, idcirco ciferas facienti quodammodo placatus filius David, restituit lumina, cum testimonio fidei, qua hoc ipsū crederat, exorandū sibi esse filium David. Et tamen David audacia hominū (puto) offenderat, non valetudo. [596 Consequitur & a Zachari domus salutē. Quo merito: Nunquid vel ille crederat Christū Marcione venisse? Atque adhuc in auribus erat omnium vox illa cæci, b Misere mei Iesu fili David, 597 & e omnis populus laudes referebat Deo: non Marcionis, sed David. Enimvero 4 Zacharus 598 est alio phylus fortasse tamen aliqua notitia scripturā ex cōmercio Iudæico afflatus: plus est autē, & ignorans Elia præcepta eius impleerat: e Confringito, inquit, panē tuū cęcipienti: & non habentes tectū, in domum tuam inducitur: 599 hoc cū maxime agebat, f exceptam domo sua pacens Dominum. Et g nudis visceribus contigit, hoc cum maxime promittebat, in omnia misericordie opera h dimidium subsistat offerens. 600 Distincta violentiarum contrarium obuenit, & dimittens conficitos in lacamentum, & omnē confessionem inquam distipans, dicendo: & si cui quid per calumniam eripis, quadruplum reddo. Itaque Dominus, hodie, inquit, saluus habuit domum. Testimonium dixit salutaria esse quæ præcipiat Prophetes creatoris. Cū vero dicit: 601 enim cum filiis hominis saluū facere quod perit: iā non contendo cū venisse, vt saluū faceret quod perierat, cuius fuerat, & cui perierat quod filium venerat facere: sed in alterius quæstionis gradū dirigo. De homine agi nulla dubitatio est. 602 Hic quæ ex duabus substantiis constat, ex corpore & anima: quærendū est, ex qua substantia spe cie petiisse videatur. Si ex corpore, ergo corpus perierat, anima nō. Quod perierat, saluū faciat filius hominis: habet igitur & caro salutē, si & anima perierat, anima perditio salutē destinatur: caro quæ nō perit, salua est. Si totus homo perierat ex vtraque substantia, totus homo saluus fiat necesse est: & elisa est sententia hereticorum negantium carnis salutē. Iam & Christus creatoris cōfirmatur, qui se cundū creatorē totius hominis pollicebatur. 603 Seruorum quoque; parabola, qui secundū rationem seruat & pecunie dominica dividantur, iudicem ostendit Deum, etiā ex parte seueritatis, non tantum honorantem, verum & auferentem, quod quis videatur habuisse. 604 Aut si & hic creator: ē finxit alterum, tollentem quod non possidet, & metentem quod non fecit: hic quoque; me ille instituit, cuius pecunia vt fanerē edocet. [605 Sciebat Christus, baptisma iohannis vnde esset, & cur quasi nesciens interrogabat: Sciebat nō responsum sibi Pharisæos, & cur frustra interrogabat? An vt ex ore ipsorum iudicaret illos, vel ex corde? Refer ergo & hæc ad excusationē creatoris & ad cōparationē Christi: & considera quæ dicitur curuū esset, 606 si quid Pharisæi ad interrogationē renuntiauerant, Puta illos renūtiasse humanū iohannis baptisma statim lapidibus elisissent. 607 Existet aliquis Marcion aduersus Marcionē qui dicere: O Deū optimū, & Deū diuersū à creatoris exemplis. Sciens præcepta ituros homines, ipse

illos in præceptum inopuit. 608 Sic enim & de creatorē, in arbotis lege, tractatur. Sed de cæcis iur baptisma iohannis. Et quare, inquit Christus, non credidisti eis? ego qui credi voluerat Iohannis, increpaturus quod nō er. didicisti ius erat 609 cuius sacramentū Iohannes admittitabat. Certe nolentibus enuntiare quid sperent, quū & ipse vicem opponit: & ego non dico vobis in qua virtute hæc facio, 610 malū malo reddidit. 611 Reddit quæ Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quæ erunt Dei quæ iuniorum denatio Cæsaris, imago scilicet & similitudo eius. Hominem igitur reddi iubet creatori, in cuius imagine & similitudine & nomine & materia expressus est. Quærat sibi moneta Deus Marcionis. Christus denarium hominis suo Cæsari iubet reddi, non alieno: nisi quod necesse est qui suum denarium non habet. Iusta & digna præscriptio est in omni quæstione ad propositum interrogationis pertinere debere sensum responsionis. Ceterum aliud consulti, aliud respondere, demeritis est. Quo magis ablit à Christo quod ne homini quidem contentio 612 Sadducæi resurrectionis negatores, de ea habentes interrogationem, proposuerant Domino ex lege materiam mulieris, quæ septē fratribus ex ordine defunctis, secundū præceptū legale nupsisset, cuius viri deputanda esset in resurrectione. Hæc fuit materia quæstionis, hæc substantia cōsultationis. Ad hoc respondisse Christū necesse est. Neminē timuit, vt quæstiones aut declinasse videatur, aut per occasionem eorum, quod alias palam non decebat, lub ostendisse. 613 Respondit igitur: Huius quidem aut filios nubere. Vides quam pertinenter ad causam. Quia de æuo venturo quærebatur, in quo neminem nubere definiturus, præstuxit hie quidem nubis, ubi sit & mori. Quos vero dignatus sit Deus illius aut possessione & resurrectione a mortuis neque nubere, neque nubis: quia nec morituri iam sint, quum similes angelorum sint, Dei & resurrectionis filii facti. Quum igitur sensus responsionis non ad aliud sit dirigendus, quam ad propositum interrogationis: si hoc sensu responsionis, propositum absoluitur interrogationis, non aliud responso Domini sapit quam quo quæritio absoluitur. Habes & tēpora permillarum & negatur nuptiarum, non ex tua propria, sed ex resurrectionis quæstione. Habes & ipius resurrectionis confirmationem, & totum quod Sadducæi sciscitabantur, non de alio Deo interrogantes, nec de proprio nuptiarum iure quærentes. Quod si ad ea facis respondere Christum, de quibus non est consultus, negas eum de quibus interrogatus est respondere potuisse, Sadducæorum scilicet sapientia captum. Ex abundantia nunc & post præscriptionem, tertia habo aduersus argumentationes coherentes. 614 Nacti enim scripturæ textū, ita in legendo decucurrerunt. Quos autem dignatus est Deus illius aui, illius aui Deo adiungunt, quo alium Deum faciant illius aui: Quum sic legi oporteat: Quos autem dignatus est Deus vt facta hie distinctio post Deum, ad sequentia pertineat, illius aui, id est, quos dignatus sit Deus illius aui possessione & resurrectione. Non enim de Deo, sed de statu illius aui cōsulebatur, cuius vxor futura esset post resurrectionē in illo æuo. 615 Sic & de ipis nuptis responsum subuertunt: vt illi huius aui nubant & nubuntur, de hominibus dictum sit creatoris, nuptias permittentis: se autem quos Deus illius aui alter se dignatus sit resurrectione, iam & hic non nubere: quia non sint filii huius aui. Quando de nuptis illius aui consultus, non de huius, eas negauerat de quibus consulebatur. Itaque qui ipsam vim & vocis & pronuntiationis & distinctiois exceperant, nihil aliud senserunt, quam quod ad materiam cōsultationis pertinebat. 616 Atque adeo scribē Magister, inquit, bene dixisti. Confirmauerat enim resurrectionem, formam eius adendo aduersus Sadducæorum opinionem. Denique testimonium eorum qui ita eum respondisse præsumperant, non reculant. 617 Si autem scribē Christum filium David existimabant, ipse autem David Dominum eum appellat, quid hoc ad Christum? Non David errorem scribarum 618 obtundebat, sed honorem Christo David procurabat: quem Dominum magis quam filium David confirmabat, quod

E
Gen. 22
Luc. 20

Ibidem.
Ibidem.
Gen. 1.

Encl. 20.

Ibidem.
Ibidem.

6

6
6
6
6
6

H

Ibidem.
Ibidem.

Cap.
XXVII.
Luc. 11.
Luc. 19.
Ibidem.
Luc. 19.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

C

Ibidem.

D
Cap.
XXVII.
Luc. 20.
Luc. 20.

Ibidem.

A
Luc. 18.
Luc. 20.

non congrueret destructori creatoris. At ex nostra parte quam conueniens interpretatio: Nam qui olim a cecillo filius Dauid fuerat inuocatus, quod tunc reticuit, non habens in praesentia scribas, nunc vltro coram eis de industria protulit, vt se quem cæcus secundum scribarum doctrinam filium tantum Dauid prædicaret, Dominum quoque eius ostenderet, remunerata quidem fide cæci, qui filium Dauid crederet illum, pulsata vero traditione scribarum, quam non & Dominum eum norant. Quod eundem ad gloriam spectaret Christi creatoris, sic non alius tueretur, quam Christus creatoris. ⁶¹⁹ Olim constitit de nominum proprietate, ciuillam, qui prior & a Christum suum in homines annuntiat, & Iesum transnominaret. Constat itaque & de impudentia eius, ⁶²⁰ qui b multos dicit venturos in nomine ipsius, quod non sit ipsius, si non Christus & Iesus creatoris est, ad quem proprietates nominum pertinet. Amplius c & prohibeat eos recipi, ⁶²¹ quorum & ipse par sit, vt qui proinde in nomine veniat alieno, si non ipsius erat, à mendacio nominis præuenire discipulos, qui per proprietatem nominis possidebat veritatem eius. Venient deniq; illi, dicentes: Ego sum Christus. Recipies eos qui consimilem recepisti. Et hic enim in nomine suo venit. Quid nunc, quod & ipse veniet nomen Dominus

Ca. xxxix.
ex ca. xxi.
Luc.
a Matth. 1.
& Luc. 1.
b Luc. 21.
c Ibidem.
Ibid.

B

Christus & Iesus creatoris: Reiciis illum? Et quam iniquum, quam iniustum, & optimo Deo indignum, vt non recipias cum in nomine suo venierem, qui alium in nomine eius recepisti. Videamus & quæ signa temporibus imponat. ⁶²² Bella, opinor, & regnum super regnum, & gentem super gentem, & pestem, & famem, terraque motus, & formidines, & prodigia de celo: quæ omnia seuro & atroci Deo congruunt. Hæc quam adicit etiam oportere fieri, quem se prælat, destructorem an probatorem creatoris? cuius dispositiones confirmat impleri oportere, quas vt optimus tam tristes quam atroces abstulisset, potius quam cõstitisset, si non ipsius fuissent. ⁶²³ Antea hæc autem persecutiones eis prædicat & passionis venturas, in martyrium vtique & in salutem. ⁶²⁴ Accipe prædicatum in Zacharia: Dominus, inquit, omnipotens proteget eos, & consument illos, & lapidabunt lapidibus funde, & bibent sanguinem illorum velut vinum, & replebunt quasi patres altare, & saluos eos faciet Dominus illo die, velut oves populum suum quia lapides sancti voluntari. Et ne putes hæc in passionis prædicari, quæ illos tot bellorum nomine ab allophyllis manebat, respice ad species. Nemo in prædicatione ⁶²⁵ bellorum legitimis armis debellandorum, lapidationem enumerat popularibus cæteribus magis & inermi tumultui familiarem. Nemo tanta in bello sanguinis flumina pateram capacitate metitur, aut vnus altaris cruentatione adæquat. Nemo oues appellat eos, qui in bello armati & ipsi ex eadem feritate certantes, cadunt sed qui in sua proprietate atque patientia dedentes potius semetipsos quam vindicantes trucidantur. Deniq; quia lapides, inquit, sancti voluntari, non q milites pugnant. Lapidem enim sunt & fundamenta super quæ nos edificamur, extructi secundum Paulum, super fundamentum Apostolorum, qui lapides sancti oppositi omnium offensui voluabant. ⁶²⁶ Et hic igitur ipse vetat cogitari, quid responderi oporteat apud tribunalis, qui & Balaam q non cogitauerat, immo contra q cogitauerat, foggellit, & Moyli, causato lingua tarditatem, ore præmisit. ⁶²⁷ & sapientia ipsam, cui nemo resistet, per Esaiam demonstrat: Hic dicitur, ego Dei sum, & clamabit in nomine Iacob, & alius inscribetur in nomine Israelis. Quid enim sapientius & in contradicibilis confessione simplici & exerta in martyris nomine ⁶²⁸ cum Deo inualecentis, quod est interpretatio Israelis? Nec mirum si is cohibuit præcogitatione, qui & ipse à patre excepti pronuntiant diuinitate disciplinæ, quando debeam proferre sermonem: nisi Marcion Christum non subiectum patri infert ⁶³⁰ a proximis quoque persecutiones & nominis ex odio vtique blasphemiam prædicatam, non debeo rursus ostendere. ⁶³¹ Sed per tolerantiam, inquit, saluos facietis vos semetipsos, de qua scilicet Paulus, ⁶³² Tolerantia, inquit, infortiorum non periet in finem. Quia &

Ibidem.
Ibidem.
Ibid.
Zach. 9.

C

alibi, Honorabitis mors infortiorum: ex tolerantia sine dubio, quia & Zacharias: ⁶³³ Corona autem erit eis qui tolerantiam. Sed ne audeas argumentari Apostolos vt alterius Dei præcones, à Iudæis vexatos, memento Prophetas quoque eadem à Iudæis passos, tamen non alterius Dei Apostolos fuisse, quæ creatoris. ⁶³⁴ Sed monstrato tempore excidit, quum capisset allari exercitibus Ierusalim, signam vltimi finis enarrat, ⁶³⁵ solis & lune siderumque prodigia, & in terra angustias Nationum ob suspensum velut à sonitu maris fluctuantis præ expectatione imminentiū oris malorum. Quod & ipsa vires colorum concuti habeant, accipe Ioclem: ⁶³⁶ Et dabo prodigia in celo, & in terra sanguinem & ignem, & fumum vaporem. Sol conuertetur in tenebras, & in sanguinem luna, priusquam adueniat dies magnus & illius Domini. Habebit & Abacuc, ⁶³⁷ Flammibus dissumptum terra, videant res, & parturient populi, Disperges aquas gressu, Dedit abyssus sonum suum, subitima timor eius elata est: Sol & luna constitit in suo ordine, in lucem conuersiones tue libuit in fulgorem; fulgur suum tuum, in comminatione tua diminuit terra. Et in indignatione tua depones Nationes. Conueniunt (optior) & Domini pronuntiationes & Prophetarum, de concussibus mundi, & orbis elementorum, & Nationum. Post hæc quid Dominus: ⁶³⁸ Et tunc videunt filium hominis venientem de celis cum plurima virtute. Quum autem hæc fuerint, erigetis vos, & leuabitis capita quoniam adpropinquauit redemptio vestra. In tempore scilicet regni de quo scribitur erit ipsa parabola. ⁶³⁹ Sic & vos quum viderit omnia hæc fieri, sitote appropinquare regnum Dei. Hic erit dies magnus Domini & illustis, venientis de celis filii hominis secundum Danielem, ⁶⁴⁰ Ecce cum caelibus tanquam filius hominis aduenient, &c. Et data est illi regia portæ, quam in parabola postularum exierat, relicta pecunia feruis, quæ feneraretur. Et vniuersæ Nationes, quæ promiserat ei in Palmo Pater, Postula de me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Et gloria omnis feruentis illi, & preteritas eius æternæ quæ non auferentur, & regnum eius quæ non corrumpentur, quia nec morientur in illo, nec nubent, sed erunt sicut angeli. De eodem aduentu filii hominis & fructus eius apud Abacuc: ⁶⁴¹ Erigisti in salutem populum ad saluos faciendo Christos tuos, et ceteros scilicet, & capita leuaturus in tempore regni redemptos. Igitur, quum & hæc quæ sunt promissionum, proinde conueniant sicut & illa quæ sunt concussionum ex consonantia Prophetarum & Dominicarum pronuntiationum, nullam hic poteris interferre distinctionem, vt concussiones quidem referas ad creatorem sequitur, scilicet Deum, quæ nec sine re nedom expectare deberet Deus optimus, promissiones vero Deo optimo depones, quæ creator ignorans illi non prophetalet. Aut si suas prophetauit nõ distantes à promissionibus Christi, parcat in libertate optimo Deo, nec plus videbit à Christo non repromitti, quæ à meo filio hominis. ⁶⁴² Ipsum decem scripturæ Euangelicæ ab interrogantem discipulorum vsque ad parabolâ facti, ita inuenies cõtextu sentus filio hominis hinc atque illinc adhærere, vt in illum cõpingat, & certitia & læta, & concussiones, & promissiones, nec possis separare ab illo alterâ parte. Vnius enim filii hominis aduentu cõstituto inter duos exitus cõcussio nisi & promissio nõ, necesse est ad vnus pteat filii hominis, & in cõmoda Nationum, & vota sanctorum, quita postea est in medio, vt communis exitibus ambobus, alteri cõcluditur aduentu suo, id est, incommoda Nationum alterum incipies, id est, vota sanctorum: vt siue mei Christi coheres aduentum filii hominis, quo mala imminetia ei depones quæ aduentum eius antecedunt, cogaris etiam bona ei ascribere quæ ab aduentu eius oriuntur: siue rui malueris, quo bona ei ascribas quæ ab aduentu eius oriuntur, cogaris mala quoque ei deponere quæ aduentum eius antecedunt. Tam enim mala coherant aduentu filii hominis antecedendo, quæ & bona subsequendo. Quare igitur, quæ ex duobus Christi constitutas in persona vnus filii hominis, in quam verba que dispositio referatur. Aut & creator optimum, aut Deum tuum aperiunt dedit natura. In summa ipsius parabola: considera exempli: ⁶⁴³ Afficiam sciam & arboris

Ephes. 2.
Luc. 21.
Num. 22.
23. & 24.
Exod. 4.
Luc. 21.
Isai. 44.
Gen. 32.
Isai. 50.
Luc. 21.
Ibidem.
Psal. 9.
Psal. 115.
Zach. 6.

D

TERTULLIANI
OPERA

A omnes quum fructum protulerint, intelligunt homines gloriem
 appropinquasse. Sic & vos quum videritis hoc fieri, scitote in pro-
 ximo esse regnum Dei. Si enim fructificationes arbutularum
 signum alicuius temporis prestant anteceddendo illud: pro-
 inde fructificationes orbis signum prenotant regni pre-
 cedendo illud. Omne autem signum eius est rei, cuius est
 signum. Et omni rei ab eo imponitur signum cuius est res.
 Ita si fructificationes signa sunt regni sicut fructificationes
 vitatis, ergo & regnum creatoris est, cuius fructifica-
 tiones deputantur, quae signa sunt regni. Præmiserat oportere
 hæc fieri tam atrociam, tam dira Deus optimus, certe
 à Prophetis & à Lege prædicata, adeo Leges & Prophe-
 tas non destruebat, quæ prædicauerant; confirmat
 perfici oportere. Adhuc ingerit: **644** Non transietur cæli
 ne terram, nisi omnia peragantur. Quam ista: Si quæ à crea-
 tore sunt, merito sustinebunt elementa Domini sui or-
 dinem expungi. Si quæ à Deo optimo, necesse an sustineat
 cælum & terra perfici, quæ æmulus statuit. Hoc si pa-
 rietur creator, zelotes Deus non est. Transeat age nunc
 terra & cælum. Sic enim Dominus eorum destinavit,
 dum verbum eius maneat in æquum, sic enim & Elaias
 prænuñciauit. **645** Admoneantur & discipuli mei quando gra-
 uentur corda eorum crapula & ebrietate & secularibus curis, &
 infestat ebrietas dies ille, velut laqueus, utique; oblitus Dei
 ex plenitudine & cogitatione mundi: Moyse erit admo-
 nitio. A deo liberabit à laqueo diei illius, qui hanc ad-
 monitionem retro intulit. Erant & loca alia apud Ieru-
 salē ad docendum, erant & extra Ierusalē ad sedecen-
 dum, **646** sed enim per diem in templo docebat, ut qui per O-
 see prædixerat: **647** in templo meo me inuenerunt, & illic dis-
 putatum est ad eos, **648** Ad noctem vero in alconem sedebat. Si
 enim Zacharias demonstrat. Et stabuit pedes eius in monte
 eleone. Erant hora quoque auditorio cōpetentes. **649** Dis-
 culo conueniendum erat quæ per Elaiā quum dixisset Do-
 minus: Dat mihi linguā discipulæ, adiecit, appositur mihi ma-
 ne aurem ad audiendum. Si hoc est Prophetias discolluere,
 quid erit adimplere? **650** Proinde scit & quando pati o-
 porteret, eum, **651** cuius passionem lex figurat. **652** Nam
 est tot a festis Iudeorum, b Pascha diem elegit. In hoc enim
 sacramentum pronuntiat Moyses, **653** Pascha est Domini.
 Ideo & affectum suū ostendit, **654** Concupiscentia d-
 concupit Pascha edere vobiscum, antequam patiar. d legis de-
 structorem, qui concupierat etiam in Pascha seruare! **655**
 Nimirum verticina illum Iudaica deleteret? An ipse
 erat, qui tanquam ouis ad victimam adductus habens,
 & tanquam ouis cui coram tendente, sic os non aperturus,
 figuram sanguinis sui salutaris implere concupiscebatur?
656 Poterat & ab extraneo quolibet tradi, ne dicerem &
 in hoc Psalmum expunctum: **657** Qui mecum panem edit,
 leuabit in me plantam. **658** Poterat & sine præmio tradi.
 Quanta enim opera traditoris circa eum, qui populum corā
 ostendens, nec tradi magis potuisset quam inuadi? Sed
 hoc alii competisset Christo, non qui Prophetias ad-
 implebat. Scriptum est enim, **659** Pro eo quod venundare
 iustitiam. **660** Nam & quantitatem & exitum pretij postea
 Iuda penitente reuocati, & in emptiōnem dati agri, fi-
 guli, sicut in Euangelio Matthæi continetur, Hieremias
 precantur: Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati
 vel honorati, & dederunt eos in agrum figuli. **661** Professus i-
 taque se concupiscentia concupiscedere Pascha ut su-
 um (indignum enim ut quid alienum concupiscederet
 Deus) acceptum panem & distributum discipulis, **662** corpus
 suum illum fecit, hoc est corpus meum, dicens, id est, figura
 corporis mei. Figura autem non fuisset, **663** nisi veritatis
 esset corpus. Ceterum vacua res, quod est phantasma,
 figuram capere non possit. **664** Aut si propterea panem
 corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo
 panē debuit **665** tradere pro nobis. Faciebat ad vanitatem
 Marcionis, ut panis crucifigeretur. Cur autem panem
 corpus suum appellat, & non magis **666** peponem, quæ
 Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterē fa-
 milie istam figuram corporis Christi, dicens per Hiere-
 miam: **667** Aduersus me cogitauerunt cogitatum dicens: Veni-
 te, contumaciam lignum in panem eius, scilicet crucem in cor-
 pus eius: Itaque illuminator antiquitatum quid tūc vo-

luerit significasse panem, satis declarauit, corpus suum
 vocans panem. **668** Sic & in calicis mentione testamentū con-
 stituit, sanguine suo obfiguratum, substantiam corporis cō-
 firmavit. Nullius n. corporis sanguis potest esse, nisi car-
 nis. Nam & si qua corporis qualitas non carne oppo-
 netur nobis, certe sanguinem nisi carne non habebit.
 Ita consistit probatio corporis de testimonio carnis,
 probatio carnis de testimonio sanguinis. Ut autē & san-
 guinis veterem figuram in vino recognoscas, aderit E-
 laias, Quis, inquit, qui aduenit ex Edom? roror, vestimentorum
 eius ex Bosor. **669** Sic decorus in sola violenta cum fortitudine
 Quare rubra vestimenta tua: & indumenta sicut de foro torcularis
 pleno conculcata: Spiritus enim propheticus velut iam
 contemplandus; Dominum ad passionem venientem,
 carne scilicet vestitum, ut in ea passum, eruentum
 habitum carnis in vestimentorum rubore designat, cō-
 culcata & expressa vi passionis, tanquam de foro tor-
 cularis, quia exinde quasi cruciati homines de vini ru-
 bore descendant. Multo manifestius Genesis in bene-
 dictione Iudæ, **670** ex cuius tribu, carnis census Christi
 processurus, iam tunc Christum in Iuda deliniabat. **671**
 Lauabit, inquit, in vino stolam suam, & in sanguine vna ami-
 ctum suum: stolam & amictum carnem demonstrans, &
 vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino
 consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit. **672**
 Va, ait, per quem traditur filius hominis. Ergo iam ut constat
 imprecationis & comminationis in clamationem intel-
 ligendam, & irato & offenso deputandam, nisi si Iudas
 impune erat tantum sceleris relictus: Aut si impune,
 vocatæ. Si non impune, utique ab eo puniendus, in
 quem scelus traditionis admisit. Porro si sciens passus
 est hominem, quem ipse comitatu suo asciuerat, in tan-
 tum scelus ruere, **673** noli iam de creatore circa Adam
 retractare, quæ in tuum quoque Deum retorquentur,
 aut ignorasse illum qui non ex prouidētia obstitit pec-
 catio, aut obstitere non potuisse, si ignorabat, aut non
 luisset si & sciebat & poterat, atque ita malitiosum iudi-
 candum, qui passus sit hominem suum ex delicto peri-
 re. Suadeo igitur agnoscas potius & in isto creatorem,
 quam parem illi Deum optimum, aduersus sententiam
 tuam facias. **674** Nam & Petrum præsumptorie aliquid
 elocutum, negationi potius destinando, zelotem De-
 um tibi ostendit. **675** Debit etiam tradi propheticus scilicet
 Christus, ut eius scilicet filius, qui labijs à populo di-
 ligebatur. **676** Perductus in consessum, an ipse esset Christus in-
 terrogatur. De quo Christo Iudæi quaesierunt, nisi de suo?
 Cur ergo non vel tunc alium eis prodidit? ut pati posset,
 inquit, id est, velle optimus ignorantes adhuc in scelus
 mergeret. atquin & si dixisset, passurus esset. **677** Si dixero
 enim, inquit, vobis, non crederis. Porro non credituri, per-
 uerassent in necem eius & cur non magis passurus esset:
 si alterius Dei, ac per hoc aduersarium creatoris manife-
 stasset: Ergo non ut pateret, alium se tunc quoque su-
 perdidit ostendere: sed quoniam ex ore eius confessio-
 nem extorquere cupiebant, nec confesso tamen credi-
 turi, qui eum ex operibus scripturas adimplentibus ag-
 nouisse debebant: Ita eius fuit occultasse se, cui vltro
 debebatur agnitio. Et tamen adhuc eis manum porri-
 gens, **678** Abhinc, inquit, erit filius hominis sedens ad dexte-
 ram virtutis Dei **679** Suggerebat enim se ex Danielis Pro-
 phetia filium hominis, & è Psalmo David, sedentem
 ad dexteram Dei. Itaque ex isto dicto & scripturæ com-
 paratione illuminati quem se velle intelligi, **680** Ergo,
 inquit, tu Dei filius es: Cuius Dei, nisi quem solum no-
 uerant? Cuius Dei, nisi quem in Psalmo meminerat di-
 xisse filio suo: Sede ad dexteram meam. Sed respondit. Vos di-
 citis quia ego sum. Atquin confirmavit id se esse quod illi
 dixerant, dū rursus interrogant. Vnde autem probabis
 interrogatue, & non ipsos confirmatiue pronuntiasse,
 Ergo tu filius Dei es. Ut quia oblique ostenderat se per scri-
 pturas filium Dei intelligendum, sic scelerat, ergo tu De-
 us filius, quod te non vis aperte dicere: atque ita & ille, Vos dici-
 tis, confirmatiue respondit: & adeo sic fuit pronuntia-
 tio eius, ut perclauerunt in eo, quod pronuntiatio
 sapiebat. **681** Perductum enim illum ad Pilatum onerare ca-

E
 ibid.
 1. par. 63.
F
 Gen. 49.
 Cap. XII.
 ex c. xxxii.
 Luc. 22.
 Gen. 3.
G
 Luc. 22.
 1. par. 29.
 Luc. 22.
 ibidem.
 Dan. 7.
 Psal. 109.
 Luc. 22.
 Psal. 109.
H
 Ca. XLII

A
cx cxxi.
Luc. 23.
Luc. 22.
Luc. 23.
Ijai. 3.

Psal. 2.

Luc. 23.
Osee. 10.
Luc. 23.
Ijai. 50.
Ijai. 51.
Psal. 21.
Luc. 23.
Ibidem.
Ijai. 53.
Luc. 23.
Psal. 21.
Luc. 23.
Psal. 21.
Ibid.

B

C

Ijai. 50.
Amos 8.
Luc. 23.
Amos 8.
Luc. 23.
Ijai. 1.
Psal. 30.
Luc. 23.
Ibid.

Ibidem.

D

Ibidem.
Psal. 1.

TERTULLIANI
OPERA

perunt quod se Regem diceret, Christum sine dubio Dei filium, se solum ad Dei dexteram. Ceterum alio eum titulo grauassent in certi an filium Dei se dixisset, nisi, Vos dicitis, sic pronuntiasset, hoc se esse quod diceret. 682 Pilato quoque interroganti, Tu es Christus, proinde, Tu dicitis, ne metu potestatis videretur amplius respondisse. 683 Constitutus est igitur Dominus in iudicio. Et statuit in iudicio populum suum. Ipse Dominus in iudicium venit cum presbyteris & archonibus populi, secundum Elaiam. Atque exinde omne scriptum passionis suae impleuit, 684 Tumultuatae sunt ibidem nationes, & populi meditati sunt inania. Assisterunt reges terrae, & archontes congregati sunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Nationes, Romani qui cum Pilato fuerant Populi, tribus Israelis. Reges, in Herode Archontes, in summis sacerdotibus Nam & Herodi velut munus à Pilato missus, Osee vocibus fidem reddidit, de Christo enim prophetauerat: 685 Et vinctum eum ducent xenium regi. 686 Delictatus est denique Herodes viso Iesu, nec vocem vllam ab eo audiuit. Tanquam agnus enim coram rondente, sic non aperuit os suum, quia Dominus dederat illi linguam disciplinae, vt sciret quomodo eum oporteret profere sermonem. Illam scilicet linguam, 687 quam in Palmo adglutinatam gutturi suo tunc probabat, non loquedo. 688 Et Barrabas quidem nocentissimus, vita vt bonus, donatur. Christus vero iustissimus, vt homicida, morti exposulatur. 689 Sed & duo selesi circumspinguntur illi, vt inter iniquos scilicet deputaretur. 690 Vestitum plane eius mixtibus diuisum, partim sorte concessum Marcion abfluit respiciens Palmi Prophetiam, Dispartiti sibi sunt vestimenta mea, & in vestitum meum sortem miserunt. 691 Aufer igitur & crucem ipsam. Idem tamen Palmus de eo non tacet, Foderunt manus meas & pedes meos, 692 totus in illo exitus legitur: Circumdederunt me canes, synagoga maleficorum circumuallauit me. Omnes qui spectabant me, nullo irridebant me. Locuti sunt labij, & capita mouerunt. Sperauit in Deum, siberet enim. Quo iam testimonium vestimentorum? habebat saluti praeda, totus Palmus vestimenta sunt Christi 693 Ecce autem & elementa concutiuntur, Dominus enim patiebatur ipforum. Ceterum aduersario laeso, caelum luminibus florisset, magis sol radiis insultasset, magis dies steteret, libenter spectans pendentem in patibulo Christum Marcionis. Hec argumeta quoque mihi competissent, etsi non fuissent praedicata. 694 Caelum, inquit, Elaias, vestiam tenebris. Hic erit dies, de quo Amos, 695 Erit illa die, dicit Dominus, occidet sol meride. (Habes & horae sextae significationem) & contenebrabit super terram. 696 Scissum est & templi velum, angeli eruptione, dereliquentis filiam Sionis tanquam in vinea speculam, & in cucumerario casulam, 697 O quantum perseueravit etiam xxx. Palmo Christum ipsum reddere, Vociferatur ad patrem, vt & moriens vltima voce Prophetas adimpleret. 698 Hoc dicto expirauit. Quis? Spiritus semetipsum, an caro spiritum? Sed spiritus semetipsum expirare non potuit. Alius est qui expirat, alius qui expiratur. Si spiritus expirat, ab alio expiratur necesse est. Quod si solus spiritus fuisset, discensibile potius diceretur quam expirasse. Quis igitur expirat spiritum nisi caro? quae & spirat quando illum habet, & ita eum quum amittit expirat. Denique si caro non fuisset, phantasma carnis. Phantasma autem spiritus fuit: Spiritus autem semetipsum expirauit, & expirando discellit. Sine dubio phantasma discellit, quum spiritus qui erat phantasma discellit, & nusquam comparuit phantasma cum spiritu. 699 Nihil ergo remansit in ligno. Nihil pependit etiam post expirationem. Nihil de Pilato postulatam. Nihil de patibulo detractum. Nihil sine dote inuolutum. Nihil sepulcro nouo conditum. Atquin non nihil. Quid igitur illud fuit? Si phantasma, adhuc ergo inerat & Christus. Si discellit, rat Christus, ergo abstulerat phantasma. Superest impudentiae haereticae dicere, phantasma illic phantasmatis remansisse, Sed si & Ioseph corpus fuisse nouerat, quod tota pietate tractauit: ille Ioseph qui non consenserat in scelere Iudeis 700 Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestium non sedit, oportuerat etiam sepulchrum Domini prophetari, ac iam tunc merito benedici [701 Si nec mulierum illarum essent praterit Prophetia, quae ante lucem conueniunt ad sepulchrum cum odorum paratura. De hoc enim per Osee: Vt querant, inquit, faciem meam ante lucem vigilabunt ad me dicentes, Eamus & conuertamur ad Dominum, quia ipse eripuit, & curabit nos, percussit, & miserebitur nostri, semabit nos post eum, in die tertia resurgemus. Quis enim haec non credit praesentis desolationis, 702 qua percussit sibi videbatur à Domino, & spem resurrectionis ipsius, qua resurrexit rite arbitranter? 704 Corpore autem non inuenit, sublatam erat: sepultura eius de medio, secundum Elaiam 705 sed & duo ibidem angeli apparuerunt: Tot fere laterculi, vt solebat in duobus a testibus consistens Dei sermo, 706 Reuertentes h quoque à sepulchro mulieres, & ab illa angelorum visione prospiciebat Elaias: Mulieres, inquit, venite ad visionem, venite, ad renuntiandum scilicet Domini resurrectionem. 707 Bene autem quod incredulitas discipulorum perseuerabat, vt in finem vique defensionis nostrae consisteret, Christum Iesum non alium le discipulis edidisse quam Prophetatum. 708 Nam quam duo ex illis egerent, & Dominus eis adhuc esset, non comparens quod ipse esset, etiam dissimulans de conscientia rei gestae: Nos autem putabamus, iniquius, ipsum esse redemptorem Israelis, vtiq; tuum Christum, id est, creatorem, adeo nec alium le crediderat illis. Ceterum non existimarent eum creatorem, & qui creatoris existimaretur, non fuisse uisisset hanc de se existimantem, si non is esset qui existimatur. Aut ipse erit auctor erroris, & prauiorator veritatis aduersus Dei optimi titulum. Sed nec post resurrectionem alium se esse ostendit, quam quae existimatum sibi dixerant. Plane inuenit in illos, 709 O insensati & tardi corde, in non credenda omnibus qua locutus est ad vos. Quae locutus non aliter se Dei esse probat, sed eiusdem Dei, 710 Nam eadem & angeli ad mulieres: Rememoramini qua locutus sit vobis in Galilea, dicens: quod oportet traditum hominis & crucifigi, & tertia die resurgere. Et quare oportebat? nisi quia ita Deo creatore scriptum. Igitur increpauit illos vt de sola passione scandalizatos, & vt duobus de fide resurrectionis annuntiare sibi a foeminis: per quae non crederent ipsum fuisse quem existimarent. Itaque quod existimauerant, id volens credi se, eum se confirmabat quem existimauerant, creatoris scilicet Christum redemptorem Israelis. De corporis autem veritate quod praesertim clarius quum 711 hesitantibus eis ne phantasma esset, nunc phantasma credentibus: Quid turbati estis (inquit) & quid cogitationes subeunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum, quoniam spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et Marcion quaedam contraria sibi, illa credo in dultria eradere de Euangelio suo noluit, vt ex his q; eradere potuisset, nec eratis, illa quae eratis, aut negaretur eratisse, aut merito eratisse dieatur. Nec parcat nullis eis quae non minus aliter interpretando quam delensio subuertit. Vult itaque sic dictum, quasi, Spiritus ossa non habet, sicut me videtis habentem ad spiritum referatur, sicut me videtis habentem, id est, non habentem ossa, sicut & spiritus. Et quae ratio tortuositatis istius: quum simpliciter pronuntiare potuisset, quia spiritus ossa non habet, sicut me videtis non habentem. Cur autem insperctui eorum manus & pedes suos offert, quae membra ex ossibus constant? Si ossa non habebat, cur adicit: Et sicut me videtis habentem, quem scilicet corporeum retro nouerant: Aut si phantasma erat vique quae, cur illos phantasma credentes increpabat? 712 Atquin adhuc eis non credentibus, propterea cibum desulerant, vt se ostenderetiam dentes habere. Impleuimus, vt opinor, sponsonem. Exhibuimus Iesum Christum Prophetarum doctissimos, sententias, affectibus, sensibus, virtutibus, passionibus, etiam resurrectione, non alium quam creatoris 713 Sic quidem & Apostolos mittens ad praedicandum vniuersis Nationibus, in omnem terram exire sonum eorum, & in terminas vices terra eorum, Palamum adimplendo, praecipit. Milleor tui, Marcion, frustra laborasti. Christus enim Iesus in Euangelio tuo, meus est.

ADNOTATIONES IACOBI PAMELI IN LIBRUM IV. ADVERSUS MARCIONEM.

CAP. I.

1. Omnem sententiam, &c.] Caput primum in scripturis: Quod aliam Legem nouam exorturum ipse Deus creator per Prophetas prae-dixit. Atqui recte Hieronymus hic interpretatur Rhe-nanum paraturam materiam, & argumentorum adaptandam, quomodo etiam infra sub finem cap. 2. dicitur: autem paraturam.

2. quod inter polando suum fecit, &c.] Omnino sic legitur, pro: inepollando. tum hic, tum sequitur postea hoc libro, tam, quod in-terpolare, refert Nonis, tractantur ab arte fallonia, qui poliendo dili-genter cetera quaeque, quae sunt nonam positiu mutans, quam quod etiam supra illud legitur lib. de Praescrip. aduersus heret. cap. 38. ver-bis infra citandis, cap. 4. num. 35. Vbi, quod quatuor modis heretici scripturas interpolauerunt, adnotatum habet in. 22. 5. ac 22. 6. nempe: detractione, adiectione, (quod manu intererere appellat ibidem Auctor) denique sensu expositionis ductio, & similitur ca. 17. eiusdem libri num. 105. esse verbum Iurecon(sultorum ibi adnotatum.

3. Antithesis cognominatum, &c.] Mallet: Antithesis, tum quod B. Hieron. sic appellat Apologem ad Timoth. & Marcell. de Calumniam Rufini: Et Antithesis (inquit) Marcionis de meo operibus fabricatus est, sicut habent emendatores codices, pro eo quod alij per-peram dixerunt, tum quod supra citatis lib. adu. Marc. 19. legitur: Nam haec sunt Antithesis Marcionis, id est, contrariae oppositio-nes, quae conantur discordiam Euangelii cum Legge committere, tum denique quod infra hoc & sequenti libro frequenter Antithesis plurali & supra numero. Verum illud retinuimus quod infra initio cap. 2. legitur: Habes nunc Antithesis expeditam a nobis respon-sionem, maxime quum etiam hic sic legitur Vatie. 2. m. cod. Vo-cem vero hanc explicandam dicitur: opus ex contrarietatum oppositio-nibus Antithesis cognominatum: & ad separationem Legis & Euangelii coactum. Vide de eodem opere supra lib. 1. adu. Marc. nat. 1.

4. vel (quod magis vsui est dicere) Teflamentum, &c.] Adnotan-dus hic locus contra faucios quodam, qui contempna voce: Teflamen-tum, semper Verus & nouum instrumentum appellant, scriptura sacra partes duas. & alibi, vobiscumque scripturis Teflamentum vertit, per interpretem Latinum, transferunt fides, seu pactum, etiam in ius scripturae ad quae aduersus Apostolos Hebr. 9. Quum tamen ibi addatur: Vbi enim Teflamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, quod nullo pacto in pactum competit, quod voluit signifi-care vocem Hebraicam, & nunc etiam in dispositionem, quomodo transferre aliquotes Auctor vocem Hebraicam, quam tamen recte Teflamentum transferri, sicut etiam Hieronymus vocem Berith, mul-tis similitudo ead. de Ca. 10. in Iffian non vno in loco, maxime vero ad illud Iffai. 51. infra citatum: Et disponam vobis teflamentum ae-ternum. Atqui legitur Vatie. m. cod. quod magis est in vsu dicere. Verum vulgata lectio Tertullianica est, sicuti etiam illud: Antithesis coniunx cadere, proterribilis est formula, de quo latius iater Prolegomena.

5. cui procurant, &c.] Hoc est (inquit Rhenan.) cui inferunt more procurantium res alienas. Cum Darius semper construit, crebro hac locutione utitur. Lib. 1. adu. Marcion. 25. Emulatio autem libe-rando homini procurat. A quo etiam illud: praescriptiue explica-tur: Praesertim videlicet praescriptionem longioris temporis atque possessionis.

6. simul crediderunt, &c.] Simul (inquit Rhen.) pro simulacris sine posita quam. Quomodo etiam accipi, indicauimus supra li. de An-ima, c. 19. n. 25. & Tom. 2. lib. de Virg. velandis, alicubi. Vide ibi Adnot. nostras n. 91.

7. Audite me, audite me, &c.] Iffid inuenitur apud L. XX. Iffai, 1. ex quibus Iffid vocatum: &, ante: populus meus, supra sumam. In eo quod sequitur: Haec erit lex apud Dauid in-uitur peribilib, transferunt ab Auctore vox: & pro: proprie Psalm. 18. vbi in maculata legitur apud Latinos perloque, & in additione Romana est irreprehensibilis. Secundum alias interim additione, ca-stigauimus: conuertens animas, pro: auimam.

8. Quoniam (inquit) decimum sermonem faciet Dominus in terra, &c.] Iffid partim citatur ex Iffai. c. 10. iuxta L. XX. partim ex cap. 9. Rom. vbi Apostolus legit in terra, pro eo quod significantius L. XX. in ore terra vauerit.

9. Compendiatum, &c.] Compendiatum (inquit Rhenan.) hoc est, in compendium contractum. Legimus autem ex utroque Vat. ms. cod. praedicatur, pro: praedicatur.

10. laciniolus, &c.] Laciniolosa onera (inquit idem) vocat multi-plex, & quae homines occupantibus distinebant, sicut impedit in-gressum vestis laciniolosa.

11. Ne rememneris priorum, &c.] Atque ne recogitaueris, &c.] Iffid quidem reperitur Iffai. 43. et quod sequitur: Ecce facio noua quae nunc orientur, sed illud intermedium: Vetera transie-runt, noua oriuntur, interpoite ex Apostolo 1. Cor. 5. uti tacite obstat ad Iffid ad illud Iffai. Apostolum. Quod ipsum fecit supra lib. 1. adu. Marcionem, cap. 20. legitur: Vetera transtulerunt, ecce noua quae ego nunc facio. Vbi vide Adnot. nostras n. 142. & n. 143. de sequen-

scriptura Hierem. 4. Nouate vobis, &c. ex quo loco castigauimus hic: praepatua, pro: praepatua.

12. Ecce veniunt dies, &c.] Rursum hic emendamus: veniunt, pro: venient, ex ms. cod. Vatie. supra lib. aduersus Iud. cap. 3. num. 10. & domui Iuda, pro: Iuda, iuxta Gracos codices & alios omnes. Mirum est autem quomodo utrobique legat: Domui Iacob, quum Hierem. 31. Graecis, Hebraeis, Chaldaicis, & Latine legatur: domui Iffaiel: I-tem: in die qua arripui dispositionem eorum, pro: manum eorum, quod habent alij omnes.

13. Non est voluntas mea in vobis, &c.] De loco isto Malachia 1. & vero eius intellectus de sacrificio Ecclesiae, vide supra lib. adu. Iud. c. 5. num. 21. & lib. adu. Marc. 5. cap. 22. num. 177. Ex quibus lo-cis hic castigamus: nomini meo offeratur, pro: nomine meo offeretur: Iffidem quidem 2. m. Vatie. cod. dicente Malachiam, sed placet magis: Malachia, quod sic à L. XX. appellatur, & etiam prius loco legitur. Atque ex Iffidem castigamus: quorum fit, pro: sit, & panopoli legimus: iste praenuntiavit, pro: pronuntiavit.

14. Ego (inquit) percutiam, & ego fanabo, &c.] Has Antithes-ises supra latius & ex Iffid tractatas habet li. 2. adu. Marc. ca. 14. Legimus autem mox iuxta 1. Vatie. ms. cod. ex diuersitatibus stru-ctum, voce Tertullianica, pro: constructum.

CAP. II.

15. Habes nunc Antithesis expeditam a nobis respon-sionem, &c.] Titulum huic capiti delimus: Quod non solum Luca, sed etiam Ioannis, Matthaei, ac Marci euangelia suam auctoritatem habeant. Non placet autem quod adnotat Rhenanus, Vocandi casum hic esse: Antithesis, sed potius puto Genitiuum esse Auctori, suo more non curioso in v'supatione vocabulorum Gratorem in Latinam translationem colentiam. Est vero voce Tertullianica: praestructura. Atque legitur ex 1. Vatie. ms. cod. Christi qui (pro qua) magis Apostolos legit.

16. Denique nobis fidem ex Apostolis Ioannes & Mathaeus insinuunt, ex Apostolicis Lucas & Marcus insinuant, &c.] Recte Euangeliorum authenticos Auctores dicit aut Apostolos, aut Apo-stolicos, ut excludat Euangelia diuersorum heresim, cuiusmodi enu-merat B. Hieron. Proemio Commentariorum in Mattheum, iuxta Aegyptios & Thomam & Mattheum & Bartholomaeum, & 2. quoque Apostolorum; confilio nomine, Basilidis, Item Apellis, & si-milium, quibus adicere etiam licet Marcioni Euangelium, id est, B. Lucae à Marcione adulteratum, vti initio huius capitis dictum est. Item Euangelia Hebraeorum, Encratitarum, & Nazaranorum, de quibus late tractat Sixtus Senensis Biblioth. Sanctae L. Quod vero alio ordine eos enumerat Auctor quam B. Hieron. B. August. & alij imitati Ezechielis primam visionem cap. 1. videtur considerasse materiam praesentem, quam his libris tractat, ut pote, quum B. Ioan-nes velut aquila ceteris aliis de una diuinitate tractauerit, B. Mattheus hinc homini adsimilatus, a peritissime de humanitate Christi, qua duo controuertebantur à Marcione, B. vero Lucas à fa-ceribus Iustis Iffid inuenit, hinc vtiuis forma descriptus, denique B. Marcus à vna leonis, rugientis in deserto, id est, Ioanne Baptista, ea de causis faciem leonis adscriptam habent. Et vero etiam Apocal. 1. non eo ordine collocantur quatuor animalia, per qua Euangelista quatuor intelliguntur, & B. Ireneus lib. 3. c. 11. vbi offendit non posse esse plura aut pauciora quam quatuor Euangelia, hoc ordine ponit, Ioannis, Lucae, Matthaei, Marci. Quod quid apud ipsum Auctorem infra Tom. 4. li. 2. adu. Marc. carmine conscripto, reuertentur ordine vul-gato:

Illi Mattheus, Marcus, Lucasque, Ioannes.

Illud mirandum, quomodo dicat fidem à Ioanne & Mattheo insi-nuatam, insinuatam vero à Luca & Marco, quum tamen constet Marcum & Lucam scripsisse post Mattheum quidem, sed ante Ioannem, verum proprie accipit Auctor insinuatore, pro ad insin al-terius, nempe Matthei, componere. Atque de occasione scripturum a. Euangeliorum vide Epiphani. her. 51.

17. vident enim ha narrationum dispositio variatur, &c.] Quo-modo narrationum quidem dispositio variat in Euangelistis 4. sed de capite fidei conuenit inter eos, pulcherrime tractat B. August. lib. 1. de Confessione Euangelistarum, quo etiam pertinent Canonis Euangelici ab Eusebio aditi, & in linguam Latinam transf. à B. Hieronymo inter opera eius Tom. 9. Sunt autem Tertullianica: Videcit, ac: variat.

18. & possem hiciam gradum figere, &c.] De Proverbio: gra-dum figere, videtur a Prolegomena, sicuti etiam de illo: frontem e-rigere. Atqui facit pro Edictis Pontificiis & Regis, quibus prohibentur libri ab iure titulo Auctoris, quod hic habet Auctor: non agnos-cendum opus, quod nullam fidem reponit de plenitudine tituli, & professione debita Auctoris, praesertim grauantibus heresi-bus, sicuti & nunc & tempore Tertulliani.

19. Lucam videtur Marcion elegisse, quem caederet, &c.] Id est, quem caedendo interpolaret. Haec enim absimilitur B. Ireneus li. 1. cap. 29. Et super hac (inquit de Marcione) id quod esse secundum Lu-cam Euangelium circumcidens, & omnia quae sunt de generatione Domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum Domini mul-ta auferens, in quibus manifestissime conditorem huius vniuersitatis suum patrem consensit Dominus conscriptus est, semetipsum esse ve-rectorem, quum sint hi qui Euangelium tradiderunt Apostoli, sua sit dispersus ius, non Euangelium, sed partitulum Euangelii tra-dens eis. Eodem pertinet quod de Cerdone, atque adeo de Marcione

A

cius discipulo scribitur Auctor supra lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 1. bar. 16. Solum Euangelium Lucae nec tamen totum recipit. Limitatus utrobique B. Irenaeus, tum loco citato, tum libr. 3. cap. 14. Hinc Epiphanius bar. 42. Stylus (inquit) ipse Euangelium secundum Lucae indicat. Quomodo autem amputatus sit, & neque principium, neque medium neque finem habent, vestimenti à multis tunc in Epistola iuxta Paulus dicitur: iuxta Euangelium meum, de Lucae & Lucae Digestum Paulo adhibere solent. Quo loco auctoritatem Euangelij Lucae commendat, in quantum nostrum est, quod hic deprimere videtur, tanquam à Marcione, ut supra dictum est, deprauatum.

20. Ilector Pauli, &c.] Iudaeus dicitur verbis B. Hieron. Catalogi Scripturarum Ecclesiasticarum: Lucas (inquit) Ilector Apostoli Pauli, & omni peregrinationis eius comes, scripsit Euangelium, de quo idem Paulus: Minimus (inquit) cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias, & ad Colossenses: Salutat vos Lucas Medicus, & ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Et ibidem idem B. Hieron. Quidam (inquit) suspicantur, quotiescumque in Epistola iuxta Paulus dicitur: iuxta Euangelium meum, de Lucae & Lucae Digestum Paulo adhibere solent. Quo loco auctoritatem Euangelij Lucae commendat, in quantum nostrum est, quod hic deprimere videtur, tanquam à Marcione, ut supra dictum est, deprauatum.

B

21. ad cognoscendos Apostolos & consulendos, &c.] Hoc paraphrasticè interpretatur, quod ob stare satis legitur Gal. 2. Contuli cum illis Euangelium quod praedico in gentibus, pulcre explicans illud: ne forte in vacuum curarem. Voce autem consulendos (sicuti adnotauit Rhenanus) quae frequentatiua est, vti ut aequaeque primitiua.

22. Igitur si ipse illuminator Lucae, &c.] Illuminator Lucae Paulus vocatur, quod fidei lumen Lucae insinuarit, eodem significata, quo capite sequenti dicitur de Euangelio anteriori, quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucae. Atque ex 1. Vatic. ms. cod. legitur: auctoritatem antecessorum, pro: antecessorem.

C A P. III.

23. Sed enim Marcion nactus Epistolam Pauli ad Galatas, &c.] Hinc cap. inscriptionem adedimus: Quod reprehensio Apostolorum à Paulo facta, non de Euangelij fuerit praedicatione (sicuti obiectabat Marcion verbis bis in maius productis) sed de conuersione. Quam interpretationem etiam habes supra lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 23. & lib. 1. aduers. Marc. cap. 20. ac 2. latissime infra lib. 5. cap. 3. ubi locum hunc tractat Gal. 2.

C

24. Proinde si & Pseudapostoli irrepserant.] Eos intelligit quos Apostolos Gal. 2. Pseudopitulos nuncupat, qui circumcissionem vindicabant, vti est Gal. 5. & Iudaeos factos obseruantes, vti est Gal. 4. & dies & mensis, & tempora, & annos. Quae adeo interpretatio obseruanda venit contra modernos haereticos, qui illum locum adhaerere non uoluerunt aduersus Ecclesiam Catholicam, quum aduersus uerbis Iudaicos Auctor interpretetur, idque non hic modo, sed etiam infra lib. 5. cap. 4. ubi hunc locum tractat. vbi & nos de eo loquimur.

25. adeo non de praedicatione, &c. denotabantur, &c.] Hoc est (inquit Rhenanus) arguebantur, ut in libro de Patientia c. 3. Patrum hoc si non profitterem suum fecum habuit, nec constanter denotauit.

26. de sola conuictione inaequalitate, &c.] Hoc est (sicuti supra Auctor Lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 23.) quod quum conuixisset ethnicis, postea se à conuictu eorum separabat, personarum respectu.

27. & inde sunt nostra Digesta, &c.] Similiter cap. 5. infra: Digestum Lucae eius Euangelium nuncupat Auctor, uoce à Iureconsultis mutuata, apud quos non modo existant Digestorum Iuru Civilis noui & antiqui libri 50. sed etiam Veterum libri sepe in scribuntur. Atque alibi diximus quod cataclysmus & ueralem inundationem significat, quem hic metaphoricè accipit, & interpretatur pro: inundatione.

C A P. IV.

28. De titulo quoque funis ducendus est contentions, &c.] Titulum hunc capite adscribitur: Quod inde constat, Euangelium Lucae nostrum, antiquius esse quam Marcionis quod ab illo adulteratum sit. Omisimus autem hic uoculam: ergo, plane superfluum. At de Prouerbialia formula: funem contentions ducere, latius inter Prologomena nostra.

29. ei praetribens auctoritatem quod antiquius reperitur, &c.] De hoc late supra Auctor lib. de Praescript. aduers. heret. potissimum cap. 29. 30. & 31.

30. amulatio, &c.] Emulatio hic accipitur, & iterum paulo post pro: simulatione, sicuti supra adnotauimus ad cap. 38. lib. de Praescript. aduers. heret. num. 227. sed alibi sepe accipitur ab Auctore amulum, pro: contrario, & emulatio, pro: inuidia.

31. ut & ipse illi Marcion aliquando crediderit, &c.] Quod Marcion aliquando in catholicam doctrinam apud Romanenses, atque adeo etiam Euangelio Lucae crediderit, uide supra dicto c. 30. libro de Praescriptione aduersus haereticos nu. 166. & lib. 1. aduersus Marc., capite 1. numero 20. item de pecunia uique ad decemta seueritia in primo calore catholicae fidei Ecclesiae collata, & mox cum ipso proiecta, numero 168. & 169. Quorum prior loco often-

dimus apud Romanensem Ecclesiam fuisse semper catholicam doctrinam, & quod catholicum dicitur, eodem libro adnotauimus, cap. 26. nu. 156. At qui defuit restitit accipit scribit Rhenanus, pro: delcuiat, à uerbo desicco.

32. aduersus Epistolam quoque ipsius, &c.] De Epistola Marcionis dicto li. 1. adu. Marc. nu. 2. & 21. de Antithebis eundem libri eodem nu. 2. & huius libri cap. 1. nu. 3.

33. Si enim id Euangelium, &c.] Hyperbaton est, & ob scriptum locum, quem clariorem reddimus, inclusit parenthesi uerba ista: (pene nos uiderimus, an & pene Marcionem) uerba accipit, ut uiderimus, iuxta phrasin Terrentiani & Cypriani, quam frequentissime adnotauimus.

34. ut interpolatum à protectoibus Iudaismi, &c.] Quomodo supra cap. 1. num. 2. interpolatè accipitur pro omni immutatione, sic, immo modo loquitur de ea interpolatione, quo per additionem sit, ut pote quum Marcion omnia ea qua re scilicet ab Euangelio Lucae dicitur aduersa à protectoibus Iudaismi, sed falsè. Hoc est enim istum quod pater se habet in Euangelio à Tibertianis uique ad Antonianam tempora etiam, cuius se commendat Marcion gloriantur. Atque de tempore hoc intermedium à Tiberto uique ad Antonium Maiorem, sine Pium, & quando haeresei suam capere Marcion, uide supra lib. adu. Marc. c. 19. nu. 128. 130. & 131. Huius autem haereseis.

35. haereticis, que sic semper emendat Euangelium dum uisat, &c.] In genere similiter omnibus haereticis adhibuit Auctor supra dicto c. 38. lib. de Praescript. aduers. heret. Quibus finitiqui propositum alter docendi, eos necessitas cogit aliter diligenti instrumenta doctrinae. Non potuerit, enim, illis succedere, completa doctrina sine corruptela instrumentorum eius, deest, & uel adiectione uel transmutatione.

36. & spiritus Prophetarum emittit subdit, &c.] Mirum est quod legat: erunt subditi, quum Graecè sit emittentem quod praesentis temporis est. Uerte autem ueritatem uicem Graecum amittentem, pro eo quod alij: disijctione, eo quod per stationem, quam proprie ea uox significat, euetio rerum contingat.

C A P. V.

37. In summa si constat, &c.] Caput hoc in scriptis: Quod non Lucae modo, sed & Ioannis, Matthiae, Marci Euangelia, & Ioannis Apocalypsis auctoritatem habent, ab Ecclesia Apostolica, & ordine Episcoporum ad originem recessit.

38. id uerius quod prius, &c.] Ad uerbum fore transtulit quod supra dixit, & apud libro de Praescript. aduers. heret. c. 31. lib. de dominicum & uerum, quod sit prius traditum, de quo etiam tractatus capite praecedenti. Id autem quod hic addit: ab initio, quod ab Apostolis tractat loco priori Auctor cap. 32. & infra cap. 36. Maximo uero ad id quod hic additur: patet uique constabunt id esse, hoc in scriptis traditum, quod apud Ecclesiam Apostolorum fuerit factum. Quomodo etiam ibi subiicitur: Percutit Ecclesia haereticos, apud quas ipse adhuc cathedræ Apostolorum sui loco praedantur, &c. Proxima est tibi Achaia, & habes Coniuntem. Si non longe es à Macedonia, habes Philippus, habes Thessalonenses. Si potes in Aiam tendere, habes Ephesum. Si autem Iudaei adiacet habes Romanam, vnde nobis quoque auctoritas praebet. De quibus Ecclesia uide uidebim Adnotatiues nostras numero 208. 209. 210. 212. & 213. Hic uero praeter Galatas adiungit, quod regulam reuocet, & sine correctis, sine correctis (uere habet 1. Vatic. ms. cod.) dicens, aduersus illud Gal. 6. Et quicumque hanc regulam fecerit fuerint, pax super illos, quem admodum paulo antea: quod hic à Paulo Corinthii hauserint, ad illud 1. Cor. 5. Lac uobis potum dedi.

39. quibus Euangelium & Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt.] Similes locos habes citatos supra dicto libro ca. 32. nu. 186. & c. 136, n. 214. quo compendit gratia Ledermis mittimus, hoc tantum dicam, facere etiam hunc locum contra uentem mendacium longe impudentissimum, qui adfirmare uidentur Roma numquam fuisse.

40. habemus & Ioannis alumnas Ecclesias.] Ex ea quae supra dicitur: Nam est Apocalypsin eius, &c.] patet aduersus Iudaeum ad septem Ecclesias, quarum adloquitur Ioannes angelus suus Epistola Apoc. 2. & 3. nempe Ephesiam, Smyrnam, Pergamensem, Thyatirentem, Sardensem, Philadelphiaensem, & Laodiceam.

41. Nam est Apocalypsin eius Marcionem respicit, &c.] Quod, atque adeo etiam Marcionem, qui eandem dicitur conuictum esse quod adscribit hunc errorem etiam supra dicto lib. Auctor cap. 51. bar. 36. quum dicit: Acta Apostolorum & Apocalypsin qua saluati sunt. Alii qui de haereticis alij impugnat, sine nomine tamen, quod Euangelium Ioannis haereticis impugnat, ipse Marcionem dicitur adfirmare. Philastrius haereticos alij impugnat, sine nomine tamen, quod Euangelium Ioannis haereticis impugnat, ipse Marcionem dicitur adfirmare. Philastrius haereticos alij impugnat, sine nomine tamen, quod Euangelium Ioannis haereticis impugnat, ipse Marcionem dicitur adfirmare. Philastrius haereticos alij impugnat, sine nomine tamen, quod Euangelium Ioannis haereticis impugnat, ipse Marcionem dicitur adfirmare.

TERCIVL
OPERA

A aduers. Marc. cap. 33. Intra scripturas aduers. Marcionem. cap. 12. et
dem Ioanni aduers. Apocalypsin. Et Epistolam eius primam, de
qua quoniam Ioannis Apocypsin. lib. 1. v. 2. dicitur. Et clarior supra lib. 3.
aduers. Marc. quom. c. 1. dixisset (sicut etiam lib. aduers. Iud. cap. 9.)
Sic & Babylon, etiam apud Ioannem nostrum, adducens ad cap. 17.
Apoc. eiusdem lib. cap. 14. alium locum eius Apoc. 1. Nam & Ap-
ostolus (inquit) Ioannes in Apocalypsi, Et rursum lib. 3. aduers.
Marc. cap. ult. adducens ad c. 21. Apoc. de Ierusalem de celo delata:
Hanc (inquit) & Apostolus Ioannes vidit. Item infra Tomo 4. lib.
adu. Marc. 4. carmine confcripto, cap. 6. Apoc. eiusdem Ioanni
illud adscribit, qui Euangelium scripsit, in hac verba.

Ecce dicit hanc etiam noui inenarrabilis auctor
Discipulus Ioannes, animas pro nomine passas
Tollat tali sefe vidisse sub ara,
Clamantes Dei vindictam pro eade potents.
Alibi certe plerumque Ioanni nominatim adscribit (haud dubie ad-
uersus hanc haresin munitis Lectores) & Alich libro de Praescrip. ad-
uers. Marc. cap. 39. Apocalypsin Domini: citat autem frequentissimè
seu fenti alius scripsit, uterque etiam in materia fidei, ad pro-
sententia agnit. Porro qui similes veterum locos desiderat, consi-
lat adnotationes nostras in lib. 3. Testim. B. Cypriani aduers. Iud.
cap. 16. numer. 48. Quorum omnium apertissime B. Iustinus Mar-
tyr. Iudu. Tryphocem: Vir (inquit) apud nos quidam cui nomen erat
Ioannes à duodecim Apostolis Christum vnus, in ea qua et exhibitus est
vulgatus. Quod uoluerunt omnium obsequium in contrarium pul-
sam refutationem, uidet Sixtum Senenem Biblioth. Sancte lib. 7.
heresio. Porro generositatem recte interpretatur Latinus, genus
& originem.

42. ordo tamen Episcoporum ad originem recensitis, &c.]
Quam à Veteribus fieri solet continna Episcoporum ad originem
vique Apoliticam successio, quam huc uerba haud dubie intelligit,
videt supra Adnotas. nostras ad lib. de Praescrip. aduers. Marc. cap. 32.
num. 193. ad illud: Eadem ergo origines Ecclesiarum suarum, et
uolunt ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab
initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Aposto-
lis, vel Apoliticis uis, qui tamen cum Apolitis perferentem
tunc habuit it auctorem & antecessorem. Quo porro modo adeo etiam
illud quod patrophis subiungitur: Habet plane & illud nempe Eu-
angelium Marcionis] Ecclesiam, sed suas, tam posteras quam ad-
teas, quatum fidei sentum (id est primam ab origine receptionem) re-
quirit, facilius apostolicam ueniens, quam Apoliticam. Ita
eum censum ab Auctore obique accipi, supra adnotauimus l. i. adu.
Marc. c. 1. n. 149. ubi propositus est similes locum habet.

43. Marcionis uero plerumque necnotum, &c.] Locu ob scurissimè
& haud dubie corruptus. Bibian. putauit uulteri posse, si pro eo
quod habebant MS. priores: in illis natum, vt non eodem natum,
legeretur: nullis autem notum, vt non eo damnatum, sed nimis li-
berum uideatur aduicere: autem, quod etiam in Vatic. cod. non habent,
et sic mendosi, nisi quod emel legant: totum, pro notum: & xpo-
quitas adducit repetitio illa: plerumque nec notum, nullis autem
notum. Ego itaque consilio legendum. Plerumque nec notum, vt enim
eo damnatum (vt peruenit ad damnationem, quam Marcionem so-
lum, sed & libri eius, ab Ecclesia Apoliticis damnatum fuerit) aut
quod magis placeat: vt cum eodem natum, nihil tamen in contextu
immutandum censui.

44. Faciunt fauos & uelras, &c.] Bene est, quod fauis uelrasum
comparat Ecclesiam Marcionitarum, ut hinc nullum sibi patroci-
nium sumant, qui contra Symbolum fidei, quod unice Catholicam
Ecclesiam constituit (quod uenerunt B. Cyprianus libro de Unitate
Ecclesie, & B. August. libro scito aduersus Donatistas de unico ba-
ptismo) adsererent ueretur plures Ecclesias, etiam hereticorum.
Velras enim (vt rone testis lib. de re Rustica, cap. 16.) sunt similitudi-
nem Apis habet, neque loca est operis, & nocere solet mors, quam A-
pes à se fecerunt. Fauus autem dicitur, quem fingunt multicaua-
sum à cera, quum singula cana (sua latera habeant, quos singule pe-
des dedit natura. Et uero quum distinguitur ibidem Varro inter cibum,
damum, & opus, Cibum (inquit) foris capium Apes, intus opus faci-
unt, id est, opus mellificium. Vbi indicat fauos quidem etiam face-
re Velras, id est, domos, quum uas cum Apibus inhabitant, sed opus
non facere, id est, fauos melle non facere. Haud secus Ecclesias qui-
dem ad insar Catholicorum edificanti heretici, sed quos non tam mel-
le quam ueneno faciant, in super moris suo Apibus, id est, Catholicis
pocent: quare & recta etiam ab eis feceruntur, & excommunicantur.

45. Haud dissimile est quod habet Epiphanius bar. 4. de Velras: In-
fructibus & herbis nidum facit, & insar fauis sibi ipsi capis quas-
dam constituit, in quibus capis solent deponit. Quare recte Rufinus
in dictum Symbolum inter opera B. Cypriani. Multi (inquit) alij Ec-
clesias congregarunt, ut Marcion, & Valentinus, & Helion, & Ma-
nicianus, & Arius, & ceteri omnes heretici. Sed illa Ecclesia non sunt
sine macula, aut ruga perfida. Et ideo dicebat de illis Propheta: O di-
uine Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. De hac
autem Ecclesia quod fides Christij integram seruat, audi quid dicit
Spiritus sanctus in Cantici Cantico: Vna est columba mea, & c.
ne prolixiores simus. Idem est quod lib. premisit Auctore: Habet & il-
lud Ecclesiam, sed suas, adulteras, & apostolicas.

46. Eadem auctoritas Ecclesiarum Apoliticarum ceteris
quodque patrocinibus Euangelis, &c.] Hic non est absimile,
quod dicitur habet B. Augustin. Euangelis non crederem, nisi Ec-
lesia Euangelis esse tradidisset.

46. licet, & Marcus quod addit, Petri adfirmetur, &c.] Istud
Terrulliani Opera.

reperit etiam B. Hieron. Catal. Scriptor. Ecclesiast. Marcus (inquit)
discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrus referentem audierat,
ragatus Roma à Fratribus, breue scripsit Euangelium. Quod
quom Petrus audierat, probauit, & Ecclesia legendum sua auctori-
tate edidit, sicut & Clemens in sexto Hypotyposen libro scribit. Atque
de Digesto Lucae, quod Paulo adscribere solent, uide supra n. 20.

47. capit, magistrorum uideri, &c.] Hanc locum (inquit) Rhe-
nanus, cui & nos adferimus) nostrum securi iudicium, ac memores
solitum Tertullianum uerbo capiti suo more uti, capita nomen ueriti-
mus in capiti uerbum, ut nunc sic legatur: capit, magistrorum uide-
ri, &c. Hoc est: Possunt magistrorum uideri ea qua discipulis pro-
mulgauerunt, ut supra lib. 2. aduers. Marc. ca. 9. Capit etiam imagi-
nem spiritus dicere flatum, & lib. 3. c. 6. id enim intelligi uel non
intelligi capiti, ut de alijs locis ob breuitatem taceamus. Sunt autem
Terrullianicus: qua Apoliticæ, & dedicata, pro: incepta: & non
multo post decucurrunt, & decucurrit.

48. ut si qui Euangelium perutebant, &c.] Ad illud ad illud
Gal. 1. qui uolunt percutere, sicut conueterere Euangelium: Graec
est ad 1. & 2. quod propter significat ad illud denotare, quare &
recte patroph. Auctore: illa conuertant ad formam sui, quo signifi-
catis etiam accipit illud: euerit, sub finem.

49. (nam & quotidie reformant illud, non à nobis quotidia
reuincunt) &c.] Paronibus hoc inclusum, uti constat magis in-
sensu, & lectio 2. Vatic. m. cod. auterubescant, pro: erubescant. Est
autem hic notanda hereticorum inconstancia, qui quotidie refor-
mate solent sua scripta, sicut uideamus in Melanchthons, qui lxxies
aut septies suam Confessionem Augustanam immutauit, & modo
duo, modo tria, modo plura Sacramenta Ecclesia admisit, prout quo-
tidie à Catholicis reuincuntur.

50. tramittit: Pro: tramittit (inquit) Rhenan. ad uigans simi-
lem locum infra: & inde tramittit terram. Idem est quod ante di-
xit: conueterere, quod distinguit ab euertere.

51. traditioni Apolitorum patrocinantem, &c.] De Tradi-
tionibus Apolitorum non semel supra adnotauimus, maxime uero
cap. 3. lib. de Cor. milit. num. 27. ubi & alios locos nostros habes ad-
notatos.

C A P. VI.

52. Sed aliam iam hinc inimis gradum, &c.] In scruptionem
huc capiti dedimus: Quod Christum constat Dei creatoris Prop-
hetias repraesentare (id est, sicuti sapus adnotauimus, se sentes
reddidisse & adimplet) atque deo ciuilem fidei Dei nouum & re-
tus Testamentum. Cuius praescripti & pacti meminisse uult ubi-
que Lectorem Auctore, atque adeo hic ipsius libri huius materiam
nunc primum significat, quod nempe hoc toto libro ostendat, Noui Te-
stamenti ueritatem, conuenire cum figuris ueteris Testamenti. Atque
inter Prolegomena nostra tractatum uide etiam illud Prouerbij: a-
lium inue gradum.

53. alienum Legis & Prophetarum, &c.] Pro supra (inquit) Rhe-
nan.) lib. de Resurr. carnis, c. 44. In re aliena saluus. Item cap. 16. in
alienam culpa.

54. Certe propterea contraria quaque fontente suae crasis,
&c.] Omnis heretici id familiaris est, ut contraria suae senten-
tiae erant in scripturis, atque adeo etiam nostris. Sic libros duos
Machabearum reuincit, eo quod in eorum post hoc ueritas oratio-
nibus & sacrificiis pro defunctis suffragatur, Epistolam Iacobi &
Apocalypsin, quod faciunt pro bonorum operum meritis, Epistolam
denique Petri secundam, quod suas hereses nonisimè hinc tempo-
ribus ubi praeditis animaduertant.

55. Hec conueniunt, &c.] Sic etiam supra locum Rhen. ad-
notat, sed non occurrit locus, nisi forte lib. de Patient. c. 11. ubi conueni-
entiam pro pacto accipit Auctore, uti sit sensus: De his conueniunt,
seu pacissemur, pro quo facit quod sequitur sub illa ueritate conditio-
ne qua ex utraque parte condita sit.

56. Constituit Marcion alium esse Christum qui Tiberianis
temporibus, &c.] De hac illius heresi supra lib. 1. adu. Marc. cap. 19.
n. 126. aliquid aduigimus, quam late refutat Auctore initio capiti se-
quentium.

C A P. VII.

57. Anno quatuordecimo Principatus Tiberiani, &c.] Caput
hoc inscriptum est de decimo Principatus Tiberiani, &c. Caput
ex cap. 18. Lucae. Et quia totum Euangelium Lucae minori ex parte
hoc libro interpretatur, ad Marcionem obsequium addidimus initio capi-
tuli, de quo capite Lucae desumptum sit, & ipsa uerba Lucae, quae expli-
cat expposito, aliter charactibus excudis uisum, uti Praescriptis sa-
crarum litterarum statim inuenire queant locum illum, quem ferat
in Tertulliano requirent. Atque facit ad loci huius intellentionem illud
Epiphani bar. 42. Statim (inquit) in principio, omnia qua à Lucae
tractata sunt, hoc est quod dicit: Quandoquidem multi aggressi
sunt, &c. & qua habentur de Elizabeth, & de angelo nuntiam
ferente Matre uirgini, & de Ioanne ac Zacharia, & de genealo-
gia natiuitatis in Bethleem, & de baptisumate, hoc omnia rescuit
& translatit, & principium Euangelis hoc fecit: Anno quindeci-
mo imperii Tiberii Caesaris. Adendum enim est: imperii apud
Epiphani sum ex translatione Auctoris, qui Principatum Tyberia-
num uerit: tum quod illud legant tam Graecè & Latina, quam Sy-
riaca aditione.

A

58. proponit eum descendisse in ciuitatem Galilæe Capharnaum, &c.] Illud inquit sumserat Marcion ex 1. capite Lucæ, cui contigit omitti: reliquis omnibus que 3. cap. & in initio cap. 4. continentur.] Et illud cap. 4. versu 31. vsque ad 38. descendit in ciuitatem Galilæe Capharnaum.

59. vtrique de celo creatoris &c.] Tum ex hoc loco, tum ex eo quod supra habet lib. 1. aduers. Marc. cap. 19. patet, adiectione dictis verbis Marcionem: de celo, sic enim ibi legitur ex sententia Marcionis: Anno vi. Tiburii Christus Iesus de celo manare dignatus est, quod ipsius interim etiam subintellegitur, quippe qui antea Deus Dei filius, e celum sedem habuerit suam, hic interim Marcionem irri det, quod eum Christum creatoris negarit, qui & de celo creatoris, & in terram creatoris descendit, tamquam qui, sicuti duos Deos, ita etiam, quantum apparet, duos celos imaginatus sit, unum suum, id est, sui Dei, alterum: creatoris. Atque adeo descensus duos etiam faciebat, priorem de suo celo in celum creatoris, alterum de celo creatoris in ciuitatem Galilæe Capharnaum, atque adeo in terram creatoris.

60. per que iam alibi retractauimus: An, &c.] De celo quidem & mundo Dei Marcionis supra tractauit lib. 1. aduers. Marc. cap. 15. sed hactenus locum reperire non potui, ubi disputet: An descendens per creatorem (id est, creatoris celum) & quidem aduersus ipsum, poterit ab eo admitti, & inde transire (sic enim rursus lego eum Rhen. pro: transmitti) in terram æque ipsius. At qui non omisso, quod Tertullianicum sit illud: Videtur, legitimus cum 1. Vatic. ms. cod. Apparere subito, pro subitum, quod sic non semel legat Auctor lib. 3. aduers. Marc. c. 2. ubi pulchre illud refutat, & distinguimus ad maiorem intellectionem, Descendisse autem, dum it, videtur, & subit oculos, de facto eriam ordinem facit.

B

61. vt Romulus quidem a se entium fut in celum habuerit Proculum adiutorem, &c.] Haud aliter B. Cyprianus, Auctorem haud dubie imitatus, lib. de idol. conuicte: Romulus (inquit) perlegit Proculo Deus factus, ubi vide adnotationem nostram num. 19. Hoc est autem quod addit Auctor: ascendisse illum mendacii falsis. Omissionem autem vocem Dei, superfluum, iuxta 1. Vatic. ms. cod. legentes: Christus vero de fenestris sui &c.

62. Hoc primum bibito, cito facito, &c.] Iterum restitutum: bibito, sicuti vestigia 2. Vatic. ms. codicum, pro eo quod Rhen. substituit: obito, ut ipse qui non aduertat, citari Iaiam ab Auctore iuxta LXX. qui illud, non hoc legunt, maxime quum etiam nominatim interpretetur B. Ambrosii Comment. in Psal. 1. Bibe Christum, & B. Basilium in Comment. huius loci: bibe fidem, vt Paraphrasticè aduersus LXX. ad illud: Omnes sitientes venite ad aquas, B. Cyprillæ: Bibe primum predicationem Christi, vt indicet primum iustitiam pradicacionem Christi in Capharnaum Galilæe, quomodo etiam Euseb. lib. 7. Demonstrat. Euang. cap. 4. qui interim lib. 9. refertur illud magis placet quod Matth. 4. legatur: Venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in sibus Zabulon & Nephthalim, vt adimplet quod dictum est per Iaiam Prophetam: Terra Zabulon & terra Nephthalim viam maris trans Iordanem, Galilæa gentium, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, & sedentes in regione & umbra mortis lux orta est eis. Vbi vertit iuxta emendatores codices Euangelistæ: viam maris, id est, interprete Theophylacto: iuxta viam, pro eo quod LXX. ceteri: maritimam, id est, iuxta maritimam, pro quo Auctor: qui maritimam, nempe inhabitatis. In hoc differens à LXX. qui hodie exstant, quod legat: & Iordanem, pro quo conformiter omnibus aliis castigauimus: ad Iordanem, vt accipiatur: ad pro trans, & populus qui sedebat in tenebris, videte lucem magnam, qui habitatis terram, sedentes in umbra mortis, lumen ortum est super vos, pro eo quod illi: qui sedebat, ac: vidit, & habitantes in regione & umbra mortis, lumen ortetur vobis. Auctorem sequitur B. Cyr. Ipsi. li. c. 21. in eo quod legat: videte, & lumen ortetur super vos, in reliquis legens pariter secundum Iaiam pariter iuxta Marcionem, conuincens vtramque lectionem: viam maris, & qui maritimam inhabitatis, quomodo tibi legendum censet, pro via, & maritima, quia vtrumque Grace legitur in Accusativo, & addendum etiam secundum quod legunt omnes: Galilæa.

C

63. Hoc enim Marcion vt additum erat, &c.] Quum neque hodie inueniatur apud Lucam: Non veni legem & Prophetas dissoluere, sed adimplere, sed Matthe. 5. aut alim lectum fuit etiam apud Lucam, aut intelligit etiam esse eum reliquo toto Euangelio Matthei, quamquam interim infra c. 9. sub finem dubitare videatur, an alim in Euangelio Lucae id ipsum lectum sit, quum dicit: Sine dubio, quo testatur se legem non dissoluere, sed adimplere, & similiter infra quum dicit: Quocunque modo præcepit, eodem potuit etiam illam præmississe sententiam, Non veni legem dissoluere, sed adimplere. Quid ergo tibi fuit, de Euangelio etiam quod saluum est & rursus c. 12. sub finem: factis vbi que ingentes Non veni dissoluere legem, sed adimplere, si Marcion hac voce os ei obstruxit.

64. de celo statim ad Synagoga, &c.] Videtur hinc amplius aliquid legisse in suo Euangelio Lucae Auctor, nempe: ad Synagoga, vel: & in Synagoga docebat eos. Hodie insinuat id quidem, sed præmittuntur verba qua hic deinceps explicat Auctor: stupebant autem, &c.

65. vt dicitur: Ad quod venimus, hoc age, &c.] De hoc Pro verbis vide nostra Prolegomena.

D

66. Marcion aufer etiam illud de Euangelio: Non sum missus, &c.] Intelligere Auctorem tum id quod præfatus sum, quod de Euangelio Matthei, etiam hinc patet, neque enim sua apud Lucam reperitur, sed Matthei 11. Propria autem vertit: perditas, quod Grace est: vt dicitur dicitur. Sic ut illud: & Non est aufertere potest filii, & dare eum canibus, ubi more suo omittit: bonum, quod tamen habent Graeci & Latini & Syriaci codices. Qui similis est phrasin in illis verbis supradictis nu. 41. Quid ergo tibi fuit &c. Anqui legitimus ex 2. Vatic. ms. cod. Sufficitur pro sufficitur, & voces Christiani mei, pro voce, quia illius intentionem etiam.

67. de censu denique Augusti, &c.] Frequentissime census Augusti, seu Caesaris, commemorat Auctor quantum apparuit, eo quod illud Lucae 2. eraserit Marcion. Verum de his litteris infra cap. 19.

68. nisi circumciliu scirent, non admitterent in sancta sanctorum, &c.] Videtur appellare Auctor: sancta sanctorum, eam partem templi, in qua Christus amorum duodecim sedens in medio discipulorum inuentus est, secundum quod reperitur Lucae 2. etiam tamen etiam eum reliquis à Marcione.

69. non tamen ad docendum, &c.] Hinc confirmatur quod supra dixi nu. 46. legisse auctorem in Euangelio Lucae, & in Synagoga docebat illos, omittit per Marcionem vocem Sabbatis.

70. Stupescit autem omnes ad doctrinam eius. Plane. Quoniam (inquit) in potestate erat sermo eius, &c.] Hic habet adiectum ab Auctore & Marcione: omnes quod hodie hic non legitur, neque in Graeco, neque in Latino, neque in Syriaco codicum, c. 4. sed ex legit autem, & pro magis iudicio rectius, secundum phrasin Auctoris, passim aliter Vatic. ms. cod. aduertentur destructorem, & hinc restituitur: auctorem.

71. Et clamant ibidem spiritus demonis: Quid nobis & tibi Iesu Venisti perdere nos, scio qui sis, sanctus Dei.] In his verbis in quentibus Luc. 4. omittit Auctor duas voces, nempe: Sine, ante illud: Quid nobis &c. & te, legens dicitur: Sine qui sis, qui tamen ab aliis omnibus leguntur hoc loco, sed omittuntur a Marcione. Dicitur prætermittit: Nazarenus quod vtriusque legitur, legit etiam & Nazarenus sine interrogacione illud: Venisti perdere nos. Sine autem legunt eum excussit: nec Christum, sine: ne, cum vtrique Vatic. cod. perinde est.

72. Alibi iam denominibus expostulatum est, &c.] Nemo supra 13. aduers. Marc. c. 15. de nomine Emmanuel, c. 15. de Christi nomine, & 16. de nomine Iesu, atque adeo, & de Iesu nomine Dicit filio Nauc. Legimus autem mox ex 1. Vatic. ms. cod. per quod postea, pro: possit.

73. Hac & ab angelo exceperat secundum nostrum Euangelium: Propterea, &c.] Recte addit: secundum nostrum Euangelium, nam reperitur Luc. 1. illud: Angeli ad Mariam; Propterea quod nactetur exte, vocabitur sanctum filium Dei, paulo ante etiam illud: & vocabis nomen eius Iesum.

74. extranea Iesu, &c.] Hic est (inquit Rhen.) aliter ad Iesu Sic dixit I. de Resurrex. carne c. 16. Extranea gloria, rursus in 2. aduers. Marcion. c. 13. Quis mali extranea, nisi qui & immitis & mali phrasin infra initio c. 11. dixit extranea legs. & Iohannis propheta intelligens à Iuliano relictum Christum tanquam prophetam. Paulo post autem supplemus ex Vatic. 2. ms. cod. vt & Iohannis.

75. Atquin (inquit) inceptat illum Iesus, &c.] Auctor pro reprehendere & suprat: inceptus, pro: inceptus, ad infra Iohannis, qui dixit in Amphitryone: Ita inceptus in Iohannis, & paulo post inceptus, pro: inceptus, etiam Iohannis vtriusque L. 3. Boli. cui quum dixit: granator inceptus. Legimus autem ex altero vatic. ms. cod. & male adstantem, pro: vt: item aliquando post: exhibentem, & testificandum, pro: exhibentem & testificandum.

76. de candida salutis, &c.] Candidam (inquit idem Rhen.) substantiue pro esse vtriusque, à qua dicitur iur candidati, vobiscum honorum apud Romanos olim peritore.

CAP. VIII

77. Nazareus vocari habebat secundum Prophetiam, &c.] Titulum huic capiti dedimus: De doctrina Christi in Synagoga apud Nazareth, & aliis demonis expulsi, ex eodem capite VI. Lucae. Quorum prior historia præmittitur, posterior sub finem capitis postpositur præcedenti, etiam per Marcionem inter media miracula curata (secus Petri à febrili. Neque mirum est, postpositam hæc historiam à Marcione immo forsitan & ab Auctore) eo quod in Nazareth Christo dictum fuerit: Quanta audiuimus facta in Capernaum, hæc hic & in patria tua, adiuuens nempe ad miracula peracta à Christo facta, sed potest id referri, non ad miraculum iam tractatum de expulso demonio, sed ad miracula que describuntur Mat. 3. de sanato omni languore & infirmitate per totam Galilæam, atque regressus in Nazareth, ubi nutritus fuerat. Atqui more suo regressus in Nazareth, ubi nutritus fuerat. Nazareus vocari habebat, adiuuus qui ut Auctor quum dicit: (sicuti paulo post etiam hic cetera ad Matthe. cap. 2. ubi legitur quod) (sicuti paulo post etiam hic cetera) Christus adhuc in infantia, vitando Archelam filium Herodis apud Nazareth descendit, vt adimpleret (inquit Mattheus) quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazareus vocabitur. Ad quam scripturam margini adnotauimus Matthe. 2. quod aliqui per quos Prophetas dictum sit, ad hoc sub iudicio est, iam inde à tempore beati Hieronymi qui quom 1. de Opere, l. 2. est, iam inde à Pamphilio (scripsit, ad illud ad illud nere interpretandi ad Pamphilio) (scripsit, ad illud ad illud) Iai. II. Et hos sunt Nazareus (vti scribit esse Hebraice) de radice eius ascendet; Commentario tam in Mattheum probat ad eum ascendet;

TERZIO
OPERA

A dicit per Prophetas, quod apud certum aliquem Prophetam non reperitur, sed ubique apud omnes Prophetas, ubi Christum sanctum appellamus. *Latere de Castro in aedem Iſaia locum, prophetam alium quod dicit Gen. 49. Et Deut. 33. per Iſaia, & Iudicum 13. per Samſonem. quorum ille saltem Hieraticus.)* hic vero etiam Græco secundum LXX Nazareus appellatur. Dicitur enim Lector, contra sententiam suam verisimilem. Forro magis conforme est Græco contextui ut loquatur iuxta I. Vatis. ms. codnos Iudai Nazareos appellant, quam quod erat antea Nazareos.

78. Nazareus exalbat fuit super niuem, &c.] Vt 2. ms. cod. exalti, sed illud confirmatur per Rhenanum similibus vocibus, quibus Auctor vitium inſra quæ veritas, & super niuem exalbat, tum supra alicubi ubi dixit exalbat, demde reperitur Thron. 4. Iſta Nazareus id est: emundat fuit, pro quo Auctor exalbat fuit: Nazareus eius super niuem. Atqui Tertullianus fuit: latidati, delinquentia nigriti, & etiam illi, fuit etiam emancipata, & non multo post: ficuti adnotat, sic: fucidiffat.

79. apud Nazareth quoque, nihil non notatur prædicaffe, dum alio merito vitium pro nobis eiecit referretur. Hæc enim occasio inſeritur Luc. 4. (sicuti inſeritur capitulum aduſit scripturas de Nazareo & Nazareis, vnde in compendium redigit, quod laudat ab Evangelista dictum est: Christus apud Nazareth legiſſe in libro, atque adeo nihil non prædicaffe, & merito vitium proverbialem, nempe illius. Nemo Propeta accepit est in patria ſua, alio, id est in aliis patribus: eiecit dem.

B 80. Hic primum manus ei eiecit animaduertens, &c.] Hic proſequitur quod illud habetur: Eiecerunt enim ultra ciuitatem, & duxerunt illum (manus iniecit animaduerte) vſque ad ſupercilium montis, & v. præcipitatem eum. Habetis aquæ & ad præcipitum vſque protrahunt. Atqui inſide Auctor verum corpus Christum habuisse confirmat.

81. Nam etiam per medios euasit, &c.] Rurſum pergit in eo quod ſequitur ibidem: Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat. Quod ita interpretatur Auctor, ut non per caliginem eluſerit eos Christum, ſed potius, ut eis veritas & phariſæarum) dimiſiſſe fit ſoluto, ut adoleſceret, vel etiam irrupto tumultu.

82. Tangere enim & tangi, &c.] Inſid etiam supra citatum habet ab Auctore loco de Anima, c. 55. ubi Lucretio nominatum adſcribit, qui quo loco id habet, adnotat vniuersum num. 78. Certe ethnice eſſe eum verum hic indicat, quum ſubdit: etiam ſecularis ſapientia.

83. quibus manus imponens, &c.] Hic iterum pergit in verbis c. 4. Luca, que tamen (vni uisio hominis capitis diximus) ſub finem capitis habentur poſt miraculum in Capernaum. ubi vero ſic legitur. At ille ſingularis manus imponens, cutabat eos, pro quo Auctor: beneficia medicinarum conferebat.

84. Hic (inquit) imbecillitates noſtras auertit, &c.] Supra l. 3. adu. Marc. 17. c. tranſiit Auctor abſoluti, & portauit: iuxta quod citatur Mat. 3. Hic vero citatus ſicuti habetur Iſai. 33. ſaltem iuxta Veterem lectionem LXX. quum Marcionem ſententia eſſe, quum hodie aliter legitur, ipſe hæc adnota poſit, & pronobis doct.

C 85. Portare autem Græcietatem pro co ſolent ponere, quod eſt tollere, &c.] Eſt enim non ſolum portare ſignificat, ſed etiam tollere. Hinc illud Gregori Nazanzenſi: aſus, & ipſus, id est, veniſſi auertit.

86. Itaque ſpiritus nequam, &c. excedebant vociferantes: Tu es filius Dei, &c.] Hic iterum expreſſit verba Luca 4. ſicuti & quum ſubſcribit: Sed proinde increpabantur & inebantur tacere hoc eſt enim quod ibi legitur: & increpans non ſinebat eo loqui. Atqui illud interiectum: vel hic parat, veſte adnotat accipi Rhen. pro appareat, aliter etiam vſitatum Auctori & Rhen. ſententia, cuius etiam ſunt peculiaris: qua deſtructor, & non pauſe poſt: qua bonus.

87. niſi quod Marcion Deum ſuum timeri negat defendens bonum, &c.] Hanc Marcionis hæreſin conſtatam habet l. 1. adu. eundem. c. 7. 35. 26. & 27.

88. In ſolitudinem procedit, &c.] Rhenanus conſtat legendum: In ſolitudinem procedit ſollemnis, & huiſmodi, &c. ſed non animaduertit illud: In ſolitudinem procedit, iterum ex Luc. c. 4. deſumptum ſub finem, cui adiecit Auctor iuxta categorizationem Gelenſi: Sollemnis & huiſmodi regio creatotis, id eſt vel ipſo Rhenano reſte, adiecit, & in quam ſpiritus ſolent accedere ſimiliter enim dicitur inſra alicubi inordinarium & ſollemnem. At qui videtur Auctor legiſſe duntaxat Græce ut legitur, ubi hodie adicitur eum.

D 89. Oportebat Sermonem nempe Dei, id eſt, Christum] illic quoque videri in corpore, ubi egerat aliquando & in nubem. Nempe in ſolitudine Apparuit enim Dominum in nube filius Iſraël in ſolitudine, conſtat Exod. 19. atque adeo veſte adit: Et in angelo placuit ſibi habitum loci, qui placebat Legi, corpore quum Lex in ſolitudine Synai promiſſa fuerat.

90. Capiat itaque incunctitatem ſolitudo, &c.] Reſte adit Auctor: Hoc illas promittat. Reperitur enim Iſai. 33. c. 42. præterquam quod legitur videtur Auctor, ſicuti eſt in Hebrais: Incunctitatem capiat, pro eo quod hodie eſt quod LXX. latine, cap. 42. c. quod ſecundum veteranque additionem legitur cap. 33. latetabit.

91. Deſertus autem: Oportet me, inquit, & alius ciuitatibus annuntiare regnum Dei,] Hic iterum adfert ex ſine cap. 4. Luca, conuincens vniuersum eſſe Deum, cuius regnum prædicabat Chriſtus. Eſt proinde ibi addenda interrogatio nota: Oſtendat iam alicubi Deum ſuum.

92. De tot generibus operum, &c.] Caput hoc inſcripſimus: De uocatione Apoſtolorum Petri & filiorum Zebedæi, ac proſo mudato, ex cap. v. Luca. interim ſet interim adhuc ex ca. præcedenti, quod Chriſtus dixit apud Nazareth de uicino leproſo Naaman Syro emundato per Helifaem.

93. ut ab illa (nempe pificatura) in Apoſtoloſ ſumeret Simonem & filios Zebedæi, &c. Simonem max Petrum, vſq; & Evangelista Lucas, nuncupat & filios Zebedæi, Iſaiabum & Ioannem. Suis autem hæc verba Auctori, non Evangelista.]

94. dicens: Per te trepidanti de copioſa indagante piſcium. Ne time, ab hinc enim homines eris capiens, &c.] Hæc apud Luciam reperitur, ubi vniuersum eſt, tranſiit: trepidationem, pro eo quod alii ſtuporem, & in indaginem, quod Græce eſt: ἄγχι, pro: uocatione ſeu captura, quem admodum uertunt alii. Legimus autem mox ex l. additione Iſidori, ſe eum eſſe, pro: enim, ubi quod adfert teſtimonium, reperitur Hier. 16.

95. Denique relictiſ nauiculis ſecuti ſunt eum, &c.] Iterum ex Luca proſequitur, ita ut in compendium illius uerba contrahat. Legimus autem addeget. ex l. Vatis. ms. cod. ſenti & alibi, pro: allegere. Cur autem Marcion nauiculis uocetur, vide ſupra l. adu. Marcionem. ubi & de Antithelibus eius.

96. ſunt uelut pueri, id eſt, commiſerentem, & ſummiſerunt, id eſt, coodibilem.] Ego cenſeo quidem ex margine in textum irrepiſſe Græcorum uocum interpretationem, ſed quod legit eam alter. Vatis. cod. reuini. Sunt autem uoces illæ Græcæ impoſitæ ab Auctore de ſon & ἀλιπυεῖς, & οὐκ ἀδύνατοι, uoce deriuata à πῖστος, quæ uocum ſignificant. Agit autem de aliquo ſectatore Marcionem.

97. in leproſi purgationem.] Hic quaſi aliud agere conuerſit ſe Auctor ad hiſtoriam purgationis leproſi per Chriſtum factæ etiam Luca, c. quum ille non leproſium duntaxat, ſed plenum lepra conuincerat. Cum autem Chriſtus tetigerit leproſum, & ſic curauerit, late diſputat, quomodo hoc non repetitur legi veteri.

98. in exemplo leproſi non contingendi, immo ab omni commercio ſubmotendi, &c.] Leproſos non contingendos, expreſſe non mandat in Lege, hinc ſeruaſt: potius exemplo uertit Auctor, quam uoce legit, ſed Num. 5. inuenitur hæ ab omni commercio ſubmoueri, uerbis: Eiecit ex caſtris omnem leproſum. Atqui non multo poſt ſunt uerba Tertullianica: Ita non præſcribitur illi, & æmulus legis.

99. Si autem Helifaem Prophetes, &c.] Videtur hic rurſum ex obiectione Marcionis recurrere ad id quod ex cap. 4. omiſſum fuerat: Et muli leproſi erant in Iſraël ſub Helifaem Propheta, & nemo eorum mudatus eſt niſi Naaman Syrus, quæ occasione pulcherrime ipſam illam hiſtoriam 4. Reg. 6. explicat. Legimus autem ex l. Vatis. ms. cod. emandaue extraneus, pro: emundat. Atqui illud: ſignificato per nationes emundationis, reſte interpretatur Rhenanus, quum ſubſiſt ſignificatio emundationis non inuenitur.

100. ſeptem maculis capitalium delictorum, &c.] Longe aliam habet, quam que communiter traditur, ſeptem capitalium delictorum enumerationem, ut pote quum hic enumeretur: idololatria, blaſphemia, homicidium, adulterium, ſuprum, falſum teſtimonium, & fraus. Quorum idololatria & blaſphemia paſſunt ad ſuperbiam referri, homicidium ad iram, adulterium & ſuprum ad luxuriam, falſum teſtimonium & fraus ad auaritiam; ſed reſtaſunt præterea, inuidia, gula, & acedia. Tria autem ex his enumeratis adulterium, fraudem, homicidium, B. Cypr. etiam inter mortalia crimina ponit. I. de bono Patientia ubi uide Adnot. noſtras nu. 36. Auctor denique inſra Tom. 5. l. de Pudicitia quædem iſta inter grauiora & exitioſa, immo & mortalia enumerat præter falſum teſtimonium, cuius loco ibi negationem adit, fornicationem illic appellans, quam hic ſuprum more ſuo. Atqui neſcio an etiam alibi adnotauerimus, contra quam alii plerique, Auctorem delicta appellare quidem omniſis generis peccata, ſed ſicut & hic, pleraque grauiora.

101. quia uisus lauaci uis, &c.] Omiſſimus: & quod hic præmiſſe dicitur. At qui de uo lauacro à Chriſto reſpreſentato, id eſt, ad effectum deducto, uide ſupra lib. de Baptiſmo, ca. 15. Sunt autem uerba obiecta à Marcione: Helifaem quidem, &c. uſque. Quali non audiam, & rurſum ibi: Sed ideo alius Chriſtus, &c. uſque. Quid conſtituit, &c. Reſte etiam hic adnotat Rhenanus: nein delectoſi biuertat, accipi uertat abſolute. pro: cedat. Puſſitatem uera frequenter uſurpat Auctor.

102. Secundum hæc, cetera quoque occurrunt, &c.] His uerbis iterum reuertitur ad tractationem c. 5. Luca, ubi uertit Dominum eum diulgare, & iuſſit: Vade oſtende te ſacerdoti, & offer manus quod præcepit Moyleſ. Nemp. Leuit. 14. Vbi quod adnotat: minus, uidetur id legiſſe Auctor non ſolum Mat. 8. ſed etiam apud Lucam, Maxime quum Epiphani. her. 42. Conſut. 1. hunc locum traſtans, indicat reſciſſe eam uocem Marcionem, ubi pulchre hinc probat Chriſtum legi ſacerdotium non reprobaſſe, & Moyleſi præceptum ſieri conſtituiſſe, atque adeo à Deo Patre ſuo legem Moyleſi datâ. Legimus autem ex l. Vatis. ms. cod. prophetae legis, pro eo quod erant mendaciſſime propheta.

103. ut ſit uobis in teſtimonium, &c.] Conſtat ex perneſione Marcionis ſic legiſſe Auctorem, quum non modo Luca 4. ſed & Mat. 8. ac Marci 1. legitur: in teſtimonium illis, maxime quum iſud etiam adſermet non ſemel Epiphani. loco iam citato, addens: ut cumque legatur ſacere contra Marcionem, eo quod reforme ſe faciant Chriſtus, quod non uenerit ut legem diſſolueret (vbi hui etiam hic

A

reperit Auctor] sed adimplet. Atqui ex illis legitur: adimplere, proimplere &c. Hanc tam congruentem pro Hanc coram, & non multo post ex altero eorundem: an non i pro aut, & nunquam, pro nunquam, & infra: Atqui, pro Atqui, & cur ergo, pro enim. Sunt porro iterum verba Marcioni: Nam & bonus, &c. usque, quid tum? & Quinquies etiam habes phrasin Tertullianicam: qua destructio, hic, & sub finem capitis: qua bonus, qua superuacuuus, qua patiens, qua inconstans.

104. de gradupellam, &c.] De hoc Proverbio vide nostra Prolegomena. Legimus autem: Quocumque modo precepit, ex i. Variet. ms. cod. pro: praecepit, quia illud etiam praecepit. Item etiam secundum: crassile, pro cradicalle.

C A P. X.

105. Curatur & Paralyticus, &c.] In inscriptionem huius capiti deditur: De Paralytico curato, & appellatione filii hominis, ex eodem capite. Luc. Atque paucissimis huius verbus integram historiam contrahit: Curatur & paralyticus, & quidem in coetu (ut potest docente Christo) spectante populo, quippe quum per lectum submissus fuerit in medium. Quod miraculum in Capharnaum contigerit patet Matth. 9.

B

106. Videbit enim (inquit Isaias) populus sublimitatem Domini & gloriam Dei, &c.] Repetitur hoc secundum LXX. Isai. 55. sicut et id, quod sequitur: conualescite, &c. praterquam quod transponat sublimitatem, & gloriam. Citatur utrumque etiam infra hoc eodem lib. c. 22.

107. Conualescite manus dimissae, & genua dissoluta, &c.] Auctor quod est in additione LXX. repetit, hoc est: confortare, accipere passivum, & conualescite, tum hic, tum in eo quod subsequitur. Conualescite, nec timere, & infra sub finem cap. 12. Inualescent, & accipiet ab eo: dimissae, pro temissae, seu sicus infra, resoluta, seu dissoluta, sicut vocem Graecam ἀρρωστωμένην Interpres Irenaeus lib. 3. c. 22. Vbi conformiter auctor legitur hic: Confortamini, cui consenti etiam B. Cyprian. Testim. l. 2. adu. Iud. cap. 7. Atqui habet etiam hic reprobationem virtum, pro eo quod vires praesentes reddidit, dum resistit.

108. Exurge, & tolle grabatum tuum, &c.] Hic prosequitur verba Christi. Luc. 5. quae protulit post obmurationem Iudaeorum, quam etiam hic subiungit: Quis dimittet peccata nisi solus Deus? Sic enim legitur ex 2. Vatic. ms. cod. pro: dimittit, quia ab aliis omnibus legitur. Quis dimittere potest. At vero veritas grabatum, quod Grace est κλίνη, pro eo quod alii, lectum.

C

109. Quoniam (inquit) in plurimis dimittet delicta eorum, & Delicta nostra ipse auferet.] Legimus ex Vatic. ms. cod. Quoniam pro Quomodo. Iste vero Propheciae necessarius duo membra distinguimus, quia est eodem capite Isai. 53. utrumque habeatur sermone tamen transposito. Posterior enim de quo supra nu. 84. praterquam quod ibi imbecillitatem, hic vero Petri 2. delicta veritas, habetur verba 4. prius vero verba 12. ubi interim paulo aliter hodie legitur: Et ipse delicta multorum tulit.

110. Nam & in priore, &c.] Nempe, parte eiusdem Propheciae, quod subauditur, etiam cum 1. Vatic. ms. legas: in priore, quod non displicet. Quae enim adfertur verba, Isai. habentur, & quibus nunc tamquam roscum transfundit, quod infra Scriptura adu. Gnosticos, cap. 12. rufum, & tamquam coccinum, quod ibi: vermiculum, ubi etiam paulo aliter locum hunc explicat. B. Cyprian. l. 1. adu. Iud. c. 24. maluit retinere istas voces Graecas in Latina translatas coloniam: velut phoenicem, pro quo alii punicium, & coccinum.

111. Quis Deus quomodo tu?] Habetur hoc iuxta LXX. Michae. 7. Vbi in primis castigauimus ex ms. 1. Vatic. residuis hereditariae, pro residuas, quia Grace est ὑποκαταλείω; deinde omisso hic, & (quod apud Prophetam non habetur) distinguimus cum vulgarioribus adiectibus Graecis, tum Latinis LXX. Non tenuit testimonium iram suam, quia voluit misericordiam (pro eo quod corrupte erat: & misericordiam) auertet (quod accipit absolute, pro reuertetur, quomodo alij transferunt vocem Graecam ἀποστρέφω) & miserabitur nostri. Demergit (sicut iam ex 2. Vatic. cod. hic, pro dimergit) delicta nostra, & demergit in profunda (pro eo quod erat: profunda, quia Grace est βύθρον) maris peccata nostra. Quamquam interim sit adnotanda etiam alia secundum LXX. distinctio, quam habet B. Hieronym. in Comment. ista: residuis hereditatis non tenuit testimonium iram suam, &c. qui etiam tradidit LXX. ex aditionem quintam versu 14. id est: testimonium, quod Symmachus: in sempiternum, Theodosio: in finem, ipse vero ultra addens vocem Hebraeam, omnia haec significare.

D

112. Video Niniuitas, &c.] Ipsi Ier. 3. reperitur quod de David adfert 2. Reg. 11. de Achab. 3. Reg. 21. & de Ionatha. 1. Reg. 14. quod nempe deprecatione, non sua, sed populi, deleta sit ei culpa, resignati (hoc est alij aperti, eo quod eis occasionem dabat infringendi) ieiunij. Denique quod sequitur: qui maualt misericordiam quam sacrificium, Osee 6. & peccatoris poenitentiam quam mortem, Ezech. 33. Atqui illud de David: circumdixit delictum tuum, & te interpretatur Rhenan. deleuit, obliterauit, ignouit, Grace est ἀποιλετο.

113. alibi iam congressi, &c.] Adhuc ad lib. 1. adu. Marc. cap. 26. 27. & 28. ubi sic concludit: Quomodo (inquit) videbitur delicta dimittere, non videtur retinere: quia retinetur, si iudicaret. Si absolutio mortis est, quomodo absolueret a morte, quoniam non

deuinxit mortem? deuinxerit enim, si non ab initio damnasset. Reperit autem idipsum sub finem huius capitis: pro peccatorem habebat, & absolut, & rursum cap. 28. Quis mihi delicta dimittet, quia ea non iudicando non retinet? an quod non dimittit, retentio delicti iudicem Deum sapient. Haec enim testis reperit Auctor, ut probet Deum iudicem, quod negabat Marcion.

114. De filio hominis, &c.] Hic rursum ad Lucam redit, ad illud nempe infra citatum sub finem huius capitis: pro peccatorem habebat filius hominis dimittendi delicta. Cor addit ad Euangelium: in terra, utrumque retroque per Epiphanium in Marcionem loca supra citato Confut. 2. Si igitur (inquit) filium hominis scilicet pronuntiat, non negat ipse unigenitum incarnationem, & infra apud te canatur, quod in existimatione (sive phantasia) eius, cui maualt loqui Auctor, idipsum obuiosum apparuerit. Et si habet potestatem in terra, non aliena est terra a creatura eius, & pariter ipsa, fabula, &c.] Si forte, pro forte, tum hic, tum infra, quom dicitur si forte videtur potest (inquit Rhenanus). Qui etiam aduertit utrumque loci filium Caltoiem ex Leada Tindari coniuge, Hercules ex Alcemena Amphitryonis: atque adeo recte Auctor talem naturam tem fabulas illis tradidit, ut potest filios, ut ita dicam, Dei & hominis Atqui de Caltoie & Polluce, quos Caltoies nuncupari solent fabule, vide supra Tom. 2. libro de Spiritu, cap. 8. nu. 61. Verum paulo post sequentia sic distinguo, ut constet sensus: Si patris hominis negas Dei filium, si & Dei, Hercules de fabula factus Christum, si matris tantum hominis, meum concedis, si neque patris hominis, ergo nullus hominis est filius, & necesse est, &c.]

115. Talem si forte Caltois aut Herculi naturam tradidit, ut potest filios, &c.] Si forte, pro forte, tum hic, tum infra, quom dicitur si forte videtur potest (inquit Rhenanus). Qui etiam aduertit utrumque loci filium Caltoiem ex Leada Tindari coniuge, Hercules ex Alcemena Amphitryonis: atque adeo recte Auctor talem naturam tem fabulas illis tradidit, ut potest filios, ut ita dicam, Dei & hominis Atqui de Caltoie & Polluce, quos Caltoies nuncupari solent fabule, vide supra Tom. 2. libro de Spiritu, cap. 8. nu. 61. Verum paulo post sequentia sic distinguo, ut constet sensus: Si patris hominis negas Dei filium, si & Dei, Hercules de fabula factus Christum, si matris tantum hominis, meum concedis, si neque patris hominis, ergo nullus hominis est filius, & necesse est, &c.]

116. patrem Christi hominem quoque cognominare, quod de Eone fecit Valentius, &c.] Ad hoc repetit Auctor quod iam ex Eone omnibus, ubi narratur supra cap. 12. lib. aduersus Valentem, concinnatum dixerit Valentius selem, quem Homo & Christum cognominabat, inter quos in secunda traditio etiam Chilo & Eclipsis, de quibus ibidem cap. 7. quodammodo patrem Christi hominem cognominat. Legi autem non ita multo post: nonne sufficit, pro sufficit, quia paulo post duo loca Danielis citat de filio hominis, ubi & ad istud aduersus addit: Hoc dixi sufficere potuisse, & supra, & alii vindicatur, & cui vindicatur, pro vendicatur, & traditur, ex utroque ms. Vat. cod.

117. Hic erat vilius Babylonio Regi in fornace cum martyribus suis, &c. tamquam filius hominis, &c. Haud alter infra cap. 21. Peripice igitur & tu cum Rege Babylonio fornacem censeudentem, & inuenies illic tamquam filium hominis (scilicet enim vere erat, nondum scilicet natus ex homine). Etesdem historia citatur Daniel. 3. Tom. 2. l. de Orat. cap. 12. ubi tres sanctos, in fornace Regis Babylonij orantes, cum sarabara & turris suis exaudiuit. Atqui scilicet habet citatum quod hic adfert: de filio hominis veniente cum nubibus caeli, Dan. 7. Sicut enim rursum Tertullianica: qua Deique quoque filium, & tractantur.

118. Denique nusquam adhuc professus esse filium hominis, quam in isto loco primum, &c.] Loquitur Auctor de Euangelio Lucae filio modo, secundum quod in isto loco primum professus esse filium hominis. Nam sic Euangelium omnino loquamus, aut ut miraculum referat D. Matth. illud Christi: Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet, quod primum reperitur Luc. 9. Verum autem prius congruit verba illi Christi ante istud miraculum, sicuti contendunt qui Concordiam scripserunt Evangelicam, ut posterior, quod indicare videtur Auctor, aliu dispendium referat Atqui Proverbialem fidelitatem: Cor non habere vel cerebrum, vide Prolegomena nostra.

C A P. XI.

119. Publicanum adlectum a Domino, &c.] Titulum huius capiti deditur: De publicano adlecto a Domino, ieiunio, & verbo Christo, ac parabolis vini veteris & noui, ex eodem capite quod Luc. Agit autem de Matttheo publicano in Apostolum adlecto.

120. lumen, & spes, & expectationem nationum, praedicat Christum, &c.] Primo Isai. 42. & 49. illud sapientem citatum ad Auctorem: Dedi te in lumen nationum. Deinde quom alio nomen inuenire poterimus, ubi per mesem praedicat Christum, ut ait Auctorem aduersus ad illud Gen. 49. Et ipse erit spes & expectationem gentium, ut utrumque ponat ad maiorem efficaciam.

121. Medicum sanis non esse necessarium, sed male habitibus, &c.] Senjum potius hic reddidit Auctor quam verba Christi, quae prosequitur Luc. 5. Vox est autem iterum Tertullianica reprobandi, sicuti supra cap. 8. remedior. Atqui legitur ex 2. Vatic. ms. cod. Hoc similitudo praedicat, pro Hec.

122. Vnde autem & Ioannis venit in medium, &c.] Sic quoque illud agens, prosequitur illud: Quare discipuli Ioannis circumstant adue, & orant, tui autem manducant & bibunt? verit enim Auctor: affidue vocem vocat, pro eo quod alii magis proprie interpretantur.

123. Subito Christus, &c.] Repetit quod supra cap. 2. in sententia Marcionis aduersus, & late confutauit l. 1. adu. Marc. c. 2.

124. Sed de Ioanne cetera alibi &c.] Nempe infra: 18. Legimus autem omisso: enim: superius, cum utroque ms. Vat. cod. ad praedicantes quoque, &c.

125. vociferator in solitudinem, & praeparator viarum Domini, &c.] Paraphrasticus, non ad verbum citatur hic ad Auctorem illud Isai. 40. repetitum Matth. 3. Marc. 2. & Luc. 3. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini. Sicut autem Tertullianicae paulo post

TERTULLIANI OPERA

adideauit eam, pro: a dicitur, quia in praeterito omnes uertunt...

167. Eceiffi uenient de longinquo, illi autem uenient ab A-

168. Vides ignotos & extraneos, & dices cordi tuo, &c.] Initi-

C A P. XIV.

169. Venio nunc ad ordinatas sententias, &c.] Titulum huius

170. per quas proprietate de ordine suae inducit ad edictum,

171. Beati mendici (sic enim exiguit interpretatio uocabuli quod

172. dedicauit, &c.] Hoc uerbo loquitur Rhen. libenter uertit,

173. Inclina P saluus indicat, &c.] Inud ex P saluo St. in hoc

174. Iustitia iudicabit mendicos, &c.] Hic aliter distinguit

175. Auerantur peccatores in inferos, &c.] Hic mirum est quod

176. vi sedere eum faciat, &c.] Recte etiam sic transiit, quod P,

177. Sic et retro in Basilis, Anna mater Samuelis, &c.] Depbrafi

178. Vos autem ad quid incenditis vineam meam, &c.] Inter-

179. scribentes enim scribunt nequam &c.] Grace quidem I. ai.

180. & uenite concilemur, dicit Dominus, &c.] Grace est: de-

181. Beati elurientes, quoniam ipsi fatuabuntur, &c.] Etiam

182. Ecce, inquit, uelociter & leuiter aduenient, &c.] Reperitur

183. Ecce, inquit, qui seruiunt mihi, fatuabuntur, &c.] Supra

184. Beati plorantes, quia ridebunt, &c.] Rursum hic citatur

185. Ecce qui seruiunt mihi, oblectantur, &c.] Sic restituit ex

186. propter quod uixit me ad euangelizandum pauperibus,

187. Aduocare languentes, &c.] Aduocare (inquit Rhenanus) pro

188. Beati eritis, quoniam vos odio habebunt homines, & expro-

189. & nullificatione: eorum me minuamini, &c.] Nullificatio-

190. Et alibi: Sancite uos qui circumscribit animam suam,

191. personam nominis. Nunc personam nominis (nempe Chri-

C A P. XV.

192. Secundum haec, inquit, faciebant Prophetis patres

E

F

G

H

corum

A corum, &c.] Caput hoc inferimus: De vatis maledictionibus Pharisaeorum. *Tapit quoque his verbis occasione (nempe persequenti) quam non solum facti erant Apostoli, sed etiam Prophetiam eorum fecerant. multis Luc. 6. Christus comminatur. Atque imitatus Auctorum Epiphani. similiter istum scriptura locum obicit Marcioni, Confut. 6. Si Prophetarum, inquit, meminit, non negat Prophetiam, Si amant Prophetarum, eadem, & improperat persequenti verbis, & nec scribitur iporum, non alienus est ad Prophetas, sed Deus iporum est, qui illos fecit. Qui interim legit secundum eundem modum, pro: secundum haec in quo consentit illi codex Syriacus, sed vulgatus Interpretis vertit quod est Graecus τῶν τῶν, & Auctor nostro quoque consentient alii, quod legit: patres eorum, pro eo quod Epiphanius: patres vestri.*

193. Epicuri Deus, &c.] De Deo Epicuri, vixisse sapido, qui nihil verum curaret, frequenter supra diximus.

194. Ecce enim demutat in maledictionem, &c.] Sic legitur ex altero Vatic. m. cod. pro: maledictionem. Transmutatum autem facit Auctor ad ipsas varias maledictiones Pharisaeorum, explicans imprimis quid vult, tum alibi in scriptura, tum Luc. 6. significat, dicens, etiam si vox maledictionis non esset, saltem esse admonitionis, non sine aculeo comminationis.

195. eius erunt qui notit irasci, &c.] An Auloritalci Deo tribuerit necne, (sicut etiam hic apparet) laus in nostris Prolegomenis eius Paradoxa. Contra haereticos vero Marcionis, qua vindictam ad Deo auferbat, atque adeo timendum esse negabat, sub finem lib. aduers. Marc. aliquot capitibus disputant Auctor.

B 196. Sufferentiam, &c.] Sufferentia, inquit Rben. substantiuum nomen, pro: patientia, quam est benignitatem mox interpretatur.

197. Ecce poluerant eos, &c.] Deuter. 30. Graec habetur διδύκω, & ἀποστρέψω, quod vertit Latinus Interpretes lxx. ad verbum: Dedit autem faciem vestram, Auctor contraxit in sensum postius.

198. Infirma committent, &c.] Ea nempe, inquit Rhenanus, qua de aliteris destructione fulcitur. Qui etiam adnotat: par cum Genitio confundi: par creatoris, adlegans similem locum disti lib. de Patientia, cap. 16. magnitudinis par.

199. Vae, &c. quod in diuites spectat, &c.] Hic transe ad illud, infra rebus, Luc. 6. vae diuitibus, ubi pulchre explicat diuitum causas, quibus offensus est Christus, superbia, gloria, facultas, & Dei neciam, ut ne quis omnes diuites reprobari existimat, sicut illic hic profertur, & patet non eos, per quos opera iustitiae & dilectionis administrantur, idque nominatim contra Marcionem, qui videbatur sentire diuitias esse nimis damnandas.

200. locupletantes Salomonem, Sed qua permilla sibi optione, &c.] Historia haec de scribitur 3. Reg. 3.

201. Quoniam, inquit, recepisti aduocationem vestram, &c.] Id est, sicuti supra num. 187. diximus consolationem. Profertur vero verba Luc. 6. in hoc differens quod vocem Graecam ἀντιζήτην vertit: recepisti, tum hic, tum paulo post, pro eo quod alij: Habuisti, quasi volens explicare significationem illam, qua significat aliunde accipere, velut censum aut reditum ex aruis, quod optime hic conuenit, & eodem modo vertitur à vulgato Interprete, Matth. 6. mercedem suam perciperunt. Sic etiam vertit Syriacus Interpretes, Etiam multo aliter, sed magis conuenienter vocem Graecam, vertit Interpretes Irenaei lib. 3. cap. 14. percipitis.

202. Ne inquit, quum manducaueris, &c.] Mirum est cur vertit: domos magnas, quum Graecae sic ἀνάξας, pro quo alij: pulueras, vti etiam ex Hebraeo & Chaldaeo Interpretes, Deinde, quod: pecoribus vertit, quum Graecae ἀσβάτος omnes significat, notatu dignum: nam pecus, proprie prooue surpauit, non vno in loco Plinius, & alij: Quirilianus, & prope non male etiam transtulit pecunia, quia significat etiam pecuniam argenteam, non vero argentum dumtaxat, quod alij vertere maluerunt.

203. Quemadmodum & Ezechiam, &c.] Similiter etiam infra huius ipsius lib. cap. 28. Sic denique Rex Ezechias, de gazis & apothecis deliciarum suarum apud Perfas gloriatus, per Iaiam maledixit. Mirandum vero, quod Perfas, aut illos qui ex Perside veniant, transtulerit Auctor, quum aditiones omnes etiam lxx. Babylonios legant, sensum etiam potius reddidit, quum verba, vertens: in Babylonem transferentur, quum Graecae sit: & pro eo quod alij vertentur: venient.

204. Sic & per Hieremiam quoque edicit: Ne glorietur, &c.] Castigauimus: edicit, ex altero cod. m. Vatic. pro edidit, quia illud familiare est Auctori, Atque ibi etiam sensum potius quam verba secutus est, quum citat illud Hierem. 9. & qui gloriatur, scilicet in Deo gloriatur.

205. Sic & in filias Sionis inuehitur, &c.] Alludit ad illud Isai. 3. Pro eo quod exaltatae sunt filiae Sion, &c. quem locum late explicat B. Coprian. lib. de Habitu virginum.

206. Committentur & alibi, &c. Dilatavit orcus, &c.] Hoc erit Christi Vespere diuites, & humiliabitur, &c.] Sic hunc locum vocat s. Iustinus, ubi in omnibus consentit lxx. Isai. 5. praeterquam quod omittit: vt non cesset, item: & exultamen in ea: Orcum more Poetico vertens, quod alij infernum.

207. De quibus & rursus: Ecce Dominus virtutum, &c.] Tandem reperit hunc locum Isai. 10. eo loco ubi B. Hieron. transtulit: Ecce dominatur Deus sine Dominus exercituum, confinget lagunculam, &c. In quo locum B. Hieron. lxx. autem, inquit, pro terculari sine laguncula nouum sensum inferentes: gloriosos interpretati sunt. In hoc solum differit à lxx. qui hodie existant, quod legit: conturbabit, pro conturbat.

208. Item in lxx.] Nempe Psal. Nam quod permittit: Ne timueris, &c. citat ex Psal. 48. Castigauimus autem lxx. pro: xti ad adieceris, pro defideraueris, & adieceris, nam plurali numero ab omnibus legitur. Alteri interim distinguit Auctor, quem vulgatur: rapinas nolite committere, diuitiae huiusmodi, nolite contempnere, quum autem Graecae sit τῶν τῶν, videtur Auctor accepisse, relucere, pro adfluere.

209. Vae, inquit, qui dormiunt in lectis eburneis, &c.] Omnis enim superfluum, iuxta alterum Vatic. m. cod. Atque in hoc solum differit Auctor ab hodie in adieceris, Amos. 6. quod vertit de gregibus bouum, pro eo quod Interpretes eorum Latini: de armentis, duntaxat. Verum B. Chryso. in Comm. & B. Iulian. Mart. adu. Tryphonem Interpretes: de bubilibus, veterum, cuius exprimitur magis vocem Graecam: βαρῶν, (salem si Lesii de Castro Comment. in Amos fides habenda, qui pulchre illud: compludunt, interpretatur de choreis. Deinde persequerantur vertit, quod Graecae est: ἰσχυρῶν, pro eo quod alij: stantia, & vinum liquatum, pro deficiente. Legimus autem more Terullianico: vnguntur, pro eo quod erat: vnguntur.

210. Ingerit vae etiam saturatis, quia esuriant, etiam cidentibus nunc, quia lugebunt, &c.] Profertur in hoc more, & perina pluralis numeri, quod habetur Luc. 6. in 2. cui addit paulo post: gloriatur. Castigauimus autem: vos autem confundimini, pro: confundimini, quia non solum Isai. 65. sed supra quoque sic legitur e. procedent. Atque quod addit: ita Euan gelio: Qui in lectis iugulant, hoc vult duntaxat, praecedentibus Evangelii verba significari, neque enim habentur ea verba vquam in Evangelio.

211. Vae quum vobis benedixit homines, luccidum huc faciebant & Pseudoprophetae patres illorum, &c.] Eodem modo haec verba Christi Luc. 6. citat B. Irenaeus lib. 3. cap. 14. ut pseudoprophetae legat, quemadmodum Graeci codices & emendatiore Latini omnes, pro quo solus Beza legit & interpretatur: Prophetae, & Euan gelio creditur.

212. Populus meus qui vos beatos dicitur, &c.] Graecae est: ἰσχυρῶν, & ἰσχυρῶν, 3. quod magis proprie: beatos dicitur, vertit Auctor quam lxx. Interpretes: beatificantes. Atque illud: Maledictionis loco, &c. habetur Hierem. 17.

213. Nam & in Psal. exiit. Bonum est, &c.] Omnia sic castigandum, pro: cxi. quia reperitur Psal. 117. Legimus autem in Psal. 117. consideret in Domino quam confidere in homine, et: persequitur Domino quam sperare in Principibus, sed praeterquam quod supra lib. 2. cap. 19. eodem modo legit Auctor, certe Graeca lectio Auctoris non habet, praeterquam quod castigatus iuxta vestigia vestri, qui est in Domium virtutum, pro eo quod erat: in Deum, quia Graecae est: virtutes.

214. abdidit creator, &c.] Abdidit, inquit Rben., pro: abdidit, reiecit, repudiavit.

C A P. XVI

215. Sed vobis dico, inquit, qui auditis, &c.] In scriptura huius capiti impoissimus: De praepito dilectionis in accionem, alijque verbis Domini, ex eodem ad huc c. 6. Luc.

216. Loquere in aures audientium, &c.] Nuiquam similes locum reperire potui, praeter illud 4. Esdr. 15. Loquere in aures plebis meae.

217. Diligite inimicos vestros, & benedicite eos qui oderunt, & orate pro eis qui calumiantur, &c.] Hic peritus est b. Christi Luc. 6. Atque Vatic. m. cod. aliter legit: benedicite eis qui vos oderunt, & sic habet Euan gelij Lucae addit: & orate: & benedicite maledicentibus vobis, (quod postquam etiam supra citat Auctor Tom. 2. lib. de Patientia, cap. 11. illud conueniens solummodo cum: Diligite inimicos vestros, & postea addit: quos Auctor dum conueniens illa quaerit, quae sunt Luc. 6. qui iustitiam sunt, & oderunt, & maledicent, & calumiantur, sed nihil quod quum immutare, iam quod illud Isai. 6. Dicite fratres vestros, quos qui vos oderunt, ad benedictionem, perueniat, non ad benedictionem, cuius etiam hic multa apud Auctorem mentio, tum quaerent, tum repetat Auctor, & vique, & benedici odientes, & orate pro calumniatoribus vestris. Fortassis omisit illud Auctor, quum non invenit scripturam veteris Testamenti, quia moneret in inimico benedictore. Verba autem Marcionis sunt: Nouam place patientiam, &c. quae ad illud: Plane, &c.

218. contra, ipse alteram amplius maxillam offerri iubens, & super tunicae pallio quoque cedi, &c.] Eodem modo non modo possit: sed amplius & pallium concedendi, & supra dicitur lib. de Patientia. c. 7. qui auferenti tunicae etiam pallium offerre possit. Quod est posse adhiberi (sicuti ibi ad marginem additum) Mattheo 5. tamen etiam apud Lucam sic legitur videtur Auctor, quum inuenit est, quum hodie & Graecae & Latinae apertus legatur: si eo qui mittit tibi vestimentum (Graecae ἵσχυρῶν, id est, exteriorum vestium, quos vulgatus Interpretes Matth. 5. pallium vertit) etiam tunicae pallio prohibere, Atque est hic vox Terullianica: renouandam, pro demonstrandam.

219. Ne vultis quae malitiae sitis sui meminertis, &c.] In hoc differit Auctor à lxx. qui hodie existant, Zachar. 7. quod legitur: meminertis, ubi alij iuxta Graecum exemplar: meminertis. Secuti etiam in sequenti testimonio Zachar. 8. Maltiam proximi sui vultis

TERTIUM
OPERA

qui que (sic iterum lego ex Vatic. i. ms. cod. pro: qui que) ne recogit...

210. Inquantum ergo non capis, &c.] Proxius iuxta alterum...

211. Et visionem ad Deum rediens, &c.] Sic etiam supra (inquit...

212. Meti enim vltionis omnis iniquitas refranatur, &c.] Potest...

213. Vt benedictis benedicat te, &c.] Hic in eo differt ab aditione...

214. Sed de fenore postmodum, &c.] Nempe capite sequenti, ubi de...

215. Dedit genes hereditatem, &c.] Omnis iuxta utrumque...

216. Non populus meus, populus meus, &c.] Istud iuxta a sensum...

217. Et sic vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis, &c.]...

218. Et sic vobis fieri vultis ab hominibus, ita & vos facite illis, &c.]...

219. Quod ab alio odis fieri, vide ne tu aliquando alteri facias, &c.]...

220. Agunt ethnici nondum a Deo instructi, &c.] Viderit adludare...

221. Nam est natura bonum & malum notum est, &c.] Eodem modo...

222. Non dormies super pinguis eius, &c.] Istud est ad quod loco...

223. Sicut enim nullum peccatum est, quod non sit in lege, &c.] Sicut...

224. Adhuc clarius supra: Dimitte, &c.] Resse addit supra, quia...

225. Hic tunc de fenore, &c.] Caput hoc inscriptum: De fenore...

226. Et si fuerit auctoriis a quibus speratis vos recepturos, quae gratia...

227. Immo vero illud Ezechielis 18. Pecuniam suam fenori non dedit,...

228. Mutuum dare Christus praecipit, sed non sub usura. Nec aliter B. Ambrosius...

229. Qui pecuniam suam non dedit ad vitium, &c.] Vidi iniquitatem & contradictionem...

230. Pecuniam, inquit, suam fenori non dedit, &c.] Legimus omnino...

231. Et pignus, inquit, reddet, &c.] Proxius legendum pro: reddes,...

232. Non dormies super pinguis eius, &c.] Istud est ad quod loco...

233. Sicut enim nullum peccatum est, quod non sit in lege, &c.] Sicut...

234. Adhuc clarius supra: Dimitte, &c.] Resse addit supra, quia...

recto sunt, in domum tuam inducitur, &c.] Sic supplemus &c. ca-

C A P. XVII.

215. Hic tunc de fenore, &c.] Caput hoc inscriptum: De fenore...

216. Et si fuerit auctoriis a quibus speratis vos recepturos, quae gratia...

217. Immo vero illud Ezechielis 18. Pecuniam suam fenori non dedit,...

218. Mutuum dare Christus praecipit, sed non sub usura. Nec aliter B. Ambrosius...

219. Qui pecuniam suam non dedit ad vitium, &c.] Vidi iniquitatem & contradictionem...

220. Pecuniam, inquit, suam fenori non dedit, &c.] Legimus omnino...

221. Et pignus, inquit, reddet, &c.] Proxius legendum pro: reddes,...

222. Non dormies super pinguis eius, &c.] Istud est ad quod loco...

223. Sicut enim nullum peccatum est, quod non sit in lege, &c.] Sicut...

224. Adhuc clarius supra: Dimitte, &c.] Resse addit supra, quia...

225. Hic tunc de fenore, &c.] Caput hoc inscriptum: De fenore...

226. Et si fuerit auctoriis a quibus speratis vos recepturos, quae gratia...

227. Immo vero illud Ezechielis 18. Pecuniam suam fenori non dedit,...

228. Mutuum dare Christus praecipit, sed non sub usura. Nec aliter B. Ambrosius...

229. Qui pecuniam suam non dedit ad vitium, &c.] Vidi iniquitatem & contradictionem...

230. Pecuniam, inquit, suam fenori non dedit, &c.] Legimus omnino...

231. Et pignus, inquit, reddet, &c.] Proxius legendum pro: reddes,...

232. Non dormies super pinguis eius, &c.] Istud est ad quod loco...

233. Sicut enim nullum peccatum est, quod non sit in lege, &c.] Sicut...

234. Adhuc clarius supra: Dimitte, &c.] Resse addit supra, quia...

A

241. utique non exolutura: plus enim est, & si exolutur, &c.] Sic recens ad maiorem intellectum iftud diffinimus: Tunc autem...

242. Eteritis filii Dei, &c.] Iftud iterum profequitur ex Luc. cap. 6. omittens (aut quod Marcion non haberet, aut quod contra eum...

243. Quia ipse, inquit, stultus est aduersus ingratos & malos, &c.] Etiam...

244. Euge, Marcion, satis ingeniose detraxisti illi (nempe Deo) pluuias & soles, &c.]...

B

245. Eloquia enim Domini dulcia super mel & fauos, &c.] Interpretem hic agit, tam eloquia Domini P. sal. 8. transfultit, pro...

246. Elstote, inquit, misericordes, sicut pater vester misericors est vobis, &c.]...

247. Nolite iudicare, ne iudicemini, Nolite, &c.] Prosequitur sequentia Luc. 6. vsque ad illud: ut opinor, &c. In quibus diversa im-

C

248. retributionem pro meritis, &c.] Facit iterum hic locus pro meritis operam, & retributione quae ad Deo fit iudice & dispen-

249. sed caecus caecum ducit ad foueam. Csedunt aliqui Marcioni. Sed non est discipulus super magistrum, &c.]...

D

250. quae Christus in homines allegorizauit, nos in duos Deos, secundum scandalum Marcionis, &c.]...

251. In hoc solo adulterium Marcionis manus insupisse minor, &c.]...

252. Quid vocatis Domine Domine, &c.] Omnino sic hoc verbum Luc. 6. restitimus, pro: vocas, eo quod sequatur etiam apud Au-

253. Proinde extollenda fide Centurionis, &c.] Titulum hinc capit adimus: De curato seruo Centurionis, & vidue filio resuscitato, testimonio Ioanni dato, & foemina peccatrice, &c. cap. 17. Luc. Atque...

254. Resuscitauit & mortuum filium viduae, &c.] Etiam hic totum miraculum pauca...

255. Magnis Prophetae proditi nobis, & reseruit Deo populum suum, &c.]...

256. Sed scandalizatur Ioannes auditus virtutibus Christi, &c.] Ad alia pergens Luc. 7. de Ioanne...

257. Preparaturam vitium dominicam, &c.] Preparaturam, inquit Rhenanus, dixit, pro...

258. Tu es, inquit, qui venis, a Iulium suscepimus, &c.]...

259. ut Dominus per eadem operationes agnoscendum nuntiauerit, &c.]...

260. si & testimonium Ioanni perhibet, &c.] Sicut etiam quod habet Euangelista...

261. ingentes etiam scriptum super illo: Ecce ego mitto, &c.]...

262. Matore quidem omissis natis mulierem, sed nec subiecto, ei qui minor fuerit, in regno Dei, quae facit, &c.]...

263. Diximus de temissa peccatorum, &c.] Supra nempe cap. 10. huius libri...

TERTIUS OPERA

A ubi ex Hebraeo vertit B. Hieronym. flante vento vehementi & v-
 rente.
 279. Lege ex sorte familiæ dirimendæ, &c.] Sive sic legas, sive
 cum Vat. 1. ms. & forte, perinde est, neque interm ad hoc obsecratione
 caret loci. Videtur autem mihi ad huc ad locum, qua eligebantur
 duodecim viri, Ios. 3. & 4. singulis de singulis tribubus, qui precede-
 bant arcam Domini in medio Iordanis, quique tum veluti machara
 quadam, transiunt impetive, fluvio facti Iesus Nave impetum & de-
 cursum aquarum, transiensibus filijs suis, quos Prophetas hic au-
 ctor nuncupat. Atqui matrinæ expeditionem vocat Christi transi-
 rationem trans Iugnum sin. mare Galilee, qua transitus erat in
 regionem Gerusalemum.
 280. Ab acie adimpletur. Disperges, inquit, aquas in mare, &c.]
 Græce est Iudæ Abac. 1. 2. & 3. ubi dicitur, ubi ex Hebraeo
 vertitur: gurgis aquarum transit. Quare & hic castigati: Disper-
 ges, pro: disperges aquas in mare, maxime quum sic legat B. Hie-
 ronymus in Commentarijs, quare & in Bibliis Regijs sic corrigendum
 est, pro: disperdes.
 281. Committans, inquit, mari, & arefaciens illud, &c.] Istud le-
 gitur Nam 1. tam iuxta Hebræam & Chaldaicam, quam iuxta
 LXX. editionem. Atqui quid vindex, supra adnotavimus Tom. 1. li. de
 Testim. anime, ca. ult. n. 28.
 282. Age nunc qui militarem, &c.] Iam Marcionis hæresin su-
 pra satis consutavit Auctor c. 13. li. 3. aduers. Marcionem.
 283. quum inuenis in vno homine multitudinem demonum,
 legionem se profestim, &c.] Pergit in retorquendis verbis Luc. 8. ad-
 uers. Marcionem. Sive autem legas: Dominus potens in bello, ex Pf.
 23. sive in prælio, cum 1. Vat. ms. cod. non referri.
 284. Cuius autem filium Iesum legio testata est, &c.] Quasi al-
 liud agens prosequitur illud: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dei alif-
 sumi? ubi veniam scilicet abysso, id est, veniam ab abyssis (sicut si-
 pra ca. 12. veniam icenij) ad illud, & rogauerunt illum ne impetra-
 ret illis, ut in abyssum irent. Atqui deperunt, Rhenanus interpre-
 tatur: expectant, nos rogant. Similiter ibi: Denique impetraverunt,
 vno verbo reddidit illud: Et permisit illis.
 285. Tangitur à femina, quæ sanguine fluitabat, &c.] Profs-
 quitur aliam huius capitis historiam, omiffa filia Iairi Archisyna-
 gogi, quod mirum est (quomodo etiam Epiphanius Confutat. 14.) ex
 tacto isto veritatem corporis Christi comprobans. Atqui quod addit:
 exculanti bus discipulis, perinet ad illud Petri, & illorum qui erant
 cum illo. Præceptor, turba te comprimit & adigunt, & dicit:
 quis tetigit me? quod ipsum etiam Epiph. retorquet aduers. Marcio-
 nem, quem admodum & illud: Tetigit me aliquis, sentit enim vir-
 tutem ex me profestam.
 286. Ut confessionem certe pronocaret, vt timorem probaret,
 &c.] Hæc rursus iam addidit ad id quod sequitur. Videns autem mulier
 quia non laquei, tremens venit, &c. & ob quam causam tetigit
 eam, indicat: coram omni populo, & quemadmodum confe-
 ssim sanata est.
 287. vt quia lex à contactu femine sanguinantis submouet,
 &c.] Adhuc ad illud Leuit. 15. sub finem capitis: Hæc est lex, &c.
 sanguinantis, id est, (vti B. Hieronym. qua ingitit fluit sanguine)
 mulieris, pro quo hodie perperam leguntur apud LXX. & 2. periphras, id
 est: feminiæ: sed repetendum de femina feminisua, sed vero femini-
 sua, & muliere sanguinante ad plures, non in tempore mensuræ sui.
 288. At enim si fides mulieris inuenimus ita meruille, quum
 dicit. Fides tua te saluam fecit, &c.] Quum eadem sint hæc verba
 Christi cum illis supra ca. 18. ad peccatricem: Fides tua te saluam fe-
 cit, & similiter ad illud infinitum adferat illud Osee 6. misericor-
 diam manu quam sacrificium, quomodo ibi adnotauimus num. 365.
 nempe sicut ibi de fide per penitentiam, ita hic de fide per tactum ope-
 rante.
 289. emulationem legis, &c.] Emulationem legis accipit hic
 pro aduerfatione legis, nam paulopræ habetur aduerfari legis, &
 sub finem huius capitis, emulus legis, eodem modo quo Plinius dixit:
 Emula Roma Carthago, lib. 15. ca. 18. Alibi aliter accipitur emula-
 tio, emulati, & emulus: vt pote Tom. 2. li. de Patientia, ca. ult. & li.
 de Praescript. aduers. hæret. c. 40. pro imitatione, item Tom. 2. li. de Spe-
 ctac. c. 15. ac supræ li. de Baptis. ca. 17. pro invidia. Atqui etiam Ter-
 tullianicum: nullus adhuc nouæ legis initiata, vel Rhenanus testis,
 qui adnotauit initiata cum Genitio, sicut etiam legem irrumpe-
 re, pro eo quod Christus dicit: legem solvere, quod ipsum sapus hic
 repetit.
 290. Dicam: fides hæc fuit, &c.] Pulere hanc mulieris fidem ex-
 aggerat, qua Christum, non vt hominem sanctum, nec vt Prophe-
 tam, sed vt ipsum Deum, agnouit.
 291. ordinarium & sollempnem menstrui vel partialis sangui-
 nis fluxum in lege taxari, &c.] Iste fluxus sanguinis ex vitio valeru-
 dinis, nam paulo ante ad eum legem, Leuit. 15. ad huc Auctor numer.
 287. sed quæ illis modum temporis lex præscripsit, non hinc. Nam
 de ordinario menstrui fluxu sanguinis fluxu legitur etiam Leuit. 15. Se-
 ptem dies erit in menstruo suo: & de sollempni partialis sanguinis flu-
 xu, Leuit. 12. Quæ pepererit masculum, immunda erit septem die-
 bus, quæ vero feminam, bis septem dies. Atqui de ea quæ ingem-
 fluxum sanguinis patitur (quam sanguinantem supra nuncu-
 pat Auctor) dicitur: omnes dies fluxus immundicie eius erit im-
 munda.

292. Nisi credideritis, inquit, non intelligetis, &c.] Eandem
 hanc scripturam hic adfert B. Cyrillus in primis Testim. li. aduers.
 Iudæos, ca. 5. hoc tituli: Nihil posse Iudæos intelligere ex Scripturis, nisi
 prius crediderint in Christum, deinde Testim. lib. 3. ubi gloriatur
 nos posse, quantum credimus Rufinus similiter in Symbolo A-
 postolorum, vt confirmet illud Apostoli Hebr. 11. credet primo opor-
 tere accedent ad Deum Auctore, non aliter. Tunc adnotat
 aduersus eos: qui etiam hodie volunt credere nisi quod intelligunt. Sic
 etiam apud Euseb. Demonst. Euang. li. 7. cap. 2. B. Christoph. dom. 11.
 in Ioannem ca. 7. B. Cyrill. Alexandr. in Ios. li. 7. aduers. Iudæos, B.
 Aug. in c. 7. Ioan. & in fineli. 4. contra Faust. B. Profer c. 13. li. 1.
 de Vita consempl. Denique B. Basilac Theodor. in Iosiam & q. 3. pa-
 que B. Hieron. qui ramen vniuersum Symmachium in sua versione ex
 Hebræo retinuit: Nisi credideritis, non permanebitis.
 293. dum tangitur vellentium eius, &c.] Reliquis per præce-
 ptationem adductis & explentur, redit Auctor ad illud, quod iuxta mi-
 raculi huius Luc. 8. legitur: & tetigit fimbriam vestimenti eius,
 etiam inde comprobans, Corpus Christi verum, non phantasma
 fuisse.

C A P. XXI.

294. Dimittit discipulos ad prædicandum Dei regnum, &c.]
 Titulum huius capiti adnotat De discipulis ad prædicandum mil-
 lis, populo pasto in solitudine, confessione Petri: Tunc Christus &
 perpetua fidelium periectione. Mirum est autem quod vertit:
 discipulos, pro eo quod & Græce & Latine & Syriace legitur ad ven-
 tibus aliis: duodecim Apostolos, maxime quum de his haud dubie
 hic loquitur, non de discipulis, quorum adlectionem infra hæc
 tractatam c. 24. Verum & B. Ioannes, & alii Euangelistæ non solum
 Apostolos loquentes, discipulos vocant.

295. cuius (nempe Dei) prohibet eos victui aut vestitui, quæ
 viam ferret, &c.] Hæc interrogatio nosulam necessariam adiecit,
 & Tertullianus in viam vertit, iuxta quod Græce est, sicut etiam
 victui & vestitui, prout videntur & vultum de his capitulis
 Christi: Nihil tulerunt in via, neque sacculum neque petam, neq-
 pacem, neque pecuniam, neque duas tunicas habentis. Sic enim
 leguntur Luc. 9. tum Græci, tum Syriaci, tum etiam Latini emen-
 diores codices.

296. nisi qui & cotuus alit, & fotes agri vellet, &c.] Adhuc ad
 ea quæ infra explicatur ex ca. 1. Luc. c. 29. & corru alitur, & illis
 agit vellet Deus, de quibus ibi loquitur.

297. quia dignus operari mercede sua, &c.] Non est istud ex
 Luc. 2. sed ca. 10. de quo infra latius ca. 24. Quod vultur Marcion
 delesisse, eo quod hic sequitur: Hæc Marcion delect.

298. At quum iubet puluerem excutere de pedibus, in eo
 quibus excepti non fuisse, & hoc in testimonium, &c.] Profer-
 tur verba Christi. Quod autem hic: testimonium, more testimonium
 dicit, addens: neminem testari quod non iudicio definitur, qui
 inhumanitatem, id est, sentiam, in testimonium redigi iubet,
 cem comminatus: sic tacite iterum probans: Deum iudicem, aduers.
 hæresin Marcionis.

299. Christum Iesum alii Ioannem, alii Heliam, alii vno
 quem ex veteribus prophetis Herodi adiecerant, &c.] Perperam
 verba Euangelistæ, quæ à variis vicijs prolata sunt, occasione
 quod Herodes Terrarcha hæsitabat, quod est Christi.
 300. Pafcit populum in solitudine, &c.] Pulere etiam hoc
 culum perstringit, quo de materijs panis & piscis paucis, quæ
 ceterit hominum milia. Vt interim videtur homines pro vno
 pere, nam Græce est: panis, non hic modo, sed etiam Exod. 11. qui
 ludie ubi egressa scribit: Lxx. centia milia hominum, Græce ad-
 est, virorem, abque parulis & mulieribus, quos sicut est
 anis quadraginta manna celestis proclauit, id est, currit
 præterat Rhenanus diu sustentant, & vitam eorum præterant, &
 in super 4. Reg. 4. verbum num. sequi citati, & Sapient. 7. 25. panis
 minas, ipse denique rursus Auctor infra sub finem huius capitis
 homo, id est, vir. Sive autem legas hæc verba: Aut in non recte
 maletas, sicut alii omnes: sive eadem est, quæ cum legatur
 Rhenanus, perinde est.

301. Habes tertium Basilium, si & quartum refofus, &c.] Or-
 minio se legitimus, pro: tertium & quartum, neque enim in partem
 libros, distinguit Auctor libros quatuor Regum, sicut etiam supra
 notauimus ca. 14. nu. 177. Dicit enim: Habes tertium Basilium,
 ac si dicat, quod præmissis de videri Sarepeneis, habet 3. lib. B. 2. vt
 3. Reg. 17. si & quartum refofus, id est, apertus, more Tertulliano.
 inquit, totum hunc ordinem Christi circa illum Deum
 inuenim (nempe Helijam, 4. Reg. 4. in eo quod sequitur, de multipli-
 catione viginti panum hordeaceorum. Vbi pro eo quod habet Au-
 ctor: Quid ego hoc dem (quod recte castigant Rhenanus, pro: idem
 nam Græce est: id est) inspectum centum millibus hominum, quæ
 est (vti etiam ante me adnotauit Latinius) 200. milia hominum, quæ
 est, vt necessario legendum sit, in corpore, cum eorum
 sit, vt necessario legendum sit, in corpore, cum eorum
 brao & Chaldaeo. di alim etiam legere: centum hominum, em-
 millibus, sed quomodo id legatur etiam a Patris, ms. cod. non
 re, ex quibus castigauimus iuxta a Patris, ms. cod. non
 mina. pro: hoc. Atqui etiam multum est illud: secundum
 dunt, & reliquerunt reliquias. Sic enim vertit vltimam illam
 Auct.

TERIGLI OPERA

Auctor paraphrasticus, quod Græce est dicitur: ...

302. Hæc itaque qui viderat Petrus, &c. interroganti Domini...

303. quem nouerat in scripturis, &c. Eodem modo dixit supra...

304. ille autem præcepit ne cui hoc dicerent, &c. Pro sequitur...

305. quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari...

306. sicut fuis locis implebitis, &c. Nemo infra ca. XL. &c.

307. Qui uoluerit, inquit, animam suam saluam facere, perdet...

308. Certe filius hominis, &c. De appellatione filii hominis...

309. ad Deo mercedem releturorum, &c. In eadem sententiam...

310. Qui confusus, inquit, ne fuerit, & ego confundat eum, &c.

311. ut etiam hæreticorum contitit patet, &c. Vide hæretico...

312. non nouem mensium cruciatus, &c. Omnino istud sic casti...

313. deliberatus, &c. Pro: liberatus (inquit Rhen.) Qui addit scri...

314. nec fide & melle medicatus, &c. Medicatus, sicuti & re...

C A P. XXII.

315. Nam & hoc vel maxime erubescere debuisti, quod illum...

eodem capite ix. Luca. Quod pulcherrime retorquet in Marcio...

316. Vox illa de celo. Hic est filius meus dilectus, hunc audite, &c.

317. in colloquio, &c. nec in confortio claritatis, &c. Ad iudic...

318. quibus in reuelationibus erat uisus, &c. Reuelationes...

319. qui cum fuerat locutus, De Moyse Christum locuro non...

320. ad quibus Dominus gloria nuncupabatur. De hoc citatur...

321. cum principalibus suis, &c. Vae. i. m. cod. cum principibus...

322. quorum alter, &c. Nemo Moyse populi informator, ut...

323. Bonum est nos hic esse, &c. faciamus hic tria tabernacula, &c.

324. Sed nec sciens quid diceret, &c. Etiam hic interpretatur B...

325. de quo inter nos & Psychiches quæstio est, &c. Psychicorū

A magnus. Sicut autem verba Marcionis usque ad: Satis impudens Antithesis ubi pulchre distinguunt inter parulos, qui ad Christum diligebantur, & pueros quibus Heliis. (4. Reg. 2.) vrsimiliter, tamquam inter innocentes adhuc etatem, & iudicium capicem. Atque adeo pueris impis non percedit Deum creatorem, & parulos dilexerit, ita vt apud Egyptum (Exod. 1. benefecerit obhiscibus potestibus patris Hebraeos periclitantes, edito Pharaonis.

351. qui concubium aueratur, &c.] *Rursum hic ms. 1. Vatic. cod. aduertat legit, sed non refert. Contra vero hunc Marcionis errorem latius supra Auctoris li. 1. c. 29. avo. vltimo, ubi istum pene verbum vitur, tum de iudicia Marcionis maiori quam Pharaonis, Exod. 1. tam de benedictione conuubii, Gen. 2.*

352. quorum rota causa concubium est, &c.] Totam causam accipit Auctor, propterque, nam tria bona conuubii adnotat non vna in hoc B. Augustinus, scilicet, sacramentum, & prolem, quum interum perique fore prolium causa matrimonium contrahant. Nam tertium (inquit Nonius) quod plus putatur, non pro cuncto alicubi accipit potest. Id enim dicitur verbum indicat Auctorem, quum paulopost subiungit: ipsum quoque fructum conuubii benedicens promittit, qui deinfanta primus est.

353. Repraesentare creati: ignium plagam, &c.] Repraesentare hic iterum accipit, pro praesentem facere, scilicet, ac ad effectum deducere. Intelligere autem ista nequeo, quid velit per illud in illo Pleudopropheta. Neque enim 4. Reg. 1. postulat Helias ignium plagam in alioquin Pleudopropheta, sed in duo quinquagenariis principes, & 50. qui erant cum illis, nisi forte cognoscitur Auctor quinquagenariam alteram Pleudopropheta fuisse, immo & vtramque. Nam etiam B. Ambrosius in 3. cap. Luc. sic loquitur: Nunquid iudex Pleudoprophetae, quosdam preces Helie vltor callestu iniurie ignis absumpsit? Quod si ita est, merito ille pro antesignanis habendis Caluistatam nostris temporis circumuallatum. Atqui hoc sicut verba Marcionis, quibus Antithesis fuit confirmabat, ex eo quod Creato: ignium plagam repraesentauerit, quum Christus praesentauerit, vsque ad illud. Agnoscat & hereticus.

354. de contrario Christi lenitate, in crepantis eandem animaduerfionem desinantes discipulos, super illum viculum Samaritanum, &c.] Sic profus supplemus locum huic antea mutilum, partim ex sequenti v. partim ex Evangelio, pro eo quod legebatur duntaxat: e contrario Christi, &c. desinantis, &c. Nam quum non essent recepti Apostoli in viculum (Grace vs. vobis) Samaritanorum, & discipuli Iacob, & Ioannes dixerunt: Vis dicamus vt ignis defendat de caelo, & consumat istos: conuersus Christus, increpauit illos.

355. Nam & tunc ad Heliam. Non in igni (inquit Dominus) sed in spiritu miti, &c.] Sic profus distinguendus & corrigendus hic locus, vt legitur in spiritu miti, pro miti, immo quod sit, Grace 7. Reg. 19. (vt tunc accipitur pro: sub veteri Testamento) vt ego dixi, quod spiritum, id est, flatum, vis auram moderatam & tenentem significat, mitis vero pro moderata accipitur: tum quod a aliqui conuicta regnerent Auctor ubi habetur: non in spiritu Dominus, maxime quum consentiat nobis cum altero ms. Vatic. cod. ex manu.

356. At enim humanissimi Deus circuecurat eum, &c.] Pergit in contextu Evangelio, aduersus ad iudicium Deum (quem negabat Marcion) pertinere, quod seculari Christus eum qui dixerat: Sequar te quoque queris. Paraphrasice exponens uerbum eum cum Christo, quod tamen expresse non habet Evangelio Lucas, in hoc consentiens cum nostro interprete, quod legat, icis, pro quo Erasmus ex Graeco: abierit. Atqui profus legitur cum altero ms. Vatic. cod. consecutum salutem, pro lecturam.

357. Illi autem caustis patris sepulchrum, quum responderet: Sine mortui sepeliant mortuos suos, tu autem uade & adiuua regnum Dei, &c.] Hic iterum probat uerba Christi conuenire cum veteri Testamento.

358. & super patrem suum non contaminabitur, &c.] Omisit Auctor quod est praetera Leu. 21. & super matrem suam, iuxta aditiones omnes, deinde non expressit, dicitur illud fuisse de summo sacerdote duntaxat, quod adeo sacerdotibus in genere videtur adtributa.

359. in Arithmis, &c.] Eodem modo librum Numerorum citat Auctor infra cap. 8. Balaam inquit, Propheta in Arithmis, retentura uoce Graeca, Latine uero B. Cyprianus ubique in Numeris, cuius lib. cap. 6. habetur quod hic Auctor citat.

360. Puto autem & deuotioni & sacerdotio destinabat, quem praedicando regno Dei imbuetur, &c.] Facit istud pro sacerdotio ueni Testamenti, in quo qui praedicando regno Dei imbuuntur, se se Deo deuotum, atque adeo pro uoluntate sacerdotio annexi.

361. Quum uero & tertium illum, prius suis ualiditate petentem prohibet retro respicere, &c.] Haec lectio Auctor confirmat lecturam illorum, quibus supra cap. 9. Lucas legitur: per uicem mihi primum renuntiare (sua ualiditate, quod hinc loco magis comparari) his qui domi sunt, pro eo quod alij: his que domi sunt. Neque uero erat, quod aliqui istud proferunt Christo, si ipse renuntiauerit agnitionis, & Christum ita secutus fuisset, non enim opus erat ad hoc duntaxat, Graecae uoces indifferenter sunt ad uerumque. Atqui lectam iterum in bonam partem accipit.

362. Hoc & ille noluerat fecisse (nempe: retro respicere) quos ex Sodomis liberat.] Gen. 19.

C A P. XXIV.

363. Adlegit & alios septuaginta Apostolos super duodecim,

E &c.] Caput hoc inscripsimus: De adlectione LXX. discipulorum (quos Auctor, nisi qua haec nomina distinguens, Apostolos uocat, sicut cap. 22. discipulos nuncupat Petrum, Iacobum, & Ioannem) & potestate illis data, ex cap. 10. Luca. Atqui praeterquam quod Graeco sit hodie idem uerbum, etiam sic legunt Theophylactus in Commentariis, Cyrillus loco in Catena Evangelica citato, Eusebius, hystor. Eccl. lib. 11. cap. 12. Dorotheus in Synopsi, & B. Irenaeus lib. 3. cap. 13. Similiter etiam inter Latinos legitur: septuaginta, (non septuaginta duo) B. Ambrosius, in Commentariis, & B. Hieronymus ad Eusebium, Mans. 9. Pro quo etiam faciunt LXX. palmae, quae tum illi duo posuerunt, tum Auctor discipulis Christi adplicat (sicut Apostolus fuit xij. in Elim) num. 33. Vt mittant quod loco citato Dorotheus LXX. duntaxat nominatum recensent, & quod confirmat etiam Syriaca uersio.

364. Antithesis plurimum caustum, &c.] Plurimum (inquit Rhenanus) hic est Aduerbum, id est, uoluntatem, plerumque, ut supra. Atqui quod dicitur: potestate, idem est ac si dicat: Deitatum nam duos Deos ex Antithesis suis nitentur comprobare Marcion. Quod ipsum satis indicatur his uerbis paulopost: vnam & eandem potestatem.

365. praeter oneribus consparionem, &c.] Praeter, inquit idem Aduerbiuiter vsurpat, pro praeterquam. Sic infra, cap. 34. Ceterum inquit, praeter ex causa adulteri, nec creator disungit. Consparionem autem uerit, quod Graeco quoque uerba uoce legitur Exod. 12. vt supra, pro quo B. Hieron. ex Hebraeo farinae consparionem antequam fermentetur, & uerba, nam & Nonius Marcellus adnotauit Graeco esse farinae aqua macerata, nauis uel sine saluam, quae fermentum acorem non duntaxat contraxerit: vt pote apertissimam ad conficiendum panem aptum.

366. Christus autem nec peram discipulis in uiam ferre praecipit, &c.] Profus se legendum censio, pro nec uirgam, eum quod hoc neque Graeco, neque Syriaco, neque Latine in uerbo Luc. 10. codicibus legitur, tum quod uirga nihil faciat ad penitiam aut copiam, tum denique quod uirga aurorum & argenteorum ualorum, & oneribus consparionem, magis opponatur opera, quam: uirga, quippe quarum Antithesis uirgebat Marcion iam inde ab illo: Protectionem, &c. usque ad: Illi enim, &c.

367. Considera caustum offerentiam, &c.] Sic (inquit Rhenanus) hic dicit offerentiam, ut ante dixit sustententiam. Atqui mo suo, circueus accipit Aline Auctor, pro circueus praecipiens, quod indicat uerba praesentis: hi autem in ciuitates mittebantur.

368. Etiam calcamenta portae uentit illos, &c.] Hoc quoque Christi cum ueteri lege conuenire insinuat, in eo quod nec in solitudine per tot (nempe XL.) annos populus calcamenta detruerat, sicut legitur Deut. 29.

369. Neminem, inquit, per uiam salutatentis, &c.] Hic castigatus in dicitur B. Lucas: per uiam, ex Vat. altero ms. cod. pro in uia, quia Grace est: vt ibi dicitur.

370. Accingere lumbos tuos, &c.] Sic uerbum uerit Auctor, quantum uoce Graeco sit, 4. Reg. 4. ubi est quum singulari numero, quam interpret Latinus LXX. lumbum tuum, quia & Graeco in Aristotelem, alique interpretes Graecorum Auctorum in plurali uertere solent. Addidit interim Paraphrasice illud in uia, quod neque Graeco est, neque in Hebraeo ad Chaldaeo, quibus cum Auctor uerbo benedictionem, quae Graeco legitur, interpretatur: ex occurrit mutuum salutationem. Atqui, inquit Rhenanus, conuenit Tertullianus vsurpat pro: inuenire, deprehendere, quem admodum supra locus est non semel. In hoc ipso libro, cap. 6. Haec, inquit, conueniunt.

371. Sic & Dominus: In quam introissent domum, pacem ei dicere, &c.] Omisimus in hoc loco Luc. 10. vt, intermedium, plane superfluum, sicut 2. ms. Vatic. cod. Accipit autem dicere more suo, pro quum dixit. Deinde accipit, tam quam bene praecantus sit, illud 4. Reg. 4. Pax uero tuo, pax filio tuo (ubi tuus supplemus ex Vat. 2. ms. cod. quum iuxta aditiones omnes interrogauit).

372. Haec enim potius uerba Antithesis, &c.] Consentiant Rhenanus ms. legat. Antithesis, qui adnotat: Haec: post pro haec, sicut in fine libri de Patientia dicitur: Haec disciplina, pro Hae disciplinae.

373. Dignus est autem operarius mercede sua, &c.] Adidimus est ex utroque ms. Vatic. cod. quia legitur Luc. 10. ex quo loco Auctor cum Deum iudicem comprobat, tum uerbum conspiciantiam ostendit cum lege ueteri. Apud Evangelio apertius legitur: enim, quam uerum, ut ad praecedentia referatur. Atqui bene habet, ut eo est obseruatur, qui mercedem aut retributionem operum negare non uentur, quod Lucas dixerit: operarium mercedem sua dignum, pro eo quod Matthaeus: cibo suo.

374. Quis tam praestans in homines, &c.] Praestans, inquit Rhenanus, hic liberalem & benignum significat, a praestando, id est, exhibendo. Nam libro 2. cap. 16. praestans am, pro liberalitate posuit. Sic & misericordiam, inquit, propter errantes, & patientiam propter non respicientes, & praestantiam propter merentes. Et hoc ipso libro infra, ca. 29. Ceterum nihil tam abruptum, quam ut ualidus praestet, alius de praestantia eius securus agere mandet, hoc est: de praestantia suae exhibitione.

375. Regnum Dei, &c.] Iubet aduocari adpropinquat, &c.] Pergit ad sequentia uerba Christi. Si in autem confirmatur illa Latinorum codicum lectio: Adpropinquat in eos regnum Dei, pro eo quod alij adpropinquabit, Graeco quoque & Syriaco sic legitur. Legimus autem ex altero ms. Vat. cod. tunc primum speciem indicentis, pro spem.

376. Etiam adicit: vt eis qui illos non respiciunt, dicerent:

Tertulliani Opera.

A hoc libro aliud docet quam: ea vita & adimplera in Christo, qua fuerant praedicata, & sic ab ipis Prophetis abcondita, hoc est: obire praedicta, quod vultus facit ad obseruatum scripturae comprobandum.

403. In Euangelio veritatis Legis doctor Dominum adgressus: Quid facies, inquit, vitam aeternam consequi? & Euangelium veritatis vocat Luca Euangelium, hereticum vero Marcionis, & ipse quoque vita voluminudo posita erat, sine aeterna mentione. In quo Epiphanius non non faciens, duntaxat vitam aeternae praemissam, & vultus At illud habetis exemplum omnia iam Graeca & Syriaca quam Latina, ut non sic verisimile, quod quasi per concessum domare videretur paulo post Marcionem quod nostri aeternam admitterent.

404. de caeuita videatur consultius, qua in lege promittitur a creatore longeva, & intelligit illud Exod. 20. adiuuendum praepcepto de honorando patre & matre, & sic longaeuus.

405. secundum legem respousum dedit: Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & intelligit legem illam Deuteronomii 6. Diliges, & ubi quom duntaxat illa tria habentur: ex (sive in) toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, sicuti Graeco hic etiam est sicuti totis viribus tuis, quod legit cum interprete vulgato etiam Auctor quod ad praeposum non faceret concordia noui Testamenti cum veteri, omisit quatuor istos: & ex tota mente tua. Neque vero Dent. 6. aliud unquam lectum fuisse satis indicat quod de Iesha scribitur 4. Reg. 13. quod reuertit se ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in omni virtute sua, iuxta omnem legem Moysi. Legitur interim etiam Marcia. & ex toto intellectu.

406. vitam legem. & intelligit quantum mihi quidem videtur, a lege praesens iam legem vitam.

407. aeternae vite per exemplum duntaxat. & Recidit inquit Rheanus id est: reducit, puta per resurrectionem a Christo factam. Unde recidit duntaxat dicit lib. de Resurrexit. carnis, cap. 18. quae carnis reciditatum pollicetur, id est, resurrectionem. Et cap. 30. reciditatur Iudaei facit. Est vero etiam Tertullianicum illud: subimitur Ipsi.

408. Pro differentia enim mercedum, operatum quoque etenda distanti est, & c. Etiam hic locus adnotandus pro mercede operatum sine operum. Rursum autem hic habet verbum Tertullianicum & Cypritanicum: videtur. Atque legitur usque retroque m. Vatic. cod. Quo, oro te obprobrium vultu Tertullianicum pro: Quod.

C A P. XXVI.

C 409. Quom in quodam loco caeter. & c. Caput hoc in scripturis: De oratione Dominica, alique orandi foris, & parabolis ex penitentibus, de furore demonio expulso, & exclamatione mulieris de turba, ex capite xi. Lucae. Omne enim hic Auctor reliqua capite x. tam de eo qui incidit in latrone, tum de ingressu Iesu in caesarem Marthae & Marthe sororum, sicuti etiam Epiphanius, quod mirum est.

410. sicut & Ierusalem suffragi ab eo potuit, & c. Sic ex m. Vatic. cod. pro: suffragi: videtur enim velle quod a Christo Ierusalem civitatis creatoris suffragi potuerit, si videtur creatorem qui terram creauerat. Atque adeo videtur etiam Auctor illud: & etiam in quodam loco orans, intelligit de Ierusalem. Nisi male quis ad creatorem referre, quod ab eo suffragi, id est, deleri Ierusalem potuerit.

411. adgressus eum ex discipulis quidam: Domine, inquit, docenote orare, sicut & Ioannes discipulos suos docuit, & c. Ad verba Lucae pergit explicanda, ubi supplemus: & ex vtroque Vatic. cod. quia etiam Graeco est. Sunt autem verba Marcionis: Scilicet, quia alium Deum & vultus. Hoc qui, & c. Atque paulo post legitur: malitiam postulandum, iuxta alterum Vatic. non ad quam: expostulandum, tam quod hoc sit amphibolia significatio, tum quod paulo post subiicitur: A quo spiritum sanctum postulem?

412. Cui dicam, Patet: & c. Reo hinc vultus Auctor, quia est Graeco hodie legitur: & vultus & vultus, & sicuti Syriace, tamen in Latinae codicibus non amplius legitur, Luca. xi. quam: Patet, sicuti etiam Graeco ad Iesum ex Euangelio Matthaei 6. secundum quem legitur supra To. 2. l. de Orat. c. 2. Patet nollet qui in caelis es.

413. A quo spiritum sanctum postulem? & c. Sic circumscripti quod habet Lucas & Mattheus: Sanctificetur nomen tuum. Nam sicuti inquit B. Cyrill. lib. de Oratione Dominica Sanctificatur non modo iuxta Apost. i. Cor. 6. in nomine Domini Iesu Christi, sed & in Spiritu Dei nostri. Haec sanctificatio itaque dum est in nobis permanet oramus, quodammodo Spiritum sanctum postulam. Vnde & B. Augustinus loco infra citato: Nomen, inquit, Dei sanctificetur in spiritu. Aliam interim eiusdem expositionem vide supra dicto lib. de Orat. c. 3.

414. Eius regnum optabo venire, & c. De huius petitionis expositione, vide eandem librum supra cap. 6. Hic nihil aliud vult, quam vos ostendat omnia haec Deo creatori peti, non a Deo Marcione, ut patet, quem in manu Dei ferit corda regnum, Proverbi. xi. Porro quod hic praetermittit illud ferit voluntas tua in caelis & in terra (de quo vide ubi supra cap. 4.) facit pro illorum sententia, qui in exemplariibus tam Graeco quam Syriacis ac compluribus Latinis, ad Iesum id existimant apud Lucam ex Mattheo, maxime, quom expressi verbum sicuti etiam ante me adnotavit Reuer. Dominus Iulianus in Com-

D

E mene Concord. Euang. cap. 83. B. Augusti. Enchirid. cap. 115. & 116. doceat Orationem Dominicam septem habere petitiones apud Mattheo quinquae apud Lucam duntaxat, prauciores quidem, sed quae eundem sensum cum aliis illa continent.

415. Quis dabit mihi panem quotidianum? & c. Non solum Lucae citans hoc loco, sed etiam supra dicto loco cap. 6. secundum Mattheum veritas Auctor in verbo: quotidianum, quare vultus Erasimus putans potius veritas debere esse scripturam, dixit contra Domini sententiam, quod paulo ante veritas de crastino esse sollicito, cuius adeo explicitandi gratia ad duntaxat adduntur supra hodie. Atque etiam hic Auctor spiritualiter potius intelligere se istud de corpore Christi sicuti ubi late deduximus in 13. quom corporaliter, sicuti insinuat, quom figuram hic citat corporis Christi: panem Angelorum etiam de caelo praestitum. Ad id autem ad Palm. 7. & Sap. 16. vbi, & panis Angelorum, & panis de caelo, Mama appellatur.

416. Quis mihi delicta dimittet? & c. Graeco non abrogatus apud Lucae, pro eo quod apud Mattheum est non ad duntaxat, sed vtrumque pulvere conciliat Auctor libro citato cap. 7. Debitum, inquit, in scripturis delicti figura, id est, significatio est, de quo ibi latus numer. 29. sicut etiam de verbodimittere, ubique Auctori vultus, numero 27.

417. Quis non sicut nos deduci in tentationem? & c. Sic quasi aliquid agens interpretatur illud: Et ne nos inducas in tentationem, id est, sicuti etiam supra dicto lib. cap. 8. ne nos panis inducet. Nec aliter infra Tomo 5. lib. de Fuga in perfectionem. Omittens hic etiam Lucae illud: Sed euehe (vultus) nos in malo: & prope quod non modo Augustino esse loco supra citato in idem recidit, sed etiam apud Mattheum, dicit esse clausulam, & interpretantem quid sit nos inducas in tentationem.

418. Proinde a quo petam, ut accipiam, apud quem queram, vinentiam, ad quem pulsabo, ut aperiantur mihi? & c. Pergit in verbis Evangelistae, ordine tamen inuerso, nam multo post ponitur petic. & dabitur vobis, & c. item: Omnis qui petit accipit, & c. ad quorum vtrumque hic adiuuit, Quod etiam ipse fecerit, dum paulo post subiicit: Sic & praemissa similitudo, & c. Est vero illud Tertullianicum: Quis habet petenti dare, item illud: Sic nec aliorum pulsabo, pro: alibi, & quom vnde sum functus, hoc est, ubi aliquando munere meo sum functus, ex quo audacia pulsanda oratio est, hoc est enim quod subiicit paulo post Auctor: ad quem pulsat, ad quem illius erat, & c. cuius ianuam norat. Omnino enim ita calligandum hic locus est ex altero Vatic. m. cod. pro vnde sum fugatus.

419. Sic & praemissa similitudo nocturnum panis petentem amicum facit, & c. Ad id autem illud Iulianus Lucae paulo ante: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicit illi: Commoda mihi tres panes, & c. Et ille de intus respondens dicit: Noli mihi molestus esse, iam otium clausum est, & pueri mei (sustinentes Tertullianum) non Graeco est: m. d. b. m. mecum sunt in cubili, non possum surgere, & c. Et si ille perseverauerit pulsare, dico vobis: si non dabit illi, & c. Vbi etiam legitur: si perseverauerit pulsans, satis indicat, quom subiicit Auctor: Itaque ad quem pulsat, ad quem illius erat.

420. Agnoscegitur & patrem, & c. Ipse est qui fecit quid filius postulat, & c. Hic Auctor confirmat lectionem Graecam & Syriacam, ac B. Augustini. sermon. 29. de verb. Domini: Quis autem ex vobis patrem petet filius panem, pro eo quod vulgatus Interpretatur duntaxat: Quis autem ex vobis patrem petit panem?

421. & carnes desiderantibus, emisit ortygetram, & c. Retinuit Auctor Numer. 11. vocem Graecam, & c. & c. id est, coturnicum matricem seu copiam.

422. non serpentein pro pisce, nec scriptum pro oto, & c. Ex hoc ubi pisces mentionem facit Christus, latissime impugnat Marcionem Epiphanius Confut. 24. qui animatus vultus adhibebat illi: Atque quod dicit: Deus Marcionis non habens scripturam, ad id autem ad hoc, quod vocat animalia adhibebat Deo Creatori.

423. Illius autem dicit non dare nullum pro bono, & c. Ad id autem ad illud Christi: Si ego vos quom scitis mali, non boni dabo dare filii vestris, & c. quo maxime Marcionem redarguit Epiphanius, quod vocat bona dabo, piscem & ouem.

424. Itaque & spiritum sanctum is dabit, & c. Hic ad illud: quanto magis parer celestis dabit spiritum sanctum petentibus sc. Sic enim transfuit quod Graeco est 24. pro quo alii Latini omnes spiritum bonum.

425. Quom sordidum demonium expulisset, & c. Hic ad sequentem historiam Luc. 11. trahit de demonio sordido. Sic enim veritur vox Graeco καφισ, non solum ab Auctore, sed etiam ab Interprete Chrysostomo, vultus quae & mutum & sordidum significat, quem admodum etiam vultus venire videmus, cui qui natura surdi sunt, etiam muti sunt.

426. ut & in ista specie curationis Ihae occurrisset. Non semel istud habet Ihae, sed cap. 29. 35. 42. & 43. Videtur interim maxime ad illud addudere cap. 35. Tunc aperientur oculi caecorum, & aures sordidorum patebunt, eo quod Matth. 11. & Marc. 3. etiam caecum suffragi istud duntaxat adferatur.

427. in Beelzebule dicitus eiecerit demonia. Sicuti inquit in Beelzebule eiecerit demonia, filii vestri quom sicuti & c. Isteo citatur, & paulo post, Beelzebule, pro: Beelzebub, secundum vestrum. 2. mi. Vat. cod. Quis quidem legitur: Beelzebub, non male iuxta B. Hieronymum in Matth. qui: idem in m. s. q. que Beelzebub Hebraei vocatur, eam vocem interpretatur, sed quom Graeco sit eam apud Mattheum & Marcum, quom apud Lucam: Βεελζαβουλ, illud legere

TERTIULI
OPERA

A

malo. Supplens etiam secundo loco: cicio demonia, ex Vatic. 2. ms. cod.

428. non posse Satanam diuidi aduersus semetipsum, &c.] Re-
sponsum prior sensus, id est, sententia, quia prius legitur apud
Lucam: Si Satanus in seipso diuisus est, quomodo stabit regnum
eius: quod etiam paulo post citat. Auctor explicans: in suis terminis &
legibus & officiis.

429. Quod si ego in digito Dei expello demonia, ergo ad-
propinquat in vos regnum Dei? &c.] Auctor legit Græce deus cum
accenit circumflexo, quod ergone significat, pro eo quod aliq. deus, id
est, profecto. Responsum autem: adpropinquat, pro eo quod Vatic. 2. ad-
propinquabit, quia aliq. omnes tam ex Græco quam Syriaco ueniunt:
peruenit. Pulchre autem ex loco simili Exod. 8. digito Dei, uirtutem
eius interpretatur, ubi dicebant malefici scientes educere cynibes:
Digito Dei est hoc, Græce: δεικναι.

430. Merito igitur armati, ad parabolam fortis armati,
quem validior alius oppreffit, principem demoniorum, &c.] Per-
git in uerbis Christi apud Lucam, ubi: oppreffit uertit uictor, quod
alij, uicerit, & ipse paulo post superalle.

431. Morerentur, in terram defluendo, &c.] Videtur adu-
ad illud mulieris Theluctidæ, 2. Reg. 14. Morire morietur, & quasi a-
qua effusa super terram, &c. Quam subiungit autem: te pa. & a co-
pripio docti, non esse speratum creatorem, hoc uult: scpe Marciom-
tas a scorio enecatos doceri, non esse speratum creatorem (corp-
te quem illi armatum fortē interpretantur) a Deo Marciom-
tis, quem uolebant esse Deum ualidorem.

432. Exclamamuliter de euhabitearum uertum qui illum por-
tallet, & vbeta que illum educallent. Et Dominus: Immo beati
qui ferunt eam Dei audiant & faciunt, &c.] Traditur istud ipsum
supra 6. de Carne Christi, ca. 7. & rursum li. 3. adu. Marc. c. 11. ubi no-
minatim, uerbis supra ad calcem Argumenti citatis inuoluntati
cit. De altero denique loco Luc. 8. quem hic ad fortē de prelatiis mari &
fratribus obsecutoribus Dei, uide supra cap. 19.

CAP. XXVII.

433. Alibi malo purgare, &c.] Inscriptionem huic capiti dedimus:
De Phariſæis signa perentibus, variisque eorum increpationibus,
ex eodem xi. c. Lucae. Atqui ubi: Ecce iniquales & ipse inconstans,
leuis, loquitur ex persona Marciomianorum, qui ea omnia ad scri-
bentibus Marciomianorum, etiam Christo ad scribi posse se
gaudificat.

434. Iubet omni petenti dare, &c.] Quomodo istud Luc. 16. in-
telligendum, habes supra tractatum c. 16. sicut etiam illud, saltem in
sensu, quod mox sequitur: Venit remale dicit, multo magis utique
maledicere. Illud uero: Tanto uero, &c. refertur ad hoc quod Mar-
cion dicebat, suo primum tempore Christum suum & Deum suum
reuelatum esse.

435. & ipse signum perentibus non dat, &c.] Ad iudicium illud
Lucæ 11. Generatio hæc nequam signum querit, & signum non
dabitur ei. Atqui nihil auctor adtingit de signo Ionæ Prophetæ, ne-
que de Ninive, Regina Aultri, & Salomone: que apud Lucam se-
quuntur, quia illa omnia refecerat Marcion de Euangelio, sicut
tradit Epiphanius adu. eundem Confut. 25. ad idem. satis alia multa
signa de celo à Deo ad iura, etiam illa reticentur.

436. & negat lucernam abstruendam, sed confirmat super can-
delabrum proponendam ut omnibus luceat, &c.] Ex loco hoc (in-
quit Rhenanus) apparet in li. de Praescript. adu. haeres. legendum esse: Et
ipse docebat lucernam non sub modio abstrui solere, ubi in exem-
plaribus scriptum est: obstrui, intelligit autem ille ca. 26. li. de Praescript.
adu. haeres. ubi de uoce abstrui laius num. 154. pro qua supra ubi
id ipsum prius est citatum ex ca. 8. Lucae legit. Auctor abscindit sole-
re, similiter Marciomem scuti hic impugnavit, supra cap. 19. Illud au-
tem: ut omnibus luceat, potius Matth. 6. reperitur quam apud Lu-
cam, ubi eodem sensu legitur: ut qui ingrediuntur, uicem uideant.

437. & uocavit phariſæis & doctores Legis, &c.] Istud per
praecipuum autem proponit Auctor, nam multo post sequitur apud Lu-
cam, doctores Legis uertens, quod Græce est: τὸν νόμον, pro quo alij:
legisperitos, tum hic, tum postea.

438. Ideo & tunc Phariſæus, qui illum uocarat ad prandium,
retractabat penes se, cur non prius dicitur esse quam recubuisse?
&c.] Sic hunc locum restituit ex Vatic. 2. ms. cod. pronunc. & uoca-
ret. Reliqua ad sensum potius quam ad uerbum transiit, ubi uoce
sua retractabat, pro: tractabat, nam pro eo quod habet Latine Inter-
pres: cepit intra se reputans dicere, Græce quæque uoce legitur
idē legon, quod Syrus Interpres uertit: amittas est. Est iterum uox
Terullianica: in Quo, pro baptizatus, Græce βαπτίζω, que tamen
omnia hoc loco loqui significant, sicut etiam ante me adnotauit ad
marginem Rhenanus.

439. secundum Legem, &c.] Mirum est istud Auctoris, quod ta-
men genuinum esse ex eo constat quod sequitur. Iesus autem etiam in-
terpretatus est ei legem. Oportet itaque, quo tanto magis conformem
ostendat legem nouam legi ueteri, ut accipiat hic auctor legem non
propria pro lege Moysi, sed pro traditione seniorum: sic enim appellatur
Matth. 23. & apertus Marci, ubi legitur: Phariſæi enim & omnes
Iudei, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes tra-
ditionem seniorum. Et a fero ueniens, nisi baptizetur, non
comedunt, & alia multa que tradita sunt illis seruare, bapti-
mata alium & ueritatem, de quibus hic etiam responder uerbis se-
quentibus Iesus. Atqui quando traditio & inuentio seniorum conti-

gerit, explicat Epiphanius Confut. 26. aduersus Marciomem. Nimi-
rum Dauidis, inquit, post reditum ex Babylone, a Kiba uero ante
captiuitatem Babylonicam, filium suum non assummat, temporibus
Alexandri Antiochi, ante aduentum Christi 190. anno. Epiphanius, li.
Hieronymus non multum absintiter quæst. 10. ad Aligiam, li.
bro tercio Comment. in Isaiam, & in capite 3. Epistol. ad Ti-
tum, dicitur traditione seniorum dicitur & Græce dicitur scribi,
primum aditus ante Christi aduentum per Samum & Hiler-
quorum scholam suscepit A Kiba Aquila post scripturæ pro, & post
eum Mayr, cui successerit Isaiam sicut Laticæ, & post Aligiam,
& per ordinem Delphan, & rursum Joseph, & demum Isaiam, qui ad
ulimum uerbis Hierosolyma excidium. Quorum sententia ualida
bie preferenda illis, qui uolunt Traditionem seniorum uocari signi-
ficari Thalmud Iudeorum, quem illius primus auctor in Colubr-
scripsit primum anno 150. post ditam ultimam eladem Hierosol-
yme, atque adeo neque Christus neque Apostoli illud citasse potu-
runt.

440. dicens: illos calicis & catini exteriora mundate, interiora
autem ipsorum plena esse rapina & iniquitate, &c.] Platina na-
ro hic & mox uertit: exteriora, & interiora, que tam Græce & Sy-
riace quam Latine singulari numero fuerunt. Dicitur uertit: ruti-
rum, significant plurales numeri esse uocem Græcam, atque adeo et-
tam Latinam, ut primum. Atqui non sint uerba Evangelista, sed ali-
qua illa interpretantur: Ideo exteriora, inquit, & interiora, sunt
uerba Lucae: Nonne qui exteriora fecit, &c. & interiora fecit

441. Dare que habetis, elemosynam, & omnia menda-
cunt uobis, &c.] Ferris auctor uertit: que habetis, & Syrus Inter-
pres: id quod est, quod Græce est: δότε, ad flicac: scilicet Theo-
phylactus, non que rapinam, sed que uobis sunt, quo adeo respicit
uulgatus Interpres transuersos: quod supercilij, pomis ultra rapinam
& iniquitatem. Quos sensu explicat, nihil opus est legere cum Epi-
phano & Caietano: datus, pro: dare, B. Cyriacum interim librum
adu. Quirinum capite 1. neutrumque, neque etiam B. Ambrosii
in Comment. aut B. Augustini. Encbirid. capite 71. Quam senten-
tiam eundem sensum recipit, ut diximus, uulgata uerba, repetendam
est hic, quod non semel diximus, nimis liberam esse caligantem in-
dori Claris de iis qui uobis suppetunt, ac si altera latio minime
lerari possit.

442. Sic & oluscula decimantes, uocationem autem & dile-
ctionem Dei præterentes obitragat, &c.] Oluscula autem & dile-
ctionem Dei generet, que mox dicit: curam & mentam, & decimantes, uer-
tit uerbum æque ac Græcum ambiguum, ad decimas dante & uer-
pentes. Quod autem uertit: uocationem tum hic uox paulo post, &
risimiliter id facit secundum Marciomem (uox qui iudicium Dei
non agnoscat) non secundum Lucam, nam etiam Græce legitur di-
cebat: Quod satis indicare uideatur Epiphanius loco supra citato aduersus
aduersus Marciomem: itaque & ab eo tempore legitur trans-
uocatio, & per Prophetam misericordia pro quo auctor dilectionem &
uulgatus interpres: caritatem) & uideat que circumlatum tum
mo conuidit. Atqui in Præcepto illi Denonem, supra explicata ca. 11.
suppletus ex altero ms. Vatic. ex toto cordone. Hic patens addit
quod alibi non citatur: qui te uocauit. & Gypro. quam tamen uer-
ta aditionem tam Græcam quam reliquas omnes, legitur libere uer-
su 2. qui te eduxit. Græce ἐξήγαγεν. Rursus autem offit uox
Terullianica: præcœquum.

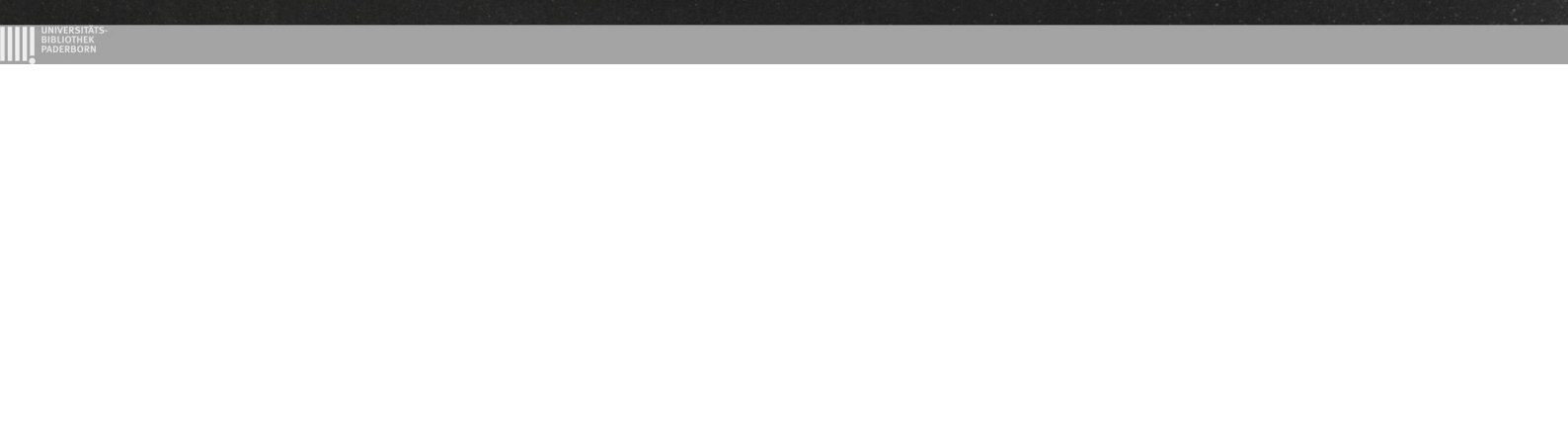
443. Primitum quoque captantes locorum, & honorem su-
lutationum, quum incultis, &c.] Sic expresse quod est apud Lucam
Ve uobis qui diligitis primas cathedras in Synagogis, & siliationes
nes in foro. Et autem uox: Et. in bonam partem. Atqui Phari-
sæi, misericordiam hominum, qui pen habet in hominibus, &
is, quod supra citatum est non semel Hierom. 17. Maledictus homo
&c. Supplimus uero ex utroque Vatic. ms. cod. idem & ad iunctio-
nes.

444. Inuehitur & in Doctores ipsos Legis, quod onerata re-
lios im portatilibus oneribus, que ipsi ne digito quidem elegit
auderent, &c.] Im portatilibus rebus uertit auctor quod Græce: ἰσο-
σέζοντες, non tamen apte ad greci, & uertit, quod magis uideat
te significat, quomodo uertit Syrus Interpres.

445. potiora legis præterentes, &c.] Matth. 23. ubi dicitur
atur, habetur & uerbo, quod aptius uertit Interpres uulgatus
& Syriacus: grauiora, quo etiam pertinet illud quod adu. aucto-
r: ne hæc quidem graphia. Supplimus autem etiam hic: & man-
ditias.

446. docentes præcepta & doctrinas hominum, &c.] Iudicium
29. & Matth. 23. pulchre explicat Auctor: onera que ipsi de deo
exaggerabant, hoc est: ad præcepta Dei adiciebant, quo sensu
facit contra Traditiones Ecclēsiasticas, sed solum traditiones iuio-
rum, de quibus paulo ante laius.

447. iungentes domum ad domum, ut que proximi sunt auderent,
&c.] Istud reperitur Isai. 6. illud uero: clamantes popululum, re-
perire non potui, at illud: amantes munera, flectentes terribiles uer-
nens. Isai. 6. illud: diripientes iudicata pauperum, uideat illa uideat
in rapinam, & pupillus in prædam, Isai. 6. Es enim omnia per Isai
sumptis, iudicat Auctor, quum subdit: de quibus idem Isaias. In Isai-
valent in Ierusalem. Sic enim lego ex altero ms. Vatic. cod. per. in Isai-
rael, quod aduere uideatur ad illud Isai. 28. Propet hoc cadit
uerbum Domini (pro quo V. & dicitur ueris uideat) principes
in Ierusalem Certe illud. Qui uos postulant (pro quo B. Hierom.,
in Ierusalem Certe illud. Qui uos postulant (pro quo B. Hierom.,

437. Exaltatio vestri dominantur vestri (sic enim proprius lego cum vestra me. Vati. cod. pro dominantur) invenitur l. 31. 438. Car autem v. ad iudicium. quod edificaverit Prophetis monumenta (sive portia monumenta, vti legitur alter Vati. ms. cod. & veteri inscriptione) intercepit a patribus eorum, &c.] Pulchra est apud Antiochem loci huius alogia obcuri, expositio, propterea v. illis dixisse Christum, qui edificaverit Prophetis monumenta, ob quod prima facie laude digni videbantur, eo quod Deus & lotes extiteret ab eis delicta patrum, quantumvis hypocritarum quaedam illatere vellent.

449. Quam vero clauem habebant Legis Doctores, &c.] Etiam hic pulchre explicat, quod increpabat clauem Legis habentes, nec ipsos introcuentes, non credentes scilicet, nec aliis aditum praestantes, vique docentes praecipua & doctrinas hominum. In hoc solum differens à Luca, quod paraphrasticis hinc transferat clauem Legis, pro eo quod ex Graeco, & Syriaco hinc transferat clauem scientiae, & ipse quoque Auditor cap. sequenti: clauem agnitionis, vti patet scientia legis, qua vocantur Legis Doctores seu Legisphari. Porro veritas huius capitis omittitur ab Audite, quia Epiphanius teste Confut. 23. non habebat Marcion: Propterea dixit sapientia Dei, mutata ad ipsos Prophetas, & de sanguine Zachariae & Abel & Prophetae, quod requiritur a generatione hac. Quae tamen adfirmat reperiri in exemplari Evangelii secundum Lucam.

C A P. XXVIII

450. Merito itaque non placebat, &c.] Titulum capiti huius impo[n]imus: De vatis verbis Domini ad discipulos, ac parabola diuitis, ex xii. cap. Lucae. 451. Caue, inquit discipulis, à fermento Pharisaeorum quod est hypocritis, &c.] Nihil hic variat à vulgato Interpretis Auditor, & hinc interpretatio eorum qua praecedenti capite addidit, non de hypocritis, tum de clauis Legis, confirmat. Atqui legitimus necessarius est vti vti Vati. ms. cod. Ita Pharisaeorum prohibet exemplum, pro peccatis, quia sequitur in eum prohibebat, &c.

452. Igitur quoniam hypocritarum coram taxat, &c.] Pulchre desinit eorum hypocritarum & celantem oculata cordis, & incredulitatis secreta superficialibus officiis obumbrantem. 453. Nihil autem operum quod non patet, & nihil absconditum quod non dinoscitur, &c.] In futuro expressit vocis Graecus & in 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

454. Quom quibuslibet, etiam, qui inter se militarant, vel tractant, &c.] In aperitum procellata, &c.] Proiusque legendum, pro militatant, vel tractant, cum quod Paraphrasticis explicat illud Evangelium: Quoniam quae in tenebris dixit, dicentur in lumine, cum quod illud: Hic non expellit demonis, nisi in Bethsaida, non iam tractant aut militatant, sed ante militatant, & tractant. Luc. 11. sicuti cap. praecedenti.

455. Dico autem, inquit, vobis amicis meis, nolite terri ab eis, qui vos solummodo occidere possunt, nec post hoc villam in vobis habent potestatem, &c.] Supplementum: amicis meis, quod legitur ita apud Lucam, & legitur: possunt, ex 2. Vati. ms. cod. pro possunt, quia Graece est & Latine: qui occidunt corpus. Transferunt autem paraphrasticis, nec post hoc villam in vobis habent potestatem, pro Graecismo, quoniam etiam sequitur Syrus Interpretis: nec habent amplius quid faciant.

456. Demonstrabo autem vobis, &c.] Etiam hic castigamus ex vti vti ms. cod. Vati. potestatem habet, pro habeat, quia sic legitur Graeco, Syriaco, & Latino, ita & apud Epiphanius Confut. 29. vobis illud in Marcione retroquet, qui iudicem Deum negabit, addens ab illo rejectum: Nonne quique passeruli duo bus alibus vaneunt, & vnus ex ipsis non est in oblivione coram Deo? Quo factum patet, ut etiam Auditor illud hic non adducat. In eo vero quod sequitur: Itaque dico vobis, magis expressit quod Graecus est, vti, At qui [sic etiam adducit Rhenanus] phrasit est iterum Tertullianus: demerendo procat.

457. Dico enim vobis: Omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo, &c.] Sic Graecis codices, & Patres omnes, & quidem etiam Latini, pro eo quod alii, & maxime Matth. 10. qui confitebitur me, &c. confitebor illum, sed Auditor Hebraicum retinuit. Qui omnes Auditor consentient in eo quod sequitur: Et omnis qui negaverit me coram hominibus, denegabit. Immo eam veritatem loquendi vixit Heracleon Valentiniensis apud Clementem Alexandrinum 4. Stromat. Infratamen Scorpico aduersus Gnosticos, cap. 9. manifeste legit: qui in Christo negaverit, immo & explicat, vbi de hoc latine. Atqui citra quam legitur alio modo tam Graeco quam Syriaco, vti quidem legit Auditor, coram Deo, pro coram angelis, non ex sua, sed ex Marcionis versione, qui Epiphanius teste Confut. 30. sic immutavit veritatem. At qui in intermediis lineis castigo ex altero Vati. ms. cod. subtrahendam confessionem, pro sustinendam, & supple postmodum: Si autem & negator.

458. Qui dixerit in filium hominis, remittetur, illi autem qui dixerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, &c.] Epiphanius exprimat, tamen hinc intelligitur ab Audite: qui dixerit blasphemiam, pro quo alii: qui blasphemaverit, tam ex Graeco quam ex Syriaco, sicuti patet ex verbis sequentibus: huius erit Spiritus sanctus non blasphemandus. Est vero vox Tertullianica: infuic.

459. Perducos ad potestates, prohibet ad interrogationem cogitare de responsione, &c.] Perducos veritae ex Graeco & Syriaco. Eiusdem significationis est: Producos, quod legitur alter Vati. ms. cod. in eo vero quod sequitur: sanctus enim Spiritus docebit vos ipsa hora, quid eloqui debeatis, vti: debeatis, pro oporteat. Alter Vati. ms. cod. legit non male: quid loquamini, sed prius placeat.

460. Balaam Prophetesit Arithmis accessit, &c.] Paucis prosequitur historiam Balaam, quae habetur tori cap. 22. 23. & 24. Numerorum, quos more suo Arithmos nuncupat: servata voce Graeca, sicuti in aliis libris Moysi. Quod autem Propetiam Balaam vocet, consentit Auditor B. Hieronymus lib. Tradit. in Genesim. Ex genere Buz, est Balaam ille diuinus, ut Hebraei tradunt, qui in libro Job dicitur Elias, primogenitus & Propetes Dei, postea per inobedientiam & infidelitatem numerum, dum Israel male dicitur capite diuini vocabulo nuncupatus. Nec absimiliter B. Augustinus, quae super Numer. cap. 24. & sermo 103. de tempore, ac Hieronymus in Comment. à quo pulchre tota haec historia explicatur.

461. Moyses tantibus fratribus, vltro intercedit, &c.] Fratres vocat, qui ex eodem genere Israel, paulo post proprio accepit, & iniuriosum transiit, vniua voce, quod Graecus est Exod. 2. ad xum, pro eo qui iniuriarum faciebat, & quod mirum est: magitrum transiit, quod Graecus est: & xxi. pro quo vbi que alibi, & proprio: Principem.

462. Christus vero postulat à quodam, vtrint illum & fratrem ipsius de diuidenda hereditate componeret, operam suam, &c. denegavit, &c.] Quis me inquit iudicem constituit super vos, &c.] Supplementum: de diuidenda ex altero Vati. ms. cod. At qui adferi: solummodo Auditor quod ad institutum facit: Quis me iudicem constituit, omisso: aut diuiforem.

463. Puto iam alibiatis commendasse nos, &c.] Intelligit cap. xxi. huius libri, vbi tractat illud Luc. 6. de diuitibus, & citat similiter ex ista cap. 39. & 4. Reg. 20. idipsum quod hic in eadem libro cap. 10. de Rege, nempe Ezechia, gloriato de parit & apertis, vbi vide adducit, nostrum numer. 199. quod diuitias dicitur Auditor, & numer. 201. de Ezechia. Cap. 14. huius eiusdem libri habet etiam citatum loci. Reg. 4. & Psal. 112. ad quorum priorum pertinet illud hic citatum: ipsos dynastas detrahente de solo, ad posteritorem vero: & pauperes ad euante de sirquulino.

464. Ab eo ergo erit & parabola diuitis blandentis sibi de proreutu agrorum suorum, cui Deus dicit: Stulte, haec non te animant tuam reposcent. Quae autem parati, cuius erunt, &c.] In his verbis Luca eadem est Auditor lectio, qua vulgari Latini Interpretis: reposcent, & cuius erunt, quare nimis libera etiam hic castigatio Iudori Claris: repetunt, quia nihil obstat, quin etiam olim Graeco variatum sit, maxime quom B. Augustinus. hom. 48. legat: aufertur.

C A P. XXIX.

465. Quis nollet curam non agere animae de victu, & carpori de vestitu, &c.] Caput hoc in scripturis, feris beatis, aliisque verbis Domini, ex eodem cap. xii. Lucae. Atqui etiam hic paraphrasticis transiit: de victu, & de vestitu, pro eo quod apud Lucam: quid manducetis, & quid induamini.

466. Cuius & corui non ferunt, nec metunt, nec in apothecas condant, & tamen aluntur ab ipso, &c.] Hic retinet Auditor vocem Graecam & hinc, praeterquam quod plurali numero expressit ad sensum magis quam ad verbum: nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipso, quom Graeco, & Latine, & Syriaco legatur: quibus non est cellarium nec horreum, & Deus pascit illos. Est autem illud Tertullianicum: semulam libertatis suae. Et vera etiam in compendium redigit illud: anima potior esca, & corpus tinnica. At qui figurauit, haud dubie hic accepit pro fecit ac creauit, seu figura induit.

467. Cuius & lium, & fenum non texunt, nec nent, & tamen vestiuntur ab ipso, cuius & Salomon gloriouissimus, nec vlti tamen solico cultion, &c.] Dnos versus Evangelisti in compendium contraxit, ordine etiam immutato. Nam quod de Salomone legitur, praeculis illud quod de feno dixit Christus. Bene autem habet, quod etiam hic Auditor confirmat vulgato Interpreti ita eam verterit, quod Graecus est & hinc, pro eo quod alii herbam, vel gamentum. In hoc tamem differt ab aliis omnibus, quod vocem Graecam vti ad veritae: texunt, pro quo alii omnes, etiam Syriaco interpretis laborant, quod vox Graeca proprie significat, quare & max confirmat illi: nec lilia laborant. Atqui res adu tantum ad marginem Rhenanus, quod praestantia iterum citatur Auditor, pro praestantione.

468. Illos modice fidei infuic, &c.] Graecus est vniua vox & hinc, pro quo paulo post vti: modicos fidei. Est vero illud Tertullianicum: velato, pro velate, & sub in uolucra. Nihil autem differt Auditor ab aliis in illo Lucae: Haec enim nationes mundi querunt.

469. quos pares gentium, &c.] Hoc est inquit Rhenanus) pares gentium. Sic lib. de Carne Christi, c. 3. Alioquin par erit eo, uti, quae conuerfa amittunt quod fuerunt, quorum vti que Deus in omnibus par non est.

470. Scit autem patet opus esse haec vobis, &c.] Omissum iustitiam Marcione Velle, quod habent Graeci, Syriaci, & Latini codices, testatur Epiphanius Confut. 34. qui paulo ante Confut. 32. idipsum quod Auditor in Marcione retroquet. Sunt aut Tertull. de preceptoribus, & vti quod

TERTIULI OPERA

A vequod supra distali, expuixerim, ubi ad quem locum adludat, non occurrat.

471. Querite enim inquit, regnum Dei, & haec vobis adii- cietur. &c. Et Auctor hic, & Confut. ad 33. Epiphanius, pratermittit primum, quod habet editio vulgata, neque etiam hodie est Graece aut Syriace. Quomodo modum neque apud illos, neque apud auctorem referunt illud Latini Interpretis: & iustitiam eius. Verisimile est in quo apud illum adiecta esse illa ex Math. cap. 6. vbi secundum o- mnino aditiones, vtrumque legitur, maxime quoniam etiam in multis Latinis veteribus codicibus neutrum legitur apud Lucam. Quam- quam interim Auctor etiam apud Mattheum legisse non videatur, vtpote qui supra Tom. 2. lib. de Oratore. c. 6. & hoc Tomo lib. 3. adu. Marc. cap. ult. legit quidem: prius, sine primum, sed omittit vtrique: & iustitiam eius. At qui mox legitur: Ea si regno accedat, ex al- tero Vat. ms. cod. quia correspondet illi quod praemittitur adii- citur.

472. cui per omnia parauerint, &c. Id est (inquit Rheanus) pares fuerint, sine aequalis, & pariando. Quo verbo libro de Resurr. carnis vsus est, ca. 73. & qua enim substantia pariauit inter se Chris- tus & Adam, eodem lib. supra, cap. 6. Et Sermo enim Deus, inquit, qui in effigie Dei constitutus, non rapinam exultimauit parari Deo, item Ideo Carne Christi, cap. 6. Patiamus igitur, de calcaria, quod dici solet in carbonariam, & Marcione ad Apellen.

473. Sumus serui &c. Pergit ad parabolam Christi, qua seruis nos comparat, qui fingere debemus lucubos, item lucernas ac- dentes habere atque ita expectare Dominum redemptem a nup- tiis. Vbi solummodo in hoc differt Auctor ad vulgata aditione, quod non legitur in manibus vestris, sicut nec etiam B. Cyprianus, lib. de Unitate Eccles. & lib. de Exhort. ad Martyr. cap. 8. neque etiam Te- stimon. lib. 2. cap. 19. aut lib. 3. Testimon. cap. 11. neque vtriusque Graeca, aut Syriaca quae existant hodie exemplaria, immo neque legitur in quibusdam Latinis ms. Explicatur tamen nominatim illud a B. Hieron. in 16. cap. Esaias, quare vtriusque sit, iam ab eo tempore etiam lectum fuisse in aditione vulgata, maxime quoniam veteriores om- nes id legunt Commentarij, & in super explicent, quare etiam hic nimis liberius Isidori Clarij, qui id pratermisit, quandoquidem et- iam apud Irenaeum legitur lib. 4. cap. 70. At qui rursus hinc nuptias probat Auctor aduersus Marcionem.

474. Iacino die vitae & implicitae. &c.] Exponit seipsum inquit Rheanus, quem dicit & implicitae. Nam iacinosum & implicitum significat.

475. Furem illum, cuius horam si paterfamiliae sciret, non si- netet suffodi domum suam, &c.] Hic transit ad aliam parabolam Christi, ubi, sine: effodi legas cum excusis, sine suffodi cum ms. Va- tic. exempl. aut perfodi cum vulgato Interprete, perinde est, omnia enim significat vox Graeca διεργαζω. Lectionem interim Auctoris esse suffodi patet ex eo quod mox sequitur: suffodi, & postea: nun- quam ab eo suffodis esset. Bene autem habet quod Auctor legit cum vulgato Interprete: sciret, &: sineret, pro eo quod alij: scilicet, &: sufficet, quare & hic non sequenda castigatio Isidori Clarij. At- qui loco huius aduersi Epiph. Confut. 35. quod Marcion perperam, pro secunda ad tertia vigilia, haberet: vespertinam vigiliam. Perin- de etiam est sine legas cum altero Vat. ms. cod. Porro quum furem nobis diabolum demonstrat, sine: demonstrat cum alijs.

476. Propterea iubet, vt parati simus, quia qua non putamus hora filius hominis adueniet, &c.] In hoc loco Luca nihil va- riat ab alijs Auctor, & confirmat lectionem illorum, qui malum le- gere, eum vulgato Latino Interprete: venit, quam: venit. At qui nec illud potius reperire ubi ad Auctorem tractatum sit: habes supra scriptum: Neminem rei suae furem esse.

477. Itaque interroganti Petro, in illos an & in omnes para- bolam dixisset, &c.] Supplemus: an & in omnes, ex vtriusque Va- tic. ms. cod. quod etiam Graece & Syriace legitur apud Lucam.

478. ad ipsos & ad viueros qui Ecclesiae praesentis essent, proponit actorum similitudinem, &c.] Actor est (inquit Rheanus) procurator publicus, cuius si mentio in Test. Quod cuiusque vni- uersitatis nomine, in Paulista. Et adus is ad administratio, quo vo- cabulo paulo post vtitur Tertullianus. Vnde itaque etiam hic voces Iureconsultorum, pro eo quod Latinus vulgatus Interpretis: dispen- sationem vtrius, cui conuenit vox Graeca διαπονησις.

479. Quo tempore omni vobis bonis praeponeatur, &c.] Generaliter, bene tractauerit, transit hinc Auctor, pro eo quod Lucae τὸ δὲ οὐδὲν ἐὰν κατὰ τὸν νόμον ἔσται, hoc est, hinc vulgatus Interpretis Latinus: vt det illis in temporum tritu mensuram. Quod est ad omnem cibum per- tineat, tamen nimis libere etiam hic castigat Clarij: demensum. Oportebat itaque potius suam versionem nunciasse, quam vulgati Interpretis castigationem.

480. Qui vero secus egerit, reuerso domino, qua die non pu- tauerit, hora qua non scietur, &c. segregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur, &c.] Legit quidem Epiphanius, Confut. 36. & dis- secabit ipsum, quem sequitur etiam nimis libere Clarij, & vide- tur magis conforme voci Graeca διαμετρεῖται. Verum Auctori legenti, segregabitur, consentit ex Syriace Latino Interpretis: separa- bitur eum, atque adeo retinenda omnino vulgati Interpretis lectio: diuidetur eum, ad vtrumque sensum accommoda, maxime cum eam etiam habeat B. Hier. lib. 13. in Ezechiel. ad cap. 45. Cui etiam con- formiter Auctor, non modo legitur: infidelibus (pro eo quod Erasimus: infidis, vtendum putat) sed etiam interpretatur, dum mox: segre- gabitur & infidelibus bis opponit teneos & fideles. Est vero Ter- tullianum: iudicatio fiat.

481. Quem alium intelligam exedent seruis paucis aut multis, &c.] Pergit ad illos verba Christi de seruis & paucis aut multis, &c.] Multis aut paucis plagi, qui transmissit Auctor.

482. Ignem veni mittere in terram. Ille optimus, &c.] Verba haec Lucae explicatarius, ex sententia Marcioni, praefert illam An- thimosi: Ille optimus, & quomodo sit, &c. quam eorum ex illa Lucae, quum discipulos coortaret, ne ignem postularent, de quo praecap. 23. & contrarium tunc ex hoc loco, tum ex similitudine Gen. 19. quando Sodomam & Gomorram nimbo igneo excussit, tum ex scripturis Psal. 46. Osee. 8. Iesai. 30. & Exod. 3. quae hic citat.

483. Ignem anteipsum procedet, &c.] Quum alij sensum legent: praecedet, iuxta id quod hodie est Graece & Syriace vtriusque: videtur Au- ctor legisse ἀετιμωτα, quod: procedet significat.

484. Ignem emittam in ciuitates Iudae, &c.] Sicut etiam ex vtrius- que ms. Vat. cod. pro: Iudae, non Iuda, non Iudae. Prophecia omnino loquitur de ciuitatibus Iudae, id est, tribus Iuda, non Iudae.

485. vel per Iliam: Ignis exarrit ex indignatione mea, &c.] Non potui inuenire apud Iliam locum, qui cum hoc verbum magis conueniant, quam illud Iliad. 30. Et ira furoris (sive indignationis) eius sicut ignis denotans, quem ipsum locum conuenienter scri- bit cum dicto verbo Lucae: Ignem veni mittere in terram, B. Hier. in Comment. Si quis alium reperit aptiores, per me licet.

486. Putatis venisse me, pacem mittere in terram dico vobis, sed separationem, &c.] Mirum est quod addit Auctor: Machabam quidem scriptum est, sed Marcionem emittit, quam tamen ecclesiae omnes tam Graeci quam Syriaci & Latini hic separationem legunt, at machabam apud Mattheum, cuius in vtriusque Evangelium nihil tale habet, & quod Graece ad marginem additum est: ὁ δὲ Ἰσραὴλ εἶπεν ὡς, ἃ δὲ ἰσραηλιτῶν, ex Mattheo de simplici est.

487. Denique: Diuidetur, inquit, pater in filium, & filius in patrem, & mater in filiam, & filia in matrem, & mater in locum, & locum in urum, &c.] Diuidetur vtriusque Graece & Syriace, & Latina, Postrema autem verba transmissit Irenaeus, quum aduersus legantur & Graece & Syriace, & Latina, sed nihil immutatum, quod sic etiam legantur in Vat. cod. maxime quod videtur id esse, cuius magis adludat ad Prophetiam sequentem.

488. Vereor ne Michas, &c.] Alludit (sicut ante adludat, vtriusque Christi Reuerendiss. Dominus Iansenius Episcopus Gandava- sis in Concord. Euangel. c. 55.) ad illud Michae 7. filius contem- ptum facit patri filii, surgit aduersus matrem suam, & uirum contra locum suum, inimici hominis domesticus. Item aliter loci (Tertullianum non dubito sequutus auctorem) B. Hieron. in conloci Commentario, prope eadem esse aduersus verba in Evangelio leguntur in Prophetia, ita vt subdit, vtrum ex Prophetia Dominus adludat, an propria auctoris praeccepta. Quod maxime auctoris de Evangelio Matth. 10. vbi magis accedit ad verba Prophetiae.

489. Et ideo hypocritas pronuntiat, & coll quidem & tunc tunc probantes, tempus vero illud non dimittentes, &c.] Pro- pterdem habet probare & dinoscere, quia vtriusque, & Graece & Latina, 490. Merito exprobat etiam quod nullum non a temeritate iudicarent, &c.] Quum Graece sit diximus, quod vtriusque vulgatus Interpretis, vultum, mirum est, vnde transmissit Epiphanius: veritatem.

491. olim hoc mandat per Zachariam: Infum iudicium & peccatorum iudicare, &c.] Profuse legendum pro per Ezechielum quia apud Ezechielum nihil tale reperitur, sed Zachar. 8. ita ut praterquam quod transmissit verbum ut legatur iudicium peccatorum (pro quo Auctor peccatorum) & infum iudicare. Quae vtriusque sententiae habentur Hier. 22. Iesai. 65.

492. Nam & iudicem qui mittit in carcerem, nec ducti inde, nisi soluto etiam nouissimo quadrante, &c.] Epiphanius Confut. 37. aduersus Marc. legit etiam, quod hic pratermittit Auctor, non de iudice, sed de exatore, cui traditur ad iudicium mittente in carcerem. At qui de Prouerbio: eodem gradu occurrere, vnde notat Ter- tullianus.

493. Quaestionem rursus de curatione sabbato facta quomodo discussit &c.] Capiti hinc in scripturam fecimus: Declinatione rursus sabbato facta, alijque verbis Domini, ex cap. 11. Lucae. Vbi hoc in primis notandum, quod habet Epiphanius, Confut. ad Amputatum esse a Marcione: Venerunt quidam nauantes ex Galilee, quorum sanguinem misit cuius Pilatus cum sacerdotibus, & quibusque dicit: de xviii. in Siloam mortuum sic de qua dicit respicientis, & que ad usum in clisue parabolam sic de qua dicit agricola: dimittit eam (sic enim supplemus illis) donec fructus & misero stercore, & si non fecerit fructum, esse inde. Quod profertur, quum de vinea dicatur a Christo, etiam parabolam vnae reseruatam a Marcione patet. Quo sit, vt Auctor suum incipiat: De curatione sabbato facta multiter, quae ab annis 18. non potest iur- sum respicere.

494. Vniquisque vestrum Sabbatis non solum alium aut bonum suum a praecipi, & dicit ad potum, &c.] Ipsi ad (in quo solum ab alio Auctor differt, legens: Sabbatis, pro Sabbato) non vtriusque sed Confut. 39. illud Christi, quod sequitur: Hanc autem illam Abrahae quam adligant Satanas, ex quo probat, Christum esse con- dem Dei cuius Abraham. Idque etiam magis vtriusque Confut. 40. pro- pterdem Dei cuius Abraham. Idque etiam magis vtriusque Confut. 40. pro-

C A P. XXX.

497. quod etiam refertur illud sub finem huius capiti Lucae: Quin videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, leges dumtaxat: quam omnes istos videritis in regno Dei, quod Auctor omisit, ille fere verget aduersus Marcionem.

498. Simile est regnum Dei, inquit, grano sinapis, quod accepit homo, & seminavit in orto suo, &c. Paraphrasticus vertit Auctor: seminavit, pro misit seu proiecit, parabolam hanc pulcherrime explicans.

496. fermentum enim comparavit illud, &c. Nemp: regnum Dei. Atqui dum dicit: azyma familiariora creatori, addidit ad scripturas, Exod. 12. de praeparato azymorum comedendum dato filio Israel, & Exod. 13. ac 14. de solemnitate azymorum. Sunt autem haec verba prolata ex persona Marcionis, ut quae ad illud: coeguit, &c. Atqui de Proferit illi formula: vanitatem vanitate depelleret, vide infra Prolegomena.

497. quia post illam dibanus vel furnus gehennae sequatur, &c. Illud Graecae, furnus Latine. Quamquam autem non expressit gehennae hoc loco mentio, tamen subintelligitur in eo quod mox sequitur: Recedita me, nemp: in gehennam. Illic erit fletus, &c.

498. Sicut hic quoque. Quum sit exeret, inquit, patrifamiliae (quo nisi quod dixit Ilias: Quum sit exeret comminuerit terram) & cluserit ostium, &c. pulsanibus respondebit: Nescio videritis, &c. Sic prolixo distinguendus hic locus, alioquin perquam obfuscat, ut nihil à vulgato Interprete differret. Sine autem legat: cluserit eam altero Var. ms. cod. sine cum alius: cluserit, quod magis Tertullianicum est Cyprianicum, non refert, istud interim recte adnotavit Rhenan. derivari ab antiquo verbo: cludo.

499. Ercutus. Enumerantibus quod coram illo edesint & bibunt, & in plateis eo. um docuerit, adiectis: Recedita me omnes operarii iniquitatis. Illic erit fletus & frendor dentium, &c. Tres versus simul continuit Auctor. Ad quo confirmatur lectio vulgatae interpretis: operarii iniquitatis, ad verbum ex Graeco: legimus adnotavit, pro eo quod Erasmus qui paratis iniquitatem Frendorem autem accipit pro: fletore, qui sit, quum fructu & simul conussit dentibus vix emittitur, qui significatu dicitur Plautus in Captivitate frendebat dentibus.

500. quum videbunt istos introeuntes in regnum Dei, se vero detinet foris, &c. Hic citat Auctor versionem Marcionis, de qua supra ex Epipho qui istos dumtaxat legit, pro eo quod Lucas: Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas. Et similiter iuxta Marcionem: se vero detinet foris, sicuti ibidem adnotat Epiphanius, pro eo quod est iuxta Lucam: expellit foras, eadem ex causa, non tractat hic Auctor, quae sepe eodem Epiphanius. Constat. 41. rursus refertur Marcion: Venient ab Orientibus & Occidentibus (sic enim ille legit) & accumbent in regno Dei & hoc. Postremum erunt primi, & hoc: Accellerunt Pharisaei dicentes: Exi & vade, quia Herodes vult te occidere, & hoc: Ite & dicit vulpiscula illi, & quae dicit: Non est possibile Prophetam venire extra Ierusalem, & hoc: Ite Ierusalem, Ierusalem, quae occidis Prophetas, & lapidas missos, & hoc: Saepius volui congregare velut gallina filios suos, & hoc: Relinquetur vobis domus vestra, & hoc: Non videritis me, donec dixeritis: Benedictus. In quo recte temeritatem Marcionis adnotat, tanquam qui dimidium corporis ex animalis amputet.

C A P. XXXI.

501. Ad prandium vel ad cenam quales vocari iubet? &c. Titulum huius capiti dedimus: Quales ad prandium vel ad cenam vocari debeant, & de cena magna, ex cap. xiv. Lucae. Atqui pulchre confert locum Iesai. 58. Ipsi supra citatum cum verbis Christi qui vocari vult ad prandium vel ad cenam pauperes sine mendicos, & Grace πτωχός, qui retribueri non possunt humanitatis istius vicem, eam in refectione reponitens. Iterum autem hic verbum accommodat illud Iesai. 1. amantes munera, sectantes retributionem.

502. Homo quidam fecit cenam, & vocavit multos, &c. Cenam magnam hanc pulchre interpretatur Auctor, de vite aeternae futuritate, & hominem, Deum creatorem. Atqui iterum hic paraturam accipit pro apparatu, recte adnotavit Rhenanus. Sunt etiam Tertullianica: qua homines, & qua Iudaei. Pulchre denique explicat: ante iam vocatos ad cenam per patres, admonendos autem per Prophetas, seruos nemp: quos misit hora cena dicere ut venirent.

503. Excusant se inuitati, &c. Non solum vulgatus Interpres sed etiam Auctor legit: Excusant, eleganter, vel ipso Erasmo teste, quod ad illa causa, arant venire.

504. Qui pertinentissime ad hanc parabolam per Hieremiam: Audite, inquit, &c. Omnia distinguendus sic est hic locus. Citat autem Hierem. cap. 7. & 11. iuxta LXX. tum hic, tum in sequenti huius parabolae expositione, praeterquam quod legit: in illis quae conueniunt corde suo malo, pro eo quod habetur Graeco & Latine: in deficientibus cordis sui mali.

505. Argum tmi (Graeco τμή) & botus mercatus sum, & vxo-rem duxi, &c. Tres dixerunt executiones coniungit simul, ut ad verba transeat Hier. 7. nemp: illa: Et cum ad vos omnes famulos meos Prophetas (nam sic lego ordine transposito) die & ante lucem Graeco τμή, quod vnicuique vocat Latini Interpres LXX. diluculo.

506. audit, &c. In hoc differt à LXX quod singulari numero legat quae in plurali, & quod: collum, transfert & quod alii ceruicis.

507. Hoc vt patrifamilia tenuitatum est, motus tunc (bene, &c.) mandat de plateis & vicis ciuitatis facere subleuonem, &c. Motus accipitur pro iratus, hic hoc loco, & similiter mouet, pro irasci. An autem iram proprie Deo adscripti Auctor, necne, vide infra Prolegomena.

508. Numquid solitudo factus sum domui Israelis? &c. Apud LXX. inno & Hebraice ac Chaldaeae legitur dumtaxat: Iliaceli, id est paraphrasticus vertitur ab Auctore: domui Israelis. Proprie vero ab eo vertitur: terra in incultum derelicta, pro eo quod Graeco est γῆ ῥιζογενής, pro eo quod Latini LXX. Interpres: terra plena fentium. Atqui illud: Iteque misit, &c. explicatio est verborum Lucae praecedentium, non vero ipsa verba Lucae.

509. Dehinc loco abundante, praecipit etiam de visis & scripturis colligi, &c. Istud recte de nobis, id est, gentibus, interpretatur Auctor.

510. Auertam faciem meam ab eis, & monstrabo quid (nemp: peccati) illis in nouissimis, &c. In his verbis Deuter. 32. solum differre à vulgato interprete Latino LXX. quod vertit: obamulati sunt, &c. obamulabor, quod Graeco est πωροῦμαι, & πωροῦμαι, pro quo alii: prouocauerunt & prouocabo, & voces Graecae πωροῦμαι, prouocauerunt in iram, ac: prouocabo in iram, pro eo quod ille: iuitauerunt, & iritabo. Verumque illi significans. Genitura autem (vel Rhenano teste) iterum accipitur pro generatione.

511. De qua illos gustaturos negat Dominus, &c. Etiam hoc ex Luca, interpretatur Auctor, de reuisione Iudaorum, id comprobans loco supra citato Iesai.

512. Plane ad hoc secundo venturus est, vt gentibus praedicet, &c. Istud prolixo ex sententia Marcionis dicit, quod illi quasi concedit per Ironiam, vt ad alia properet.

513. Iaterea qui cenae istius vocationem in caeleste conuiuium interpretatis, &c. Non reicit, sed etiam accommodat aduersus Marcionem [sensum secundum huius parabolae: de conuiuium caelestis spiritualis saturitatis & iocunditatis, id est: de Eucharistiae sacramento, in quo ex sumptione corporis Domini, spiritualis saturitatis & iocunditas nobis accedunt.

514. terrenas promissiones vini, & olei, & fumentis, & ipsius ciuitatis, &c. Vetus Testamentum eius semodi promissionibus ita fecerat, vt superfluum foret ad marginem vnam aliquam scripturam adnotare. Atqui plurima adhuc verba Domini Lucae 14. omittit Auctor, fortassis quod proprie aduersus Marcionem non militaret.

C A P. XXXII.

515. Quam & dragmam perditam quis requirit? &c. Caput hoc in scriptura: De oue & dragma requisitis & inuentis, ex cap. Lxx. Pbi pulchre & ouem & dragmam requisitas & inuentas, hominem interpretatur, tribus dumtaxat verbis (quod aium) eam & reuocans, & explicans, quod alibi (nemp: supra Tom. 2. lib. de Patientia cap. 12. Iaterea de oue trahitur, & de dragma, seu: dragma, supra lib. de Praescripte, aduersus haeres. cap. 11. ubi vnde Adnotationes nostrae num. 74.

516. Atque adeo illius est exultare de poenitentia peccatoris, &c. Hic videtur Deo adscribere exultationem de poenitentia peccatoris quam Lucas Angelus Dei adscribit, non enim angelorum, sed Dei dictum fuit illud Tom. 2. lib. de Poenitentia satis explicatum: Malo poenitentiam peccatoris, quam mortem, quod partim ex cap. 18. partim ex 33. Exechielis desumptum ibidem adnotauimus, num. 17. Atqui cur reliqua huius capiti Auctor non prosequatur, reddit rationem Epipho. Constat. 42. Refert enim (inquit ille Marcion totam parabolam duorum filiorum, eius qui accipit partem paternorum bonorum, & prodigaliter consumpuit, & alterius, &c. Quam interim adlegatam habes ab Auctore supra dicto loco libro de Poenitentia.

C A P. XXXIII.

517. Quibus duobus Dominis neget posse seruire, &c. Inscriptionem huius capiti dedit: De duobus Dominis, Deo & Mammona, ac de dicto Domini: Lex & Prophetae vique ad Ioannem, ex c. xvi. Lucae. 1. Atqui istud per praecipuum adfert ante alia, quae initio capiti huius Lucae habentur, eo quod faciunt illa ad explicationem duorum Dominorum quos perperam Marcion interpretatur Deum creatorem, & Deum suum. At Christus ipse alios se intelligere declarat: Deum proponens & Mammonam, quum subdit: scilicet infra etiam citatur ab Auctore: Non potestis Deo seruire & Mammonae.

518. quia alterum offendi sit necesse, alterum defendi, &c. Non sunt haec verba Evangelista, sed Auctoris, quae colligit tum ex communi euentu rerum, tum partim ex Evangelista verbis: Aut enim vnum odiet, & alterum diligit, aut vni adhaerebit, & alterum contemnet. Eum enim quem odimus & contemnimus, offendimus facile, ab eo assistentes (vni interpretatur supra Tom. 2. lib. de Corren. milit. ca. 12. quem autem diligimus, cuique adhaeremus, defendere solemus & manum tradere, vti supra loquitur.

519. secundum serui illius exemplum, qui ab actu summo, dominicos debitores dimittit, cautionibus reletat in subsidium sibi, &c. Hic adtingit pauca parabolam vtiliter, sive uerba, quae generali nomine seruum vocat, quae ab actu summo in recta interpretatur Rhenan. ab officio summo, adempta illi administratione.

A co sensu, quo supra cap. 2. 9. Actores, & Actum, voces Iureconsultorum, exposuit. Qui etiam cautiones, syngraphas interpretatur, nam Grace τὸ γράφειν legitur bis apud Lucam.

520. Etego, inquit, dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniusticia. &c. Dum Mammonam, nummum Auctor interpretatur, intelligit ipsius diuitias, nam mammona B. Hieron. teste Epist. ad Hederiam, qu. 1. diuitias, easque iniustas significat, voc Syriaca, non Hebraica, quare & addi a Christo iniusticia.

521. Cui famulanti videns Pharisaeorum cupiditatem amentauit hanc fententiam, &c. Hic omnino nouam periodum incipimus. Arguit amentauit recte Rhebanus interpretatur, iaculatus est, emisit, ut ab ameno, id est, loco delictum sit verbum: amentare. Nam & alteri codici m. Vatic. aduertit erat hic ad marginem ex postulo amentauit, id est, ab ameno libravit, seu vultu auit. Tunc ad intellectum illud Seneca in Hippolyto: Amicum digite tendi prioribus, & totis iaculum dirige viribus. Amicuta inquit Festus quibus ut mitti possint, vincuntur iacula, quia aptantes ea ad mentum trahunt.

522. Irrediebant denique Pharisaei pecunia cupidi, &c. Verit proprie: pecunia cupidi, quod Grace est φιλίπτοι. Atqui ex vitio quo m. Vatic. cod. secuti etiam vestigia prima additionis, legimus: Quid nunc potius, pro: Quin nunc, &c.

523. quomodo dictum: Si in mammona iniusto fideles non existitis, quod verum est, quis vobis credet? &c. Prorsus sic legitur & castigamus, quod corrupte legebatur: quomodo dictum sit: In Mammona, & c. nam: Si, legitur apud Lucam iuxta editiones omnes, tam Graecam & Latinam, quam Syriacam, & sensus ipse id requirit. Ipsi autem iterum transponit pro suo instituto, nam praenuntiat apud Lucam illi, quod hic primo posuit Auctor de Pharisaeis. At qui τὸ ἀλάστον, id est: quod est verum, opponit Christus iniusto, & credet accipitur pro: committet, nam & Grace vox πιστεύω, etiam illud subinde significat.

524. Et si in alieno fideles inueni non estis, quod meum est quis dabit vobis? &c. Hoc valde mirum, quomodo non modo legat, sed & explicet Auctor: quod meum est, quam tamen Grace sit: υἱοῦ θεοῦ, & etiam Interpres Syriacus, ac B. Cyprianus lib. de opere & elemosinis legant: quod vestrum est.

525. Si autem & iustificantes se coram hominibus Pharisaei, &c. Intelligit illud Christi ad Pharisaeos: Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, quod, & sequentia, pulcre iam olim per Prophetas Iudaeis impropertate esse, ostendit.

526. Miser homo qui spem habet in homine, &c. Quom Grace sit Hier. 17. imago est & pro: omnes Interpretes, & ipse alicubi supra Auctor: Maledictus, hic, imit. transfudit, ex consequenti, quod miseris sint qui maledicti & execrabiles.

527. Si & adicit: Scit autem Deus corda vestra, illius Dei vim commemorabat, quia tamen se pronuntiat, &c. Castigamus: Si, pro: Sic, ex altero Vatic. m. cod. & supplemus: qui iudicem se pronuntiat, nempe quem sic dixit Hier. 11. 17. & c. scruatantem renes & corda, quod quidem etiam legitur Esai. 7. Sed solus persistere Auctor in citatione eiusdem alicuius Prophete, ac capiti citari Hieroniam. Fortassis etiam alludit ad illud Sophonia. 1. Scruator Ierusalem cum lucerna.

528. quod elatum est apud homines, per os est Deo, &c. Etiam hic sensum potius reddidit quam verba, quom Grace sit hodie ὀδύνη ἔσθον ἄβυσσος, quamquam interrim paulo aliter lectum o limi fuisse, apparet extranatione Syriaca qua habet: abominatiōnis est, quod accedit ad lectionem Auctoris.

529. in omnem contumeliosum, &c. Grace est ἰσά. 2. ἀνὴρ ἄβυσσος, quod vertit Latinus 1. xx. Interpres: arrogantem: Auctor vero: contumeliosum, magis proprie.

530. Lex & Propheta vsque ad Ioannem, ex quo regnum Dei adiuuatur, &c. Frequentissime hanc scripturam adlegauit Auctor aduersus Marcionem, hoc ipso libro, eo quod eam citaret pro se Marcionem, sed pulcre deducit, etiam Ioannem aduentum & aditum a Creatore, tum hic tum alibi. Quod & quod Epiphanius. Confut. 43. inde probet, eundem esse Deum creatorem & Deum Christi, quod nominans Legem & Prophetas, neque iniquitatem illis adscribens, eadem testimonium praebet. Atqui Epiphanius, magis clare vertit: ex eo tempore, nam Grace est apud Lucam: ἀπὸ τότε, & Auctor obsequitur: ex quo.

531. Nam & si probauimus, &c. Adhuc ad cap. 1. huius lib. 4. de veteribus & nouis, item ad xviii. de Ioanne ostenso a Prophetis preparatore viarum Domini.

532. vt vnde magis probetur, &c. Aut quae sitne (inquit Rhebanus) genda sententia: aut in vnde iubauidendum, Nihil sit: vt nihil sit vnde magis probetur, &c. Veram habet nescio quem suum modum in vsu huius Aduerbi: vnde.

533. Transeat igitur coelum & terra citius, &c. quam vnus apex verborum Domini, &c. Videtur non legisse Auctor quod apud Lucam est: cadere, Grace τὸ κείναι, Item ex proposito verit verbo Domini, quod alii: de lege, vt ostendat consonantiam verborum Domini, tam in lege noua, quam in veteri. Ad quod pulcre adeo adaptat verba Isai. 40.

C A P. XXXIV.

534. Sed Christus diuortium prohibet, &c. Titulum castis hanc impositionis: De diuortio prohibito, atque adeo coniugio adprobato, & de inferis ac fign Abraham, ex eo dem cap. xv. Lucam: vbi pulcre iterum defendit coniugium aduersus Marcionem, quo-

modo supra lib. 1. cap. penult. Sunt interim priora haec verba, vt ad: Plane, &c. verba Marcionis, obicitur diuortium legi & Euangelij, in eo quod Christus diuortium prohibet, quom Moyses repudium permiserit. Sed pulcherrime respondet Auctor ex Euangelio Matth. 19. vbi Christus dicit: propter duritiam cordis ploratum sic. Atqui diuortium proprie accipit aduersus pro tali diuortio, quo quis dimittit uxorem, & alteram ducit, patet ex explicitione diuortium, id est separacionem coniugii, patet dicto cap. 19. Matth. 19. Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit, qui dimissam a viro duxerit, & eadem duxerit. Vnde quoque, &c. Omnino castigandum duximus: adulterium committit, patet: committit, tum quod ita legitur iuxta editiones omnes, tum quod Isai. 5. & 19. tum quod Isai. 5. & euenire non inuenit eam apud quem gratiam, &c. Verit Auctor hoc paraphrasitice, pro eo quod est apud xxx. Deuter. 24. & et si non inuenierit gratiam coram eo. Omitit etiam uoculam: & quae interitur & Moyses, vt ne suspensum reuocet, iustitiam. Legi item singulari numero in manu eius (sic enim legitur 2. Vat. m. cod. pro in manu) quem admodum ex Hebraeo Latino Interpres, & Chaldaeo paraphrasitice, pro eo quod illi: in manibus eius.

537. Non enim receperit illud quocque Euangelium eiusdem veritatis, &c. Agit de Euangelio Matthaei, quod inuicibus Marcion, vbi cap. 19. legitur verba sequentia. Nam legi suspensum reuocet, ubique Tertullianus: in carcerem vnus, pro in carcerem vnus, de, secutus vestigia alterius Vatic. m. cod. homo non distinxit, pro eo quod interrogatiue legebatur dumtaxat: homo distinxit, tum quod Grace sit ἡ ἀπολογία, & Latine ac Syriace, non separet, tum quod infra Auctor Tomo 5. lib. de Monog. legitur: homo non separet, & vero etiam Patres omnes, negandi partium legunt. Et autem mira phrasit: patrem geitans cum, pro patrem agnoscentem, Paulopost cum Sixto Senensii Biblioth. Iamta lib. 6. cap. 11. ostendit dimissam, legentes dumtaxat: ex ea vique causa, qua non licet dimitti, pro quo clarior est, si segetur: dimittit, sed illud videtur etiam phrasit Tertullianicam. Porro quidam putant errorem esse in Tertulliano, quod hic dicit Christum conditionaliter sic diuortii prohibitionem, & cetera quae hic sequuntur, sed illa maiori iudicio, non tam in illo videtur errare, quam in eo quod infra sequitur, vbi videtur diuortium ex causa adulterij licere, vt possit vir alteram uxorem ducere. De quo ad Isai. 5. Interpres, nescio, latius in Prolegomenis inter eius paradoxas.

538. nec alibi coniunctus ad Sacramentum baptismi & Eucharistiae admittens, &c. Pessimum ista hic ad marginem usque ad quo addit a est adnotatio, in omnibus quae exstant hactenus Tertulliani adnotationibus: Baptismus & Eucharistiam duo sacramenta primitiua & cetera, nonquam sit primitiua Ecclesiae non nisi duo illa agnosceret sacramenta, quem admodum hinc probat innotum Magellanum genense, & plerique nostra temporis haereticis. Loquimur Auctorem, non de omnibus Ecclesiae sacramentis patet ex circumstantiis conueniunt, qui agat solum de sacramentis, quibus fideles sic Christiani sunt, antea infideles, quippe quom Marcion esse conueniret per nuptias matrem & feminam, nec alibi id est, in his dicitur coniunctus ad sacramentum baptismi & Eucharistiae admittent, nisi inter se coniungerent aduefus fructum nuptiarum. Qui videntem suam magis aperiret (quod ferri cae acie illa coniungi solere in baptismo inseparabiliter, sicut supra latius Tomo 2. num. 1. inter baptismi ceremonias) baptismum & Eucharistiam, non sacramenta, sed sacramentum (iuxta tam excois quam m. codices omnes) appellat. Solet quidem & tertium sacramentum baptismi coniungi Manifestationis, seu Confirmationis, sed (sicut ibidem adnotauimus) non nisi quando Episcopus baptismum celebrat. At vero Marcion (quom Episcopus nonquam fuerit, sed presbyter dumtaxat) non poterat nisi duo illa priora in Baptismo coniungere, quo sit illud hic adlocutus Auctor non nisi duorum facias sacramentorum mentionem. Hanc autem huius licentiam inueniunt meo quidem iudicio, vt sic loquar, peremptoria acceptam deo B. Augustino, qui lib. 5. de peccat. mer. & rem. cap. 12. ubi illud, inquit, sine dubitatione tenendum, quom quomque illa iustificatio sit (de qua Apolosus, Cor. 7.) non valere ad Christiani faciendos, atque ad dimittenda peccata nisi Christiana & eucharistica institutione & sacramentis efficiatur fideles. Cui aduocem plura agnosisse sacramenta, immo etiam cap. 40. lib. de Praescript. aduersus haereticos, sex numero (nempe, Baptismus, Penitentia, Confirmationis, Eucharistia, Ordinis & Nuptiarum) iudicimus huiusmodi. num. 240. 241. 242. & 243. & 244. & 245. & 246. ubi huiusmodi etiam ad septimum extremum vntim aduersus sacramentum, si in mythenis Mithrae, in quibus diaboli sacramenta Dei celebrabantur, aliqua etiam fuisse adhibita vntio, Et tamen sine esse ad illud aduocem eiusdem libri cap. 41. quom aduersus mulieres haereticas (nempe Marcionis & similitim sectatrices, vt Epiphanius, testat. 42.) non solum iniquitate, sed etiam citatione reprobantur, quae sepe per vntionem fieri solent, omnibus historiaram lectis non manifestum est.

539. aduersus fructum nuptiarum, &c. Hoc est (inquit Rhebanus) liberorum procreationem. Sic supra cap. 23. Ipsum quoque Euangelium, inquit, connubii benedictionem promittit, qui de infantia promissus est. Hoc ipsum enim significat Auctor, quod dixit, loco citato huiusmodi.

TERTIOLI
OPERA

A capiti citato: Non tingitur apud illum caro, nisi virgo, nisi vir-
dua, nisi coelebs, nisi diuorciu apud illam merca. 540. Sed nec tuum Apollolum finire. &c. | Marcionis Apo-
stolum vocat, sicuti supra etiam non semel, quod ille inter ceteros et-
iam 1. Epist. ad Corinthios retinetur: Et agnosceret, aduideris hic ad
illud 1. Cor. 6. Tollens ego membra Christi, faciam membra me-
tetricis: sive prostituta, ut hic Auditor. Subauditur autem, uti
ante me Romanus constat, vel certum est.

541. iustitia diuorciu. &c. | *Ita videtur illum fuisse sententia,*
qui, esse per se malares esse diuorciu, etiam ex quo per Moysen per-
missum fuit, iustum etque adeo licitum fuisse diuorciu voluit.
Verum si iustitiam diligenter inspiciamus, illud solum intelligitur
permissum, si inuentum fuerit muliere negotium impudicum,
pro quo facit etiam Prophetia Malach. 2. quum mox citata fuit. LXX.
vixerem iuuentutis tue non dimittes. Cui addi potest, quod idem
subiungit Prophetia. Sed si fidiot habens dimiseris eam, dicit Do-
minus Deus Israel, operiet impietas cogitationes tuas.

542. Qui dimisit inquit, uxorem suam, prater causam adul-
terii. &c. | *Sine leges, sicut hic habetur, prater causam adulterii, non*
est: ut mox prater causam adulterii, constat citari hic cap. Marc. 10.
non 19. cupito quam priori loco legatur: magis vero dicitur: et non
est: prater quam causam adulterii, posteriori vero dicitur: et non in
prieore, id est: nisi ob fornicationem. Pro quo adulterium, magis
proprie verbi Auditor tum hic, tum infra Tom. 5. l. de Monog. quam
quam enim generalis sit vox Græca ad cuius generis prostituta
iudicium, certe apud Evangelistas adulterium significat. Auditor
vero ubique adulterium pro fornicatione transferri solet, quod hoc
voco posterior, Latini minus adhuc nota, posterioribus scilicet magis
usitata, deriuata à fornicato, qua per lapsum à iustitiam olim
sursum, eo quod pro in fornicatione habitarent meretrices. Atque
inter, inquit Rodianus, vsque ad Aduersum, prater praterquam,
ut supra capite 4. prater oneribus compassionum (id est: prater-
quam oneribus compassionum) ostendit.

543. cum qui ex compressione matrimonium fecerat, &c. |
Citat illud secundum LXX. ex Dent. 22. ubi est: *si uideris* &c. quæ
voco compressionem sive uolentem mulieris uoluntatem significat:
quod adeo vocat deinceps: ex uolentia coactum matrimonium,
quod cogereur compressionem in uxorem ducere.

544. quoquo uelis lacere, &c. | De hac Proverbialis formula vi-
de nostra Prolegomena.

545. habens radicem ex eadem Ioannis mentione, &c. | Hoc
uult dixisse apud Lucam Saluatorem post mentionem Ioannis, quia
immediate præcessit: Lex et Prophetia usque ad Ioannem. Immo
quumquam historia exitus, id est: per ipsi Tertullianici exitus, seu
cessionem Ioannis, habetur Matth. 24. et uerba quæ hic contra diuor-
cium citantur Matth. 19. uidentur in eam esse sententiam Auditor, quod
debetis subiacere hæc post narratum dicere passionem Ioannis
Baptista.

546. quod aduerfus legem uxorem fratris sui defuncti duxit,
547. quæ si frater illiberis decesserit, &c. | *Una uoce, inquit*
Romanus, & in Scythia ad maritimum, editere uoluit, quod Græce est
uox, id est: carum liberis. Atque ad illud ad legem dicitur: Non
modo permittentem, sed et præcipientem, ut si frater illiberis de-
cesserit, à fratre ipseus supparatur, (id est, substituetur) semen
defuncto. Atque lego: adulterii, figura ex 1. cod. m. Vatie, prae ad-
teritii: quia præcedit matrimoniorum.

548. diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in sinu Abraham
requiescentis, &c. | *Noua est hæc expofitio, sed magis uerisimilis,*
et non longe petita, ex eadem Ioannis mentione, qua diuitem He-
todem, pauperem uero Ioannem interpretatur. An autem hæc ue-
ra sit historia, an parabola, an uero mixtum quid, uide supra libro de
Animæ, cap. 7. num. 94. Atque Epist. Confut. 44. & 45. orget con-
tra Marcionem, quod hic fiat in uentio Abraham, atque adeo male ab il-
lo maledictis impetitur Abraham. Porro ad illud male meritari:
Non tam incepta, inquit Romanus, atque insolens est, et antiquata
uox: meritati. Captiuus schemæ, quod uocant, similiter desinens,
nempe quia præcellit in malis tractat. Quare expungendum Gelenij
scelotium ad marginem adductum forte in meritati, idon est enim, teste
Latinis, meritati, quod meritati.

549. Habent illic Moysen et Prophetas, illos audiant, &c. |
Addidit Auditor illic ad maiorem emphasim, nempe in synagoga In-
deorum, nam neque etiam Græce, Syriace aut Latine legitur, neque
etiam apud Epiphaniu, qui Confut. 46. etiam istud aduerfus Marcio-
nem retrouit, Moysen et Prophetas impugnantem. Marcion enim
uti sequitur apud Auditorem, illis qui Legi et Prophetis obedi-
erit, determinabat mercedem, et etiam Marcionem agnoscentem
mercedem operum, positam à creatore, siue torm enti, siue refri-
gētii, id est, solatiū quam sic ubique accipit tam uocem Auditor, apud

inferos, Christi uero et Dei sui cultoribus sinu Abraham.
550. quæ ab inferis discernit Abrahæ sinum, &c. | *Omnino sic*
legi debere, pro ad inferos, patet ex eo quod sequitur: Aliud enim in-
ferti, ut puto, aliud quoque Abrahæ sinus. Nam & magnam aut
intercedere, Græce λέγωμεν, regiones illas, nempe Inferos, et fi-
num Abraham, pro fundum, Græce τὸν ὄσον, sine hiatum, & transiunt
retingue prohibent, quod in compendium contraxit Auditor. Sed
ne adtentet diues oculos et quidem de longinquo, nisi in lu-
petiosa, &c. ubi uerba Luca transponit pro suo in scripto. Atque de
Inferis uide supra lib. de Anima, cap. 54. & 55. & Annotationes nos-
tras uide per totum caput, de sinu uero Abrahæ hic latissime tra-
ctas Auditor. Est autem rursus phrasia Tertullianici in Abrahæ cen-
sium deputanda um.

551. Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, &c. | *Ad hunc*
locum ad huc supra lib. 5. cap. ult. hic uerbus. Sed de sinu Abrahæ
lucio tempore. Quod autem dicit: et non celestem, tamen subli-
miorem inferis, confirmatur à B. Augusti. Epist. 99. Quia, inquit,
ne ipsos quidem inferos usquam scripturarum in bono appellare posui
reperire. Quod si nunquam in diuinis autoritatibus legitur, non u-
trique sinus ille Abrahæ, id est: secreta cuiusdam quietis habitatio, ali-
quaque pars Inferorum esse credenda est, quoniam in his usque istam
uicini uerbus, ubi ait dixisse Abraham: Inter nos & vos etiam ma-
gnum firmatum esse, satis, ut opinor, apparet, non esse partem, &
quasi membrum Inferorum tantæ illius celestis signum. Ubi
videtur hunc locum imitari. Quum itaque Auditor supra lib. de Ani-
ma, cap. 60. & 61. uideretur sentire omnes animas ad inferos com-
mitti, oportet large accipi ad Auditoris inferos, ut complectatur et-
iam sinum Abraham: Verum de eo Auditor Paradoxa latius inter Pro-
legomena, sicuti etiam de eo quod sequitur, interitum te figuram præ-
bitum animabus inferorum, donec consummatio reum resti-
tuitionem omnium plenitudine mercedis expungat, ubi uisum
haberi uocem Tertullianicam: expungat. Lego autem iterum ex alio-
uero Vatie. ms. cod. vindicatur, pro: vindicatur, quia illud Tertullianicum
est.

552. ad quam ascensum suum Christus ædificat in cælum, se-
cundum Amos, &c. | *Proter sic legendum, pro: secundum Osee, ne-*
que enim apud hunc Prophetam istud legitur, sed Amos 9. & præter-
ea supra l. 3. c. ult. Amos, non Osee tribuitur.

553. de quo Isaias: Quis annuntiabit uobis locum æternum?
Locum hunc tandem reperi in Isai. 33. iuxta LXX. ubi B. Hieron. ex
Hebræo uertit ignem æternum. Ibidem legitur illud: Incendens in
iustitia, loquens uiam rectam, odio habens iniquitatem, et iniqui-
tatem.

554. cur non capiat sinum Abrahæ dici, &c. | *Hoc uerbum, ca-*
pitat, inquit Romanus, in superioribus sepe iam nobis occurrit. Sentus
hic est: Cur non possit dici sinus Abrahæ, &c. Sic lib. de Refræcti car-

555. ac candida quedam, &c. | *Candida, inquit idem, pro: sbe*
& expectatione. Vestis erat petitorum Consularis, quos inde candi-
datos uocabant: ut supra non semel addotatum est.

556. Immo, inquit, nostri Dei moneta, &c. | *Vatie. ms. 2. mo-*
nella, sed illud placet, quia (ut etiam adnotauit Romanus.) hoc uo-
cabulum in lib. de Patientia vsurpauit. Si manu quis, inquit, tenta-
uentio prouocare, præfio est Dominica moneta. Sunt autem hæc di-
cta ex persona Marcionis, ut que ad illud Merito. Atque adeo, et si e-
dem apud Mattheum habentur scriptura, quæ ille obiciat, tamen
quia illud Euangelium non agnouerat, sed secundum Lucam
dumtaxat, ad marginem prout adnotanda citatio Luc. 9.

557. qui de thronis deponit dynastas, & de stercoribus eleuat
inopes. | *Prius est in Canticis Maria, Luc. 1. quum legitur: Depo-*
nitur potentes de sede, postorius Esai. 11. quum legitur: etiam
hic uariet à Latino Interprete, sequens exemplar Græcum, ubi legi-
tur dno èpistur.

CAP. XXXV.

558. Conterfus ibidem ad discipulos, &c. | *Caput hoc in scripti-*
mus: De uerbis Domini uariis, Leprosi curati, & Phariseorum
interrogatione de regno Dei, ex cap. xviij. Lucas.

559. Væ, dicit, auctori scandolotum expeditis, &c. | *Uti molino*
saxo ad collum deligato præcipitur esse in profundum, quam
uim ex illis modicis, &c. scandalizasset, &c. Verbis istis Luca in-
terferit Auditor alternatim: si natus non fuisset, ex cap. Matt. 23.
ubi de Iuda id dicit Christus. Verus autem magis paraphrasti-
cæ, quam ad uerbum, tum: expeditis (quod lego ex uro que Vatie,
ms. cod. pro expeditis, quod habebat excessum) tum: in molino saxo ad
collum deligato, pro eo quod Græce & Latine, circumdato seu im-
missi, ubi etiam uidetur magis sequi Marc. 9. qui habet Græce ἀπὸ
μολίας; hoc est: lapis molatis, pro eo quod est apud Lucam & Mae-
thæum, μὴ ὀλίκα, id est, mola sinata, aut mola inferior. Sicut
autem legitur Vatie. ms. cod. Èltima cum reliquis sine Exitium, cum
altero perinde est.

560. ac si pupillam oculi mei tangat, | *Legit Auditor: mei, quum*
Græce sit. Hobanice, Chaldæice & Latine: cius, sed quum loquatur
ibi Prophetia ex nomine Dei, Auditor uero hoc cicit, tanquam pro-
nuuntiatum ab ipso Deo, nihil distat.

561. Peccantem fratrem iubet corrigi, &c. | *Sicut, Græce uoces*
ἐπιτιμᾶται apud Lucam, & ἀδελφῶν apud Mattheum & Latina uo-
ces, corrigere, & inuicere, pro isdem habentur ab Interpretibus.

TERTIUM
OPERA

A 562. traductioe traduces proximum tuum, &c.] Sic legendum sine nona periodo, quia legitur eodem versu 16. Levit. 19. Omnia autem iuxta alterum cod. Vatic. ms. voculatio non, utpote qua neque ubi legitur in illis exemplaribus, ad insitutum aliquo facere hoc scriptura, in qua Interpres Latinus LXX. vertit: correptione corripies. Quod autem Auctor adiecit: utique & fratrem, confirmat eorum sententiam, qui locum hunc de fratre eiusdem filii intelligunt.

563. qui peccata quoque fratris tui, &c.] Quod Exod. 23. legitur de bone & subingatis (id est: peccatoribus) inimici, ex consequenti Auctor de fratre interpretatur, id est, sicuti modo dixi, eiusdem filii homine sine inimicis, sine amicis.

564. Sed & veniam des fratri in te deliquenti iuber, etiam sepe, &c.] Quis dicitur amophilum est ad dimittere, pro emittente, & pro ab solvere, transferre malitiam Auctor: veniam des.

565. Nec peccati eam praestes mandata, sed & non peccati, &c.] Ita explicita hunc locum Auctor, ut nemo putet veniam praestandam nisi peccati, eo quod ille videtur solummodo loqui de eo qui dicitur: Peccati me, id colligitur ex verbis praecedentibus Levitici: fratris malitia ne memor sis. Atqui legitimus prorsus ex utroque Vatic. ms. cod. praestes, pro praestas.

566. Lex leproforum, &c.] Quasi aliquid agens transit ad curationem decem leprosum, praeter emissis qua intermedia sunt, eo quod illa referuntur Marcion, sicuti testatur Epiphanius. adu. eundem Confut. 47. de eo quod habet Lucas: Dicitur: inutiles serui sumus, quod debuit facere, fecimus.

567. morositatem legis, &c.] Sic inquit Rhenanus. l. de Praescript. adu. her. c. 40. Nonne manifeste duabus, inquit, morositatem illam Iudaei imitatus est: ubi vide Adnot. nostras, n. 251.

B 568. quos tantummodo ire iulios, vt se ostenderent sacerdotibus, in itinere purgavit, &c.] Etiam hic adnotat Epiphanius. Marc. multa reiciisse, & alia pro aliis fecisse, & imprimis legisse: Dimisit ipsos dicens: ostendite vos sacerdotibus, pro eo quod alia aditiones omnes: Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite, &c. Est autem iterum illud Terrentii, remediatoe languorem: item: retractari, pro tractari, &c. qua propria, & paulo post: remediatis, & decucurisset, & rursum hoc eodem capite, remediavit, & remediati.

569. Sed eiusmodi & alibi iam dicta sunt, in documento superiore, &c.] Supra, nempe cap. 9. ubi tractatur curatio alctetis leprosi, Luc. 5. Hinc addit: Nunc est praestatus est, nempe Christus sine praescripta, quod eadem etiam illic tractatur, sed hic repetitur, eo quod Epiphanius, ubi supra) hic repetebat Marcion: multos leprosos fuisse in diebus Helizai Prophetae, & enim intermedium, ibi superfluum erat, ac hic adieciendum) & neminem eorum purgatum nisi Naaman Syrum, ad cuius mundationem refertur, quod mox subiungitur: etiam ad id documento. Sunt autem etiam Tertullianica: eliminatorum, ab elmando (inquit Rhen.) & exoliendo, videtur: & opiniolus, id est, (Rhen. interpretatur) sinistra opinio.

C 570. Sed cur pristino leproso nihil tale praecipit, &c.] Nempe: Vade, ostende te sacerdoti, iam vero solutus a lepra, ad Christum reuerfus gratias Deo reddidit, quem mox Samaritanen fuisse ex eodem Luca commemorat. Cuius rei pulchre causam declarat, post multam eius rei tractationem: quod ex fide iam iustificandos sine legis ordine remediavit.

571. Samaria autem descuriatur ab Israele, &c.] Historiam hanc habet Reg. 11. & 12. quando per Achiam Prophetam, (id est, illius Prophetam) Hieroboam decem tribus (nam sic prorsus legendum, pro eo quod erat mendosissime nouem) collocavit apud Samariam. Atque adeo ubi dicitur hic: de sciuerat ab Israele, intelligitur xii. tribus Israel, inter quas (chilmate facta, vna, nempe tribus Iuda Dominus reseruit Roboamo: cui quia adhaesit etiam tribus Benjamin, dumtaxat decem tribus (sicut dicitur Hieroboam. For. tassis legendum sicuti partim supra l. adu. Iudaeos c. 3. & lib. 3. aduersus Marc. c. 12. descuriatur a Deo Israelis: Sed vbi quid immutare contra ms. cod. silem, quandoquidem sensus aliqui elici queat. Porro per praecipitationem dicit Auctor: decem tribus collocatas a Hieroboam apud Samariam, nam primum Amri, Rex Israel ab ipso quintus (sicuti est 3. Reg. 16.) emit possessorem montem Samariae ad Semmer domino montis duobus talentis argenti, & vocavit nomen montis, quem adificauit, in nomine Semmer domini montis Samariam, ex quo tempore, quia Reges Israel ibi residere consueverunt, dicitur tribus decem Israel collocatae apud Samariam, nempe a successores Hieroboam.

D 572. Na tu maior sis, &c.] Per diptichonum prorsus videtur legendum Na: quia id requiritur in sensu lectionis Auctoris, quam etiam hic peculiarem habet, quum legatur Ioan. 4. iuxta aditiones omnes: Numquid tu es maior patre nostro Iacob, &c. Variat etiam aliquantulum in eo quod consequenter citat: Patres nostri, &c.

573. Itaque qui & per Amos: Vae, dixerit eis qui confidunt in monte Samariae, &c.] Sic plane restituendus hic locus pro eo quod erat: per Iliam, neque enim apud illum usquam haec scriptura inuenitur, sed Amos 6. sine iuxta distinctionem B Hieron. in Comment. sub finem cap. 5. Illud autem: quoniam ex Iudaeis salus, iterum addit ex c. 4. Ioan. quod explicat: quoniam tota promissa tribu Iuda Chritus fuit. Eleganter autem vocas Iudaeam matrem religionis, sicuti supra l. de Praescriptioe adu. her. c. 21. Ecclesias Apologicas matres fidei, & rursum vocas illa: expungenda vitur.

574. Ideo: Fides tua te saluum fecit: audit, &c.] Quomodo similes locos intellexerit Auctor, vide supra c. 18. num. 265. & infra quoque capite sequenti. Et vero non aliter etiam hic id explicat, dum

non simpliciter fides illius legi profuerit meminit, sed quod intellexerat veram fidei Deo omnipotentem oblationem, id est, gratiarum actionem (ita frequenter appellari ab Auctore sacrificium Chritianum supra adnotauimus, Tom. 2. l. de Ora. num. 1.) apud verum templum & verum Pontificem eius Chritum facere debere. Quare & volentis hic poterat adnotatio marginalis: vera oblatio, dum de oblatione gratiarum actionis, id est, Eucharistiae, locum hanc intelligimus.

575. Sed nec Phariis possunt videri, de alctetis Dei regno consuluisset Dominum, quando venturum sit, &c.] Prorsus in verbis Lucae, commemoratur etiam responsum Chriti: Non veni, inquit, regnum Dei cum obseruatione. Nec dicitur: Ecce hic, ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est, ubi conscribitur haec castigatorum codicum Latinorum vulgata: Interpretis: venit, conscribitur Graece voci legentis, pro eo quod alij & Syriae Interpretes: venit. Secundum quam lectionem, iterum mox supplemus: intra vos est.

576. secundum Antihelicos nostras, &c.] Hinc addit, eo quod praecipuum sit huius libri argumentum, leco Antihelicon veteris & noui testamenti, quas addiderat Marcion, ad contrarium sensu, per Antihelicos, hoc est, oppositas Moysi & Chriti sententias, concordant probare utriusque Testamenti.

577. Praeceptum, inquit, excessum non est, &c.] Rectius vt fertur quod Graece est: Deut. 30. utroque, quum Latinus Interpretes: graue non est: & magis accommodat ad sensum utriusque: reditas, quam ille ad verbum: dicens, item: Audium illud faciemus, pro quo ille: Audientes. Atqui quum Graeci situm hic, tam Rom. 10. tris adnotatur, & hoc adnotatur, & corrigendum est: hinc & Chaldae voces Latine, & noui Testamenti Syriacae, prorsus castigandum duximus: ascendit in caelum, & deponet pariter iuxta alterum Vat. ms. cod. pro eo quod erat: ascendit, nec deponit: maxime quem legimus utraque transcribitur & sumet. Distingui etiam sequentia hoc modo. Hoc enim Non hic nec illic, ecce enim, &c.

578. Dicens enim: Filium hominis ante multum tempus et reprobare potest, &c.] Omittit hic quod Marcion obicitur ab Epiphanius Confut. 49. Venient dies quando concupisceret verum verum diem filii hominis. Verum autem: ante, quod est Graecae, & explicat: ante aduentum suum, de quo illud praemisit Lucae, ubi addens: in quo & regnum (substantialiter) reuelabitur, homini ad illud quod sub finem capite sequitur in Lucae: Filius hominis uocabitur. Est vero illud Terrentii. Reprobati autem hinc, non autem, exceptis, legas cum altero Vat. ms. cod. Jus deceptis non alio, non refert.

579. quem & in lapidis, & in petra, & in montis figuram potendret, &c.] Quamquam Christus scriptura loci, in lapidis & petrae, & montis figura, Christus potendretur, iustifici hodie in loco adnotare, quos alibi in de re citat Auctor, quare de lapide adnotamus ad marginem, l. 8. de petra. Cor. 10. & de monte. Daniel. 2. ubi nempe legitur: lapis de monte praecius, qui percussit faciem facius mons magnus.

580. cur cum diebus Noe & Loth comparat, &c.] Ipsi vobis effert, quod pluribus habet Euangelista: de aduentu filii hominis comparato diebus Noe & Loth, etiam illud: Memorem reueris Loth, in Marcionem pro iudicio Dei retorquere.

C A P. XXXVI.

581. Nam & orandi persecutantiam & instantiam mactans, &c.] Titulum huius capite deditur: De parabolis Iudicis & Pharisaei ac Publicani repositione ad adolecentem dicitur, & de reo cutato, ex c. XVII. Lucae. Adhuc autem hic ad ipsa verba Lucae, que praemittit prius parabolam. Dicitur autem & parabolam ad illos, quoniam oportet (tempore orate, & non deesse. Parabolam, inquam, iudicis cordis, audire viduam infamiam & periclitantiam interpellationum eius, ubi iterum tribus verbis parabolam interpellationum eius, adtingens etiam explicatorem parabolam, quum subiungit: factorem Deum vidiam electorum (locum, clamantium ad eum de cae no de.

582. Et tamen quum templum creatoris inducit, &c.] Etiam hic pauca simis hic & verbis prosequitur alteram parabolam, qua deus adorantes in templo nempe, diuersa mente detestatur. Pharisaeum in superbia, publicanum in humilitate, id eo quod alterum reprobatum, alterum iustificatum de cendit.

583. in humilitate, vt adleatorem humilium, non in superbia, vt destructorem superborum, &c.] Adhuc iterum videtur ad illud Chriti: Omnis qui se humiliat, adleuabitur, & qui se exaltat, humiliabitur, sine ad illud Cantici Mariae Luc. 1. Deposuit potentes de sede, (hoc est enim destruxerit) & exaltauit: sine adleuauit humiles.

584. Nam & quam docuit orationem, creatori probatum conuenire, &c.] Nempe supra c. 26. ubi tractatur Oratio Dominica ex cap. 11. Lucae. Sunt autem iterum Tertullianica: qua Deus optinuit, & paulo post: qua solus Deus, & post huius capite medium: qua non natus.

585. Sed quis optimus, nisi vnus, inquit, Deus? &c.] Optimus more suo & hic & postea usurpat pro bono, ubi addidit etiam Marc. vocem: pater, sed perperam. Adfert etiam praecellens Epiphanius. confut. 50. cuius occasione istud dicitur Auctor, Marcionem ipse Auctor paulo post: Denique vnus habet alius quam: quomodo (neque verum etiam Epiphanius habet alius quam: quomodo, quum alii omnes id referant de Principe) Praecepto optinuit, quum alii omnes id referant de preceptis, & quid faciens vitam aeternam possidebit? de preceptis, & an ea sciret, & c. explicat.

Lucas

E

A Luca: mandata nosti (non vero Mare: mandata noui, sicuti adnota-
t Epiphanius.) Precepta inquam (sicuti paulo post addit Auctor non
occidendi, non adulterandi, non furandi, non fallum testandi, di-
ligendi (qua uoce explicata quod significat magis, id est, honorari parenti-
bus) patrem et matrem. Verum præcedit ante: Mandata nosti, illud:
Quis optinus, &c.

186. Quomodo ille principaliora quæq; adfirmasset obseruaf-
se, se ab adolecentia, &c. Quam apud Lucaem habetur: Hæc om-
nia cuncto diuit addidit principaliora quæque, uti ostendat prædica-
ta præcepta eam esse. Atque Christus (sicuti etiam auctor profectur);
Vnum inquit, tibi deest: Omnia quæcunque habes vende, & da
pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & ueni, sequere me.
Porro committentes et codicibus Marcionitas hæreticos eleganter
uocat, quemadmodum etiam infra sub finem capituli Marcionem cæcum
adferit.

187. Si aduertiatis tibi homo quid bonum dicit, &c. Videtur ali-
quam interrogandi particulam Græce legisse initio huius periodi. Au-
thor Mich. 6. quomodo etiam Chaldaeo Paraphrasæ, quæ hodie non
reperitur, nam uertitur ex Græco dumtaxat: Aduertiatur est tibi
homo. Atque sequentia sit distinguenda & castiganda sunt: Et ho-
mo enim Christus aduertiens quid sit bonum, scientiam Legis,
Præcepta, inquit, scis: facere iudicium: uende, inquit, quæ habes,
diligere pro, dilige, nam reperit uerba Michæ) misericordiam, &
da inquit, egenis, paratum esse ire cum Deo, & ueni, inquit, se-
quere me.

188. Tam distincta fuit à primordio Iudæa gens, per tribus &
populos, & familias, & domos, &c. Adulterandi ad librum Numeri
cap. 31. ubi patet, Symeon, Iuda, Ispachar, Zabulen, Ephraim, Ma-
nasse, Benjamin, Dan, Aser, Gad, Nephthaim, non aduermata tribus
Leui, quod Domino consecrata esset. Deinde etiam ad Num. ca. 2. 6.
ubi per familias & domos recensentur singulas tribus. Nempè tribus
Ruben familia quatuor, Symeon quinque, Gad septem, Iuda quinque,
Ispachar. 4. Zabulon 3. Manasse 3. Ephraim 4. Benjamin 7. Dan 1.
Aser 2. Nephthaim quatuor. Et uero Tertullianus, quem Iurecon-
sultus esse, aduermata uidetur ad distinctionem qua Romani uentantur,
gentis, tribus, & familias, de qua plusculum aliquid in uita Auctoris
adigitur.

189. uauis aliqui, &c. Sic rursum lego iuxta primam Rhen.
editionem, à Latino ex aliis locis Auctoris confirmatam, ex Vat. ms. cod.
2. pro eo quod citra irreperitur aliquis. Nam (ut adnot. Rhen.) in
principio libri quædam sequenti: uauis aliqui dicit pulus. Sensus hic est:
Erit terra filius, uel uauis quilibet iudæus, sine uauis de uauis, quod
Græci dicunt uon v s magis s'p'as est, &c. non pro magis à non magis.

190. Quam igitur prætereuntem illum cæcus audisset, cur ex-
clamauit: Iesu fili David miserere mei, &c. Eodem modo hoc loco
Epiph. Confut. 5. adu. Marc. conuincit; Christum non apparentem, sed
uere fuisse incarnatum, idque to magis, quod laudata fuerit à Domi-
no Iudæ cæci, quæ filium David Iudæ credidit, ueritate quæ dixerit illi,
sicuti infra etiam citatur: fides tua te saluum fecit. Idem Confut. 52.
adnotat amputasse quoque Marcionem quod apud Lucam ca. 18. præ-
termitit: Quom adsimpliciter Iudæ duodecim, dixit: Ecce ascenden-
dis Hierosolyma, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt
per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim & occide-
tur; & tertio die resurget. Vide & ab Auctore illud ommissum
est.

191. Sed antecedentes increpabant cæcum uti tacet, &c.]
Pulere etiam istud interpretatur, ne Marcion pro se facere existimet.
Atque præterea, quæ habent 2. Vat. ms. cod. & prior aduio Rbe-
nani, impersonaliter magis quidem placet: sed uti nos Lectoris. acco-
modemus, uel quiuimus præuincere, ad maiorem loci aliquid obfer-
riorem explanationem. Verum mox legitur iuxta systema Aequum Ter-
tullianicum, pro: Ac qui uicinus modis, non etiam eum illa, & uictra
pro amplius, uel Rhenano adnotante. Sine autem legas eum istidem
ma. Vaticam. adhaerere, sine cum excuset: adhaerere t' perinde
est.

192. & ex fructu lumborum David, &c.] Quia additur, defini-
batur, haud dubie ad illud ad uel psal. 131. De fructu uentris tui,
Græce uouit, sicuti alibi legitur, ponam super sedem tuam, &c. uictra
interpretationem conuenientissimam B. Perri, Ath. 2. de fructu lumbi,
Græce uouit ut quos præterea quod uertitur pluraliter magis La-
time lumborum.

193. Qui hoc (nempe filium David) & cognouit, & ab omnib.
cognofcit uoluit (nempe Christus) fidem hominis, &c. exteriorē
quoque uisionē donauit, &c. Sic explicandum erat locum hic alias ob-
feruiri, & insuper à nobis suppletum est: ab omnibus, ex altero Vat.
ms. cod. à quo parum differt alter legens: ab hominibus. Atque etiam
hic habentem, pro origine, quæ legitur: per uirginis censum, &
recte adnotauit Rhenanus esse Propositionem: uentrem & ipsam An-
tithefin.

194. Nam si aliquando Dauidem in recuperatione Syonis of-
fenderat cæci refluentes, &c.] Verba sunt hæc Marcionis, quibus
Antithefin commotabat in uita David & Christum, quod ille cæ-
cus cæci, id est, occidit iussisset, Christus uero cæci hic curari, & quæ ad
illud (ubi prinde noua periodus incipiat). 1. Et cur fides, nempe
huic cæci, & quidem præu. siquidem ille mentis sit filium
Dei, præstidit se dixit, illæ nempe uerbiu latius reperitis: fides
tua te saluum fecit. Quam Antithefin tum per parenthesin inter-
ercliam, tum per sequentia pulcherrime conciliat Auctor. His-
toriam habet 2. Reg. 5. quam tanquam ueram hic Auctor agnoscit

C A P. XXXVII.

196. Consequitur & Zachæi domus salutem, &c.] Capiti huius
dedimus inscriptionem: De Zachæo & seruorum parabola, ex cap.
11. Luca.

197. & omnia p'pulus laudes referebat Deo, &c.] Istud quasi per
repetitionem hic adferre ex c. præcedenti, Castigari autem (con-
uincit) uisus alterius cod. ms. Vatic. qui habebat: resonabat singulari
numero: referebat, pro: referebant, quod sic legit B. Lucas.

198. cæci Allophylus, &c.] adu. Marc. sicuti adnotat B. Hieron. in
ca. 1. (ait, Lxx. ubique translulerunt, ubi ex Hebraico uertitur Philis-
tino, si non fuerit Philistis, saltem alienigenam, quem proprio ea uoce
significat, fuisse Zachæum, uel ex eo patet, quod primus publicanor-
um fuerit, quorum officium cum eribnic comparat Christus, uicpost
a quibus administrari solet. Sine autem mox legas eum ms. & excus-
s. & ignorans Isaiam, sine ex coniectura Rhenani: cæci ignorans, non
refert.

199. Hoc cum maxime agebat, &c.] Tertullianicum est, quod bis
hic reperitur: cum maxime. Pulere autem singula opera misericor-
diæ ab Isaiâ præscripta Zachæo applicat, quod excerptum domo sua
Dominum patet, dimidium substantiæ obtulerit pauperibus,
insuper addendo: Et sic qui per calumniam eripui, reddo qua-
druplum. Ubi substantiam Auctori accipit pro bonis, & proprie trans-
tulit per calumniam eripui, quod Græce est uouç q'ar'rona. In eo au-
tem quod sequitur: Hodie, inquit, salus huius domus, &c. ostentur
ab Auctore quod habet Lucas, sed subintelligitur: facta est.

200. Dissolvens uolentiorum contrafactum obnoxus, &c.]
Sic castigari hunc locum ex altero ms. Vat. cod. pro: obnoxus quod
mendose legebatur, quia Isai. 58. legitur: ut res, facies, quod alij ma-
lunt uertere cautiones seu obligationes. Verum illa uox composita
est à uoce ueris, uer consilium uisitatissima. Hinc illud uerit Papina-
num, 1. si per amam familia eredi cuncta, nexu pignoris, apud Vlpian.
l. si non saltem. 8. adeo. ff. de condic. indebiti. nexu uenditi, unde C.
Cicero pro Muræna: nexu obligare, & apud Tacitum l. 3. ex solari legu
nexu. Eodem pertinens Lex nexus, & lex xii. Tabul. ca. 8. de Nexis.
de quibus supra Tomo 1. Apolog. ca. 4. m. 53. Unde & Nexum est: Festo re-
ste) apud antiquos pecunia quæ per nexum obligatur, nempe per genus
quoddam obligationis civilis, quæ (ubi Bidauis ait) corpus aquæ atque
pignus nexu afficebatur, quare non necesse est hic aduocatio-
nem Rhenani, de obnoxio cum Genitino. Lego etiam: Et nudum si
uideris, contegito, ex altero Vatic. ms. pro: uicgitto, quia illud legitur
sup. l. 2. adu. Marc. ca. 19. & alibi.

201. Venit enim filius hominis saluum facere quod petit, &c.]
Sine legas: petit, sine finit reperitur ab Auctore ex Luca: pericula,
perinde est: ite adnotandum, quod illud, cuius fuerat, & cui perie-
rat, reperiri debeant, ut constat sensus, non ad illud: quod periecat, sed
ad eum qui uenerat, ut saluum faceret. Atque de Proverbialia formu-
la: in alterius questionis gradum dirigit, uide nostrum Prologo-
menam.

202. Hic quum ex duabus substantiis conflet, &c.] Hinc pulchra
deducit Auctor non solum animæ, sed & carnis salutem contra Mar-
cionem alioque qui id negabant, à Christo procuratam. Verum de 9.
latius supra lib. de Resurr. carnis.

203. Seruorum quoque parabola, qui secundum rationem ser-
uata: pecunia dominicæ diuiditur, &c.] Paucissimum uerbu
totam hanc parabolam complectitur, solum hoc agens, ut iudicem
Deum inde probet, legens sicuti supra. c. 19. ex cap. 8. Luca: & auferen-
tem quod quis uidetur habuisse, ut interpretetur quod hic legitur,
Luc. 19. ab eo autem qui non habet, & quod habet, auferetur
abeo.

204. Aut si & hic creatorum finxit auferum, tollentem quod
non possuerit, & metentem quod non fecerit, &c.] Sensus Auctoris
est: Si Marcion per parabolas hanc uelit confirmare Deum creatorem
sullerum esse, tollentem quod non possuerit, hic quoq; (nem-
pe homo nobilit) me instruit (nempe Deum non Testamenti esse aucto-
rum) cuius pecuniam ut conerent præcipit.

C A P. XXXVIII.

205. Sciebat Christus baptisma Iohannis uide esset, &c.] Capite
hoc inscripsimus: De uerbis Domini duertis, ad Pharisæos, Saddu-
cæos & Scribas, ex c. 22. Luca. Atque omnia sunt ab Auctore quæ
sequuntur ad finem usque capite 19. quia (Epiphanius, teste Con-
f. 53.) impetravit Marcion quidquid legitur de anno & Bethpha-

TERTIOLI OPERA

A ge, & de civitate, & templo, & quod scriptum erat: Domus mea, domus orationis vocabitur, & vos fecistis eam speluncam latronum. Quum tamen à Hiericho, ubi historia contigit Zachari, ad Hierosolimam publica via ducit, inquit ille, per Bethaniam & Bethphage: & montem Olivarum: & nihilominus agnoscat Marcion illud (quod tractat idem Confut. 53.) Factum est in vna die docente ipso in templo, quod fuerunt in ipsum conicicte manus & timerunt, quon poterat pervenire, nisi per profectorem quam habet B. Lucas. Incipit autem Auctor, omittis reliqua à verbis Domini ad Pharisæos se interrogantes, in qua potestate egeret vendentes in templo, qui ipsos vicissim interrogavit, Baptisma Ioannis vnde esset.

606. si quid Pharisæi ad interrogationem renuntiassent, &c.] Similiter subiungit: Puta illos renuntiasse, & mox: Certe nolentibus renuntiare. Vbi renuntiare accipitur pro: respondere, alias vero eius vocis significations habes alibi non semel supra. At qui quod ad Lucam adinet, sensum potius adfert quam verba, & transponit nam apud illum posteriori loco ponitur, quod si humanum Ioannis baptisma renuntiassent, statim lapidibus elisi fuissent, & prior: quod si de cæcis fuisse dixisset, inquisit Christus (sic enim habet Evangelista pro eo quod Auctor inquit) quare non credidistis ei? 607. Existeret aliquis Marcion, &c.] Existeret, inquit Rhen. id est si emergeret, existeret, existeret. Si enim hoc verbum apud Ciceronem interpretatur Assensus Peditanus. Siue autem legas cum excusis: in præteritum, sicut cum ms. tam yz quibus Rhenanus vsus est quam Vatic. 2. præteritum, sive ex coniectura ad marginem. I. aditionis: præteritum, non refert, nisi quod videatur mihi magis Tertullianicum: præteritum, quia vox antiqua. Quandoquidem autem hæc sit praverbiale formula: in præteritum imponere, videantur nostra Prolegomena.

608. Sic enim & de creatore in arboris lege tractatur, &c.] Legem arboris videtur mihi eam vocare, quam in paradiso tulit Creator, interitens non eberit de fructu arboris planare in medio paradisi, Gen. 2.

609. cuius sacramentum Ioannes administrabat, &c.] Accipitur hic sacramentum in secunda significatione pro figura, non vero sicut alibi, pro sacramento Ecclesie. Neque enim baptisma Ioannis sacramentum fuisse, ita ut esset sacra rei signum efficax, de quibus significationibus variis vide supra lib. de præscriptione adu. heret. cap. 40. num. 239 factis deduxit Auctor supra lib. de baptis. cap. 10 ubi adserit, Baptisma Ioannis neque Spiritum sanctum, neque remissionem peccatorum dedisse, sed fuisse dumtaxat candidatum remissionis & sanctificationis in Christo subsecutura, atque adeo quod ad intellectum huius loci facit, quem etiam ibi citat, celestem quidem fuisse, sed mandatu, non potestate. Quo loco vide ea de re per totum caput Adnot. nostras.

610. malum malo reddidit, &c.] Ironicè id dicit Auctor, eo quod illis nolentibus renuntiare quid sapereat, ipse vicissim dixit: Ergo non dico vobis, in qua virtute hæc facio, ac si dicit, si ad hominem loquamur, ipse Christus videtur malum pro malo reddidisse, quo cogitur ex parte, ut ostendat etiam Deum non Typhannem, atque adeo Christum æque malum fuisse (si malitia Deus capax esset) atque Creatorem.

611. Redditæ que Cæsaribus Cæsari, & que sunt Dei Deo, &c.] Hic vniuse prætermisit Auctor apud Lucam de vinea elocata colomis, & quid igitur est hoc. Lapidem quem reprobaurent adificantes, quia illud reficit etiam Marcion, sicut refertur Epiphani. Confut. 57. At qui caute legendum, in cuius imagine & similitudine & nomine & materia expressus est, quatuor constat Gen. 2. hominem expressum ad imaginem & similitudinem Dei, atque adeo & nomen Dei aliquando in scripturis homini adscriptum, sed quomodo in materia Dei, non constat, nisi forte intelligat de adfatu Dei, sicuti illi loquitur, de quo vide nostra Prolegomena. Est autem illud obsecrum, & quantum apparere mutilum: nisi quod necesse est qui sum denarium non habet: sed quum non amplius habeant etiam m. Vatic. medarii non licet.

612. Sadduæi resurrectionis negatores, &c.] De hoc errore Sadduæorum vide supra libro de præscriptione adu. heretico cap. 4. num. 297. & libro de Resurrex. carn. cap. 2. n. 11. Quibus adde quod non solum carnis, sed etiam animæ resurrectionem negasse Sadduæos scribat Iosephus libro 18. Antiqu. Iudic. capite 2. At qui mirum est, quod hic omiserit Auctor (si codices omnes mendosi non sint) abque liberis, quum supra capite 34. disertis verbis dicat: non aliter permittit Legem vxorem fratris sui defuncti, quam si illiberis decesserit, nisi forte illud subintelligat in illis verbis: secundum præceptum legale, quippe quo etiam quod dictum est, præcipitur Deuter. 25. Eo enim respectu istud Christo proponentes Sadduæi.

613. Respondit igitur: Huius quidem xpi filios nubere, &c.] De hac lectione consentiente cum Latino vulgato Interprete, sicut & de illo quod mox subiungit etiam ex Luca Auctor: neque nubere neque nubere, vide Adnotaciones nostras ad lib. 3. Testim. B. Cypriani cap. 32. num. 69. Reliqua etiam huius loci ad sensum potius quam ad verbum adfert. At qui sine legas: diffinitur cum altero Vatic. ms. cod. sine: definitur cum alio, perinde est, sed necessario iuxta Lucam supplemus: Dei & resurrectionis filii facti, Pulere autem huic colligit Auctor etiam aduersus Marcionem tempora permittarum & negatarum nuptiarum, quas ille in totum tollebat: & resurrectionis confirmationem, quem ille (solum carnis) negabat. Sunt etiam Tertullianica: post præscriptionem, & retractabo, ac mox: decuciterunt.

614. Nacti enim scripturæ textum, &c. Hæc ex Marcionitarum persona adfert Auctor, & quæ ad illud: Quum sic lege oporteat, &c. qui legébant. Quos autem dignatus est Deus illius xpi, quom legi debeat: Quos autem dignatus est Deus, illius xpi post illud, quale & paulo supra posteriori hoc modo distinguenda sunt verba Lucæ. Quæ lectio Auctori omnino confirmatur lectione bodiniana tam Græca & Syriaca, quam Latina: Illi vero qui digni habentur sacculo illo & resurrectione, nulla facta Dei mentione, atque adeo in prædicto modo videtur contextum corripisse Marcion, ut pro se faceret videtur. Non enim de Deo (ut recte subiungit Auctor) sed de statu illius xpi confullebat.

615. Sic & de ipis nuptiis responsum subiungit, &c.] Etiam hoc ex persona Marcionis, cuius ipsa scilicet hareticorum, vsque ad illud: Quando, &c. ubi recte respondet Auctor: non alias negasse Christum nuptias quam illius xpi, non vero huius, de quo confullebat.

616. Atque adeo Scriba: Magister, inquit, bene dixisti, &c.] Rursum hic omittit Auctor, quod præterea addit Christum aduersus Sadduæos, quia illud refertur Marcion, nempe: Quod autem resurgent mortui, etiam Moses offendit circa rubum, quom dixit, Deum Abraham Isaac & Iacob: Deus autem est Deus vnum, non mortuorum, sicut tradit Epiphani. Confut. 56. & 57. huiusmodi repetens, ne aliquid de scripturis reliquid videtur, præter idem Marcionem confutans, quod alibi Deum Abraham Isaque Iacob Lazarum mendaci & diuini parabola, & resurrexerunt signum ipsius ac fridor dentium, quem ille non amputauit. At qui etiam hunc locum pro Resurrectione aduersus Marcionem facere dicit Auctor.

617. Si autem Scriba Christum filium Dauid existimaret, ipse autem Dauid Dominum cum appellat, &c.] Adhuc ad sequentem Christi interrogationem, qua, quum Christum filium Dauid existimaret, interrogatus: quomodo Dauid filium cum vocaret? Psalm. nempe 109. Quod adaptat Auctor etiam pro xpi Christi carne, aduersus Marcionem, & pro dimittente eum aduersus Scribas.

618. obrundeat, &c.] Sic & infra inquit Rhenanus libro quinto, capite 1. Vti iam, inquit, hinc & fide tuam obrundeat. At qui mox pro eo quod legitur: pulsatam traditione Scribarum, legit altera. tic. ms. cod. traductione, quod magis quidem placet, eo quod hanc ab similitur supra l. de præscriptione aduersus hereticos capite 2. legatur: traductiones eorum que mentiantur, verum, quia illud ab alia omnibus legitur, nolui immutare, eo magis quod Interpretatio Rhenani, qua illic traductiones interpretatur depravatissimas scripturarum infamiationi non absimilis, hinc loco minus temeraria.

C A P. XXXIX.

619. Olim constitit de nominum proprietate, &c.] Titulum capiti huius adnotas: De venitur in Christi nomine, & proprietas finis, ex capite XXI. Lucæ. At qui ad illud ad capite 16. & 17. libri 3. aduersus Marcionem supra, ubi tractatur de nominum proprietate, Christi & Iesu. verum tam obsecrum est illud, eum, quod quid sibi velit ne sciam, profus (sententiæ corruptum esse) scilicet quoniam, neque ex ms. Vatic. emendari potuit, videtur suppletum: (nempe Deo creatori) illam nempe proprietatem nominum commisit, qui prior & Christum suum in homines adiuuaret, sicuti dicitur ad marginem adnotas, & scilicet tranoniamet, Matth. & Luc. 1.

620. qui multos dicat venturos in nomine ipsius, &c.] Quia istud videtur non tam ad Christum quam ad creatorem referri, videtur quidem verbis Evangelistæ & Christi, sed videtur etiam ad altere ad illud Hier. 14. Falso Propheta vaticinatur in nomine meo. Quod autem adit: Amplius & prohibeat eos recipi, ad illud ad illud Luca: Nolite ire post illos: Postea subiungit quod de mortuorum dicentes: Ego sum Christus: quamquam, inter eos, Christus, apud Lucam non reperitur Græce aut Latina, sed Matth. 24. vnde suppleta videtur ab Auctore, aut certe, sed scilicet hanc interpretationem videtur confirmari ex aditione Syriaca, ubi legitur: Ego sum Iesuchico.

621. quorum & ipse par sit, &c.] Par (inquit Rhenanus) cum Genituro: sicuti supra sapit. Supplementum autem ex altero Vatic. ms. nominum Dominus, Christus & Iesus creatoris, & legitur qui alium in nomine eius receperit, ex vtroque ms. Vatic. cod. præteritum.

622. Bella, opinor, & regnum super regnum, & gentem super gentem, & pellem, & fames, terræque motus, & formidines, & prodigia de celo, &c.] In entium auditu huius temporum, nempe extremorum adpropinquantium signis, huius vniuse super, pro eo quod alij magis accommodata: aduersus & sicut Græce est illud, ut loquitur ad prodigia, non vero: ad formidines, illud vero: Hæc quum adicitur sicut dicit, & habet a Vatic. ms. etiam oportere dicitur intermedio loco ponitur, quod iterum repetit Auctor, sed hinc hinc capite.

623. Ante hæc autem perfectiones eis prædicat, & passiones venturas, &c.] Adhuc ad illud Luca. Sed ante omnia lancient vobis manus &c.

624. Accipe prædicarum in Zacharia: Dominus, inquit, omnipotens, &c.] Pulcherrime locum Zachari. 9. de perfecturionibus martyrum interpretatur Auctor, & latissimus. Vbi interpretatur

A

castigantibus: & confluent illos, pro: confluet, tum quod Græce legatur...

B

61. bellorum legitimis armis de bellandorum, &c.] Facit etiam hic locus ad intelligentiam sententia...

C

62. cum Deo innascens, quod est interpretatio Iſrahel, &c.] Adhuc ad illud Exod. 2. Non vocabitur ultra nomen tuum...

D

63. Tolerantia (inquit) iustorum, &c.] Mirum est quod hic legatur iustorum, quum alibi supra cum reliquis omnibus additionibus...

Græco magis propria vertunt) quum et cepit vallati (sive circumdara)...

E

63. solis & lune siderumque prodigia, & in terra angustias Nationum, &c. imminenti orbimalorum, &c.] Quis iterum hic prodigia vertit...

F

64. Et dabo prodigia, &c.] Nihil hic differit Auctor à LXX. Joel. 2. neque illi à versione B. Hieron nisi quod leguntur...

G

67. Fluminibus distumpetur terra, &c.] Etiam hic castigatio est ad LXX. in B. Hieronym. Comment. quom in Biblii Regis, ut pote...

H

69. Sic & vos quum videbitis omnia hæc fieri, scitote adpropinquasse regnum Dei, &c.] Iſtud quod hic per præoccupationem adfertur...

A to Eucharistia, vel ex ipsa Magdenburgensium confessione...

B Cetera est etiam testimonium supra: cum dicitur Hieron. 11. Veni...

D Hic loci libro aduersus Iudas, & libro 2. aduersus Marc. ubi lo-

requirit, videtur Aduersus nostras Tom. 2. lib. de Orat. cap. 6. num. 23. &

661. nisi veritatis esset corpus, &c. Ad hoc locum, & ad il-

662. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, &c. Hic & se-

663. tradere pro nobis, &c. Adhuc hic ad verba Christi ex Lu-

664. peponem, quem Marcion cordis loco habuit, &c. Ex eo quod...

667. Aduersus me cogitauerunt cogitatum, &c. Sacramen-

668. Sic & in calicis mentione testamentum constitutus, san-

669. Sic decurtus in stola violente cum fortitudine, &c. omni-

670. ex cuius tribu, carnis census Christi, &c. Rursus hic cen-

671. Lauabit, inquit, in vino stolum suam, &c. Etiam hic Au-

E F Hic & se- 662. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, &c. Hic & se-

F G 663. tradere pro nobis, &c. Adhuc hic ad verba Christi ex Lu-

G H 664. peponem, quem Marcion cordis loco habuit, &c. Ex eo quod...

H 667. Aduersus me cogitauerunt cogitatum, &c. Sacramen-

670. ex cuius tribu, carnis census Christi, &c. Rursus hic cen-

671. Lauabit, inquit, in vino stolum suam, &c. Etiam hic Au-

A

quis ostenditur: qui locus etiam facit ad confirmationem veri lan-
guinis Christi in Eucharistia.

C A P. XLII.

672. Væ (ait) per quem traditur filius hominis. &c.] Titulum
hinc capiti dedimus: De imprecatione Christi in Traditorem, &
illius osculo, & de responso Domini ad interrogationem, an ipse
esset Christus, ex eodem xxii. cap. Lucæ. Atqui veritas traditur ex
Græco *παρομιση*, quomodo etiam legunt quidam Latina exempla-
ria, pro eo quod alia: tradetur. Repetit autem hic iterum, Væ esse
imprecationis & comminationis inclamationem.

673. noli iam de creatore circa Adam retractare, &c.] Latine
argumentum Marcioni, cur Deus pallius sit Adam in tantum sce-
lus iure, atque adeo de lada traditore id ipsum, refutat Auctor su-
pra lib. 2. adu. Marc. cap. 5. 6. 7. ubi eo non obstante liberum tamen
arbitrium hominis confirmat.

674. Nam & Petrum præsumptorie aliquod eloquium negati-
onis potius destinando, &c.] Sic paucissimum expressit Auctor collo-
quium Christi de negatione S. Petri prædicta, quod latine progogitur
infra Tom. 5. lib. de Fuga in persecutione, omisso in qua intermedia
sunt apud Lucam de contentione Apostolorum, quis eorum vi-
deretur esse maior, fortassis quod hinc Marc. ad hinc eret, prætermisso
etiam eo quod sequitur: Quando mit' vos, nunquid de fecit sic enim
Epiphanius castigandus est) vobis est reliqua v' que ad illud: Et cum
iniq'us deputatus est, qua res ipsa scribit à Marcione Epiphanius
Confut. 64. Quæ (quod hic etiam omittit Auctor, quantum appareret,
compendii gratia, non esse prolixior) in Marcionem retror'que Confu-
tas 65. Difficilius est ab ipsis ferre ad lapidis iactum, postillique
genibus orabat.

675. Debitur etiam osculo tradi, &c.] Epiphanius Confut. 66. hinc
etiam veritatem corporis Christi probat ex his verbis Luca, ad qua
hic Auctor addidit: Et adpropinquavit ut oscularetur eum Iudas.
Quæ Confut. 67. addit rescidisse etiam Marcionem in sequentibus
quod fecit Petrus, quando percussit & abscedit auriculam Iesu
Pontificis, & quantum appareret, totam historiam negationis Petri,
quippe quam hic etiam Auctor prætermisit. Idem Confut. 68. in
Marcionem vibrat etiam illud hic compendii gratia omissum ab au-
ctore: Et qui tenebant, illud ebant ei, cædentelque ac percutientes
dicebant: Vaticinaret'quis est, qui te percussit?

676. Perductus in consessum, an ipse esset Christus? interro-
gatur, &c.] Quod hinc colligit, eundem fuisse Christum veteris & no-
vi Legis, tradidit etiam supra lib. 3. adu. Marc. cap. 13. & hoc ipso lib.
4. cap. 21. Atqui illud: Vt pati possit, inquis, ex persona dicit Mar-
cionis.

677. Si dixerit enim (inquit) vobis, non creditis, &c.] Sic ca-
stigans, pro creditis, tum quod illud legitur Græce, Syriace & Latine,
Luc. 2. i. cum quod sequatur apud Auctorem: non creditur. At-
que de Prouerbio: manum porrigens, vide infra Prolegomena.

678. Abhinc (inquit) est filius hominis, sed deus ad dexte-
ram virtutis Dei, &c.] Recte transtulit Abhinc, quod Græce est:
δεξιτερῶν, id est, sicuti vertit Syrus Interpres: Ab hoc tempore: Dif-
fert autem quod vertit: ad dexteram, pro eo quod ex Græco Latine
Interpres: à dextris, & ex Syriaco Interpres: à dextera.

679. Suggerebat enim, &c.] Adhuc tam ad illud Danielis 7.
Ecce cum cæli nubibus tamquam filius hominis, tum ad illud
Psal. 109. Dixit Dominus Domino meo, sed à dextris meis, quod
ipsum mox citat.

680. Ergo, inquit, tu filius Dei es? &c.] Ipsi ad interroga-
tionem non confirmatue dicitur probat Auctor, sed confirmatue re-
spondit à Christo: Vos dicitis, quia ego sum. Prorsus enim sic le-
gendam iuxta Græcos, Syriacum & Latinos codices, pro eo quod erat
corruptissime: quasi non ego.

C A P. XLIII.

681. Perductum enim illum ad Pilatum onerare cæperunt,
quod se Regem diceret, &c.] In inscriptione hinc capiti dedimus:
De simili responso Christi ad Pilatum, iudicio ipsius apud eun-
dem & Herodiem, condemnatione, & crucifixione, signis in
morte, expiratione, & sepultura Domini, ex cap. xxiii. Lucæ.
Vult autem Auctor hanc accusationem inde prouenisse, quod paulo-
prius apud Casiphiam se Christum Dei filium iellurum ad dexte-
ram Dei, dixerit, sicuti capite præced. ad quod iterum ad iudæ, di-
ctum est. Atqui Epiphanius Confut. 69. & 70. scribit Marcionem hoc
loco quædam verba apposuisse, que Evangelistam non habet, ut ipse post
illud: Hunc deprehendimus peruententem gentem, addidisse: Et
d' firmiter Leges & Prophetas, & post illud: iubentem tributa non
dare, adiecit: rursus, & auerentem mulieres & liberos. In quo
notanda hæreticorum malicia, quibus mors est non solum rescinde-
re scripturarum loca, sed & de suo aliquid adponere.

682. Pilato quoque interroganti, Tu es Christus, proinde
(nempe respondit) Tu dicis, &c.] Prioribus verbis videtur solum
legisse Auctor: & dicentem se Regem esse. Græce *βασιλεύς*, ubi ho-
die est *βασιλεὺς* & *Βασιλις*, & hic quoque legisse *βασιλεύς*, ubi ho-
die legitur *βασιλεὺς*, eo quod Reges omnes olim Christi dicerentur.

683. Constitutus est igitur Dominus in iudicio, &c.] Tertium
istud reperitur Iai 3. præterquam quod legit: Constitutus est in iu-
dicio, pro eo quod Græce & Latine legitur hodie: constituetur, quo
sive ut putem olim lectam Græcam præteritâ vocem, pro eo quod hodie

est in futuro & cetera, quum in presenti vertat: Iai, ex Hebræis He-
ronymus. Et videtur etiam legisse Auctor: *βασιλεύς*, quum vertit in
iudicio, pro eo quod hodie est: ad iudicium. At: Ipse Dominus in
iudicio venit: legendum pro eo quod erat: venit, *επιβήσας*, eo
quod legit supra lib. de Resurr. carn. cap. 10. num. 149. Venitum
in iudicium, maxime quod correspondeat Græci Latini & Hebræi
codices.

684. Tumultuare sunt ibidem Nationes, &c.] Pulcherrime
hoc testimonium P'sal. 2. tum hic, tum loco citato l. de Resurr. car.
explicat Auctor. Nationes interpretatur in Romano quod Pilato
erat, Populos, triu' Iudaici, Reges in Herodes, Archontes
in summis sacerdotibus.

685. Et iudicium eum, ducent' xeniū Regi, &c.] Seniam etiam
hic potius reddidit Auctor quam verba, nam Osee 10. ad quem la-
cum haud dubie respexit) legitur: Et ipsum vicinities duxerunt
geniū Regi.

686. Delectatus est denique Herodes viso Iesu, nec tamen il-
lam ab eo audiuit, &c.] Paucum etiam hic duo verba Evangelistæ
comprehendit. Vertitur autem: gaudius est. Ipsi, delectatus est,
quam alij vertunt: gaudius est. Atqui scripturam illam Iai
10. iuxta LXX. Dominus dat mihi linguam discipulæ, habet
etiam supra citatam sub. sum cap. 39. Hic addit præterea etiam
quomodo eum oportet: ad proferre sermonem.

687. quam in P'almō adglutinatum gutturi suo tunc proba-
bit, &c.] Ita vertit auctor quod Græce est P'sal. 21. *επιβήσας* in
κέντρον τῆ *κέντρον* quod alij: lingua mea adhaerit faucibus
meis. *κέντρον*, ne voces Græce significat.

688. Et Barabas quidem, &c.] Et, & cetera, &c. donatur, fluctu-
ro, & morti expoliatur, &c.] Multo hic pauciorum verba
comprehendit versus 6. Evangelistæ.

689. Sed & duo (celesti circumfiguntur illi, &c.) Græce
verba: apud Lucam, pro quo recte vertit: Icelle. Et magis ex
v'io correspondet Propetia Iai. 53. quam hic adfert (quod repetit
quod apud Lucam habetur cap. 23.) Erucit iniquus deputatus
est, Græce apud Evangelistam, *ὁτι τὸν ἀνομιῶν*. Atqui quod dicit
circumfiguntur, eo ipso includit etiam quod præcedit, & verba
Confut. aduers. Iai. 71. Epiphanius. Et quum venissent eum,
qui dicitur Caluarie locum, crucifixurum ipsum, cum adhaerent
& scissiles, vnum à dextris, & alterum à sinistris, quod verba tunc
circumfixerunt expressit Auctor: Nam & sequitur apud Auctorem
Tolle & crucem eius.

690. Vestrum plane eius à militibus diuisum, partim forte
concessum Marcion ab illis, &c.] Quom vrgat etiam dicitur
contra Marcionem Epiph. Ex illius cum velles ipsius, hoc videtur
quod Marcion ad fulerit damnatum illud, & militum, tunc
quod apud Epiphanius desideratur, aut potius, omnimodum
Iud in Epiphanius, si Auctor scribit circumfiguntur alij filij
quod certum videtur ex eo quod sequitur: respiciet Palmi Pro-
phetiam, nempe P'sal. 21. Diipertit filij tui, & cetera, &c. & magis
illu paulo post verba: Quo iam reginonem vestimentorum ha-
be (sive habes, ut i. adiu in margine) salu tu prædam.

691. Aufferitur & crucem ipsam. Idem tamen Palmos, &c.]
Crucem Christi prædictam insinuat à P'salmistæ illud: Tolle
manus meas & pedes meos, vbi ad: meos, & altero v'io, me
eod. eo quod legitur P'sal. 21. iuxta aditiones, sicuti: tamen ex
v'io ms. pro eo quod erat: enim.

692. Torus in illo exitus legitur: Circumderunt me canes,
&c.] Hic pauca ad alia eiusdem P'sal. 21. adfert, quæ apud
Evangelistam habetur de derisionibus Christi in cruce penduntis
ad os circumstantes, ea s'arim citans. Nam illud: Circumderunt
me canes, *lynxoga* (Græce *λύγγοι*) maleficom circumalla-
uit me, præmittitur immediate ante illud: Foderunt, &c. Ad illud
omnes qui spectabant me, &c. longe antea, ubi transtulit: nullo
ridebant, quod Græce est *ὁμοθυμαδον* & legit: capiti, pro quo alia
aditiones omnes: caput. & in Deum, pro quo cetera: in Domino,
quod mirum est, quum Hebræice sit *Adonai*, & Græce *κύριον*.

693. Ecce autem & elemena concutiuntur, &c.] Præter
rit hic Auctor illud Christi ad alterum latronum: Hoc mecum
eris in paradiso, eo quod respicitur Marcion, sicuti respicit Epiphanius
Confut. 72. Atqui quod hic in genere de elemenis concutiunt,
particularim explicat, ex Prophætia veteris Testamenti adque.

694. Cælum (inquit) Iudas vestiam tenebris, &c.] Scrip-
turam hanc Iai. 50. significasse vult Auctor tenebris in p'agine
Christi.

695. Ererit illa die, dicit Dominus: Occidet sol, &c.] Hanc
scripturam etiam citant Auctores in eundem sententiam Tom. 4. lib.
adu. Iudæos, cap. 10. & B. Cyprini Testim. lib. 2. adu. Iud. cap. 23. &
præterea (sicuti citatur à Comede Caspro Comment. in Anon. Pro-
phetiam) Cyrillus Alexib. Ensch. Demost. Evangel. lib. 10. c. 6. B.
August. qu. 103. citaturque Testamenti, Athanas. distiq. adu. Iud.
Respon. in Symbol. inter opera B. Cyprini, Grægimus deique
Palaologus distributionibus suis adu. Iudæos. Atqui illud: (Habet
& hoc est) (ta significationem) parv' ibi inuenimus, eo quod illud
& contenebatur super terram, etiam legitur Osee 8. Vbi præter
lego: & contenebatur: tum quod præcessit: occidet. & in Iu-
ro legitur LXX. Græce & Latine, tum quod supra adu. Iud. Iugur
& tenebretet super terram dies luminis, de quo videtur na-
mero 137.

696. Scissum est & templum, &c.] Id factum addit Auctor
angeli eruptione derelinquentis filium Sion, quæ confirmatur

TERIOLI
OPERA

angeli presentia spectantibus alitibus qualis apparuit Zacharia Luc. 1. Iapud arcam Dei in interiori tabernaculo, quo semel in anno intrabat sacerdos cum summo Pontifice, ad iugum Christi passionem, & in super non vinitus, sed multorum angelorum adfuerunt ad altare Dei, dum offerretur sacrificium sacrificium Christianum, sicut non semel adfuerunt B. Chrysolomus.

697. O quantum peccauerit etiam xxx. Psalmo, &c.] Ad illud ad illud Lucas & vociferatus est (id est, voce magna clamans) ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, vt & mortuus Propheta vltima voce adimpleret.

698. Hoc dicto expirauit, &c.] Hic differt quod legat: Hoc dicto, pro eo quod Græce est, Syriace & Latine: & huc dicens, Epiphanius. Confut. 73. vbi eodem modo quod Auctor istud contra phantasma Marcionis urget, omiffis intermedij legi duntaxat: Et quum clamaret voce magna, expirauit. Reus autem paulo post castigauit Rhenanus: Quæ & expirat, ex Gortienf collatione, pro: quæ expirata, nam consentiunt ms. Vatic. ligdo.

699. Nihil ergo remansit ligno, &c.] Pulchre sic Marcionis hæresin de corpore Christi, quod phantasma fuisse, refutat, ad illud ad illud, quod corpore Domini remanente in ligno etiam post expiratorem a Pilato id postulatam fit, & de patibulo detractam, & sine inuolutum, & sepulcro nouo conditum, & sic (sicut paulo post addit) per Ioseph, qui non contentus in fœlere ludæis, ita paucis comprehendens, quidquid quatuor versibus habet Euangelista. Atqui etiam istud adfert Epiphanius Confut. 74. ad comprobandam veritatem corporis Christi, & in eiusdem testimonio adducit mulieres veteris à sepultura Christi, Confut. 75.

700. Beatus vir qui non abiit, &c.] Addit hic de Ioseph prophetatum illud Psal. 1. Vbi mallem quidem legere iuxta alterum Vatican. ms. in cathedra petilitæ, tum quod Græce legitur hodie, & sic, & illud legatur aditione Paterij Veteris, Romana & Gallicana, tum quod etiam B. Cyr. sic legat l. de Unitate Ecclesiæ. Verum quum Interpres B. Iustini Martyris Apol. 2. ad Antonin. Pium legat: petilitæ, verius etiam hic: petillum, secundum vestigia alterius Vatican. ms. & excusorij codicum, vt vsurque ipsorum legerit Græce & Latine.

CAP. XLIII.

701. Si nec mulierum illarum officium præterit Prophetia, &c.] Titulum præterit hinc capiti adimus: De mulieribus ad sepulcrum cum odorem paratura, resurrectione post biduum, apparitionibus Christi, que mulieribus, discipulis, & Apostolis factæ sunt, & de missione Apostolorum ad prædicandum vniuersis gentibus, ex cap. xxi. Lucas. Atqui recte vertit Auctor: ante lucem, quod Græce est: & sic habet, id est, id verum: diluculo profundo. Paratura vero, vel Rhenano teste, iterum accipitur pro: adparatu.

702. Vt querant iniquitatem meam, ante lucem vigilabant ad me, &c.] Initium huius scripturae sub finem reperitur cap. 5. illud vero: ante lucem, &c. principio cap. 6. Ofes. Vbi mirum est omitti ab Auctore in tribulatione sua, quod tamen explicare videtur, quum addit: inter dolorem præsentis defitionis. Quomodo modum etiam quod scribit legit pro eo quod Græce est & Latine apud LXX. caput quod mallem, nisi illud haberent etiam 2. ms. cod. Vatic. & supra Auctore loco citando. Pro eo autem quod Paraphrasticæ translatio: miserere nobis, Græce est: & sic, quod sicut adnotauit B. Hieronymus in Commento eius loci, per dolorem reddere imitationem significat, post enim (inquit) proprie appellatur linteola qua infortuntur vulneribus, vt patris carnes comedant, & extrahant parulentiã, quare castigandus etiam hodie versus Interpres Latinus lxx. & legendum cum B. Hieronymo, & curabitos, pro eo quod dicitur: & turbabit nos. Hic autem omiffum vocem: dixit, intermediam, quæ apud Prophetam non habetur, & solum obseruabat. Atqui similiter de Resurrectione Domini interpretatur dicitur locum B. Hier. B. Cyr. Test. lib. 2. adu. Iud. cap. 2. num. 113. & Rufinus in Symbolo inter eius opera, supra quoque Auctore Tomo. lib. adu. Iudæos, capit. 13.

703. qua percussa sibi videbantur, &c.] Percussa accipitur ab Auctore pro: conseruatis, quod translatus Latinus vulgatus Interpret.

704. Corpore autem non inuenio, &c.] Pulchre explicat illud supra sepe citatum Isai 57. Sepultura eius de medio sublata est, de corpore non inuenio.

705. Sed & duo ibidem angeli apparuerunt, &c.] Pulchre etiam istud cum veteri Testamento conferri de duobus testibus, Deut. 17. Quid vero angeli duo dixerint, habet non nulli post. Latentes des demque recte interpretatur Rhenanus, Ripatoris, quod latens claudant, quos sicuti (solum in margine habet, alij lateres appellant).

706. Reuertentes quoque à sepulcro mulieres, &c. prospiciebat Isaias, &c.] Etiam hic Euangelistam conuenire offendit cum eo quod est Isai. 7. Mulieres venientes à visione, venite, Vbi emittimus quod priori loco legatur: venite, quod neque apud lxx. hodie aut olim, neque apud B. Hieronymum, Cyrillum, Procopium in Commento, neque apud Origenem in Math. aut Rufinum in Symbolo inter opera B. Cypriani, amplius quam semel legatur.

707. Bene autem quod incedulitas discipulorum perseverabat, &c.] Ad illud ad illud Lucas: Et vltia sunt ante illos deliramenta verba hæc, & non crediderunt.

708. Nam quum duo ex illis iter agerent, & Dominus eis adhaesisset, non compertens quod ipse esset, &c. Nos autem putaba-

mus, inquit, ipsum esse redemptorem Israël, &c.] Paucissimis his verbis comprehendit xy. versus Euangelista, de duobus discipulis cuiuslibet in Emma. & accessu Domini ad eos, quem ne agnoscerent, oculis eorum tenebantur, vbi inter cetera expressit ad verbum ex Græco illa: ipsum esse redemptorem Israël.

709. Offensati & tardi corde, in non credendo omnibus que locutus est ad vos, &c.] Recitat istud non secundum Lucam, sed secundum Marcionem, vixit qui Epiphanius teste Confut. 77. reiecit illud Lucas: que locuti sunt P. Opheta, & subiicit, que locutus est ad vos, sic enim puto etiam apud illum legi debere pro eo quod mendose legitur: que locutus sum vobis, nam si id dixisset, statim Christum agnosissent. Sufficit autem Auctori, quod etiam illa lectio contra Marcionem faciat.

710. Nam eadem & angeli ad mulieres: Rememoramini que locutus sit vobis in Galilæa, dicens: quod oportet tradi filium hominis, & crucifigi, & tertia die resurgere, &c.] In his verbis, que multo ante initio cap. 24. Lucas continentur, mirum est tam ab Auctore quam ab Epiph. Confut. 76. omiffum esse: in manus hominum peccatorum, quod tamem est Græce & Syriace & Latine in exemplaribus omnibus. Quum autem addit: nisi quæ ita à Deo creatore scriptum, ad illud ad Prophetas omnes, quæ extractæ, eo 41. 43. & hoc 43. ex Prophetis in rædium a dicitur. Atqui Epiphanius, etiam urget aduersus Marcionem, quod ex fracta one panis cognouerunt eum, vtique non in phantasmate, sed in corpore. Sicut autem in capite le gis cum excus, siue interceptum cum alicuius. ms. cod. perinde est, nisi quod hoc sit magis Tertullianicum.

711. hæsitantibus eis ne phantasma esset, &c. Quid turbatis estis (inquit) & quid cogitationes subeunt in corda vestra? &c.] Id ipsum etiam Epiph. Confut. 78. torquet in Marcionem in idem pene verbis, quem vti apertius confutet, vertit prior loco: phantasma, quod postea: spiritum, vixit eiuſdem significatioms. Mirum est autem, quod tam ipse quam Epiphanius omittunt illud: palpate & videte, tum etiam non legant: spiritus carnis, & ossa non habet, sed quum Marcion illa omiffisset, putarunt sufficere, si aduersus eum urgerent illud: spiritus ossa non habet. Quorum loco legit illud Auctor: & scitote quia ego sum, nam illud: & scitote, alij non habent.

712. Atqui adhuc eis non credentibus, propterea cibam desiderauit, &c.] Adfert etiam istud aduersus Marcionem Auctor: vt se ostendat, inquit, dentes habere Christus.

713. Siquidem & Apostolos mittens ad prædicandum vniuersis Nationibus, &c.] Ad istud, solummodo ad illud ab Euangelista Lucas, quum dicit: & prædicat eum in vniuersis gentibus, verum de seruis verbis Math. 28. dixit ad Apostolos Christus: Euntes in vniuersum mundum prædicare Euangelium omni creaturæ. Prædicatum autem etiam istud tradit Auctor Psal. 18. per illud supra sepe citatum: in omnem terram, &c.

ARGVMENTVM LIBRI V. ADVERSVS MARCIONEM, PER IACOBVM Panclum.

ICVTI libro præcedenti ex Euangelio B. Lucas, quod sibi vsurpauerat Marcion, sic nunc ex Epistola Pauli (quæ ille mutilatas in Librum Apostolicum suo titulo editum diuerso ordine redegerat, exceptis ijs que sunt ad Timotheum & Titum, & ad Hebræos) probat Tertullianus non aliam Deum prædicari ab Apostolo quam Creatoris.

Imprimis autem id vel ex eo manifestum facit, quod nulla auctoritas Apostolo Pauli probetur, nisi de Instrumento veteri Creatoris, & Actus Apostolorum, que Marcion reiecit.

Deinde per Argumentum & verba Apostoli, DE EPISTOLA AD GALATAS, ex cap. I.

Item ex eiusdem Epistola cap. II. & III.

Ex eiusdem etiam cap. IV. v. VI.

Deinde per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIMA, ex c. I.

Etiam ex Epistola eiusdem c. II. & III.

Eiusdem quoque ex c. IV. v. VII. VIII. IX. & X.

Item c. XI. XII. XIII. & XIV.

Ex ea etiam xv. prior parte.

Et ex eiusdem cap. xv. secundæ parte.

Rursum per verba Apostoli, DE EPISTOLA II. AD CORINTHIOS, ex c. I. & II.

Item ex c. V. VII. XII. & XIII.

Porro etiam per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD ROMANOS, ex c. I. II. III. v. VI. & VII.

Ex eiusdem etiam Epistola c. VIII. IX. XI. XII. XIII. & XVI.

Nec minus per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD THESSALONICENSES I.

F G I II III IV V VI VII VIII IX X XI XII XIII XIV XV

Et

- XVI. EPIDE EPISTOLA AD THESSALONICENSES SECYND A.
- XVII. Dein per verba Apostoli, DE EPISTOLA AD LAODICENOS (sive ad Ephesios) ex cap. 1. & 11. Ex eiusdem etiam Epistola. G. III. IV. V. & VI.
- XVIII. Denique per verba Apostoli DE EPISTOLA AD COLLOSSENSES.
- XX. DE EPISTOLA AD PHILIPPENSES.
- XXI. Postremo DE EPISTOLA AD PHILEMONEM. Ceterum huius libri quinti aduersus Marcionem meminit etiam ipse auctor subinde. Sic libro 1. aduersus Marcionem cap. 15. Si (inquit) & ad Apostolum vestrum discutiendum venerimus. & cap. 16. Videbimus. & Apostolus cui auctori inuisibilia deperet. quum & illum explorauerimus,

quare & ritulo addidimus, DE EPISTOLIS PAULI, maxime quum etiam eiusdem in hac verba meminerit Rufinus Apolog. pro Origene: Apofololorum (inquit) vel A. etus vel Epistolas qualiter polluerint, qualiter corrodierint, qualiter in omnibus macularint, vel addendo impia, vel auferendo quae pia sunt, si quis voler plenius scire, ex his libris Tertulliani, quos aduersus Marcionem scripsit, plenissime recognoscat. Atqui etiam hunc librum me viderunt olim Trithemius & Polirianus. Rhenanus primus in lucem addidit, & solus hactenus castigauit ex 4. m. exemplariis, additis Scholii primum, inde & Adnotationibus, quem nos ad alterum ad duos Vaticanos mss. codices, & ex quibusdam Dn. Latini coniecturis castigauimus, nouisque Argumento & Adnotationibus illustrauimus.

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTVLLIANI ADVERSVS
MARCIONEM LIBER QVINTVS, DE
Epistolis Pauli.

CAP. I.

Nihil sine origine, nisi Deus solus. Quae quantum praecedit in statu omnium rerum, tantum procedat necesse est etiam in tractatu earum, vt constare de statu possit. Quia nec habeas dispicere quid quale sit, nisi certus an sit, quum cognoueris vnde sit. Et ideo ex opusculi ordine ad hanc materiam deuolutus, 2. Apostoli quoque Pauli originem a Marcione desidero: nouus aliqui discipulus, nec vilius alterius auditor, qui nihil interim credam, nisi nihil temere credendum, temere porro credi quodcumque sine originis agnitione creditur, quique dignissime ad sollicitudinem redigam istam inquisitionem, quum is mihi adfirmatur Apostolus 4. que in albo Apofololorum apud Euangelium non deprehendo. Denique audiens postea eum a Domino allectum iam in oculis quiescente, quasi improuidentiam existimo, in no ante scuit illum sibi necessarium Christus, sed iam ordinato officio Apofolatus & in sua opera dimisso, ex incusu non ex prospectu adiciendum existimauit, necessitate, vt ita dixerim, non voluntate. Quam obrem Pontice nauclere si nunquam fertiuas merces vel illicitas in acatous tuas recipisti, si nullum omnino onus auertisti vel adulterasti, cautior vtrique & fidelior in Dei rebus, aedas velim nobis quo simbolo susceperis Apofolium Paulum: quis illum tituli caractere percusserit, quis transfuderit tibi, quis imposuerit, vt possis eu constanter exponere, ne illius probetur qui omnia Apofolatus eius instrumenta proulerit. 7. Ipse se, inquit, Apofolus est professus, & quidem non ab hominibus, nec per hominem, sed per Iesum Christum. 8. Plane profiteri potest semetipsum quitiis. Verum professio eius alterius auctoritate conficitur: alius scribit, alius subscribit, alius obgnat, alius actis refert. Nemo sibi & professor, & testis est. Praeter haec vtrique legisti, multos venturos, qui dicant, ego sum Christus. Si est qui se Christum mentiat, quanto magis qui se Apofolū praedicit Christus? Adhuc ego in periona discipuli & inquisitoris conuertor, 9. vt iam hinc & fidem tuā obtundam, qui vnde eam probes non habes: & impudentiam suffundā, qui vindicas, & vnde possis vindicare, non recipis. Sic Christus, sic Apofolus, vt alterius, dum non probantur nisi de instrumento creatoris. Nam mihi Paulum etiā Genesim olim reprobauit. Inter illas enim figuras & propheticas super filios suos benedictiones, Iacob quum ad Benjamin direxisset, 10. Benjamin, inquit, lupus rapax ad matutinum comedet adhuc, & ad vesperam dabit escam. Ex tribu enim Benjamin oriturum Paulum prouidebat, lupū rapacem, ad matutinum comedentem, id est, prima aetate vastaturum pecora Domini, vt persecutorē Ecclesiarum, dehinc ad vesperam escam datum, id est, deuer-

gente in aetate oues Christi educaturū, vt doctorem Nationū. 11. Na & Saulis primo alperitas infectionis erga Dauid, dehinc penitentia & latis factio, bona pro malis recipientis, non aliud portendebat quam Paulum in Saule secundū tribus, & Iesum in Dauid secundū virginis censum. Haec figurarū sacramenta si tibi displicent, certe Acta Apofololorum hunc mihi ordinē Pauli tradiderunt, a te quoque non negandum. 12. Inde Apofolom ostendo persecutorem, non ab hominibus neque per hominem, inde & ipsi credere inducor: inde teā defensionem eius expello, nec timeo dicentem: Tu ergo negas Apofolū Paulū: nō blasphemum quem tuor. Nego, vt probare compellam. Nego vt meū esse conuincā. Aut si ad nostram fidē spectas, recipe quae ea faciunt. Si ad tuā prouocas, aede quae eam praestruunt. Aut proba esse, quae credis: aut si nō probas, quomodo credis? Aut qualis es aduersus eum credens, a quo solo probatur esse quod credis: Habent enim & Apofolam de meo scire & Christum: tam meum Apofolom, quam & Christum. Hic & hic dimicabimus lineis, in ipso gradū prouocabimus praescriptionis, Opottere scilicet & Apofolom qui creatoris negetur, immo & aduersus creatorem proferatur, nihil docere, nihil sapere, nihil velle secundum creatorem, & in primis tanta constantia alium Deū edicere, quanta a lege creatoris abrupta. Neque enim verisimile est vt auertens a Iudaismo, non pariter ostenderet in cuius Dei fidem auertere: quia nemo transire possit a creatori, nesciens ad quem transeundum sibi esset. Siue enim Christus iam alium Deum reuelauerat, sequentibus etiam Apofoli testatio, vel ne non eius Dei Apofolus haberetur quem Christus reuelauerat, & quia nō licebat abscondi ab Apofolo qui iam reuelatus fuisset a Christo. Siue nihil tale de Deo Christus reuelauerat: tanto magis ab Apofolo debuerat reuelari, qui iam non posset ab alio, non credendus sine dubio in hoc ab Apofolo reuelatus. Quod idcirco praestruimus, vt iam hinc profiteamur nos proinde probaturos, nullum alium Deum ab Apofolo circumlatum, sicut probauimus nec a Christo: ex ipsis vtrique Epistolis Pauli, quas proinde 13. mutilatas etiam de numero, formatam haeretici Euangelii puidicasse debent. 14. Principalem aduersus Iudaismum epistolam nos quoque confitemur, quae Galatas docet. Amplectimur etenim omnem illam legis veteris abolitionem, vt & ipsam de creatoris uentem dispositionem, 15. sicut saepe iam in isto ordine tractauimus, de praedicata nouatione a Prophetis Dei nostri, quod si creator quidem vetera celsura promittit nouis scilicet orituris, Christus vero repus distipulis istius (Lex & Propheta vsque ad Ioannem) terminum in Ioanne statuens, inter vtrunque ordinem desinentium exinde veterum & incipientium nouorum: necessitate

TERTULLI
OPERA

Luc. 6.
Act. 8.
Mat. 23.

C

Gal. 1.

Luc. 21.

D

Gen. 49.